

VALLOMÁSOK

Egy geológus - geográfus életéről

Dr. Dojcsák Győző

2013

Dórának sok szeretettel

„Minden ember élete egy regény...”

(Shakespeare)

„Az élet – ezt túlkésőn értjük meg – nem más, mint az, hogy éljük minden egyes napon, minden egyes órában. Így áll össze az élet szövete...”

(Stephen Leacock)

Milyen különös dolog is az életünk, a gyermek azt mondja, majd ha nagyfiú leszek, a nagyfiú azt mondja, majd ha felnőttök, aztán azt, hogy majd ha megházasodom, majd ha megöregszen, és amikor az ember visszatekint a megtett útra, azt mondja..., Istenem, hát ennyi? Aztán lassan vége lesz a színjátéknak tűnő egésznek, és a függöny legördül.

Hát, itt tartok én most, mert elérkeztem a visszatekintés időszakába. Amikor ideje leülni, elgondolkodni, számat vetni, áttekinteni, hogy mi is történt, és megpróbálni papírra vetni mindazt, ami olyan nyomot hagyott bennem az élet nagy színpadán, hogy emlékezem rá, és érdekesnek tűnik arra.

Ez persze nem könnyű feladat. Nem az, több szempontból sem. Először is, mert most már egy nagyon hosszú időszak felhalmozódott emlék tömegébe kell belehatolni, amit bizony elég alaposan belepett a feledés pora. Azután meg azért sem, mert egy sajnálatosan bekövetkezett korábbi betűcsömör miatt, már jó ideje nem írok rendszeresen, és a hosszú szünet során lehet, hogy annyira kijöttem a gyakorlatból, hogy már el is felejtettem, hogyan kell elmondani azt, amit szeretnék. Ráadásul a modern kornak megfelelően egy olyan gépen, amit lényegében nem is ismerek.

Viszont, ha már újra jelentkezett bennem a közlési szándék, akkor azt kell tisztáznom magamban, hogy kinek és minek írok, mert azt, hogy a kezdet mindig nehéz, azt már régóta tudom. Miután ezek lassan tisztázódtak az agyamban, úgy látom, hogy nem szabad hezitálni, neki kell ülni, és el kell kezdeni.

Ezt az elhatározást vállalni is mernem kell, hiszen voltam így egyszer már az életemben, amikor jó félévszázaddal azelőtt, semmilyen előzetes írói indítatással vagy tudatos hajlammal megáldva, egyszer csak azon vettem észre magam, hogy „Elindultam szép hazámból” kezdettel egy naplószerűséget írogatok. Ez aztán odavezetett, hogy egypár év múlva, már a földgolyó másik oldalán, nem sok önbizalommal, de valami által hajtva el kezdtem közleményeket írni az Élet és Tudomány meg más népszerű folyóiratok számára. És mit ad Isten? azt tapasztaltam, hogy a termékeim érdeklődést keltettek, olyannyira sikeresek, hogy a szerkesztőségektől felkéréseket kapok. Erre aztán úgy nekibátorodtam az írásnak, hogy tucatszámra egyre hosszabb írásokat, majd végül is egész könyveket készítettem.

A kezdeti bizonytalanságból végül is az lett a tanulság a számomra, hogy ha az ember úgy érzi, hogy van közlésre érdemesnek tartott mondanivalója, neki kell ülni. Vagyis az íráshoz merészség is kell. Ezzel én most korántsem azt akarom mondani, hogy aki mer, az író lesz vagy lehet, csupán csak azt akarom jelezni, hogy a kezdéshez egy kis bátorság kell. Ehhez ad segítséget Hemingway biztatása, aki szerint az írás elkezdéséhez semmi mást nem kell tenned, mint leírni egy igaz mondatot. Hogy aztán mi lesz, azt rá kell bízni a sorsra.

Így én most veszem a bátorságot, hármas szempontot tartva szem előtt: egyrészt és főleg, hogy ha esetleg a fiatal generáció kezébe kerül, talán okul belőle, más részt, hogy az idősebbek közül egyesek lássanak egy olyan élettörténetet, amely valószínűleg elég jelentősen különbözik az övéktől. A harmadik hozzávetőleges szempont, Karinthyval egybehangzóan: „Nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek...”, vagyis egy közlési vágy, ami egy elég általános öregedési tulajdonság, tehát megbocsátható.

Így hát, ami itt indul, az valójában egy memoárféleség, aminek a lényege a múltban, vagyis az emlékekben való keresgélés. Természetesen vannak emlékek, melyek szigetszerűen emelkednek ki az életút ködös, párás tájképei közül, és sok van olyan, amelyek elfelejtődtek. Vannak, amelyek megszépültek, vagy esetleg talán nem is pontosan úgy történtek, ahogy emlékezem rájuk, mert azok közben módosultak is egy kicsit. Sok minden lehet, csak egy nem, hogy alaptalanul valótlan mondok. Emlékeim, ha néha esetleg egy kissé talán színeződtek is, minden bizonnyal igazak maradtak, és én őszinte akarok lenni. Nincs ok, amiért ne az lehetnék, hiszen „Se rokona, sem ismerőse nem vagyok senkinek”, akik miatt bármi valótlan mondani vagy titkolnom kellene. ”Tollam, ha nem írhat is le mindent, amit gondolok és érzek, de mást, mit gondolok és érzek, írni soha sem fogok” – írta valaha Kossuth Lajos, és ezt vállalom én is.

Valójában tehát ez egy laza szövetű, mozaikszerűen összerakott, kusza mondatokba foglalt életképek bemutatása lesz. Egy olyasfajta visszatekintés, amelynek írása számomra élvezetesnek ígérkezik, hiszen ez valamelyest újra átélést is jelent.

Ez persze főleg azért igaz, mert az emlékeim jórésztben kellemesek, szépek – vagy ha nem, akkor kalandosak, izgalmasak –, így felidézésük örömet jelent. Ha nem így lenne, nem biztos, hogy vállalnám, hiszen, mint Henrik Ibsen mondta: „írni annyi, mint ítélszéket tartani önmagunk felett”. Mert az rendben van, hogy a sorsnak köszönhetően az életemben viszonylag majdnem minden szerencsésen, jól ment, de ahhoz, hogy az úgy legyen, azért én is kellettem. És az egésztől számot adni az bizony komoly kötelezettséget jelent. Annál még komolyabb az érte való felelősségvállalás. Hogy ezt miért teszem, arra csak egyet válaszolhatok: tartozom vele önmagunknak.

Mert az ember, ahogy öregszik egyre gyakrabban töpreng el azon, hogy lényegében mi is ez az egész? Miért van valójában, és van ennek az egésznek valami értelme? Gondolkodik az ember, mert azt már tudja, hogy az élet csak visszafelé tekintve érthető meg (már amennyire), de azt is tudja, hogy előre felé kell élni. Meg azt is sejti, hogy az élet „work in progress”, ami fejezetről fejezetre halad előre, amíg halad. És ha valaki lejegyzí ezeket a fejezeteket, összeáll egy önéletrajz, egy regény, amit aztán el lehet olvasni.

Állítólag minden ember két emberből áll: egy jó meg egy rossz emberből, és az arány változó, a körülmények függvényében. Az igazat megvallva, ebben bizony szerintem is van valami. Meg abban is, hogy amit a rossz ember csinál, azt szégyelljük, titkoljuk, és igyekszünk elfelejteni. Mert a bölcsek szerint is a fájó, rossz emlékeket el kell felejteni. Nyilván ennek jegyében született meg az ifjúságom egyik kedves dala, a „Csak a szépre emlékezem...”, aminek a tanácsát azért nem fogom egészen betartani, mert az túl messze eltérne az igazságtól.

Így, most visszatekintve a múltba, megállapíthatom, hogy a véletlenek szeszélyének köszönhetően – vagy talán úgy is mondhatnám, hogy a történelem jóvoltából – szerencsére az életem úgy alakult, ahogy annak idején, kiskoromban remélni, még kevésbé kívánni sem mertem volna.

Freud, a boldogságot a gyermekkori sóvárgások beteljesedéséhez kapcsolja. Ezt kibővítve az mondható, hogy az átlagos földi boldogság, a kívánságok teljesülése, vagyis a boldogság maga az odavezető út, ahogy vágyaink teljesülnek. Mivel az én vágyaim többnyire teljesültek, akkor most nekem ugye boldognak kellene lennem. Kellene, de – hogy őszinte legyek – igazában nem vagyok az, legfeljebb csak elégedett. Hogy miért? Talán nagy részben azért, mert közben azt tapasztaltam, hogy az emberi természet lényege az elismerés utáni sóvárgás. Hiába minden siker, ragyogó eredmény – ha nincs, aki azt elismerje, tudjon róla, lássa, értékelje.

Ez most annyira komolyan hangzik, hogy eszembe juttatja az egyik kedvenc golfviccemet, amit el kell mondanom. Ez a chicagói rabbiról szól, aki szenvedélyes golfjátékos, de a hosszan tartó rossz idő miatt azon a héten még nem hódolhatott a szenvedélyének – míg végre szombaton reggelre kisüt a nap, de akkor meg a vallási tilalom miatt nem játszhat. Egy kis töprengés után azt gondolja, hogy mivel úgysem látja senki, talán kimehet az üres pályára, és üt egy párat. Úgy is tesz, ám valaki mégis látja: az öreg ortodox zsidó apja az égből, aki rögvést fut is panasza Jahvéhoz fiára büntetést kérni. Na, figyelj, mindjárt megbüntetem, szól az Úr. Odalent, a rabbi éppen megüti a labdát, ami gyönyörű ívben repül a 200 méterre levő lyuk közepébe, ami az elképzelhető legszebb és legritkább ütés. Ezt nevezed te büntetésnek? – méltatlankodik csodálkozva az öreg zsidó. Na, hallod! nevet az Úr. Micsoda hihetetlen ütés, de nem látta senki, és el sem mondhatja senkinek.

No, de elkalandoztam egy kicsit, és jobb, ha visszatérek oda, amikor azt mondtam könnyedén, hogy annak idején, kiskoromban... Könnyedén, pedig Istenem, de régen is volt, amikor egy jóhiszemű, ártatlan, kis buta falusi gyerek még álmodozni sem tudott, mert éppen el volt foglalva a körülötte zajló nagyon izgalmas, érdekes világgal, a szomszéd gyerekekkel, az udvaron nyüzsgő tyúkokkal, libákkal, kacsákkal; csak játszott gondtalanul, amíg aztán egyszer csak a történelmi forgatag luftballonként felkapva játékosan sodorni, dobálni kezdte, hogy végül is az idő alakítsa, formálja ki azzá, ami lett.

Hogy mi lett? A játékos, boldog kisgyerekből egy megfáradt, lelassult, testileg öregnek tűnő, de lelkileg fiatalosnak maradt valaki, aki már tudja, hogy a leghosszabb élet is rövid, és az ember addig él, amíg szenvedélyei vannak, s ennek megfelelően igyekszik aktív maradni. Egy ember, aki már tudja, hogy nem kell túl komolyan venni az életet, hiszen úgysem ússzuk meg élve.

1. Az „ördöglovas palánta”

Hogy mi lett a gyerekből, aki tíz éves korában még mesekönyvet sem olvasott? Az idő egy irodalom és zenei gurmandot formált belőle. Az a gyerek, aki egy kis falusi cigányzenekarból indulva, ma már csak a televízió Mezzo csatornán hallgatható legmagasabb szintű koncert- és operaelőadásokkal elégedett. Az, aki a sportokból csak a falusi bigézést ismerte, országos golfbajnok lett, aki a hatosztályos tanteremből indulva tudományos téren az Akadémiáig jutott.

Hogy miként? Kis lépésekkel. Kezdve talán azzal, hogy apám már tízévesen betett a helyi cigánybandába, és tizenhét éves koromban letetette velem a kántori vizsgát. Aztán, valahogy a könyvnélküli múltból nemcsak hogy sok olvasás, de több könyv megírása is lett. A falusi iskolában időnként akadozó kisdiákból egyetemi előadó.

Bábból pillangó? Nem, nem, az igaztalanul túl jól hangzana. Ez inkább csak egy igazolása annak, amit – azt hiszem – valamikor Mikszáthtól olvastam, hogy a

kisgyerekek nem olyanok, mint a kiscicák, amelyek mindjárt fehérek vagy feketék. A gyerekek alakulnak, változnak, néha egészen meglepő módon, ahogy adottságaik kibontakoznak, sokszor a megnyíló lehetőségek függvényében. Az én esetemben ez a kibontakozás elég színesre sikerült, ami a lepke hasonlatnál maradva, most már befejezve a röpködést, szerényen pihenget, hálával teli szívvel, nagyon is jól tudva, hogy minden mennyire másként is alakulhatott volna.

Igen, tudom és elismerem, hogy nagyon sok szempontból gyakran szerencsém volt, mert véletlenül többször kerültem jó időben jó helyre. De azért közel sem volt sima ez az út, volt buktató is bőven, meg akadály is, amikor bizony helyt kellett állni, vállalni a rizikókat, ügyeskedni, igyekezni, kedveskedni, mosolyogni. Nem véletlen az a mondás, hogy gólt csak úgy tud rúgni az ember, ha gólhelyzetbe hozza magát. És ha kátyúba kerül az ember, onnan bizony ki kell tudni kászálódni. Az akadályok átugrásához pedig bátorság is kell. Egy angol mondás szerint: „success depends on adopting to new situations.”

Hála Istennek, én megkaptam a sorstól egy jó pár szerencsés adottságot, köztük azt is, amit az előző angol idézet jelent, vagyis tudtam alkalmazkodni az adódó új helyzetekhez. Mindez meg volt tetézve egy jó adag optimizmussal. Soha nem felejttem például azt az esetet, amikor ötvenhatos menekültként Angliában egy este, a gyűjtőtáborban ücsörögve sorstársimmal azt játszottuk, hogy mindenki mondja el, mit szeretne, hogy történjen vele majd itt az idegenben, nyelvtudás, ismeretség, kapcsolatok etc. nélkül... és a hontalanná vált fiatal srácok álmodoztak, meséltek. Amikor rám került a sor, az egyik fiú azt mondta, hogy teneked nem kell szólnod, mert neked úgyis mindegy, hiszen ha esetleg mondjuk egy úszó jégtáblára kerülsz, ott sem panaszkodsz, nem nyafogsz, hanem azt mondd, hogy micsoda szerencséd van, mert ott egy jegesmedve bármikor megjelenhet, és te mindig szerettél volna jegesmedvét látni közről.

Hogy mennyire igaza volt, azt igazolni látszott, hogy amikor hetekkel később a Vörös kereszt jóvoltából egy repülőn utazva a hangosbeszélőn a pilóta bemondta, hogy most már Kanada fölött repülünk, és akkor már alattunk órák óta mást sem lehetett látni, mint erdőt és tavakat. Akkor úgy tűnt, hogy a választott új hazám teljesen lakatlan, néptelen, és... „nekem térkép e táj” – jutott eszembe Radnóti verséből, majd hallani véltem Schiller szavait: „Vegyétek, legyen tiétek, szólt az embereknek Zeus odafenn. Örök hűbérül adom a világot, osztozzatok testvérien.” Én azonban akkor nem arra gondoltam, hogy Istenem, mi lesz itt velem, hanem eszembe jutottak a Bibliából az Úr szavai, hogy „íme, a Föld, amit megteremtettem, népesítsétek be, szaporodjatok, sokasodjatok.” Körbenéztem a gépben, hogy ha esetleg tényleg lekerülnénk oda, kivel kell elkezdenem eleget tenni a paracsnak (bevallom rögtön találtam is jelöltet)...

De a gép monotonon bűgva csak haladt tovább befelé a kontinens belsejébe, és nekem még hónapokat kellett várnom arra, hogy végre a medvék és rénszarvasok közé kerüljek az indiánok földjén, ahová annyira vágytam, amióta

gyermekkoromban elolvastam az „indián” író, Szürke Bagoly csodálatos könyvét, a „Két kicsi hód”-ot.

Erről a Szürke Bagolyról alkalomadtán természetesen bővebben is szólok majd, megmagyarázva azt is, hogy az indián szó miért van idézőjelben – egyelőre azonban maradjunk annál, hogy végül is odakerültem. De akkor, már olajkutató geológusként, és a bennszülöttek közé kerülésem előtt az ottani fiatal kollegáim még az irodában felhívták a figyelmemet arra, hogy ha majd a vadonban esetleg megtetszik egy indián hajadon, őt csak úgy kaphatom meg, ha előbb együtt megcsináljuk az ilyenkor kötelező, az esküvőt jelképező „smoke jump”-ot, vagyis együtt átugorjuk a tábortüzet.

Hogy megelétem-e az én Pocahontasomat – és ugrottunk vagy nem –, az egyelőre maradjon titok, mert előbb még sok más fontosabb mondanivalóm van. Mint például az, hogy a hiányosan említett bibliai idézet az üres föld benépesítése kapcsán eszembe juttatta, hogy régebben volt egy mondás, ami valahogy úgy szólt, hogy „tegyetek ki egy Esterházyt az ecsedi lápra, s legott város támad körül”. Akkor, ott a kanadai tajga fölött repülve arra gondoltam, hogy ez sem lehet sokkal rosszabb, mint az ecsedi láp, és hogy mennyire volt benne valami, annak bizonyítékát később meg is találtam – nem ott az őserdőben, hanem a jóval délebbre levő prérin. Ott ugyanis egy Esterházy valóban létrehozott egy kis várost annak idején, ahol addig csak a bölények, meg a rájuk vadászó indiánok éltek. Erről is természetesen bővebben szólok majd, hiszen az érdekes esetről annak idején részletesen tudósítottam több írásomban is, majd az 1981-ben megjelent „A kanadai Esterhazy története” című könyvemben. De ettől a sztoritól is még nagyon messze járunk, mint az egész Kanadába repüléstől is, hiszen az emlékek üledékének még csak a tetején kotorászok, lényegében onnan indulva, hogy az életet irányító véletlenek szeszélye miként is kezdte el terelgetni egy jóhiszemű, ártatlan kisgyerek életútját.

Hogy kissé csapongva indul ez az írás? Igen, elismerem, és tudom, ez talán hiba; de igaz-e, ahogy nincsen hibátlan ló, hibátlan asszony, nincsen hibátlan írás sem, így nyilván ez sem lehet kivétel. És miért is lenne? Hiszen, az egész életemet nem annyira én, mint inkább a sors szeszélye irányította. És ha már a szeszély oly jelentős szerepet játszott eddig, hát játsszon továbbra is. Ami talán nem is baj, mert egy folyamatos élettörténet szerintem unalmasabb, mint egy mozaikszerűen összerakott. És én nagyon szeretném, ha az unalom kimaradna ebből az írásból, mert az kimaradt az eddigi egész életemből. És remélem, hogy az még ezután sem fog jelentősebb szerepet kapni. Egyben ígérem, hogy az utóbbi kissé lelassult éveimre vonatkozó része a beszámolómnak már nem lesz túl részletes, mert az események már nem túl érdekesek. Be kell látnom, hogy a napi tenis- és golferedményeimre nem tart túlzottan igényt a kedves Olvasó. Más meg bizony már nem nagyon történik, kivéve, például az olyan közelmúlti felkérést, amikor az egyik neves filmrendezőnk, aki éppen filmet készít a kanadai magyarokról, megtisztelt azzal, hogy kéri a közreműködésemet, vagy egy doktorandus valamilyen témában.

No, akkor vissza a történetekhez, azoknak is a legeleje tájékára, egészen oda, hogy annak idején valamilyen oknál fogva a Győző nevet kaptam. Ebből számomra az a legmeglepőbb, hogy abban a környezetben, ahová születtem, ez a név akkoriban még a mainál is ritkább volt. Ezért persze kezdetben nem is szerettem. Majd amikor már megszoktam, kiderült, hogy ez a név számomra nem is annyira végleges, mert ahova később hosszú évtizedekre vetett az élet, ott azt nem is lehetett használni. Azon az angol nyelvterületen ugyanis már a vezetéknév kiejtésével is gond volt, és ahhoz egy „Gy”-vel kezdődő keresztnév szinte teljesen kimondhatatlannak bizonyult. Ezen azonban könnyen lehetett segíteni, mert a Győzőnek van egy nagyon jól használható angol megfelelője, így nagyon gyorsan Victor lett belőlem.

Ebből aztán rögtön lett egy kis mulatságos komplikáció. Az ottani szokások szerint ugyanis a megszólításokban gyakran használt a név kezdő betűinek a rövidített változata (természetesen az angol szokásoknak megfelelően, elől a keresztnév és utána a vezetéknév). Ez az én esetemben VD, amit az angolban úgy ejtenek, hogy ví-dí, és itt lett a gikszer, mert a ví-dí egyben a leggyakoribb nemi betegségnek, a „venereal diseases”-nek a jól ismert megfelelője, ami vérbajt jelent. Tehát a „nomen est omen”-nek megfelelően én lettem az, ami nem a legkedvezőbb ajánlólevél.

Másrészt viszont a magyar névnél maradva, a „nomen est omen” Győző esetében jelzi, illetve garantálja a győzelmet, a sikert és – mivel az élet nem más, mint örökös harc, amiben a mindenkori győzőé a jövő – , nekem eleve nyert ügyemnek kell lennie. Ez persze vicc, bár az én esetemben sok szempontból igaz, a szerencsés véletlenek sorsszerű ismétlődése révén.

Ezzel a kényszerű névcserével kapcsolatban meg kell még említenem egy korai érdekes esetet, éspedig azt, hogy a kanadai állampolgári vizsga letételekor, a bíró úgy szólított, hogy „Victor, alias Gyozo Dojcsak”. Itt számomra nem az ékezetek hiánya, hanem az alias szó hangzott akkor furcsán, mert a „Victor, más néven Győző”-szerű kifejezést azelőtt főleg bűnözőkkel kapcsolatosan hallottam, mint például „Al Capone, alias Alphonse Caponi”.

Nos, ha már említettem az állampolgársági vizsgát – bár még korai, de ha már szóba került –, röviden egy pár szót róla. Erre általában ötéves ott-tartózkodás után kerül sor, és az lényegében nem más, mint formalitás. Nekem legalább is annak tűnt, mert csak egy elfogadható nyelvismeret, és bizonyos alapszintű állampolgári tájékozottság volt szükséges hozzá. Nos, én ugyan meglehetősen nyelvi antitalentum vagyok, a nagyon segítőkész kollégáim úgy ítélték meg, hogy a jóindulatú bíró valószínű el fogja fogadni a hiányos nyelvtudásomat, de mint jövődöbéli kanadai állampolgárnak tudnom kell egyebek között az élvonalbeli jégkorongjátékosok nevét és adatait. Ezen tudnivalókkal nagyon lelkesen el is láttak, (az icehockey akkoriban ott körülbelül olyan fontos sportnak számított, mint nálunk a foci – ismétlem: akkoriban – , és az élvonalbeli játékosokat ott úgy

ismerték, mint mi az aranycsapat tagjait). Persze azért sejtettem, hogy ez nem lehet igazán vizsgatétel, de megtanultam, ami nem volt nehéz, hiszen az akkori televízió hetente két este mást nem is nagyon közvetített, mint hokit. És milyen az élet, a vizsga vége felé a hangulat kedvéért, a jópofáskodni akaró bíró igenis feltett egy ilyen jellegű kérdést. Hogy egy bíró hivatalos aktus közben miért jópofáskodna? Hát, például egyszerűen azért, mert ahol ez történt, az egy viszonylag kisváros volt, és ő történetesen a teniszkлубból ismert is engem. Azonkívül akkor ez ott egy eseménynek számított.

Hogy miért került sor rá? Felvenni egy idegen állampolgárságot igazán nem szép dolog, gondolja most talán valaki – persze jogosan. Ám ez esetben nem árt mentségül figyelembe venni, hogy akkor én egy kitagadott magyar állampolgár voltam, egy „persona non grata”, mindenféle hivatalos papír nélkül, és nagyon is úgy nézett ki a dolog, hogy a szülőhazámban örökre az is maradok. Márpedig én nagyon is „persona grata” akartam lenni, útlevéllel, jogosítvánnyal etc. Útlevéllel főleg azért, mert az állampolgárságot jelentett, ráadásul kanadait, aminek birtokában én is azt mondhattam, hogy „Civis Britannicus sum”, ami régebben azzal járt egész világon, hogy engem mint brit állampolgárt maximális tisztelet illet és szinte teljes védettség. Azonkívül, teljes utazási szabadságot, ami azért volt fontos a számomra, mert majdnem azt kell mondanom, hogy szenvedélyem volt az utazás, már a disszidálásom előtt is.

Akkoriban ugyanis, ahogy itthon nyíltak rá a lehetőségek, már bejártam a szomszédos országokat, amit két igen lényeges szempont segített elő. Az egyik, hogy az egyetem befejezése után a kőolajkutatóhoz kerültem, vagyis olajbányász lettem, és így jó káder, aki utazhatott. A másik meg, hogy a Magyar-Szovjet Kőolajkutató Vállalatnál kiemelt jó fizetésben részesültem. Így aztán már más sem kellett, mint egy kis jó „szocialista összeköttetés”, ami szerencsére ugyancsak megvolt. Így például rögtön bekerülhettem abba a nagyon kis létszámú csoportba, amely a Tito-féle „láncos kutya” korszak megszűnése után elsőként utazhatott Jugoszláviába, pontosabban a régi arisztokrácia egyik kedvelt nyaralóhelyére, Abbáziába.

2. Abbáziában a tengerparton 1954-ben

Ugye, mondanom sem kell, hogy a mindössze 18 fős csoport tagjai nem lehettek csak olyan „akárik”. Példaként, íme, egypár név: Várkonyi Zoltán, Fábri Zoltán, Turai Ida, két csodanő mint az aranycsapat két tagjának felesége. Szóval, egy abszolút reprezentatív társaság a kis fiatalka olajbányász kádernek, aki nagyon élvezte a hirtelen bepillantást a nagyvilági életbe. Ilyen volt például, hogy meglátogatott bennünket Dusikának (Turai Ida) az akkoriban Olaszországban élő húga, aki nem csak szép és gazdag volt, de jó szándékú is, megmutatva olyan dolgokat, amire nekünk nem volt pénzünk.

Az Adria után jött a Fekete-tengernek bulgáriai, romániai és ukrainai része, persze külön-külön, majd Csehszlovákia, meg Lengyelország, szóval minden, ami lehetett. Ilyen előzmények után érthető, hogy Kanadában – belecsöppenne a nagy lehetőségek világába – is utazgatni akartam, és ahhoz pedig útlevelel, vagyis állampolgárság kellett.

Bizonyára érthető, hogy a Kanadában pár évig tartó hontalan állapot tudata nem volt kellemes. Szerencsére a helyiek mindent elkövettek, hogy az azért jó legyen, és a sehova sem tartozást egyáltalán nem éreztették – meg az Európa nagyságú Kanada az utazgatásra már magában is bőven megadta a lehetőséget. Sőt, az Egyesült Államokba is, mert az részben nyitva állt, ha nem is hivatalosan.

Az volt ugyanis a helyzet, hogy az ottani olajkutatáshoz kerülve, azonnal a fenekem alá adtak egy vadonatúj Ford-autót, amivel annyit furikázhattam, amennyit csak akartam. Így, amikor valamelyik fúrás a határ közelében volt, és ott előállott egy olyan helyzet, hogy nem volt rám szükség, kedvenc szórakozásom, a vadászás közben többször észre sem vettem, hogy átléptem a határt, és az USA-ban járok.

3. A fúrótorony előtt

Ha ez nem hangzik túl szavahihetően, tessék megpróbálni elképzelni, hogy az amerikai prériről van szó, ahol a sík, füves térségben egymással párhuzamosan futnak a közlekedési útvonalak, mind észak-dél, mind kelet-nyugat irányban, és az országhatárt az utak mentén nem jelzi semmi. De az amúgy is mindegy, mert az

senkit sem érdekel. Mint ahogy az sem, hogy mit keresek ott, vagy hogy kerültem oda. Hát, én bizony a vasfüggöny mögül kerültem oda, és amikor rájöttem, hogy „tilosban” járok, visszafordultam, „nehogy baj legyen”.

Itt az országhatárral kapcsolatban kicsit részletesebben meg kell említenem, hogy ellentétben azzal, amit Európában megszoktunk, hogy a határt általában egy folyó, vagy egy heggyerinc jelenti, ott az egy mesterségesen, pontosabban politikailag kijelölt csillagászati vonal. Az pedig a glóbuson levő negyvenkilencedik szélességi kör, ahogy az nyílegyenesen fut sok száz kilométeren át, nagyjából a kontinens közepétől, majdnem egészen ki a Csendes-óceánig. Ezt a határvonalat ott soha senki nem őrizte. Csak, legfeljebb, ha az egy városon futott át, ott esetleg volt valamilyen kis hivatal.

Hogy ez miért tűnt nekem akkor szinte hihetetlennek? A fiatalabb olvasók kedvéért megemlítek egy általam régebben átélt nagyon szomorú esetet. A mi falunk közelében volt (és van) az Ipoly folyó, ami egyben országhatár, és az én időmben az egyszerű állampolgároknak megközelíthetetlen volt. Nos, egy meleg nyári napon, egy fürdésre vágyó barátom erről megfeledkezett. Annak rendje-módja szerint azonnal le is lőtték a bokrokban megbúvó éber határőr elvtársak. A fiatalabb korú olvasónak ez nyilván hihetetlenül hangzik – amit nem csodálok –, ezért a kegyetlenség ellensúlyozására, de a hihetőség néminemű elősegítésére hadd emlékeztessem a kedves Olvasót, hogy itt most olyan időkről beszélek, aminek komolyságát talán egy régi vicc alátámasztja. Ez valahogy úgy hangzott, hogy a munkásgyűlésen Kovács elvtárs jelentkezik, hogy három kérdése van: elvtársak, hova tűnt az üzletekből a liszt meg a cukor meg a krumpli? A következő gyűlésen Varga kartás jelentkezik, hogy egy kérdése van: hova tűnt Kovács elvtárs?

Abban az időben könnyű volt eltűnni, mert el lehetett bárkit tüntetni, ha az a rendszernek, vagy annak akár egyetlen kegyencének az útjában vagy érdekében állt. És az eltűnt után nem volt ajánlatos érdeklődni. Azt tüntették el, akit akartak, akkor, amikor akarták, és úgy, ahogy kedvük volt. Ebbe beleértendő, hogy jobb esetben csak börtönbe, rosszabb esetben kényszertáborba zárták, legrosszabb esetben felakasztották, de minden esetben nagyon megverték, ha úgy tetszett, megkínózták, amikor csak akarták. Ezekről a dolgokról nem volt szabad beszélni, sem a közvetlenül érintetteknek, sem azoknak, akik esetleg tudtak a történetekről.

Nekem sajnos úgy tűnik, hogy ez az állapot jó részben még ma is fennáll. Valószínűleg talán azért, mert feledni akarnak az emberek, másrészt azért, mert talán még mindig félnek, de lehet azért is, hogy akikkel megtörténtek ezek a dolgok, már nem élnek, az utódok meg el sem hiszik, hogy megtörténhettek.

De, úgy látom, itt egy kissé oldalvágányra futottam, és ajánlatos visszatérnem ahhoz a ponthoz, ami letérített, és az a határ közeli területen való vadászat volt, ahol fegyverről is szó esett. Az éber olvasónak ott valószínű rögtön gyanúnak tűnt, hogy

csak úgy egyszerűen azt írtam, hogy „vadászás közben” átléptem a határt. Hogyhogy vadászás közben, tehát puskával? Hogyhogy volt puskád? – kérded.

Hát úgy, hogy a legelső fizetésemből, amit ott kaptam, egy fényképezőgépet vásároltam, a második haviból meg egy vadászpuskát. Tessék? – mondd, csak úgy vettél egy puskát? Igen, csak úgy, hogy bementem egy fegyverboltba, és azt mondtam, hogy kérek egy puskát. Erre ők csak annyit kérdeztek, hogy golyósat vagy söréteset, és mennyi töltényt kérek hozzá? Persze vehettem volna puskát más boltban is, mint ahogy vadászati engedélyt is, például valamelyik vidéki fűszerboltban. Ott meg csak azt kérdezték, hogy mire kell az engedély, kacsára, fácánra, szarvasra, mire? Az ár majdnem egyforma. Hidd el, kedves Olvasó, mindez nekem akkor ott ugyanolyan furcsa volt, mint talán neked most, egy félévszázaddal később olvasva, de – bevallom –, akkor nekem jólesően volt furcsa.

Mindehhez persze kellett előzmény is, amit talán úgy foglalhatok össze, hogy apám vadász ember volt, így a „szenvedélyt” örököltem. Azt is mondhatom talán, hogy hatványozottan örököltem, mert a háborúban a front átvonulása után, mint gyerek láttam, ahogy édesapámnak el kellett vinnie a puskáját leadni a helyi orosz parancsnokságon. Ő nemcsak mint kántor-tanító, tehát mint klerikális volt megbízhatatlan, mert nekik mindenki az volt, ami azt jelentette, hogy „nyema pusku”. Onnantól maradt a hiányérzet, amit már csak én, és ott, Kanadában tudtam kielégíteni. Így aztán beindult egy, még ha nem is szenvedély, de valami ahhoz hasonló, ami később elvitt a világ nagy vadászparadicsomaiba, Alaszkán át Kenyáig. Ezekre azonban nincs szándékomban részletesen kitérni, hiszen több kötetesen megtette azt nagy példaképem, Széchenyi Zsigmond. Mert nekem most itt az ideje más dolgokról vallanom, mert azért mégis csak kell valami rendet tartani – legalább némi folyamatosságot – ebben a memoárszerű írományban.

Természetesen tudatában vagyok annak, hogy az emlékezés előfeltétele a feledés, és tudatunkban csak bizonyos dolgok emléke marad meg. Ráadásul azokról is csak eltorzult tudomásunk van, és ezeket mégis csak úgy kell papírra vetnem, ahogy igaznak vélem. Hidd el, kedves Olvasó, ez lényegében így is lesz, hiszen miért lenne más? De a legtöbb esetben valójában nem is lehet más, mert alaptermészetem az igazmondás. Sajnos, sohasem tudtam hazudni, és talán még rosszabb, hogy nem tudtam hallgatni, különösen elhallgatni a nekem nem tetsző dolgokat, amiből bizony sok bajom is származott. Ám, azért előnyöm is, mert a legtöbb ember becsüli és értékeli az őszinteséget, ha felismeri azt. De lehet azt felismerni, különösen egy életrajzszerű írásban, ami lehet olyan, mint amikor egy tükörbe farkas néz bele, és abból egy bárány néz vissza? Hát, ezt rád bízom, kedves Olvasó.

És térjünk talán oda vissza, hogy az Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem, Természettudományi Karának (Múzeum körút) földrajz-biológia szakára vettek fel, valamint az ahhoz viszonylag közel levő Reviczky utcai népi kollégiumba. Mindkét felvétel óriási megtiszteltetés volt a számomra, hiszen lényegében egy vidéki

tanítóképzőből kerültem Pestre, ahol azelőtt csak átmenetileg jártam. Eredetileg nem is ide kértem a felvételemet, így különösen tele volt a szívem hálával, és – előzetesen jó nevelést kapva – igyekeztem is azt kifejezésre juttatni. Más szóval mindent elkövettem, hogy „jót tevőim”, (a párt) meg legyenek velem elégedve.

A szorgalmas tanulás mellett, adottságaim révén, két vonalon éreztem úgy, hogy ki tudom fejezni ifjúi lelkesedésemet, és ez a kultúra és a „sportmunka” volt. Az előbbi vonatkozásban én lettem az egyetemi ünnepek (egyik) szavalója – és például a „dicső vezérünk, Rákosi elvtárs hatvanadik születésnapjára” rendezett nagy összejövetelen én mondtam el, (ha jól emlékszem, Zelk Zoltán versét) az ünnepi köszöntőt, amit természetesen vastaps honorált.

Sportvonalon szintén egy példa: én lettem a kollégiumi kötelező reggeli torna vezetője, amit ugyancsak buzgó lelkesedéssel végeztem. Oly buzgón, hogy a lustákért, akik nem jöttek le az udvarra részt venni a tornán, néha felmentünk, és kihúztuk őket az ágyból.

Szabad legyen itt most megemlítenem valamit, mint az élethez tartozó érdekességet, amit lehet mosolyogtatónak, vagy nagyon szomorúnak is tekinteni. Az történt ugyanis, hogy az egyik ilyen lusta barátunkból később neves szakember lett, akinek jó harminc évvel később nyílt lehetősége visszavágni a rajta elkövetett „kegyetlenségért”. Amikor ugyanis az akadémiai értekezésem a védés után, az opponensek javaslatára könyvbeli kiadásra került volna, ő hatásosan ellenezte azt. Persze, ma már biztosan nem fogadná el ezt az értelmezésemet, és mivel az egész úgy harminc, usque hatvan évre nyúlik vissza, tekintsük csak úgy, mint érdekességet, hiszen emberek vagyunk, és a dolog történhetett így is, ahogy én látom.

De ha netán ez az eset rám nézve némileg kissé túl pozitív kicsengésű lenne, a most következő folytatással ez biztosan mérséklődik, mert a sport után illik még visszatérnem a tanulmányi részhez. Teszem azt egy nagyon is őszinte vallomással, és pedig azzal, hogy míg a legtöbb tárggyal jól megvoltam, volt kettő, amivel viszont sajnos nem. Ez a matematika és a fizika volt. Szégyen ide, szégyen oda, velük kapcsolatban be kell vallanom, hogy a kollokviumokon mindkettőből nyugodtan kirúghattak volna. Valójában azt hiszem, hogy attól csak az mentett meg, hogy a vizsgáztatók megkapták azt a pártutasítást, hogy ezeknek az új kádereknek jól kell vizsgáznuk, és az ezt szolgáló statisztika érdekében így lett az eredmény jó és jeles. Hozzá kell tennem, hogy ezek a vizsgáztatók, akkoriban újonnan kinevezett káderek voltak. Egyikük a következő évben ki is lett küldve moszkvai kandidatúrára, majd később a legmagasabb tudományos- és párbeosztásba került, – szakmailag, azt hiszem, nem is érdemtelenül.

No, azért az igazság kedvéért azt is hozzáteszem, hogy a későbbi szakmai karrierem során, igazában soha nem szenvedtem különösebb hátrányát annak, hogy ebből a két tárgyból gyenge voltam, azaz vagyok, és ezen, azóta sokat

elgondolkodtam. Végül is beláttam, hogy azért, mert valaki valamiben gyenge, ha különben más vonalon van tehetsége, nem szabad megállítani, lehetetlené tenni a fejlődését, mert ha van más irányú képessége, igen is lehet belőle valami, amire a történelem során bizony akadt is nagyon sok példa.

Mint későbbi professzornak nagyon sokszor eszembe jutott egy régi vizsgaemlékem, amit a mindenkori hallgatóimnak is gyakran elmeséltem, így elmondom most is. Történt pedig, hogy az egyik professzoromnál úgy zajlott a kollokvium, hogy egyszerre három hallgató ment be a szobájába, ült le vele szembe, és az asztalról húzni kellett a tételeket. Nos, amikor rám került a sor, és odaadtam neki a húzott tételt (három kérdésből állt a vizsga), ő azt megnézte, elgondolkodott, majd letetette azzal a megjegyzéssel, hogy ez magának túl nehéz – és azzal odafordult a mellettem ülőhöz, hogy lássa annak a tételét. Amikor aztán megint rám került a sor, és az újabban húzott tételt átnyújtottam neki, azt megnézte, elgondolkodott, és azt mondta, hogy hát, ha az első kérdést nem tudta, akkor ezzel sem tud boldogulni, és megint odafordult a mellettem ülőhöz. Ezután következett az utolsó körbeli lehetőségem, amikor végre szóhoz juthattam, így nem rúgott ki. Ennek az esetnek az egyik fő érdekessége végül is az lett, hogy sok évvel később, és egy másik kontinensen, én is főleg ebből a tárgyból vizsgáztatgattam (be kell vallanom, annak idején nem hittem volna, hogy az valaha is megtörténhet).

Talán ott kell most folytatnom, hogy az én időmben a kötelező katonaság az egyetemi képzés idejére esett. Év közben heti 2-3 órában az elméleti oktatás, nyáron katonai táborban a terepi. Az én generációm abban a megtiszteltetésben részesült, hogy ezt a módszert mivelünk indították be. Az év közbeni résszel nem is volt különösebb gond, de a nyárral – azzal aztán igen.

Ez azzal kezdődött, hogy az állomáson volt a gyülekező, és a tethelyre érkezve a vonatból, ahogy mi, a kiskatona jelöltek leszálltunk, azonnal sorba állítottak bennünket, és egyebek között közölték velünk, hogy vegyük tudomásul, innentől kezdve a fejünk csak arra való, hogy a sapka rajta legyen. Ez volt az indítás, és a folytatást nem nagyon részletezem, csak megpróbálom azzal érzékeltetni, hogy később a világon bárhol, ha valakivel találkoztam, aki ezt az első nyári tábor végigcsinálta, másról nem is nagyon vagy legalábbis elsősorban ezekről a véres napokról beszéltünk. Mert azok voltak.

Az akkori őrmesterek minket, egyetemistákat, úri gyerekeknek néztek, akiket gyűlöltek, és az összes szadista hajlamaikat rajtunk élték ki. Csak egy példa: amikor menetgyakorlatra vittek bennünket, a századunkat egy lovas kocsi követte, hogy arra hányják fel azokat, akik a kimerültségtől kidőltek. Mit mondjak? – nem maradt üres a kocsi. Különben is annyira hajszoztak minket, hogy az első hét után a gimnasztyorkánk (szovjet katonai ingszerűség) fehér volt az izzadságból kiülepedett, kiszáradt sótól.

4. A „tizedes elvtársak” A jobb oldalon álló a mai napig a legjobb barátom

De túléltek, és a következő nyári táborok azért elviselhetőbbek voltak, már csak azért is, mert minden évben emelkedtünk a ranglétrán (örvezető, szakaszvezető) úgy, hogy végül is a negyedik év végén mint már diplomások, a háromhónapos tiszti iskola után alhadnagyi rangot kaptunk, illetve a nagyon jó káderek hadnagyit. Megemlíteném, hogy annak dacára, hogy korábban tüzérségi kiképzést kaptam, élelmezési tiszt (tehát „géhás”) lett belőlem, aminek persze nagyon örültem.

Legalább egy esetet ezzel kapcsolatban is meg kell említenem, hiszen az részben kortünetes, talán több szempontból is. Az élelmezési tiszti kiképzés során ugyanis sor került, egyebek között, a csokoládégyár látogatására is. Emlékezzünk csak, az időpont 1953, a „nehéz évek” legjava. Nos, a kiéhezett, szegény tisztjelölt elvtársak nekiestek az evésnek, dézsmálásnak már a legelső lehetőségénél, ott az első helyiségben, ahol a beérkezett kakaóbabszemeket még csak tisztították. A minket vezető előadónk (nem katona, nem gyári alkalmazott) ezt látva – elmosolyodva odasúgta, hogy elvtársak, várjatok még egy kicsit – így később aztán, amikor a csokoládékrémek, majd a rumos meggy részlegéhez értünk, elszabadult a pokol. Nemcsak a szánkat tömtük tele – persze titokban, a zsebeinket is – sőt, hogy mennyi jutott még a gimnasztyorkánk alá is, azt később, zuhanyozás közben konstatáltuk, mert szinte folyt rólunk a csokoládé.

Hát igen, fiatalság bolondság, mohóság, nevetés. No, és persze a jelen, az öregség, az emlékek idézése, és ha egyszer az beindul, nehéz megállni. Nem is teszem, mert nagyon röviden, a katonasággal kapcsolatban megemlítek még valamit, ami azóta nagyon gyakran eszembe jutott. Próbáld meg, kedves Olvasó elképzelni: éjjeli menetgyakorlat, kimerülten, fáradtan leroskadva ül a szakasz az egyik Bakony menti domboldalon, elkeseredve, szomorúan, reménytelenül, és egyszer csak alattunk, a sötét völgyben feltűnik egy kivilágított, lassan tovatűnő személyvonat, rajta szabad emberekkel, és az agyunkban megvillant a gondolat, hogy leszünk egyszer azért talán még mi is szabadok.

Hát, hála Istennek lettünk, és nagyon élveztük a szabadságot. Aztán egy idő után engem is berendelt az egyetemi „Elhelyező Bizottság”, és közölték, hogy téged, Dojcsák elvtárs pártunk és kormányunk a Magyar-Szovjet Kőolajkutató Vállalathoz küld olajgeológusi feladatok ellátására. Húha – gondoltam –, ez aztán nem semmi, hiszen mondhatták volna azt is, hogy menni fogsz Piripócsra általános iskolába tanítani, és nem lehetett volna apellálni. Mondhatták volna, mert a diplomámon az állt, hogy földrajz-biológia szakos középiskolai tanár, és ha a párt úgy gondolja, hogy rám ott van szükség, akkor ott van. De, szerencsére nem úgy gondolta, mert mentségükre legyen mondva nyilván tudták, hogy az egyetemi éveim alatt több geológiai irányzatú tárgyat is hallgattam, és mivel az olajkutatásnál éppen szükség volt új káderekre, én boldogan lettem hirtelenében olajbányász. Részben talán azért is, mert a falu, ahol születtem, bányászfalu volt, és amit én ott kisgyerekként láttam, az ünnepségeken díszes egyenruha, fúvós zenekar etc., nekem nagyon tetszettek. De azért is, és főleg, mert a bányászat kiemelt iparág volt, jó fizetéssel, prémiumokkal, egyéb „bányászkáderi” előnyökkel.

Az is igaz, hogy azelőtt olajfúró tornyot még távolról sem láttam, de abban az időben ez nem volt lényeges. Kinevezhettek volna oda akár vezérigazgatónak is, „majd beletanul az elvtárs” alapon, ahogy az nagyon gyakran, nagyon sok emberrel megtörtént. Nekem legalább rendes egyetemi diplomám volt, és pl. nem egy cipész- vagy kovácsműhelyből jöttem. Ez volt ugye, a hírhedt proletárdiktatúra korszaka, amikor a régi, „megbízhatatlan” szakembereket félretették, vagy börtönbe zárták, és helyükre „megbízható” kádereket tettek, akik minősítésétől tekintsünk most el. Én megbízható voltam, és igyekeztem a belém helyezett bizalmat meghálálni. Lényegében nagyon is tetszett a dolog, mert munkaruhaként pufajkát és csizmát kaptam, a geológiai osztályunknak volt egy jeepszerű (orosz) terepjárója, a munkásszálláson nem hatan, mint az általános volt, hanem, mint „mérnökök” csak négyen laktunk egy szobában. Szóval szocialista módon nagyon rendben volt minden. Reggelenként, munkába menet, kezdtem megszokni a majdnem, hogy kötelező féldeci „védő italt”, és viszonylag jó üzemi konyha volt.

5. A maszolajos „elvtárs”

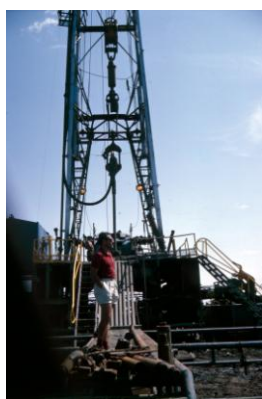

6. Rásonyi László geológus barátommal

Így, mint nagy reményekkel teli, új szocialista ember, bizakodva tekintettem a „bölcös vezérünk” által irányított ígéretes jövőnk elé, és hallgatólagos jóváhagyással nyugtáztam a híreket, hogy a mi vállalatunkon belül is zajlik a „tisztogatás”. A Dunántúlon az „imperialista ügynök” régi vezérigazgatót és társait börtönbe csukták. (Ez volt a MAORT-per, az első elhíresült koncepciója egy sorozatnak, de előtte nagy csendben már 1948-ban lezajlott egy másik is, az Alföldön, ahol én voltam. Ott a szegény főmérnököt, Angyal Ferencet tizenöt év börtönre ítélték, ahol „váratlanul” meg is halt. A nevét tiszteletből, részvétellel említem, mert különben teljesen elhallgatták). Akkoriban az egyik szobatársam volt az orosz vezérigazgató tolmácsa, akitől – sűgva – érdekes, bizalmi híreket is hallottam. Volt természetesen magyar vezérigazgató is, aki Vörös Akadémiát végzett, amivel kapcsolatban maradjunk csak annyiban, hogy no comment...

Nos, igen, az említett MAORT, amiről már csak az idősebbek tudják, hogy az volt a háború előtti Magyar-Amerikai Olaj Részvénytársaság, kiváló, nemzetközileg ismert vezetőkkel, amely főleg a Dunántúlon végzett kutatást. Ezt a nyugati orientációjú vállalatot persze rövidesen felszámolták, hogy 1950-től legyen belőle a köznyelven MASZOLAJ-ként ismert Magyar-Szovjet Olaj Részvénytársaság. (A két név talán egy kissé hasonlóan hangzik, de micsoda különbség!) Ennek a MASZOLAJ-nak már két részlege lett, a dunántúli és az alföldi. Én az alföldihez kerültem, a Mezőkeresztesen levő központba. Az ottani munkánk során jelentősebb eredményt sajnos nem tudtunk felmutatni, mert olajat lényegében csak nyomokban és gázt is csak nagyon kis mennyiségben találtunk, termálvizet viszont annál többet.

Itt talán szólnom kell röviden arról, hogy mégis hogyan történik ez az olajkutatás, vagyis fúrás. Nos, a fúrás nyilván egy fúróval történik, ami a fúrócső végén van, amit hosszú darabokból csatolnak össze, ahogy a fúró egyre mélyebbre halad. Aztán időnként a lyukfalat védendő úgynevezett béléscsővet cementeznek a lyukba, hogy aztán azon keresztül egy kisebb fúróval biztonságosan haladjanak mélyebbre, ahol a hőmérséklet fokozatosan emelkedik, amint a rétegekben uralkodó nyomás is. Az átfúrt rétegekben, ha a kőzetekben van porozitás, található az olaj vagy gáz vagy leginkább víz. Ez utóbbira később térünk vissza, mert a gázzal kapcsolatban rövidesen részesültem egy olyan igazán felejthetetlen élményben, amiről most rögtön szólnom kell.

7-8. Olajfúrások

Az történt, hogy Nádudvar közelében, az egyik kutató fúrásunk „felrobbant”, és a kiömlő gáz begyulladt. Ez, mint egy hatalmas fáklya rendkívüli látványosságot produkált – különösen éjjel. A rendkívüli jelenség a hatalmas tűz mellett erősen bömbölő zúgással is járt, és bizony az oltási és elfojtási kísérlet rendkívül nehéz és veszélyes munkát jelentett. Nekem, mint odavezényelt geológusnak, ebben szinte semmi szerepem sem volt, mert legfeljebb csupán némi mintavételt kellett megoldani, de ott kellett lennem, és látni azt a nagyon veszélyes helyzetet. Élmény volt azt is látni, ahogy az akkor éppen évszakos migrációjukat végző vadlibák és vadkacsák tömege megzavarodva a rendkívüli éjszakai fényjelenségtől, utat tévesztve, riadtan, a hatalmas lángnyelvek felett hosszasan keringtek.

Hogy mi okoz egy ilyen félelmetes gázkitörést? No, akkor itt az alkalom egy kis fontoskodó szakmai magyarázatra. Röviden: ahogy zajlik a fúrás, a fúró által kitördelt kis kőzetdarabkákat egy – a lyukban keringtetett – sűrű folyadék, az „iszap” hozza a felszínre. Ennek az iszapnak az is feladata, hogy azt a nyomást is biztosítsa, ami az átfúrt rétegekben levőt ellensúlyozza. Amikor ez a nyomás kisebb lesz, mint a rétegben levő, szükségszerűen megtörténik a rétegekből a lyukba áramlás, aminek révén az ott levő iszap kilöködik, létrejön a kitörés, aminek anyaga lehet gáz, olaj vagy víz. Ennek elkerülése természetesen a legelsőrendű feladat, amit nagy figyelemmel végeznek. Ez elsődlegesen az iszap minőségének rendszeres ellenőrzése útján történik.

Az ilyen helyzet a fúrás során bármikor előállhat, és ha a kitörést víz okozza, egy óriási gejzír keletkezik, ami még a kisebb baj, mert ha a beáramló anyag éghető gáz vagy éppen olaj, annak kiömlése során, ha valamilyen módon szikra keletkezik, az belobban, illetve berobban az egész. Ez az égés aztán, mindaddig tart, amíg a lyukba beáramló anyag vagy elfogy, vagy az égés valahogy meg nem szűnik.

Ennyi talán elég is ebből, mert erre lényegében csak a felejtethetetlen látvány miatt tértem ki, amihez csak részben hasonlót, de látványban még káprázatosabbat csak egy jó évtizeddel később, már Kanadában láttam.

Ott, akkoriban egy olyan feltárás alatt álló, de különben nem túl jelentős olajmezőre jártam ki a fúrásokat ellenőrizni, irányíthatni, ahol a rétegekben több volt az olaj, mint a gáz. Az olajat, annak rendje, módja szerint csővezetékekben el is szállították, de a gázzal nem bajlódtak, hanem azt minden kútnál, ahogy azt a szeparátorokban elválasztották az olajtól, rögtön el is égették. Ez azt jelentette, hogy minden kútnál égett egy elég hatalmas fáklya, és ahol sok tucat ilyen fáklya világított, az bizony egy rendkívüli fényjelenséget eredményezett. Ez a sárgás, barnás, vöröses hatalmas jelenség különösen télen volt rendkívül látványos, különösen akkor, amikor azt a magasban az eget egy másik, még csodásabb fényjelenség, az „aurora boreális”, vagyis az északi fény gyorsan változó, zöldes, sárgás, ködszerű fénycsíkok és fényfoslányok kísérteties játéka, misztikus színpompája borította. Hogy az arra vonuló vadlibák sok ezres csapatai ezt hogyan reagálták le, annak még csak az érzékeltetésére sem vállalkozom, de remélem,

elhiszed, kedves Olvasó, hogy sokszor bizony szájtátva csodálkoztam, és gyönyörködtem benne, amit talán régimódiasan úgy kellene mondanom, hogy csak bámultam és néztem, mint Marci a moziban.

Akkor ez új volt nekem, de aztán megtudtam, hogy ez a jelenség minden olajmezőn megfigyelhető. Mivel azokból ma már elég sok van, és azt sokan élvezik is, erre jó példa, hogy Oroszországban egy népszerű sláger úgy szól, hogy „Hisz van-e szebb hely a világon Novij Urengojnál, ahol a gázfáklyák fényeit feledni nem lehet?...”

Visszatérve és folytatva az itthoni történeteket, volt egy időszak, amikor egy rövidebb ideig tartó nádudvari tartózkodás után (amikor még rizsföldrészesedést is kaptam), a viszonylag közeli Biharnagybajomba kerültem. Annak a környékén is ugyancsak zajlott valamicske kutatás, sőt kutattak egészen Nagyszénásig, mert egy pár évvel korábban a közelben levő Tótkomlóson egy olyan hatalmas gázkitörés történt, amelynek kráterében az egész fűróberendezés elsüllyedt. Nagyszénáson nem akadtunk gázra, pedig olyan mélyre fűrtünk, hogy az addig – sőt még azután jó sokáig – a legmélyebb fűrése lett az országnak.

Van egy mondás, ami szerint az olajbányász olyan, mint a vándormadár: sokat költözik, mert mindig új és újabb területeken vagy már ismert mezőkön dolgozik. Ezt láthatod nálam is, mert Mezőkeresztes után jött Nádudvar, majd Biharnagybajom, ami után gyorsan Szolnok következett, miközben a keresett szénhidrogének szempontjából elég eredménytelenek voltunk, viszont annál sikeresebbek termálvízben.

Ebből a szempontból igazán eredményesnek bizonyultunk, mert az Alföldön azt minden fűrásban találtunk, és találtak később is. Ennek lett látványos eredménye a később szinte országszerte kialakult fóliázás, vagy a még inkább sikeres termálfürdők létesítése, a legkorábbi Hajdúszoboszlótól kezdve szinte minden irányban. Erre mondhattuk volna azt, hogy ha ló nincs, szamár is jó, de nem mondtuk, mert hivatalosan mi olajkutatással, és nem vízkutatással foglalkoztunk. Igazában nem is gondoltunk arra, hogy hosszú lejáratra nézve országosan majd, amikor az olajkorszak lejár, a termálvíz egyre jobban felértékelődik, és talán mi lehetünk a jövőben a gyógyvíz sejkjei.

Az igazság az, hogy ezt a termálvizet annak idején én nagyon utáltam, a barna színével, jellegzetes kénes szagával együtt, amit az alföldi fürdőkől mindenki ismer. Utáltam, mivel a vállalatához kerülve egy viszonylag rövid idő után annak a laboratóriumnak a vezetője lettem, amelynek az volt a fő feladata, hogy azt a bizonyos iszapot ellenőrizze, és kezelését irányítsa, amelyet a kitöréssel kapcsolatban már említettem. Látszólag meg is volt rá az okom, mert ez az ellenőrzés azt is magába foglalta, hogy nemcsak azt kellett figyelni, hogy milyen az iszap súlya, meg a viszkozitása, és van-e benne olaj vagy gáznyom, de az átfűrt rétegekből esetleg belekerült vizet is észlelni kellett, és víz az bizony mindenütt

volt, míg a nagyon óhajtvá keresett olaj és gáz szinte sehol. Pontosabban, éghető gázra és olajra, azaz szénhidrogénre nem nagyon bukkantunk, és még a másik elég gyakori gáz, a széndioxid sem nagyon mutatkozott.

Ebben az időben a központunk már Szolnokra került, ahol azért mégis csak jobban éreztem magam, mint az előző falusi helyeken. Igazában, a hozzám hasonlóan fiatal műszaki kollégáimmal bekerültünk az ottani aranyifjak közé. Jól fizetett káderek voltunk, és szabadidőnkben természetesen a város „dísze”, a reprezentatív Tisza szálló volt a központunk. Ott 1956 nyarán, a folyóparti hotel nagyon kellemes és szép kerthelyiségében nyáron a kitűnő Bedő-zenekar muzsikált. De nemcsak az idő, a zene, meg a kert volt szép, hanem a lányok is. Szép volt az a nyár, a színházban kitűnő darabokat játszottak, a moziban olyan emlékezetes filmek mentek, mint a Téli szerenád meg az Egy nyáron át táncolt. Persze a Tisza és a strandfürdő is szép volt. Dolgoztunk, éltünk, egészséges fiatalok voltunk, utaztunk, sportoltunk, vigadtunk, annyi hosszú és bizony elég keserves diákévek után élvezve azt a viszonylagos jólétet, amibe belekerültünk, és nem túl sokat foglalkoztunk az élet gondjaival, meg a politikával.

Pedig nagyon is kellett volna, hiszen az átlagember számára keserves volt az élet, olyannyira keserves, hogy az emberek végül is vették a bátorságot, és bele mertek szólni abba, amibe addig nem lehetett, vagyis a politikába. Így aztán mi is rákényszerültünk, belekeveredtünk. Az én szempontomból ez azt jelentette, hogy amint elmúlt a szép nyár, és megjött az ősz, elkezdődött egy olyan eseménysorozat, amely az egész életemet más irányba terelte. Bonyolódott ugyanis az úgynevezett októberi események, melyekbe beleesett a névnapom is, ami november 3-án van.

Ezzel a névnappal kapcsolatban azt hiszem az előzményekből már sejthető, hogy azt a barátaimmal együtt, kellőképpen meg akartuk ünnepelni, az országban zajló, nagyon izgalmas, örvendetes, de a végén nagyon szomorúra fordult események dacára. Ez meg is történt, kedvenc helyünkön, a Tisza szállóban, ahol, talán érthető, hogy nem vettük észre a közben egészen más irányú történéseket. Azt csak hajnalban, hazafelé indulva, megdöbbenve láttuk, hogy odakint tankok állnak, és mint később megtudtuk, Kádár elvtárs átvette az ország feletti hatalmat. A tankok látványát gyorsan kiegészítették a hírek, és nyilvánvaló lett, hogy nagy a baj.

Számomra ez azt jelentette, hogy bár a politikai fejleményekben nekem személy szerint szinte semmi szerepem nem volt, de azért benne voltam például a vállalati munkástanácsban, közeli barátom a városiban is. Részt vettem egy-két tüntetésen, és ami lényeges, rádöbbsentem arra, hogy nekem nem ott a helyem, ahol addig voltam, hanem azon az oldalon, ahol a tömegek állnak. Rájöttem, hogy én nem vagyok elvtárs, hanem csak egy, az azok által futtatott játékfigurák közül, akinek azt kell tennie, amit mondanak neki, amiért ugyan viszonylag jól megfizetik, de ha belegondol az egészbe, nem nagyon mer a tükörbe nézni.

Nekem, sajnos, korán kialakult a túl fejlett igazságérzetem, ami egy szinte visszafoghatatlan azonnali reagálással, szokimondással párosul. Ez persze gyakori, sok ember van így, és van is elég bajunk belőle. A politikánál maradván, korábban ugye, mondtam, hogy annak idején milyen jól esett pártunk irántam megnyilvánuló bizalma, mind az egyetemen, mind a munkahelyemen. Azt azonban nem tudtam, hogy később ezt majd meg is kell hálálnom. Sokszor éreztem ugyan, hogy az egész országban nagyon sok szempontból valahogy nem stimmelnek a dolgok, hogy valahol valami nem jól van, de forradalmi idők voltak, amikor úgy véltem, ezeket el kell fogadni, és idővel majd minden szépen kialakul – és mint önző ember hagytam, hogy sodorjon az élet, hiszen látszólag számomra azért kedvezően mentek a dolgok.

Azt hiszem, ott kezdett el motoszkálni bennem a rendszer ellen irányuló gyanú, majd gondolkodás, amikor az első érettségi találkozónkra három volt osztálytársam ÁVÓS egyenruhában jelent meg. Ezek a gyerekek bizony korábban nem voltak az osztály kiválóságai, mégis feltűnt, hogy az osztályfőnökünk mennyire a kedvükbe igyekszik járni. Ez időben 1954-et jelent, amikor az államvédelmi hatóság embereinek viselkedéséről sugdolózza már sok rémtettett lehetett hallani. Tudtuk, hogy ők azt tehetnek, amit akarnak, mert az országban proletárdiktatúra van, a hatalmat ők képviselik, és e karhatalom mögött ott áll az országot megszálló szovjet hadsereg. Érthető volt, hogy a különben közkedvelt osztályfőnökünk miért dörgölődzik azokhoz, akiket azelőtt szinte észre sem vett, mert semmilyen téren sem jeleskedtek. Neki élnie kellett, és a viszonylag jól éléshez helyezkednie kellett. Akkoriban ugyan ezt még nem értettem ilyen világosan, de megjegyeztem. Kissé talán hiúan is, mert én voltam az egyetlen, aki az ő kedvenc sportjában, az asztaliteniszben néha meg tudta verni, és az általa tartott történelemórákon érezhetően a legtöbb figyelemben engem részesített. Mondom ezt a feltételezést azért, mert nyilván neki is szerepe volt abban, hogy később hobbim lett az ő szaktárgya, a történelem, aminek eredménye nagyon sok irományomban megmutatkozott.

Tehát, egy ideig én is egy viszonylag jól fizetett dolgozója voltam az új, „szocialista társadalomnak”, akinél bekövetkezett az a hiba, hogy elkezdett gondolkodni, és ez egyáltalán nem volt kívánatos. De, mint most már többször is mondtam, kis fiatal karrierista voltam, és eszembe sem jutott a rendszer ellen tenni valamit, vagy pláne abból kiválni. Hogy ez bekövetkezzen, ahhoz nekem, mint a bika-csillagjegy szülöttének – akik tudvalevőleg földjegyűek, tehát nem nagyon szeretik a változásokat, főleg nem a radikálisakat – kellett egy külső ható erő, és ez az egyik jó barátom lett.

Ő, az a Farkas Laci, aki egy évvel előttem végzett geológus volt, és akkor már a szénbányász trösztnél sikeresen építette a szocializmust. Én azt hittem, hogy azt lelkesen teszi, hiszen nagyon szerény munkáscsaládból származott, és az apja pontosan ott, Szolnokon aktív pártmunkásként volt ismert. Barátságunk egy pár évvel korábban, sportvonalon alakult ki, mert egyetemistaként mindketten, a budapesti Fáklya SE asztalitenisz szakosztályának a versenyzői voltunk. Ez nem

jelent ugyan túl sokat, de az akkori NB 2-es színvonalat, ahol játszottunk, azért nem kellett szégyellni.

9. Az asztalitenisz csapatom Szolnokon

Laci jó barát volt, aki korábban ezt már anyagi áldozatkészséggel is igazolta, akkor, amikor én még kereset nélküli diák voltam, de egy kislánnyal bajba kerültünk, aminek megoldásához pénz kellett, ami nekünk nem volt, és ő adott. Szóval, ez a kádergyerek Laci barátom ott volt a névnapomon (gyerekkori barátja volt a Tisza Hotel igazgatója), és másnap kijózanodva azt mondja nekem, hogy Győzőkém, akkor mi megyünk. Jó, Lacikám – mondom én – megyünk, de hova? Mire ő: – Nyugatra megyünk!

Hát így történ a nagy elhatározás, hogy „a szocializmus rózsás jövője” felé robogó vonatról leugorva, két nappal később már a Sopron felé közlekedő túlszűfolt személyvonaton ültünk, ahol sok volt a kisgyerek is, akik érdekes módon mind a Sopronban elő nagymamához igyekeztek. Szegénykék, így voltak betanítva, de úgy sem jutottak el ehhez a fals úti célhoz, mert végigfutott a vonaton a hír, hogy Sopron előtt ellenőrzés van, és így az egyik előtte levő állomáson gyorsan kiürült a vonat. Nyilvánvalóvá vált, amit különben akkor már mindenki tudott, hogy disszidens az egész társaság, akik aztán, mint egy hatalmas búcsúmenet az éjszakában, amely azonban – nem vallási lobogókkal a kézben, szent énekeket dalolva nem egy szenthely vagy templom irányába, hanem nagyon csendesen, kofferekkel a kézben, hátizsákkal a háton – az országhatár felé indult.

Ezt a történetet majd kicsit később részletesen folytatjuk, most egyelőre még ne hagyjuk el az országot, mert a folyamatosság túlzottan konvencionális lenne, maga után hagyva sok kimaradt részletet, ami nem lenne helyénvaló. Ilyen részlet például a sportokra való visszatekintés, meg mondjuk a kulturális vonal – a lányokról nem is beszélve, ami azért fiatalemberről lévén szó, elég hiteltelen történetet eredményezne.

Lássuk először is a sportot, amiben sajnos egyáltalán nem volt szerencsés az indíttatásom. A családomban és ráadásul annak még az ismeretségi körében sem játszott szerepet az aktív sport. A kis faluban, ahol a családom élt, dolgoztak az emberek látástól vakulásig, és hogy komolyabb sport is van a világon, még a rádióból sem hallották, bár nem is hallhatták, mert a harmincas évek legvégéig még az sem volt a faluban. Emlékszem, kiskoromban nekünk volt először rádiónk, és esténként a házunk nyitott ablakai előtt levő árokpárt tele volt ott ülő emberekkel, akik hallgatták a „csodát”.

10. Családi kép, én édesapám előtt guggolok

A nagyon közeli szomszéd faluban azonban már volt egy pingpongasztal, ami persze csábított, vonzott, és aminek az lett a következménye, hogy elkezdtem átjárni, és ennél a sportnál meg is ragadtam. Ez aztán azt eredményezte, hogy később bárhova is kerültem, ebben már eredményesen tudtam szerepelni. Természetesen a futball azért már ismeretes volt, és a falu rétjének egy szakasza ki is volt nevezve pályának, ahol nagyon kevesen néha azért rugdosták a rongylabdát. Sőt, nagyobb alkalmakra valahonnan már bőrlabda is került, és ezzel kapcsolatos az én futballkarrierem korai kudarcélménye.

Az történt ugyanis, hogy a szomszéd falu csapatával megvívandó meccsre kellett egy kapus, és jobb híján a választás reám esett. Sajnos, a meccset csúnyán elvesztettük, és ezért annyira én lettem a bűnbak, hogy majdnem megvertek. Nem is lett belőlem soha jó focista, annyira nem, hogy legfeljebb csak az osztály csapatába vettek be, de az iskolaiba soha. Azután sorban kipróbáltam szinte minden adódó sportlehetőséget, a birkózáson, kosarazáson keresztül az atletizálásig, de

semmi sem ment kiugró sikerrel, így maradt az asztalitenisz. Az azonban nemcsak iskolai, de városi, sőt járási, majd megyei sikerekkel is járt, így az iskolában a jeles tornából is mindig biztosítva lett.

Egerben, ahol a középiskola felsőbb osztályaiba jártam, tenispálya akkoriban még csak egy helyen volt, a városligetben, pontosabban az Érsekkertben, aminek csak az építésében vehettem részt, mint tornaórán az egész osztály, de a játszás gondolata fel sem merülhetett. Még az uszoda is túl messze volt, bár abból kettő is létezett, de csak hírből ismertem őket, ahol az akkori „egri csillagok”, mint Kádas Géza, Válint Gyula és társaik kiváló eredményeket produkáltak.

Istenem! Kádas, ... micsoda országos hős volt! Amikor a helsinki olimpiáról hazatérve a tiszteletére díszbe öltöztetett város ünnepelte, én is ott voltam a tömegben. Rágondolva, mindig elszorul a szívem, mert ezt az ünnepelt, de különben szerény, csendes, rendes embert ötvenhat után, teljesen ártatlanul, mert csak éppen elfogadta a tisztséget, amire a nép kérte, megkínózták, félholtra verték, majd teljesen félreállítva lehetetlenné tették azok, akiket később azután senki sem vont felelősségre. „O tempora! O mores!” – mondhatnánk, ha a régi Rómában élnénk, de Ciceróra már nem nagyon hederít senki.

Talán jobb, ha én is hallgatok, és inkább eldicsekszem azzal, hogy 1954-ben az országos olajbányász asztalitenisz-versenyen a legjobb lettem. De abban az időben még nem tudhattam, hogy nem ez az én igazi sportom, amely végül is meghatározó része lett az életemnek. Ez a tenisz, ami azért nem kimondottan az egyedüli lett, mert jelentős szerepet kapott később még két másik sportág is, a golf és a curling. Ezekről majd még részletesebben szólok, egyelőre csak annyit, hogy bár ezekben sem mutatkozott túl kirívó tehetségem, de itt már komolyabb eredmények is születtek, mint például curlingben egy tartományi, golfban pedig egy országos magyar senior-bajnokság.

A pingpongtól búcsúzva még annyit el kell mondanom, hogy Farkas Laci barátom és egykori versenyzőtársam hű maradt hozzám, és ahol végleg letelepedett és él, Angliában, még hetvenévesen is játszott, és edzett fiatalokat. No, meg még azt is el kell mondanom ezzel a sporttal kapcsolatban, hogy a Fáklyában, ahol játszottunk, volt még egy másik nagyon jó barátom, Janda Géza, akiről majd később szólok részletesebben. Itt most aktuálisabb azt megemlítenem, hogy az a Juhos Jóska bátyánk volt az edzőnk, akit mi hoztunk fel vidékről, és később (utánunk) éveken át az országos asztalitenisz-válogatott edzője volt, majd utána, az ő ugyancsak Jóska nevű fia évtizedeken át szintén fontos tisztséget töltött be.

Pillantsunk akkor most vissza a kulturális életem kezdeti szakaszára, ami ha nem is volt túl jelentős, nem volt érdektelen sem, hiszen ez irányban – azt hiszem – azért volt valamelyes tehetségem is. Az egész talán azzal kezdődött, hogy apám hivatástudatához hozzátartozott, hogy neki rendeznie kellett a kis falunkban néha a kulturális eseményeket is, mint például színdarabokat, kultúresteket. És persze, hol?

– hát az iskolában, ami egy tanteremből állott, és persze ott, mert a faluban nem volt más erre alkalmas helyiség. Az alkalmas szó, így utólag nézve ugyan nagyon hízelgő, mert igaz, hogy néha volt benne színpad, meg nézőtér, ám mégis csak egy kis tanterem volt. De, rendszeresen voltak ott még táncmulatságok is (néha velem a cigányzenekarban) meg falugyűlések..., szóval minden, ami kellett.

Nos, egyszer az egyik vidám rendezvényen – amikor én már középiskolás diák voltam Egerben –, úgy döntöttek, hogy én fogom a műsort konferálni. Ezt a döntést a rendező szerepét betöltő falu szabója hozta, aki akkoriban egy igazi (talán egyetlen) kultúrembere volt a falunknak, mert korábban Pesten inaskodott, segédkedett, és ott olyan körökben is mozgott, hogy még József Attilát is személyesen ismerte (hogy honnan, azt nem tudom, de az biztos, hogy tőle hallottam a költőről először életemben). Kisebb vonakodás után elfogadtam a nekem nagyon tetsző, megtisztelő felkérést, de mit kell csinálnom, Pista bácsi? – kérdeztem. Hát, bemondod a következő műsorszámokat és közben mondasz vicceket is. Milyeneket? – kérdeztem ártatlanul, és itt jön a poén, amiért ezt az egészet elmesélem. Hát – és mondta a példát a nagy kujon – „megkérdezed a nézőközönségtől, hogy mi az, amit előlről is lehet, meg hátulról is lehet, de csak akkor, ha áll?” A válasz, ha valaki nem tudná, felszállni a villamosra. Arra már nem emlékszem, hogy milyen sikerem volt vele, hiszen a hallgatók soha életükben nem láttak villamost, de azt hiszem az nem is volt lényeges, ám azt tudom, hogy ez a kis pajzán eset nagyon sok későbbi, más jellegű fellépéseim során bátorítóan jutott eszembe.

Fellépéseim pedig később bőven adódtak. Kezdetben ugyan inkább csoportosan, de aztán szólóban, főleg katedrákon. A csoportosak közül az első azt hiszem az volt, amit később barátaimmal úgy emlegettünk, hogy „amikor a Melis Gyurkával együtt énekeltünk”. A kiváló, akkor még nagyon fiatal művésznek talán az volt az egyik első főszerepe, amikor Egerben valamilyen társulattal ő énekelte a címszerepet Kodály: Hány János című operájában, és mi mint „prepások” voltunk a népség, katonaság. Természetesen, nekem nagyon tetszett a dolog, és valószínű ez az eset hozzájárult ahhoz, hogy egyetemre kerülve, rendszeresen eljártam statisztálni az operaházba, ahol Melis művész úr mellett sok más kiválósággal is alkalmam volt találkozni.

És hogy ez micsoda szerencse volt, azt csak sokkal, de sokkal később ismertem fel, hiszen köztük olyan kiválóságok voltak, mint például a felejtetetlen Gyurkovics Mária vagy Svéd Sándor, akik méltán lettek volna világhírességek, ha kiengedték volna őket a Scalába vagy a Metropolitanbe fellépni, ahova meghívásaik voltak. De a párt úgy döntött, hogy nem mehetnek, és az ő tragédiájuk lett a mi szerencsénk, mert itthon élvezhettük őket.

Igazában ebbe az élvonalba akkor már kezdett beletartozni Simándy József is, akit külön meg kell említenem, mert vele valóban énekeltem is együtt. No persze nem komolyan színpadon, hanem egy éjjeli szerenád kapcsán, ami nyilván egy kis

magyarázatot igényel. A kiváló művész egy operaénekesnő társával együtt egy kanadai előadói körút során Reginába is elkerült, ahol természetesen én intéztem a róluk való gondoskodást. Minden ment is, ahogy kellett, beleértve, hogy a sikeres előadás után mi, férfiak egy kicsit poharaztunk, aminek az lett a vége, hogy amikor Jóskát hazavittük a hoteljébe, ahol a művésznő-társa már a fáradalmakat pihente, elkerülhetetlen lett az alkalom kihagyása, így hát a hölgy ajtaja előtt megállva szerenádot adtunk. Így énekeltem én együtt a rendkívül szeretetre méltó és méltán nagyon népszerű Simándy József művész úrral.

Vele kapcsolatban el kell mondanom egy másik kedves történetet is, mert a Reginában kezdődött ismeretségünknek természetesen idehaza is lett folytatása. Egyszer, amikor Pesten kedves feleségével egy vacsorára vendégül láttak, jól eltelt az idő, és taxit akartam hívni, Jóska úgy döntött, hogy az nem kell, mert ő hazavisz. De azt nem lehet, mondtam én, hiszen ittál, mire ő nevetve válaszolt, hogy az nem számít, mert engem ismernek a rendőrök. Amikor megérkeztünk haza, a Váci utcába, Jóskának kedve szottyant feljönni hozzánk még egy további kis beszélgetésre. Hát beszélgettünk, amikor egyszer csak azt látom, hogy nyílik az anyukám lakásrésze felé levő ajtó, és belibben az én drága jó kilencvenéves anyukám a kedvenc pongyolájában, egy kis festékkal az arcán, mondva, hogy felismerte a legkedvesebb énekese hangját, akit üdvözölni akar szeretettel. Jóska persze, az ő természetes, aranyos modorával felkapta az idős rajongóját, és összecsókolta.

Az én személyes operai emlékem különben leginkább az Aida-előadásokhoz fűződik, amelyeket a kiváló Oláh Gusztáv rendezett, Ferencsik vezényelt, és a főszerepekben Palánkay Klári és Joviczky József énekeltek a legtöbbször. Azért mondom ezt a többes számot, mert vagy hatvan előadásban volt szerencsém részt venni, és hogy az milyen hatással volt rám, azt igazolja, hogy most szinte ugyanannyi év múltán még a nevekre is ilyen tisztán emlékezem. Meg arra is, hogy elsősorban az egyik olyan egyiptomi katonát alakítottam, aki Radamesz győztes seregében félmeztelenül, egy nyilat tartva kezében vonult a színpadon a felejthetetlen „bevonulási indulóra”. Meg arra is, hogy a barátomat, aki lényegében belevitt ebbe a statisztálási lehetőségbe, azért rúgták ki, mert az egyik fellépésünkkel elfelejtette levenni a karóráját, mivel a fáraó hadseregében a karóra nem volt szokásos.

Így, hogy szóba került ez a volt barátom, róla külön is szólnom kell röviden, mert fontosnak tartom. Ahhoz ugyanis, hogy valaki bekerüljön az operába statisztálni, nyilvánvalóan összeköttetés kellett. Neki volt mint pesti srácnak, és én azt nagyon értékeltem, meg őt magát is úgy egészen, mert teljesen más volt, mint én. Ő szakértséggel került közénk az egyetemre, ami azt jelentette, hogy nem járt középiskolába, hanem mint munkásgyerek letett egy könnyebb vizsgát. Elég sokan voltak akkor ilyenek, és az elfogadott volt, hogy a párt küldte őket. Ő egy érdekes emberke volt, akkoriban már kerékpárversenyző, aki sokat tudott a számomra idegen pesti életről, de érdekességképpen tudtommal soha sem volt párttag. Ő volt a

Tóth Lulu, aki sikeresen elvégezte az egyetemet, sőt le is doktorált, de végül Amerikába került, és ott is megállta a helyét. Oda ő jó pár évvel utánam disszidált, amikor én Kanadában már olyan helyzetben voltam, hogy amikor segítséget kértem, módomban állt azt megadni. Végül is Arizona államban telepedett le, és időnként tájékoztat az amatőr kutatásairól, ami zömében a valaha ott élt indián törzsek múltjára vonatkozik. Ismerve az ez irányú érdeklődésemet, legutóbb a Pueblo-indiánok barlanglakásairól közölte a véleményét.

Az egyetemi évek alatt különben elvárták tőlünk, hogy lehetőleg mindenki vegyen részt valamilyen közösségi munkában. Én természetesen a kultúr- és sportmunkában jeleskedtem. Az előző vonatkozásában elsődlegesen mint versmondó lettem népszerű az egyetemi rendezvényeken, mint azt már említettem. Azonkívül tagja voltam a színjátszó csoportnak is, és előadtuk például Moliére-től „Az úrhatnám polgár”-t. Meg többen is voltunk, akik eljártunk üzemekbe, gyárakba előadásokat, beszélgetéseket tartani a munkásbrigádoknak, akiket kivezényeltek a részvételre, mi meg kaptunk valamicske honoráriumot, ami nagyon jól jött a statisztálásért kapotthoz hasonlóan.

Ez alól a kultúrmunka alól nem volt kivétel a katonaság sem, ahol időnkint látványos előadásokat kellett tartani. Hát tartottunk, és egyszer például a kultúrfelelős úgy döntött, hogy az egyik műsorban én fogom elénekelni az apa áriáját a Traviatából. El is énekeltem, persze óriási sikerrel, amit a lelkes haverok röhögve biztosítottak, de nem hiszem, hogy én voltam minden idők legjobb Germont papája. Azt viszont biztosan tudom, hogy Melis Györgynek, akinek ez volt az egyik kedvenc szerepe, nem volt oka féltékenykedésre. Azóta azt is bölcsen beláttam, hogy lényegében csak a hangom miatt nem lettem énekes.

Talán ezek az apróságok is hozzájárultak ahhoz, hogy később Kanadában azért komolyabb színpadi sikereknek a részese lettem. Erről részletesebben ugyancsak később szólok, mert most már ott tudom folytatni, hogy Laci barátommal elindultunk „disszidálni,” tehát elkezdődött a nagy utazásom, ahogy azt Schiller: „A zarándok” című versében írja:

„Már életem tavaszában
vándor kedvem tovavitt,
odahagytam szülőházam,
s ifjúságom társait.”

Mint fentebb említettem Budapestről vonaton mentünk nyugat felé, amikor a tömött szerelvényen végigszaladt a riasztó hír, hogy ellenőrzés várható. Ijedtünkben egy Sopron előtti állomáson szinte mindenki leszállt a vonatról. Ott, azon a kis állomáson véletlenül összetalálkoztam egy volt MASZOLAJ-os kollegámmal, aki a feleségével és aprócska kislányával indult neki a nagyvilágnak. Ő volt az a Farkas Tamás, akit a szakmán kívül a tenispályáról is jól ismertem, így érthető, hogy onnan együtt vágtunk neki a határ felé vezető útnak. Az ottani vasutasok akkor már

nagyon jól tudták, hogy miről van szó, és gyorsan került is olyan, aki vállalkozott arra, hogy az utat mutatva elkísér bennünket. Mi persze nem voltunk hálátlanok, ami pénzünk volt, nekiadtuk, és a határ közelében ő megmutatta nagyjából az irányt. Valószínű azért nem jött tovább, mivel nem lehetett tudni, hogy a határon lerakott aknák mind fel lettek-e szedve, mert ha maradt egy is, akkor annak, aki rálép, vége. Nekünk viszont meg kellett reszkírozni.

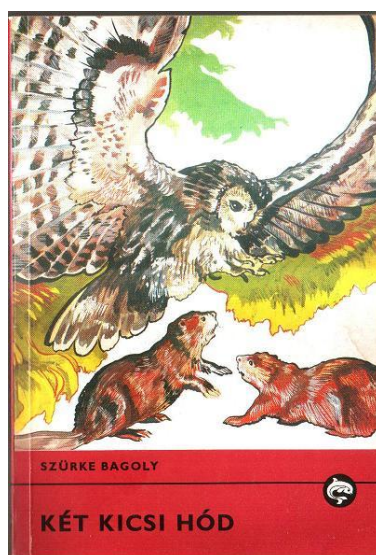
A barátom kislánya akkor már az én nyakamban volt, mert neki elég volt az egyik koffert cipelni. Ahogy mentünk azonban, valószínű az izgalom okozta azt, hogy elbizonytalanodtunk az irányban, vagyis hogy merre is kell mennünk. Zavarunkban elkezdtek mondogatni az ismert versikét, hogy előttem van észak, hátam mögött dél, jobbra a nap nyugszik, balra a nap kél..., vagy balra a nap nyugszik és jobbra kél? – jegyezte meg valaki. Hezitáltunk, de indulni kellett valamerre. Szerencsénk volt, a fények, amerre mentünk, az osztrák Deutschkreutzot jelezték, ahol már vártak bennünket, hiszen nem mi voltunk az első érkezők. Meleg teát, zsíros kenyeret kaptunk és helyet egy szalmazsákokkal berendezett tornateremben.

El kell ismernem, hogy rendesek voltak az osztrákok, akiknek az egyik Bécs felé induló teherautójukra kapaszkodva másnap már ott is voltunk a fővárosban. Bécs akkor már tele volt magyarokkal, és gond lett volna szállást találni, ha előbb már nem találkozunk két hölgygel, akiknek voltak ott élő ismerőseik. A baj csak az volt, hogy azok az ismerősök akkorra már befogadtak a lakásukba más menekülteket, így ott nem volt hely. Szerencsére volt egy irodájuk is a városban, így az én ágyam az ő egyik íróasztaluk lett, amin volt egy telefon. Azt már nem tudom, hogyan jöttem rá, de akkoriban volt egy nagyon híres sláger, amit a nagyon népszerű amerikai színésznő, Doris Day énekelt, és azt a dalt telefonon meg lehetett hallgatni. Én persze nem tudtam angolul, mégis újra meg újra feltárcsáztam a számot, és álmodozva hallgattam, hogy „Que sera, sera, whatever will be, will be....”. Ez volt az a dal, ami később itthon magyarul is nagyon ismert lett, és részben valahogy úgy hangzik, hogy „... bárhogya lesz, úgy lesz, a jövőt nem sejtethem...” Én csak jóval később tudtam meg, hogy az akkor nem értett, csak csodált dalszöveg értelmileg mennyire igaz és találó volt az akkori helyzetemre.

11. 1956. Bécs, én baloldalon (az előző évben, Bulgáriában szerzett bőrkabátban),
tőlem jobbra Laci, mellette Saáry Éva és Imre Laci, két geológus barátunk

Bécsben akkor már szervezeten folyt a menekültekkel való foglalkozás és ajánlatos volt intézni a továbbutazást. De hová? Kétségtelen, hogy nyitva állt előttünk a nagyvilág, mert minden ország segíteni akart. De ehhez el kellett menni, jelentkezni valamelyik követségre. Akinek volt rokona vagy ismerőse valahol, akire esetleg számíthatott, hogy segíteni fog, annak viszonylag könnyű volt a döntés, de a legtöbbszörnek nem volt semmi elképzelése. Én azért mégis csak tudtam dönteni, és ez a választás főleg egy jóval korábban olvasott könyvön alapult. Ez volt a már említett Szürke Bagoly „Két kicsi hód”-ja, amiben az „indián író” oly mesésen, szépen írt a kanadai vadonról, és ami nekem nagyon megtetszett.

12. A könyv borítója

Nos, ha most már mennem kell valahova, akkor úgy döntöttem, legyen az Kanada, és jelentkeztem a követségen. Ott azonban közölték, hogy a kvótájuk akkorra már betelt, tehát bizonytalan ideig várni kell, és helyette Angliát javasolták.

Így kerültem a Vöröskereszt jóvoltából repülővel Angliába, ahol akkor már ugyancsak bőven voltak magyar menekültek, akiket egy Tidworth nevű városka közelében levő elhagyott katonai táborban szállásoltak el. Odakerülve azt tapasztaltuk Lacival, hogy a sok menekült között természetesen voltak mindenféle emberek, és ahogy az lenni szokott az ilyesfajta helyzetekben általában az úgynevezett nem kívánatos elemek a lehangosabbak, nagyszájúak, akik rögtön vezérek akarnak lenni. Lacival mi ezt gyorsan felismertük és túrtünk egy ideig, de egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy a barátom valahogy összeakaszkodott az egyik ilyen valószínű volt börtöntöltelékkel, aki azt mondta neki, hogy kisapám tűnj el előlem, mert különben leharapom a füledet. Laci, aki elég vékonydongájú emberke volt, valahogy úgy válaszolt: rendben, de amíg te harapsz, addig én beléd vágom a bicskám. Ez hatott, és előttem akkor hirtelen óriássá nőtt a barátom.

Lehet, hogy részben azért, mert sejtettük, hogy ezzel kiástuk a csatabárdot, és a folytatást ajánlatos volt elkerülni, de különben is éreztük, hogy egy ilyen tábor számunkra nem megoldás. Úgy döntöttünk, hogy bemegyünk a viszonylag közeli Londonba szerencsét próbálni. Különben is szívesen hagytuk ott a tábor, mert bár rendben volt az ellátásunk. nem szerettük a nagy hodály szobát, ahol laktunk, mert azt csupán egy kandalló fűtötte, aminek a melegét csak úgy lehetett érezni, ha elég közel ült az ember, és akkor is kizárólag az egyik oldalon. Decemberben ott maradni, ki tudja meddig, számunkra nem volt kívánatos.

Megint felkapaszkodtunk hát egy teherautóra, ezúttal az angol főváros, London irányába. Mentünk is, mendegéltünk, amikor egy jó idő után végre megkérdeztük a sofőrt, hogy messze van-e még London? – mire ő nevetve azt válaszolta, hogy nincsen, mert egy negyedórája már ott haladunk. Hát igen, a végtelen kertvárosok, amiről mi akkor még nem tudtunk! Aztán végre valahol a belváros táján kiszálltunk, és fogalmunk sem volt, hogy no, most mi lesz. Egy dolog biztos volt, hogy valahol szállást kell találnunk, hiszen december elején még Londonban sem ajánlatos egy parkban padon aludni. Az egyetlen lehetőségnek a Salvation Army kínálkozott, amit végül is valahogy megtaláltunk.

Ám azért mindehhez valamicske nyelvtudás volt szükséges, amivel bizony mi nagyon is hadilábon álltunk. Tanulgattunk mi a táborban szorgalmasan, pánikszerűen magoltuk a legszükségesebbnek tűnő szavakat: kenyér, víz, kérem stb., amikor egyszer azt látom, hogy az egyik társunk cetlijére olyan szavak vannak felírva, mint például „adore”, ami azt jelenti, hogy imádni. – Meg vagy te örülve? – kérdeztem – minek az? Mire ő kioktatóan közölte, hogy kisfiam, ha azt mondd egy nőnek, hogy „I adore you”, vagyis imádlak, minden megoldódik. Hát, igen, azóta már tudom, hogy úgy is lehet, és azt hiszem, ő sokra is ment ezzel a hozzáállással, de Lacival mi más típusok voltunk.

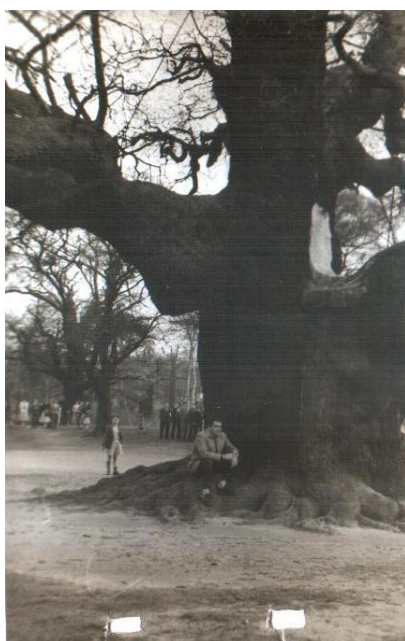
Azért, ha nehezen is, de ágyat kaptunk a hontalanok szállásán, ahol az első este feltűnt, hogy a szomszéd ágytársak éjszakára magukhoz kötik a motyójukat. Ennyit a biztonságról, bizalomról – gondoltuk, és alvás után másnap már sorban is álltunk a munkakeresőkkel; fehérek, feketék, sárgák, akkor még szokatlan együttesében, és kaptunk is munkát. Lacit egy étterembe mosogatónak, engem egy bolondokházába ápolónak vettek fel, és mi örültünk neki. Akkor azt is megtudtuk, hogy a városban már van egy magyar menekülteket segítő iroda, ahol segítséget kaphatunk. Azt is megtaláltuk, ahol nyilvántartásba vettek bennünket, és ígéretet kaptunk, hogy végzettségünknek megfelelő munkát próbálnak keresni. Egyelőre azonban jelentkezünk kellett a megadott munkahelyeken.

Az én kórházamnak a neve Moudsly Hospital volt, ami egyesek szerint egy bolondokháza-féleség, de szerintem inkább egy ideggyógyintézet volt, és a munkaköröm a takarítás lett. El is kezdtem söprögetni, végeztem, amit kellett, és pár nap után arra lettem figyelmes, hogy a betegek beszélnek hozzám, körém gyűlnek, és kedveskedni akarnak. Nyilvánvalóan az történhetett, hogy az ő beteg agyuknak feltűnt, hogy itt van ez az egészségesnek, szimpatikusnak tűnő sportos fiatalember, akinek valami nagy baja van, mert nem ért minket, és nem tud beszélni hozzánk. Átölelték a vállamat, simogattak, kedveskedtek, és ez feltűnt az illetékeseknek is, akik behívtak az irodába, és közölték velem, hogy hagyjam a seprűt meg a porrongyot, inkább foglalkozzak a betegekkel, akik látszólag kedvelnek, és lehetőleg vigyem ki őket a friss levegőre, ott mozogjak velük, amennyit csak lehet, mert számukra az lenne a legjobb terápia. Ezt persze örömmel vállaltam, és másnap már kint az udvaron fociztunk, fejeztünk, és amikor a pingpongasztalhoz érve látták a játéktudásomat, végkép a szívükbe zártak. Olyannyira, hogy ha azt mondtam volna nekik, hogy most mindenki csináljon tíz fekvőtámaszt, gondolkodás nélkül csinálták volna, arra gondolva, hogy az bizonyára nekem úgy jó.

A kórház vezetése örömmel konstataálta a fejleményeket, amit azzal honoráltak, hogy az „internek”, vagyis a bentlakó orvosok részlegében adtak egy szobát, hogy ott lakjak. Ez a látványos, gyors karrier persze feltűnt a környezetemben levő ifjú hölgyeknek is, akik bennem nyilván a romantikus szabadságharcos hős menekültet is látták, akihez honleányi kötelességnek érezték, hogy jónak kell lenniük. Mit mondjak, a szobámban „forró kilincsváltás” lett. Aranyéletem volt, de sajnos az nem tarthatott sokáig. Közben ugyanis sikerrel munkálkodott az ott élő magyarok segélyszervezete, akik ígéretüknek megfelelően szakmabeli munkát találtak a számomra. No, persze nem olajkutatóban, mert Angliában az (akkor még) nem volt, hanem szénbányászatban.

Bevallom, kissé fájó szívvel vettem búcsút a kórháztól, amire kedves emlékként gyakran visszagondolok, és nem csodálkoznék, ha utánam, a példámon okulva, más fiatal, sportos, angolul nem tudó embereket is alkalmaztak volna terápiaként.

Az új munkahely a National Coal Board nottinghami részlege lett. Ott felszíni fejtés jelentette a bányászatot, és nem is szemet, hanem annak egy gyengébb minőségű változatát, a lignitet termelték. Ennek a vállalatnak a központja Nottinghamban volt, melyről csak annyit tudtam, hogy a közelében van a híres Scherwood forest, ahol annak idején a híres rablóvezér, Robin Hood tevékenykedett. Az én kórházi beteg barátaimnak azonban, amikor mondtam, hogy hova megyek, nem Robin Hood, hanem az jutott eszükbe, hogy ott vannak Anglia legszebb leányai, és azt közölték is nevetve velem – sok sikert kívánva. Volt is hála Istennek, de nem arról kell most szólnom, hanem egy váratlan kellemetlenségről.

13. Scherwood forestbeli Robin Hood fája alatt

Nottinghambe már újra együtt mentünk Laci barátommal, akiről egy kicsit megfeledkeztem, de különben is egyelőre elég csak annyit említenem, hogy akkoriban ő bizony már nagyon unta a mosogatást, és örült, hogy megint szénbányász lett belőle, mint régebben volt odahaza. Újra együtt laktunk egy kedves orvoscsaládnál, és itt jön a kellemetlen emlék. Kiderült ugyanis, hogy valahogy, valahol lapostetűt kaptam. Lehet, hogy valami Vöröskereszttől kapott ruhaadományban, lehet, hogy más módon, a lényeg, hogy baj volt. Mit csináljunk? Azt, hogy Laci szükségszerűen leborotválta elől, hátul az érintett szőrzetemet, és az esetről valahogy tájékoztatni kellett a házigazdánkat. Szegények, mi sajnáltuk őket, ők sajnáltak engem, és végül a probléma valahogy megoldódott, de még ennek az emléke is keserű.

Nem keserű viszont az egyéb nottinghami emlék. A kollegák végtelenül rendesek voltak, a munka könnyű és érdekes, de nem tartott soká, mert Londonban a menekültügyi segélyszervezet tovább végezte a dolgát és rövidesen jött az értesítés, hogy a Kanadába kerülésem iránti kérésem végre sikerrel járt, és repülővel visznek. A pontos időpontok kérdését eddig – tudom – kissé elhanyagoltam, de

annyi lényegében elég is, hogy november végén kerültünk Angliába, és a Kanadába utazásom ideje május eleje lett.

Igen, egyes számot mondtam, mert oda már egyedül kellett mennem. Laci ugyanis megmagyarázta, hogy ismeri a mondást, hogy aki mer, az nyer, de mivel egyszer már nyert, amikor eljött hazulról, és Angliában ugyanúgy, mint otthon az állami szénbányászathoz került, ahol ugyanúgy nyugdíjas állásban négyszeres fizetést kap stb., szóval, ő nem vállal semmi újabb rizikót, nem kíván esetleg öserdőt irtani, most már fő a biztonság, tehát marad. Ezzel, a legnagyobb sajnálatomra elváltak útjaink, azzal a megállapodással, hogy ha nekem azért sikerülne minden, ő majd még meggondolja, és utánam jön.

Mivel ez az elválásunk – sajnos – végzetesnek bizonyult, és róla a későbbiekben már nem nagyon lesz szó, meg kell említenem, hogy amikor megírtam neki, hogy mi történt, meg egyebek között a megint négyszeres fizetést, bizony akart, jobban mondván szeretett volna jönni, de közölték vele, hogy addigra betelt a kvóta, Kanada nem fogad be több menekültet, így maradni kényszerült.

Én viszont repültem a Vöröskereszt által bérelt magyar menekülteket szállító gépen Londonból Calgary felé (lásd: Calgary, Föld és Ég, 1988. január). Erről a szép városról korábban már tettem említést, így elég ott folytatnom, hogy a megérkezés után egy már régebben ott élő magyar családnál lettem elszállásolva. Hogy éltek már ott magyarok, az ugye nem meglepő, hiszen köztudott, hogy Kanadába is, mint az Egyesült Államokba, akkor már, több mint egy évszázada vándoroltak ki magyarok. Pontosabban Calgaryba egy évszázada azért nem, mert akkor annak a városnak még nem volt se híre, se hamva, de a második világháború óta viszont már oda is elég szép számban telepedtek honfitársaink, és az én érkezésemkor már volt ott például magyar templom meg „Magyar Ház” is. Ennek megfelelően az ottani magyarok is készen álltak segíteni az újonnan érkező menekülteket. Az ő révükön kerültem az egyik olajvállalathoz állásinterjúra, ahol ugyancsak megvolt a magyarok iránti szimpátia és segíteni akarás. Nem is egészen önzetlenül, de ez nem von le semmit a jó szándékukból.

Míg a déli szomszédnál, az USA-ban már egy évszázada eredményesen zajlott az olajkutatás, a sokkal nagyobb kiterjedésű Kanadában viszont ez nagyon lemaradva és elég eredménytelenül zajlott. Ideje volt erre egy kicsit rákapcsolni, amihez ember kellett. Nos, ennek a rákapcsolásnak a központja volt Calgaryban, ahol a zömében amerikai érdekeltségű olajvállalatok irodái voltak. Ahová én kerültem, az a második legnagyobb vállalat volt, pontosabban a Gulf Oilnak egyik leányvállalata, a British American Oil Company. Mivel angolul persze még mindig nagyon keveset tudtam, a tárgyalás során németül próbálgattunk eredményre jutni, aminek végül is az volt a lényege, hogy mivel nem volt semmilyen szakmát igazoló papírom, diplomám, azt kérdezték, hogy van-e valamilyen referenciám? Szerencsére akkor már tudtam, hogy van ott a városban egy magyar geológus, aki

egy pár évvel korábban disszidált itthonról, és akkorra már egész jó nevet szerzett ott magának, így rá hivatkoztam.

Ő volt Sikabonyi Laci, akivel azelőtt én soha az életben nem találkoztam, csak hallottam róla, de szerencsére már ő is rólam, és amikor felhívták, így ismeretlenül is azt mondta, hogy O.K. vagyok, és vállalja értem a felelősséget. Persze azonnal felvettek. Csak azzal volt némi gondjuk, hogy mennyi legyen a fizetésem, mert nekem akkor már volt majdnem három éves gyakorlatom, és nem akarták azt, hogy csak a frissen végzettek kezdő fizetését kapjam. Amikor erre én közöltem, hogy azzal én teljesen elégedett leszek – azt hiszem, az tetszett nekik –, és a gond megszűnt.

Volt azonban valami más is, amit meg kellett oldani. Ez volt a gépkocsivezetői jogosítvány, melyet, a vállalat ugyan nem sürgetett, de az ottani élethez mindenképpen kellett. Én ugyan már rendelkeztem ilyennel, mert még negyedéves egyetemista koromban megszereztem a jogsit (Istenem, micsoda élmény volt a belvárosban teherautót vezetni), de ott, az nem volt érvényes. Újra kellett tehát vizsgáznom, és az bizony ott sem könnyű dolog, különösen nyelvtudás nélkül. Nem gond, mondta új barátom és jótevőm, Sikabonyi Laci, majd én segíték. El is mentünk vizsgázni, és az írásbelin azonnal ki is rúgtak. Azóta persze már tudom, hogy a KRESZ-ből bárhol, bárkit kirúghatnak, és Lacit akkor sem okolhattam volna, ha a kudarc utáni sörözésnél nevetve nem kér bocsánatot. Persze a pótvizsga már sikerült.

Ott voltam tehát Kanadában, munkám volt, fiatal, egészséges voltam, és odakint tombolt a május. Szép és jó volt minden. Mégsem voltam teljesen boldog. Miért nem? Egyrészt azért, mert csak idegenben voltam, és idegenben lenni azért mindig annyi is, mint kissé nyomoréknak lenni. Azt is tudtam, hogy egy olyan jelentős változtatás, mint amin addig átmentem, jár bizonyos fokú káros pszichés következményekkel, amit csak akkor szabad vállalni, ha az ember addigi életének környezete és feltételei nem egyeznek a jellemével. Nem is ezzel volt bajom, mert az ember elmehet, maga mögött hagyhat mindent és mindenkit, de a múltját nem. Hiába menekültem át a határon csak egy aktatáskával, a tudatomban velem jött a múltam, amit akaratlanul én is, mint mindenki más, magammal vittem. És ez nem is egy könnyű útítárs. Azonkívül mindig ott volt a tudatomban, hogy istenem, mi van az otthoniakkal? Nem történt-e bajuk miattam?

A velük való kapcsolat bizony hónapokig szünetelt. Ők sokkal hamarabb tudtak rólam, mint én róluk, mert már Angliából volt rá lehetőség, hogy a Szabad Európa Rádión keresztül (amit akkoriban az egész ország éjjel-nappal hallgatott) üzeni tudtam, hogy megvagyok, jól vagyok és hol vagyok, de én csak remélni tudtam, hogy a disszidálásom miatt nincsen komolyabb baja a családomnak. Leveleket rendszeresen írtam, amiket nagy részben, sokszor kifeketített sorokkal, meg is kaptak, de az csak hetek alatt ért kézhez, én meg jó ideig fix cím nélkül, alig kaptam hírt. Aggodalmam némi enyhítését azzal próbáltam segíteni, hogy

csomagokat küldtem, jórészt használt ruhákat, amiket a Vöröskeresztől és más menekülteket segítő szervektől kaptam. Mert bőven részesültünk segítségben, jóindulatban igazán nem volt hiány.

A menekült státusz ott elfogadott volt. Kanada jó 30.000 magyar menekültet fogadott be, akik ideiglenes igazolványként egy „szürke kártyát” kaptak. Hontalanok voltunk, de mégis teljesen szabadok. Oda mehettünk, ahova akartunk, és azt csinálhattunk, amit tudtunk. Új bevándorlók voltunk, vagyis immigránsok (magyar szempontból emigránsok, azaz kivándorlók), akikhez általában jóindulatúan viszonyultak, – a disszidens szót a kommunisták ragasztották ránk.

Persze a harmincezerben, mint korábban az angliai táborban, Kanadában is akadtak mindenféle emberek. Jók és persze rosszak is. Az viszont elég általános volt, hogy a „menekült státusz” adta lehetőséget, meg azt, hogy ott jóhiszeműen hittek nekünk, nagyon sokan kissé túlzottan kihasználták. Ismeretes, hogy az emigránsok az új hazájukba kerülve a múltjukat illetően elég gyakran – mondjuk úgy – szoktak kissé nagyítani. Igen gyakran az érettségizett emberből egyetemet végzett lett, a technikusból mérnök, a szegényből gazdag. Valahogy úgy, mint az ismert viccben van, hogy amikor az Ontario-tó partján két kutya találkozik, a pincsi azt mondja a másiknak, hogy tudod, mi voltam én odahaza? – egy bernáthegyi.

Érdekes módon ez sokszor be is jött, mert itthon jó volt a képzésünk, ott meg jó volt a hírünk. Az én példám is azt igazolta, hogy nem kértek diplomát, elég volt az adott szó és a referencia. Szükségük volt képzett emberekre, és ha az illető el tudta látni a vállalt feladatot, és megbízhatónak bizonyult, elfogadták és haladhatott. Az volt a lényeg, hogy mit tud csinálni és azt jól csinálja-e.

Volt azonban még egy másik nagyon fontos dolog, amivel számolni kellett nekem is, mint minden más emigránsnak, a honvágy. Köztudottan ez egy nagyon-nagyon régi lelki betegség, ami különböző embereket különbözőképpen érint. Hogy hogyan és miért, az nagyon változatos, ezért nem is megyek bele részletesen, de egy jól ismert viccet azért meg kell említenem. Egy Berlinből a háború előtt emigrált gazdag zsidó New York-i dolgozószobájának falára egy hatalmas Hitler képet függesztett. Meg vagy örülve? – képedtek el a barátai –, minek ide ez a kép? – Arra az esetre, ha netán feltámadna bennem a honvágy – hangzott a kitűnő válasz.

Nem tudom, az ötvenhatos menekültek közül akasztott-e ki valaki hasonló okból egy Rákosi-képet, de azt tudom, hogy a honvágytól sokan szenvedtek. Különösen azok, akiknek nem sikerült az ottani életbe való bekapcsolódás. És ez leginkább azon múltott, hogy a szakmájukban el tudtak-e helyezkedni. Akinek szerencséje volt, vagyis valami ottani hiányszakmával rendelkezett, nem volt gond. Aki viszont nem, ott bizony volt, például a jogi diplomával, és csak részben azért, mert az ottani jog nem a római jogon alapult. Nem volt gondmentes még az orvosi diploma sem, mert hiába volt valaki itthon kiváló főorvos, ott be kellett vonulnia

egy kötelező két éves „internshipre” valamelyik kórházba, és azután még vizsgát is kellett tenni.

Nekem, mint azt már tudjuk, ottani hiányszakmám volt, így azonnal lett állásom, ahol egy vadonatúj Ford-autót kaptam használatra, amivel, amikor tankolni mentem vagy mosatni, bizony gyakran találkoztam honfitársakkal, köztük diplomásokkal is, akiknek nem sikerült jobb munkához jutni. Legalábbis addig, amíg az angol nyelvtudásuk nem javult, amikor sokan lettek például különböző ügynökök.

A honvágyra visszatérve, bevallom én nem szenvedtem tőle. Ez érthető is, hiszen jól fizetett munkám volt, elég jó voltam sportokban, így könnyen bekerültem az ottani emberek közé, akiktől több társasági meghívást kaptam, mint amennyit el tudtam fogadni. Vonatkozik ez utóbbi különösen a koromnak megfelelő fiatalos életre, a partikra. Akkoriban ott is, mint itthon, tombolt a „rock and roll”-láz. Abból én sajnos kimaradtam. Teniszezni, badmintonozni persze eljártam, de partikra nem. Lehet, hogy ez nem tűnik valószínűnek, de számomra a munka volt messzemenően az elsődleges. Azt a végtelen bizalmat, amit a munkahelyemen mindenkitől kaptam, úgy éreztem, meg kell hálálnom.

Talán szerepet játszott ebben egy kissé a hiúság is. A tenispályán ugyanis még csak elment a nagyon hiányos nyelvtudásom, és nevetve megoldódott mindig minden, de egy partin, azt nem vállaltam. Nem voltam képes a kis buta emigráns szerepre, akin nevetni lehet. De bevallom nem is nagyon hiányzott, mert volt dolgom bőven az új otthonteremtéssel, munkakörrel – egyébként voltunk ott elegenden magyarok, akik összejártunk, és jól éreztük magunkat. Calgaryban ráadásul még két olyan volt évfolyamtárssal is találkoztam, akikkel annak idején egy kollégiumban laktunk. Kicsit később még Reginában is ugyanez lett a helyzet, ahova Calgaryból kerültem.

Regina...? Hát az meg micsoda, gondolom, kérded most kedves Olvasóm, mivel számodra talán pont annyira ismeretlen ez a név, mint nekem volt annak idején. Pedig az egy főváros, pontosabban Saskatchewan tartomány fővárosa, amely tartomány akkora, hogy egész Magyarország hatszor is beleférne. Tudom, hogy tudod, de mégis jónak látok itt egy kis nagyvonalú földrajzi tájékozódást adni ismereteid felfrissítésére.

Kezdjük ezt talán ott, hogy az Európával majdnem teljesen azonos területű Kanadát általában három részre osztva szokás emlegetni: Kelet,- Nyugat,- és Észak-Kanada. A Kelet, Nyugat az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig terjedve egyben a hatalmas ország déli részét jelenti, ami tartományokra van felosztva, melyeknek a közepén van ez az indián nevet viselő, számunkra most fontossá váló Saskatchewan. Ettől nyugatra van Alberta, (ami azért ismertebb, mert ott Calgaryban és környékén volt 1988-ban egy téli olimpia), keletre pedig Manitoba. Ebben a három tartományban terül el a kanadai préri, ami döntően fontos szerepet

játszik a történetemben (lásd: A bölények földje, a préri, Élet és Tudomány, 1982. 3. szám).

Nos, ez a Regina, amiről azelőtt én körülbelül annyit tudtam, mint Te most kedves Olvasóm, hirtelenül annyira az otthonommá vált, hogy több, mint két évtizeden át az is maradt. Ez akkoriban egy nagyon kicsike főváros volt, mindössze nyolcvanezer körüli lakossal, ami bizony elég kevés, de nem volt nagy az egész tartomány lakóinak a száma sem, ami egy milliónál kevesebbet jelentett. Ennek a hatalmas kiterjedésű területnek nemcsak a népesség száma volt alacsony, de az európai vonatkozású történelme is rövid, amiről nagyvonalúan szólva egyelőre elég csak annyit mondanunk, hogy az, mindössze száz évre nyúlt akkor vissza.

Az említett préri (prairie) lényegében egy hatalmas fátlan, füves síkságot jelent, ahol a fehér ember viszonylag közelmúlti megjelenéséig (történelmi sorrendben: kalandorok, prémvadászok, állattenyésztők, földművesek) hatalmas bölénycsordák és a rájuk vadászó, aránylag kisszámú bennszülöttek, az indiánok éltek. Később aztán úgy lett ismert ennek a hatalmas területnek a minket közelebből érdeklő része, mint a világ kenyérkosara, mert ott lényegében gazdaságilag mást sem csináltak a farmerek, mint búzát termesztettek.

Abban az időben, amikor én Kanadába érkeztem, ott még csak akkoriban kezdődött meg a nagyobb méretű olajkutatás, amit az ország gyors fejlődésével járó szükségletnövekedés már nagyon sürgetett. Ebből a kutatásból természetesen a préri sem maradhatott ki, így hát a többi más – főleg amerikai érdekeltségűek – között bekapcsolódott az én vállalatom is. Ezért lettem én is odairányítva, abba az irodába, ahol akkor már vagy tíz geológus kolléga tevékenykedett, és az egész tartományban az én szakmámból már voltunk vagy százan.

Száz geológus, legalább ugyanannyi mérnök, geofizikus etc. Ezek a számok jól mutatják, hogy ott bizony nem csak egy akármilyen kis vállalkozásról volt szó. (Az itthoni egész MASZOLAJ-nál ennek a negyede, ha volt ez a szakember gárda). A nagy reményekre az adta az alapot, hogy a tartomány déli fele egy hatalmas méretű eltemetett medence része, ahol az évmilliók alatt jelentős olajfelhalmozódások jöhettek létre. Hogy jöttek vagy nem, azt kellett a lemélyítésre kerülő kutató fúrásoknak kideríteni.

Amikor én ebbe bekapcsolódtam, akkor már voltak némi sikerre utaló eredmények, de az óriási kiterjedésű terület nagy része még teljesen ismeretlen volt. Ez az ismeretlen kifejezés természetesen a felszín alatti rétegekre vonatkozik, amiről még csak annyit lehetett tudni, hogy azok üledékes kőzetek, amikben keletkezhetett és felhalmozódhatott a kőolaj és a gáz. De, hogy ez megtörtént-e vagy nem és mennyire, ez volt a kérdés.

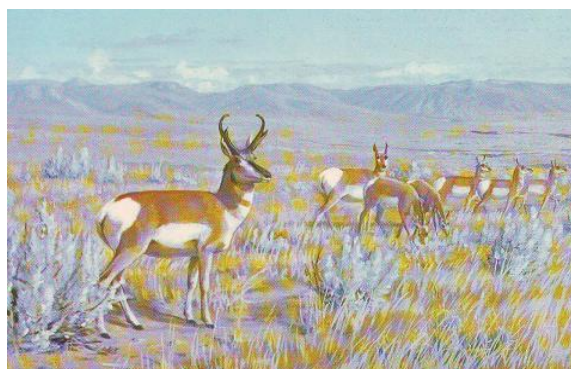
Ami viszont a felszínt illeti, arról nem volt nehéz képet kapni, mert csak szét kellett nézni, és minden irányba a látnivaló az volt, amit Arany János a Toldijában

megénekelt a mi alföldünkről, ahol „meddig a szem ellát puszta földön, égen”, csak egy végtelen síkság látható. Különösen Regina környékén, amely város egy hajdani hatalmas, több ezer négyzetkilométeres tómedernek majdnem pontosan a közepén létesült. Csak jóval távolabb szakították meg ezt az egyhangú lapos monotóniát néminemű magaslatok, pontosabban dombszerű képződmények azt jelezve, hogy azok maradtak vissza az utolsó jégkorszak végét jelentő olvadás során felhalmozódott törmelék üledékeiből, és azt a nevet kapták, hogy morénák. Ezek teszik némileg változatossá a hatalmas, lapos térséget, ami az őket magában foglalóan a legkorábbi francia felfedezők elnevezésének megfelelően a préri nevet kapta.

Az ott levő Reginát gyakran úgy is említik, mint a kanadai préri fővárosa. A kanadai megjelölés itt azért fontos, mert a préri az onnan nem túl messze, délre levő USA határtól, tovább dél felé, még sok száz kilométeren át terjeszkedik olyan államokon át, mint Montana, Dakota, Nebraska, Kansas.

Mielőtt túlzottan földrajzóra jelleget öltene az itteni ismertetésem, jobb, ha visszatérek az olajkutatáshoz, aminek okából én is ennek a térségnek – becenevén Big Sky County – a lakója lettem. Annál is inkább, hogy ilyen-olyan vonatkozásokban még sokszor vissza fogok térni hozzá, hiszen az elkövetkező több, mint húsz éven keresztül, ami velem történt, az bizony jó részben a prérivel, illetve Reginával kapcsolatos.

A visszatérést kezdjük onnan, hogy Reginába a körülbelül nyolcszáz kilométerre levő Calgaryból vonaton érkeztem. Hogy közben milyen érdeklődéssel néztem ki a vonatablakon, azt gondolom nem nehéz elképzelni. Meg a csodálkozásomat sem, hogy a vonat órákon át vágat úgy, hogy a végtelen síkság látványán kívül csak elvétve lehetett látni ott élő emberek nyomait. Viszont látni lehetett néha a vonattal versenyt futni próbáló olyan antilopszerű vadállatokat, amelyek ismeretlenek voltak a számomra, és az a (téves) nevük, hogy prériantilop, pontosabban pronghorn (lásd: A szarvát évente váltó tülkösszarvú, Búvár, 1973. 6. szám). A hajdan ott sokezes csordákban élő, össz-számukat milliókra becsült bölényeknek viszont már nem volt semmi nyoma (lásd: Az amerikai bölények kipusztulása, Élet és Tudomány, 1969. 36. szám).

14-15. Pronghorn maradék a sok millióból

A meglehetősen hosszú utazás során lényegében csak két városon haladtunk át; az egyiknek a neve Moosejaw, ami jávorszarvas álcapsot jelent, és azt hiszem, ez a név több mindenre vonatkozóan kifejező. Mivel az időpont még csak június eleje volt, a fűtakaró olyankor még viszonylag zöld, hiszen a télnek lényegében csak egy hónappal korábban van vége, és az éves csapadék mennyiségének a jelentősebb része ilyenkor hullik, hogy aztán kezdődjön a hosszan tartó szárazság, ami miatt a fák legfeljebb csak a völgyekben tudnak megélni.

Reginába érkezve gyorsan megtudtam, hogy a város főérdekessége az ott levő Royal Canadian Mounted Police kiképző központja. Ez a Kanadai Királyi Lovas Csendőrséget jelenti, amely fegyveres szervezet 1873-tól létezik és nagyon fontos szerepet játszott az amerikai whisky-csempészek féken tartásától, a vasútépítésen át, a telepések érkezésének felügyeletéig, főleg Nyugat-Kanadában, és játszik még ma is. Ők különösen a színes egyenruhájukról híresek, és lóháton ülve a kanadai kormány szimbóluma lettek.

16. Lovas csendőr, bennszülött, „tee-pee” sátor

A városba való beilleszkedés nem jelentett számomra különösebb gondot, mert mindenki kedves, előzékeny, segítőkész volt. Nem is telt el sok idő, amikor elérkezett az első bevetés ideje, vagyis indulás ki a fűráshoz. Ehhez csak annyit kérdeztek, hogy tudod-e mit kell csinálni? Adtak egy térképet, amin megmutatták, hogy hova kell menni, és kézbe adták az autókulcsot.

A fűrások akkoriban a tartomány délkeleti részében történtek, Reginától olyan jó százmérföldnyire, ahová kifogástalan betonút vezetett, amin élvezet volt száguldani, mivel nem volt sebességkorlátozás, csak a településeken belül, amelyek csak nagyon elszórtan léteztek, de az út azokat rendszerint elkerülte. Az első

időkben érdekes volt látni az olyan szövegű útszéli feliratokat, mint például „Készülj találkozódra Isteneddel”, „Jézus vár” vagy „Hajtson lassan, megnézheti városunkat, hajtson gyorsan, meglátja börtönünket” – melyek nem csak mosolyra, de sebesség csökkentésre is ösztönöztek.

Ez a fűrészekhez való kijárás azután gyakran ismétlődött, ahol egy trailer (kis lakókocsi) állt a rendelkezésemre, amikor a munka miatt ott kellett tartózkodni. Különben, ha a viszonylagos közelben volt valami település, az ott levő hotelben vagy még inkább motelben tudtam lakni. Az pedig mindenhol, még a legkisebb faluban is volt, a vele együtt levő „beerparlor” – vagyis sörözővel, no és persze egy kínai étkezdével.

JAN • 58

17. A fűrésznél

Itt most – azt hiszem – megint meg kell állnom egy kis magyarázat erejéig. Elsősorban is hol vannak ezek a helységek? A válasz egyszerű: a vasút mentén. És itt van az egyik igen jelentős különbség Európától, mert ott a régi idők szálláshelyei általában a várak körül jöttek létre, ahol megtelepedtek az iparosok, meg egyéb kiszolgáló lakosok is. Kanadában nem voltak várak, és hogy a prérin valami mégis csak legyen, ahhoz elsősorban is vasút kellett. Ahogy aztán építették a vasutakat, kellett megállók is, ami az állomást jelenti. Ez lett minden település magva, vagyis kezdete, ami azt jelenti, hogy volt egy megálló, mellette egy nagy gabonátároló, meg egy valamilyen hotel, és ezek köré nőtt a falu, ami aztán esetleg város lett, vagy az idő haladtával megszűnt létezni. Ez különben jellemző volt nemcsak erre a területre, de egész Amerika belső részére.

18. A gabonátárolók

No, és a kínai étkezde/étterem? Hát igen, az nekem is az érdekességek közé tartozott. Az úgy volt, hogy a vasutak építéséhez sok kínai munkást alkalmaztak, akik jó része a munkálatok befejezése után már nem ment vissza Kínába, hanem a megtakarított kis pénzükkel nyitottak egy étteremszerűséget. Azt aztán a szorgalmuk és ügyességük révén sikeresen működtették. Volt azonban, aki nem éttermet, hanem egy mosodát üzemeltetett, ami ugyancsak megtalálható volt szinte minden településen. Valahogy így jöttek létre az érdekes kis falvak, kínai étteremmel és mosodákkal.

Bizony más világ volt az, tele olyan dolgokkal, amik meglepőek voltak a számomra. Ezek közül még egy példa. Minden településen volt egy hűtőház, ami úgy működött, hogy amikor lőttem egy őzet vagy szarvast, azt ott a helyszínen rögtön kibeleztem, megnyúztam, és a többi részét bevitettem a legközelebbi faluban levő hűtőházba. Ott megmondtam, hogy hogyan kérem a húst feldolgozni, milyen kiserelésben, darabokban. Ezek másnap már bent is voltak egy hűtőszekrényben, szépen becsomagolva, és akkor vihettem el belőle annyit, amennyit akartam, amikor nekem tetszett, és az egésznek a költsége hihetetlenül olcsó volt.

19. Szarvaszsigerelés

Ha már az érdekességeknél tartok, akkor most megemlítek egy-két sörözőkkel kapcsolatos példát. Amikor először mentem be egy ilyen létesítménybe, megtudtam, hogy nagyon sokáig oda csak férfiak mehettek. Aztán idővel javult a helyzet, és a nők is beléphettek, de csak férfi kísérettel együtt, és a terem egy külön arra kijelölt részében kellett leülniük. Amikor mi, magyar menekültek Kanadába kerültünk, csak akkor kezdett teljesen „koedukálttá” válni a helyzet (sokak szerint, tréfásan mondván, nekünk köszönhetően).

Ugyanakkor, amikor leültem egy ilyen sörözőbe, és az egyik ujjamat feltartva kértem egy pohár sört, a pincér azt kihozva kedvesen megkérdezte: hogy tetszik Kanada? Tehát anélkül, hogy megmukkantam volna, tudta, hogy új kanadai vagyok, – de honnan? Aztán megtudtam, hogy ott egy pohár sört senki nem kér, aki sört akar inni, az két ujjat tart fel, mert két pohár a szokás. Aztán feltűnt, hogy sokan a két pohár sör mellé paradicsomlét is rendelnek, amit rendszerint összekeverve isszák. Megint csak néztem, mint Marci a moziban, és aztán még az állam is leesett, amikor azt láttam, hogy egyesek a kézfejükre sót szórnak, amit ivás előtt lenyalnak, mint a mexikóiak a tequila ivásánál. Nem volt kétséges, hogy mindennek megvan az oka és a magyarázata, ami ezen esetekre vonatkozóan valahogy így szól: A préri, mint már tudjuk, száraz vidék, ami nyáron nagyon meleg, ennek következtében az ott dolgozó farmerek nagyon sok folyadékot, és azzal együtt sókat veszítenek. Munka után azt pótolni csak sima sörrel nehezen lehetett, ehhez kellett a minimum két pohár (hogy a pincérnek ne kelljen annyit szaladgálni, mert korsó ott nem volt ismeretes) meg a paradicsomlé és a só.

Itt emlékeztetlek, kedves Olvasó, hogy én most egy jó fél évszázaddal ezelőtti állapotokról mesélek, ezért nehogy azt hidd, hogy én most háryjánoskodok. Ha kissé gyanakodtál rám, amikor például a sörözőbeli nő tilalomról szóltam, vedd figyelembe azt a nőhiányt, ami a XIX. században egész Amerikát jellemezte, amikor annak második felében 30 millió ember érkezett oda. Ezek nagy része férfi volt, hiszen a kivándorlást szinte kizárólag a férfiak vállalták, és ha később lett is hozzájuk tartozó nő, az csak évek múlva ment utánuk. Mivel tudom, hogy kultúrember vagy, emlékeztetlek Puccini Mannon Lescautjára vagy a valamivel könnyebb fajsúlyú Nyugat lányára. Az igaz, hogy ez inkább azokra vonatkozott, akik a gyors pénzkereset céljából mentek az Újvilágba, hogy aztán a keresettel hazatérjenek, de közben és addig? És az bizony sokszor elhúzódott, sőt a jórészüket ott is ragadt, nem kevés esetben azért, mert nem volt pénzüket a visszautazásra.

Idevonatkozóan idézek „Xantus János levelei”-ből (akiről kicsit később bővebben is szólok): „közel két éve, hogy női társaságot nélkülöztem – farkasok, medvék és bivalyok közt kóvályogtam a nyugati prériken”. Az viszont igaz, hogy a kanadai prérire érkezőket már nem a gyors pénzszerzési szándék vezette. Ők egyből letelepedni akartak azon a földön, amit a kormány ígért nekik, és amit meg is kaptak. De ők nem mind közvetlenül Európából érkeztek, hanem az Egyesült Államok észak-keleti részéből. Ezek azok a magyarok voltak, akik először a bányavidékekre mentek, de nem voltak megelégedve azzal, amit ott találtak – vagy

mást akartak (például ingyenföldet). És persze voltak kóbor kalandorok is – szóval vigyázni kellett a nőkre.

Xantust említve meg kell jegyezmem, hogy nevét régebről ismerve, rá különös érdeklődéssel figyeltem az amerikai magyar emlékek iránti kutatásaim során. Azt tudtam róla még diákkoromból, hogy a Budapesti Állatkert megalapításában milyen jelentős szerepet játszott, sőt fontos szerepe volt még a Magyar Földrajzi Társaságban is, ezért a korai amerikai tudósításai nagyon vonzottak. Ilyen volt például, amit egyebek között a minket különösebben érdekelt prériről írt: „Soha életemben fogalmam sem volt annyi vadról, mint itten van. Antilopokat, bivalyokat, szarvasokat már 20 ezrével is láttam egy erdőben. Fácán és pulyka olyan bőségben van a préken, hogy ha az ember egyre rálő, ezren repülnek fel egyszerre körös-körül.” Azzal most nem akarok foglalkozni, hogy már ebben a pár mondatban is mennyi a tévedés, mert nem az a lényeg (számára a bivalyok bölényeket jelentettek, az antilopok pronghornokat, a fácánok pedig más madarakat), hiszen ő mint szabadságharcos menekült jogi végzettséggel került Amerikába, ahol megélhetési szükségletből került a prérire. Itt a lényeg az, hogy az akkori prériről tudósított. Arról a prériről, amiről most írok én is, ahova száz évvel utána kerültem, és ahol az első magyar paraszti kivándorlók ingyen kaptak földet; én meg az ő emlékeik után kutattam.

Nos, igen – az ingyenföld. Lássuk akkor, hogyan is volt ez a kanadai ingyenföldhelyzet? Amikor az 1800-as évek közepe táján, a déli szomszéd irányába már nagyon beindult a bevándorlók áradata, és 1867-ben (potom pénzen) Alaszkát is megvette a gyorsan növekvő Egyesült Államok, a közbülső hatalmas területen csak elvileg létező Kanada rádöbbsen, hogy nekik is tenniük kell valamit, különben a hatalmas országuk üresen álló belső területeit elveszíthetik. Ezeknek a területeknek a megszerzésére félhivatalosan történtek is próbálkozások, de egyelőre megelégedtek azzal, hogy dél felől az amerikaiak (főleg állattenyésztők) elkezdtek arrafelé nyomulni. Ezt könnyen tehették, hiszen a határ csak papíron létezett, és lényegében, ha az a nyomás fokozódik, a kanadaiak tulajdonképpen védekezni sem tudtak volna.

Ez tette szükségessé a kanadaiaknak, hogy sürgősen bemérjék az országhatárt és a termőföldeket, amit az 1850-es évek környékén meg is tettek, mert a várt telepéseknek csak úgy lehetett a földet kiosztani. No, és persze meg kellett építeni az egész kontinensen áthaladó vasútvonalat, amit különben a későbbi legnyugatibb tartomány, British Kolumbia ki is kötött, hogy csak akkor csatlakozik Kanadához. És persze kellett a vasút, a már annyira várt földműves telepések szállításához is.

A kanadaiak kezdetben azt hitték, hogy majd az angol birodalomból érkeznek elegendő a prérire, de csalódnuk kellett, nem érkeztek. A hatalmas angol világbirodalom addigra már eléggé kiürítette az anyaországot, és aki esetleg még menni akart, az nem az elhagyatott kanadai prérít választotta. Vagy ha talán igen, akkor nem farmerkodni akart, hanem valami politikai vagy irodai munkát.

Földműves emberek pedig sürgősen kellettek, tehát meghirdették egész Európában (amit előttek az amerikaiak már csináltak), hogy aki hozzájuk megy, az ingyenföldet kap, ahol otthont alapíthat.

Az ő földjeik azonban nem voltak olyan könnyen elérhetők, mint a déli szomszédé, ahol az Atlanti-óceán partjáról akár lovas kocsival is el lehetett baktatni át a kontinensen egészen a Csendes-óceán partjáig. Belső Kanadát, tehát a prérít, nemcsak echós szekérrel, de sehoggy sem lehetett keletről nyugat felé megközelíteni, mert közben volt egy óriási vadon, egy szinte teljesen áthatolhatatlan erdő- és vadvízbirodalom, amit még a csónakon közlekedő korai prémvadászok is megkerültek. Ahhoz, hogy ezeket a belső területeket be tudják népesíteni, először azt elérhetővé kellett tenni. Ezt csak egy transzkontinentális vasútvonallal lehetett, amit előttek – mint más egyéb szükséges dolgokat – az amerikaiak már jóval korábban megcsináltak. Kanada ezzel 1885-re lett készen.

Mivel a várt angolszászok nem érkeztek, kénytelenek lettek az európai kontinenst forszírozni, ott is elsősorban a középső részt. Ez már sikeresnek bizonyult, és jöttek a németek, lengyelek, ukránok, finnek, svédek, és persze, ami minket érdekel, a magyarok. Miért is jöttek? Mert otthon nyomorogtak, itt meg földesurakká válhattak, mert minden bevándorló kapott 110 hold földet, azzal a kikötéssel, hogy azt megműveli, és azon rajta lakik. Nos, hát ez a „rajta lakás” kikötése eredményezte azt, hogy eredetileg nem faluk jöttek létre, hanem egy szétszórt tanyavilág. Lényegében ugyanaz ment végbe, mint történt az korábban a déli szomszédjuknál, akiktől szinte mindent átvettek. Ilyen volt a földmérési rendszer is, amelynek alapegysége egy 6x6 mérföldes négyzetes felosztás, melynek a lényege a harminchat darab egy négyzetmérföldes egység, a Section, és ennek az egynegyede (160 acre = 110 hold.) Utóbbi egységet adták a bevándorlóknak. Ezek szűzföldek voltak, ahol korábban a világ legnagyobb emlősállat felhalmozódásában a bölények éltek, de a telepések már csak a csontjaikat találták.

20-21. Bölénycsontok a farmokon és a vasútállomásokon elszállításához felhalmozva

Ezt az így létrejött tanyavilágot találtam én ott, ami bizonyos mértékig hasonlított a mi Alföldünkéhez, csak hogy itt nem volt zsúpfödél a házban, gémeskút az udvaron, nem voltak tyúkok, libák, kacsák, nem volt istálló benne lovakkal, tehenekkel, a házak ablakaiban nem virágzott a muskátli – de voltak mezőgazdasági gépek, autók, ... szóval más világ volt, mint amit én otthon ismertem. Itt a

farmgazdálkodás szinte kimondottan abból állt, hogy tavasszal elvetették a búzát, amit ősszel learattak. Ötven, hatvan évvel korábban persze még más lehetett a helyzet, olyan európaiasabb, de az én időmre már meglehetősen elamerikaiasodott az élet. Kialakultak például a falvak, ahonnan ki lehetett járni a földekre, az üzletekben minden kapható lett, és csodálkozva láttam, hogy a farmerek még a tojást meg a tejet is ott veszik. Persze, ehhez valahogy elő kellett teremteni a pénzt, de jó ára volt a kitűnő minőségű gabonának.

Szóval, egy jó ideig kijárogattam ebbe a nagyon elszórt tanyavilágba, a lemélyítésre kerülő fúrásokhoz, és ott a préri végtelenjében gyakran éreztem át azt, amit régebben szórakozásképpen megtanultam, hogy „mint nagy kalap borult rám a kék ég...”, és más ismert sorokat Faludy György Villon-átdolgozásából, mint például, hogy „bár nincs borom, hazám s feleségem és lábaim között a szél füttyül... mégis hiszem s bizton remélem, hogy nékem egyszer minden sikerül.” Bizony nagyon igaznak tündek ezek a sorok, amiket nem biztos, hogy pontosan idéztem, de akkor tényleg nem volt semmim, csak legfeljebb a hitem és önbizalmam.

Aztán rövidesen főként a vállalat irodájában tevékenykedtem. Ott, a fúrási eredmények feldolgozását végeztem, ami lényegében a felszín alatti rétegek térképezését jelentette, a további kutatások sikerének előkészítéséhez. Ez már az ottlétem harmadik éve táját jelenti, amikor bizony már kezdett terhes lenni az egyedüllét, a fiatal kollegáim mind házasok voltak, házat építettek, normális életet éltek. Itt volt az ideje, hogy én is kezdjek el jobban kanadaiasodni, és szerencsésen ezt meg is tehettem.

A jó sorsom ugyanis összehozott egy nagyon szép lánnyal, aki akkoriban érkezett Németországból Reginában élő rokonaihoz. Ő volt Anita, akivel gyorsan egymásba szeretettünk olyannyira, hogy rövidesen össze is házasodtunk.

Róla természetesen később bővebben is szólok, egyelőre elég csak annyi, hogy a nászútra induló autónkra – kanadai szokás szerint – oda voltak akasztva a madzagra kötözött csörömpölő konzervdobozok, és irány lett a Sziklás-hegység.

22. Anita

Szóval minden úgy ment, ahogy annak ott mennie illett. Ennek megfelelően, mi is rögtön építettünk egy nagyon szép új házat (bungalow-t, ahogy ott mondták), a garázsban ott állt a vadonatúj Chevrolet, a kertben elkezdtünk paprikát, paradicsomot ültetni, templomba jártunk.

23-24. Esküvői képek

25. Az esküvőnk után

Anitával nagyon boldogan éltünk az újonnan épített szép házunkban. Azt hiszem, ez a boldog megelégedettség jól látszik rajtam, a mellékelt képen.

26-27. Házunk, kocsink, otthonunk

A szobában készült karácsonyi felvétel mutatja, hogy azért a régi otthonom sincsen elfeledve (az itthoni család képe, matyó baba). Mivel Anita is sportos természetű volt, együtt teniszeztünk, curlingeztünk etc., és jelentős vízi életet éltünk. Ebben fontos szerepet játszott az a Klepper csónak, amely a lentebbi képen látható. Ez ugyanis szétszedhető, és mint két hátizsák könnyen szállítható, így szinte minden utunkra magunkkal vittük. A halászatról elég csak annyi, hogy szinte az egész Kanada egy nagy halásziparadicsom. Annyit azért megjegyeznék, hogy mint az a képeken is látható, szinte kizárólag csukát fogtunk. Ponty (carp) nem is nagyon létezett, ami nyilván annak tudható be, hogy a tavak hideg vizűek, egy fél éven át jég fedi és általában mélyek. De ha van is és horogra akad, a kanadaiak nem kedvelik. Valahogy úgy vannak vele, mint a nyúllal, nem eszik.

28-29. Anita a halakkal (csukák) és a csónak

Itt meg kell említenem, hogy akkor már volt a városban német és magyar templom, mint ahogy volt magyar és német klub is, ahová ugyancsak eljártunk. Azt is meg kell mondanom, hogy az elültetett paprika, paradicsom, uborka minden évben csodásan eljutott a gyönyörű virágzásig, de a beérésig már nagyon ritkán. Ott ugyanis nagyon korán, néha már szeptember legelején – elkezdődnek a fagyok, és arra számítani lehet május legvégéig, amikorra már a legtöbb tóról is elolvad a vastag jégtakaró. Ott ugyanis igazi kontinentális klíma van, ami azt jelenti, hogy

nyáron lehet akár +40 fok is, és télen ugyanígy 40 fok, csak éppen mínuszban. Mindkettő tarthat esetleg több napig is és ismétlődően.

Ezzel kapcsolatban persze meg lehet kérdezni, hogy akkor mi van például az autókkal télen? Indulnak reggel? Igen, indulnak, ha éjszakára be voltak kötve az áramhálózatba, amihez a házak mellett és garázsban van egy beépített kapcsoló; a motorházban meg az utastérben egy ventilátoros melegítő, így semmi gond. Legfeljebb annyi, hogy kinti parkolás esetén az első pár száz méteren kicsit zötyögve megy a kocsi, mert a súlyától deformálódott fagyott gumikeréknek kell egy kis idő, amíg újra felveszi a kerekded formáját. Népiesen szólva, ilyenkor olyan hideg van, hogy ha köp egyet az ember, az megfagy mire földet ér, és ugrál. Vagy ha a borjú az ólból kiszabadul, és az udvaron kergetve végre elkapja az ember a farkát, az a kézben marad, mert megfagyva letörik.

Kedvelt és gyakori szórakozás a téli jégghorgászás, ami nagyon biztonságos, mivel a tavakon a jég vastagsága lehet akár 50-60 centiméter is. Ennek áttörése azonban nem könnyű feladat, még a külön erre a célra gyártott fúróval sem, de ha a vágott lyukon belógatja az ember a horgot, arra szinte csali sem kell, és a sikerélmény mindent megér. De mi van a hideg levegővel, még ha az esetleg mindössze csak mínusz 20-30 C fokos? Semmi különös, erre a célra sok helyen van egy lyuk fölé helyezhető kis házikó, vagy visz magával az ember egy kis sátorszerűséget, széket, forralt bort, de különben a kék égből szinte mindig süt a Nap.

Ezen a biztonságos, vastag jégtakarón természetesen nagyon jól lehetett vitorlázni. Én azonban inkább fallabdáztam (squash) vagy tollaslabdáztam (badminton) vagy még inkább curlingeztem, mivel télen teniszezni nem lehetett, mert az ehhez szükséges sátorépítés még nem volt elterjedve, és különben sem hiszem, hogy mínusz 30 fok körüli kinti hőmérsékletnél azt ki lehessen kellőképpen fűteni. Csodás szórakozás volt kinti tevékenységnek a motorszánozás.

30. Napfürdőzés a motorszánon

Erről jut eszembe, hogy egyszer egy squash játék után azt kérdezi a partnerem: Eljönnél velem este valahova? Persze – mondom én, és elvitt egy hangulatos társasághoz, ahol a kezembe adtak valamit, hogy olvassam. Egy röpké idő után általános nevetés, taps, és én kérdeztem, hogy mi van? Az volt, hogy az ottani amatőr színtársulat (állandó színház nem volt egész Nyugat-Kanadában) Tennessee Williams „A vágy villamosa” című darabját készült előadni, és a férfi főszereplőre még nem volt emberük. Ez az a bizonyos Stanley Kowalszki lengyel bevándorló figura, akit a nagyhírű játékfilmben a közismert hollywoodi színész, Marlon Brando alakított. Reginában én kaptam meg a szerepét, mert az én angol akcentusom pont olyan volt, mint ami kellett. Ez a színházi tevékenység érdekes szórakozásnak bizonyult a hosszú téli estékre, így később más szerepeket is elvállaltam, ami meglehetősen növelte a városbeli népszerűségemet.

Hogy a kedves Olvasó nehogya azt gondolja, hogy eltérve a szakmámtól, ezzel valami rossz irányba tértem, ideje megjegyeznem, hogy közben engem választottak meg Saskatchewan Geological Society titkárának, ami talán kellőképpen jelzi, hogy szakmailag is elismerten jól haladtam. Ezt aztán kicsit később igazolta a meghívásom az ottani egyetemre. De mielőtt arra rátérnék, ideje megemlítenem – és ez most majdnem ismétlése annak, amit korábban a magyarhoni olajbányász időszakomról ebben a vonatkozás már írtam – hogy kiemelten jó fizetésem volt, tehát megengedhettem magamnak azt is, hogy hódoljak a már régen kialakult, szinte szenvedélyemmé lett utazgatásnak. Hadd szóljak most egy kicsit arról, annak a tudatában, hogy aki sokat utazik, kevésre emlékezik. Ezért is ígérem, rövid leszek, és csak egy párra térek ki. Az első jelentősebb külföldi utazásom Mexikóba vezetett.

Próbáld meg elképzelni, kedves Olvasóm, hogy egy fiatal magyar geográfus-geológus, az egész Egyesült Államokat északról dél felé átrepülve tízezer méteres magasságból nézeget ki az ablakon az alatta elsuhanó tájra. A tájra, ami ellentétben Radnóti versével, számára igen is egy eleven térkép, amit elméletileg elég jól ismer, és így tippelgetni tud, hogy most mi is lehet az, ami alatta a mélyben látszik? És mi látszik, ahogy vége szakad a préri síkságának? Egy hatalmas hegyvidék, ami csak a Rocky Mountain lehet, aztán, jé, ez valószínű, a világ első nemzeti parkja, a Yellowstone, aztán az a lenti csoda valószínűleg a Grand Canyon, majd a Rio Grande, ami után a táj Mexikó fölött, már bizonytalanabbá válik.

Megérkezve Mexico hasonló nevű fővárosába, amiről azt mindenki tudja, hogy az bizony, a tengerszint felett jó magasan létesült, ahol a prérinél bizony jóval ritkább a levegő, és a lakosok nem Mister- és Missisek, hanem Senorok és Senioriták. Természetesen az egyik fő látnivaló itt a csodálatosan szép székesegyház, de számomra a fő érdekesség nem az épület lett, hanem, ahogy az előtte elterülő hatalmas téren, a hitbuzgó fanatikusok tömege hosszasan, térden kúszva, imára szorított kézzel halad a bejárat felé. Aztán igazi élmény volt megnézni például a csodálatos Antropológiai Intézet ősi emlékgyűjteményét és sok minden mást, amikre itt nem térhetünk ki, mert ez az egész mexikói kaland már

magában is egy kitérő. De egyelőre ennél maradva meg kell még röviden említenem két idetartozó érdekességet, amelyek megragadtak az emlékezetemben.

Az egyik az, amivel a fővárosból Acapulco felé utazva egy Taxco nevű helységben találkoztam. Ez ugyanis egy meglepően szép, hatalmas templom, de nem maga az épület volt számomra megragadó, hanem ami igazán emlékezetes maradt, az a homlokzatán olvasható felirat. Az ugyanis az építetőjének a mondása, amit azóta sem tudok elfelejteni. Ő ugyanis a hatalmas vagyonát a környékbeli ezüst bányászatból szerezte, aminek jelentős részét a templomra költötte. Az illetőt azt hiszem Bordának hívták, és a mondása szabadon fordítva úgy szól, hogy Isten adott Bordának, Borda ad az Istennek. Ezen, azóta én nagyon gyakran elgondolkodtam – különösen mostanában – tekintettel a közelmúltban itthon gyorsan meggazdagodott emberekre és az offshore cégeikre.

Megérkezve Acapulcóba, ami akkoriban a legdivatosabb nyaralóhelye volt Mexikónak, az elegáns szállodában először volt abban a felejthetetlen élményben részem, hogy egy tropikus tengerparton nyaralok, ahol a szállodában azt eszik-iszik az ember, amit akar, de nem kell rögtön fizetni, elég csak egy aláírást adni. Mosolyogsz, kedves Olvasóm, tudom, mert naivan hangzik, de ne feledd, hogy én most több mint egy fél évszázaddal ezelőtről írok, amikor idehaza ez még elképzelhetetlen volt, és én a kis fiatal káderből misterré avanzsálva egy teljesen más világba kerültem. És hogy élveztem azt, beleértve a sok egyéb csodás látnivalót, mint például a híres mutatványt, ahogy a nagyon magas sziklapartról az öböl vizébe ugrálnak a fiatalemberek, vagy az éttermekben muzsikáló, hatalmas sombrerójú, mindig mosolygó, hangulatos mariachi zenészeket.

Így az utazgatásra kitérve megemlítek még egy, számomra akkori érdekességet. Ez Las Vegasszal kapcsolatos, a híres nevadai játékkaszinó-várossal, aminek már akkoriban nagy volt a híre, népszerűsége, amit még teljes erővel fokozni is igyekeztek. Ez egyebek között abból állt, hogy még az olyan viszonylag kis városból is, mint az én Reginám volt, időnkint meghirdettek és beindítottak olyan közvetlen repülőjáratokat, amelyek szinte ingyenesek voltak, a többórás hosszú úton kitűnő ételekkel, italokkal, persze teljesen ingyen, és még a szálloda is majdnem teljesen jutányos volt, úgy, hogy a szobában, egy dossziében ott voltak előkészítve a játéktermekben használatos zsetonok. Tehát, csak le kellett menni, elkezdeni játszani, és játék közben gyönyörű pincérnők tálcán hordták körbe a természetesen ugyancsak ingyenitalokat. Ez nekem akkor teljesen hihetetlen volt, ami bizonyította az akkori kisstílűségemet, mert még így is nyilván jól kifizetődő üzleti befektetés volt az egész, amit igazol az, ami ebből a sivatagban létesült kis városból végül is lett – egy csoda.

Visszatérve az én Reginámhoz, ott folytatom a történetemet, hogy egyszer azt mondja a főnököm, hogy Victor, most egy olyan fűráshoz kell menned, amit valószínű nagyon érdekesnek találsz, mert egy olyan helység közelében van, aminek az a neve, hogy Esterhazy. Gondolhatod, hogy leesett az állam a

csodálkozástól. Esterhazy nevű falu a préri közepén, hát ez meg, hogy lehet? A térképen megmutatta, hogy hol van, és én mentem, telve a nyilvánvaló kérdésekkel, hogy hogyan került ez oda, kik hozták létre, ki volt az a márkás nevű úr, akinek a nevét viseli, és miért?

Természetesen, nagy érdeklődéssel tettem meg a körülbelül kétszáz kilométeres utat, nagyjából délkelet felé, és amikor a fentiekhez hasonló kérdésekkel a 2500 körüli lakosú faluban érdeklődni kezdtem, azt kellett tapasztalnom, hogy a válaszok nagyon bizonytalanok, különösen a névadót illetően. Gyorsan nyilvánvalóvá vált, hogy ennek az egész dolognak sürgősen utána kell járni. Ám ez nem bizonyult sem túl könnyűnek, sem túl gyorsnak, de bevallom, nagyon élveztem, mert tudtam, hogy egy történelmi kincset találtam. Végül is az egészből egy több évre nyúló, hosszas kutatás, majd a végső eredmény egy könyv lett, azon a lényegyet kifejező címen, hogy „A kanadai Esterhazy története”. Ez a könyv a jó nevű Magvető Kiadó gondozásában jelent meg 1981-ben. A részletek tehát ott megtalálhatók.

31.

Amikor erre a kutatásomra igazában sor került, akkor már az egyetemen dolgoztam, és meg kell említenem, hogy a téma nemcsak az egyetemi vezetőket, de a tartományi politikusokat is érdekelte annyira, hogy a kutatás költségeihez még anyagi támogatást is adtak. Ott volt bőven időm a szemeszterek közötti hosszú nyári, téli szünetek alatt, amire szükség is lett, mert az utánajárás során utazgatnom kellett Angliában, Dél-Afrikában, Indiában, Jamaicában, az Egyesült Államokban, Ausztriában és persze Magyarországon meg Kanadában. Ez természetesen teljes egészében a névadó történetének a kiderítésére vonatkozott, ami az egyik része volt a dolognak. A másik rész, a település története már sokkal egyszerűbb volt, és helyileg könnyebben nyomon követhető (lásd: Magyar falu a prérin, Magyar Hírlap, 1978. március 8. szám).

Erről korábban már szoltam is röviden, amikor említettem, hogy az 1880-as években épített transzkanadai vasútvonalon érkező legelső bevándorlók között voltak a magyarok. Ez az első magyar csoport 1886 júliusában azonban még nem közvetlenül Magyarországról érkezett, hanem az Egyesült Államokból. Oda ugyanis akkor már javában zajlott a kivándorlás, és nagyon sokan a szénbányászatban kaptak munkát, ahol a legtöbben nem érezték jól magukat. Esterhazy ezekből állított össze egy 35 főből álló csoportot, és ezek lettek az elsők, akiket aztán otthonról nagyon sokan követtek. Így jöttek létre a kanadai prérin olyan nevű települések, mint például Békevár, Otthon, Szent László, Zala. De ezek közül valójában csak egy maradt meg és virágzott, a ma már kisvárosnak számító Esterhazy.

Az igazság azonban az, hogy ez az Esterhazy lényegében eredetileg nem is volt igazán magyar település. Hogy miért nem, ahhoz most el kell mondanom, hogyan is történt akkoriban ott a települések névadása. Amikor elérkezett a vasútépítés időszaka ott, azon a valóban még nagyon gyéren lakott vidéken, az épülő vonal mentén megállókat kellett létesíteni, és akkor már nyilvánvaló volt, hogy azok lesznek majd a körülöttük kialakuló falvak központjai. Az ott épülő új vasútvonal közelében akkor már volt egy magyar település Kaposvár néven, és attól 2 kilométerre északra kellett egy megállót elnevezni, aminek a jó nevű település létrehozójának a nevét adták. A vasúti megálló körül azután, annak rendje-módja szerint kialakult a falu, de oda már nemcsak magyarok, hanem más nemzetiségűek is telepedtek. Tehették is, mert ez már 1905-ben történt, amikor már éltek ott svédek, ukránok, szlovákok szép számmal. Maga Esterhazy azonban már régen nem. Igazában ő soha nem is lakott ott, mert csak a beindítást irányította, majd gyorsan tovább állt, más fontos települési ügyeket intézni.

Valójában a századforduló utáni években már vagy egy tucat magyar nevű helység volt a kanadai prérin, de azok mind megszűntek, viszont fennmaradtak olyanok, amelyek magyar településnek indultak, de más nevet kaptak, mint például Stockholm vagy Kipling. Ott a vasútépítők valószínűleg már úgy gondolták, hogy elég egy magyar nevű állomás azon a környéken.

Említésre kívánczik most itt az a gondolat, ami annak idején engem egy kicsit meglepett. Rájöttem ugyanis egy ügyes trükkre, amit a szervezők alkalmaztak. Az volt igazában a helyzet, hogy ők nem akartak nagyobb etnikai csoportokat összetelepíteni, mert már korábbi gyarmatok telepítése révén gyakorlatából tudták, hogy az késlelteti a kanadaizálódás, vagyis a beolvadás folyamatát. Ők nem ukrán, lengyel, svéd, magyar etc. falvakat akartak létrehozni, hanem olyan közösségeket, melyek kanadaiak. Persze ezt nem mondhatták ki nyíltan, ezért kitalálták a valláskülönbözeti megosztást. Magyar vonatkozásban ez azt jelentette, hogy amikor az Esterhazy-Kaposvár kolónián már kezdtek túl sokan lenni a magyarok, azt hagyták katolikusnak, és a reformátusoknak létrehozták Békevárt, ami ugyancsak szépen növekedett (nagy templommal etc.), de ahogy annak is a közelébe ért a vasút, a létrehozott megállónak már a Kipling nevet adták.

32. A békevári templom és emlékoszlop

Itt most teszünk megint egy kis kitérőt, mert meg kell említenünk, hogy ezek a magyar települések csak a préri kanadai részén voltak elsők, mert délebbre az Államokban levő részen már jóval korábban is létrejöttek ilyenek. A kutatásaim alapján én úgy látom, hogy a Haraszthy Ágoston által már 1842-ben létrehozott Széptáj, majd az Újházy László által 1850-ben alapított Új Buda és mások is jóval megelőzték őket. (Haraszthyt később részletesen is említem, mint az egyik legelső magyar utazót Amerikában, aki könyvet is írt az utazásairól, majd pedig világhírű lett mint a „kaliforniai szőlészet atyja”. Az ő életéről külön könyvet írtam, amiről még bővebben lesz szó). Újházy viszont ismert 1848-as szabadságharcos menekült volt. Róla külön fejezetben szóltam az Esterhazyról írott könyvemben. De mint ahogy az amerikai, úgy a kanadai magyar települések sem maradtak fenn. Az egyetlen lényeges kivételt Esterhazy jelenti, a hozzá tartozó Kaposvárral, és ezért az különösen fontos a számunkra.

33. A kaposvári emlék együttes (templom, parókia, emlékoszlop, temető)

Ez a Kaposvár megmaradt, és nevében még ma is létezik. Főleg azért mert az első pionírok ott egy nagyon szép templomot építettek, amiből később, amikor a templom mellé egy Szűz Máriás grotta is készült, ismert búcsújáróhely lett. A templom, amely a környéken talált és összeszedett olyan kövekből épült, amelyeket annak idején a térséget elborító vastag jégtakaró különböző méreteken szállított oda, és hagyott maga után, amikor vagy jó tízezer évvel ezelőtt, a jég elolvadt. Ez a templom, az első időktől kezdve nemcsak vallási célokat szolgált, hanem a társadalmi összejövetelek központja is lett, és az is maradt jó sokáig. Még a hatvanas években is ott rendezték az ünnepeket, híres jó magyaros ételekkel, és még az én időmben is divatos volt ott tartani az esküvőket, és utána – az alagsorban kialakított helyen –, a lakomát is. Ma már nem hiszem, hogy ez még így legyen, mert utolsó ottjártamkor, a századforduló évében a pap már régóta nem ott lakott, hanem a közeli Stockholmban, és ráadásul nem is magyar volt, hanem (alig hittem el) a Föld másik oldaláról, a Fülöp-szigetéről származott. Hogy magyarul egy szót sem tudott, az természetes, mint ahogy részéről az is természetes volt, hogy a plébánián otthoniasan, mezítláb fogadott.

Hogy ez az akkor megismert pap nem tudott magyarul, ennek említése eszembe juttatja, hogy az első, aki annak idején kapcsolatba került a mi telepeseinkkel viszont nemcsak, hogy megtanult magyarul, de hogy prédikálni tudjon a rábízottaknak, akik bizony nem mutattak előrehaladást az angol nyelv tanulásában, még a katekizmust is lefordította a gyerekek részére. Ő különben lóháton járt ki hozzájuk Winnipegről, ami bizony több, mint egynapos utat jelentett. Tartott ez pedig mindaddig, amíg a település létrejötte után majdnem húsz évvel a templom megépült.

Kaposváron, a későbbi papnak azután már volt egy nagyon szép, ugyancsak kőből készült rezidenciája a parókiával együtt, ahol mostanában már egy kis múzeum létezik (el lehet képzelni, hogy azt mennyire reménytelen lehetett kifűteni a mínusz 40 fok körüli hidegekben). Stockholmban viszont régebben egy magyar apácázárda is működött évtizedeken át sikeresen, Szent Teréz néven, de erre már csak nagyon kevesen emlékeznek. Meg arra sem, hogy valaha olyan szoros volt az anyaország kapcsolata távolba szakadt fiaival, hogy a kanadai magyarokat egyszer például egy püspöki küldöttség is meglátogatta, akik részére a kanadai kormány egy külön vonatot biztosított.

Hajaj... Régi dicsőségünk, hová tűntél a jelen szomorú homályában? De még nem is olyan régen volt olyan akció, hogy magyar papokat, lelkészeket küldtek ki Amerikába, a távolba szakadt magyarok lelki gyámolítására, ám hogy tart-e még ez az akció, nem tudom. Nem valószínű.

De én nem is erről, hanem a múltból tudósítok, pontosabban az eredeti szándék szerint a saját múltamról, az azzal kapcsolatos gyakori kitérőkkel. De most azért Esterhazy-nál maradunk még egy kis ideig, mert el kell mondanom, hogy ha a környékbeli olajkutatás nem is járt sikerrel, abból fakadóan igen jelentős más irányú

eredmény lett. Az történt ugyanis, hogy olaj helyett 1000 méterre a felszín alatt egy ugyancsak nagyon értékes anyagra bukkantak az elődeim. Ennek az anyagnak, az ottani régműltből származó neve „potash”, vagyis kálisó, pontosabban kálium-klorid, melyet műtrágya, vegyipari-és gyógyszeripari termékek előállításához használnak. Ez nyilván nem annyira ismert előtted, kedves Olvasó, mint az olaj, mert nem annyira fontos, de szükséges a mindennapi életünkhöz, mind a mezőgazdaság, mind a vegyipar révén. Ebből az ásványból Saskatchewan tartomány déli részén, amiről már tudjuk, hogy az egy hatalmas kiterjedésű terület, óriási mennyiség halmozódott fel az ősidőkben ott hullámozó tengerből, ami később eltemetődve a mélybe került (lásd: A kanadai kálisótelepek, Természet Világa, 1968. 10. szám). Ezt az ásványt ott már évtizedek óta több helyen is bányásszák, de sehol olyan mennyiségben, mint Esterhazy két bányájában; ezért azt gyakran úgy is emlegetik, mint a világ kálisóbányászatának a központja. A harmadik bánya építését talán mostanában kezdik el.

Ebben azonban van egy kis veszély is, amennyiben már elég régóta hallani olyan hangokat, hogy az Esterhazy nevet át kellene cserélni Potashvillre, hiszen a várost világszerte úgy hirdetik, hogy: Potash Capital of the World (a világ kálisófővárosa.)

I. M. C. CANADA LTD. MINES K-1 AND K-2

34. Az 1-es és a 2-es bánya

Nos, egyebek között ezért is nem akartam Kanadában túlzottan hangoztatni a kutatásaim névre vonatkozó konklúzióját (talán emlékszel, említettem, hogy az illető nem volt született Esterhazy). Szerencsére, az illetékes hatóságok még tartják magukat ahhoz a helyes nézethez, hogy nem az a fontos, hogy származásilag ki volt az illető, hanem az, hogy mit tett. És ennek az Esterhazynak az érdemeit nem lehet tagadni. (A Potash szóban a pot fazekat, az ash hamut jelent, mert régebben egy fazék hamuból vonták ki az asszonyok a mosáshoz szükséges anyagot, ami később ilyen néven lett ismert).

35. A város főutcája, amikor először láttam – tehát több mint egy fél évszázaddal ezelőtt

Megemlítem itt még azt is, hogy az olaj mellett nemcsak kálisót találtunk, de egy másik igen csak értékes anyagot is, ami már stratégiai jelentőségű, így csak nagyon röviden szólok róla. Az egyik kutató fúrásban olyan gázt találtunk, ami nem volt éghető, sem nagyobb mennyiségnek tűnő, így az volt a műszakiak véleménye, hogy hagyjuk és cementezzük be a lyukat... Erre én is hajlottam, de ragaszkodtam hozzá, hogy előtte azért vegyünk gázmintát, amit el akarok küldeni a laborba. Ebbe szerencsére ők is beleegyeztek, és rövidesen kaptuk a szenzációt keltő eredményt, hogy a gáz jelentős mennyiségű héliumot tartalmaz. Ez pedig egy olyan nemes gáz, ami arról ismert, hogy színtelen, szagtalan, rendkívül könnyű, a légtérben csak nyomokban fordul elő, és mivel nem gyúlékony, korábban leginkább léghajók, léggömbök töltésére használták. Az amerikai kontinensen akkoriban ilyen gázt csak Amarillo (Texas) környékén termeltek, és gyorsan létesült egy ilyen üzem ott az „én” kutam mellett is ... és ennyi elég is erről (lásd: Hélium a Föld gyomrában, Élet és Tudomány, 1975. Kalendárium).

No, akkor térjünk megint vissza a reginabeli életemnek ahhoz a részéhez, hogy munka vonalán minden nagyon jól ment. Az irodánk a belvárosban volt, a munkaidő 8-4-ig tartott, közben egyórás ebédszünettel. Ezt azért említem, mert délben rendszerint átfutottunk a közelben levő YMCA-be, egy gyors röplabdameccset játszani vagy intéztük a városbeli egyéb dolgainkat. Ez a Young Man Christian Association szinte minden városban van, mint nagyon hasznos létesítmény fiatalok számára, ahol rövid ideig még szállást is lehet igénybe venni. Az egyéb dolgok intézése alatt például a vásárlás is értendő, mint tettem azt én is, amikor a lentebbi képet egy utcai fotós készítette. Ezt most csak azért mutatom, mert jólesik látni magam, beállítás nélkül csak úgy, mindennapos munkaruhában az utcán, amikor mostanában öltöny nagyon ritkán van rajtam (utólag most már kicsit bosszankodom, hogy a mögöttem látható csinos hölgyet nem ismertem meg –, de hát akkoriban boldog házasember voltam).

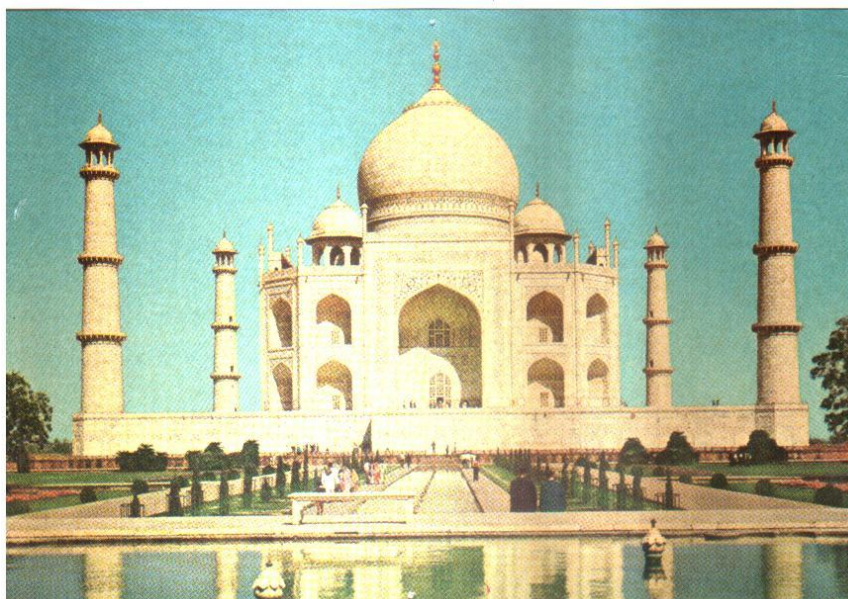
36. Utcai fotó

Irodai munkám közben sokat utazgattam. Sorozatban jutottam el olyan álomhelyekre, ahova itthonról nem lehetett volna: Hawaii, Tahiti, Jamaica etc., és ezekről rendszeresen be is számoltam az itthoni folyóiratokban. Ezek persze részben turistautak voltak, amelyekre emlékezzünk meg legalább két képpel. Az egyik Hawaiiban a híres láva-tó, a Halemaumau; a ma is aktív Kilauea vulkán kalderájában, a Mauna Kea hegy tetején. A másik a Yellowstone park, szinte óramű pontossággal működő világhíres Oldfaithful gejzírre, ami akár 20 méter magasra is kilő. Bár ezek sem mondhatók szakmailag érdektelennek, voltak még érdekesebb, kimondottan szakmai utazások is. Ezek közül is ugyancsak kettőt említek meg, amelyek közül az egyik inkább geográfiai vonatkozású, a másik geológiai.

37-38. A Halemaumau láva-tó és az Oldfaithful gejzír

A Nemzetközi Geográfiai Unió 1969-ben Indiában, pontosabban annak fővárosában, New Delhiben tartotta a konferenciáját. Ezen én, a kanadai delegáció tagjaként vettem részt és tartottam előadást, az eltemetett ősfelszínek témakörben..., de azzal nem untatlak, kedves Olvasó, mert érdekesebb lesz a számodra az utána történetekről hallani. Az ilyen kongresszusok rendszeres velejárója, hogy a végére szerveznek valamilyen szakmai jellegű utazást. Ez esetben ehhez az utazáshoz egy egész vonatszerelvény volt kibérelve, amely Delhiből indulva körbevitte a résztvevőket az egész hatalmas országon, és pedig úgy, hogy éjjel, míg mi a hálókocsokban aludtunk, a vonat ment, és ahol reggel megállt, ott buszokban vártak a helyi egyetemek szakemberei, akik bemutatták a környéket. És uram Isten, micsoda látnivalók!

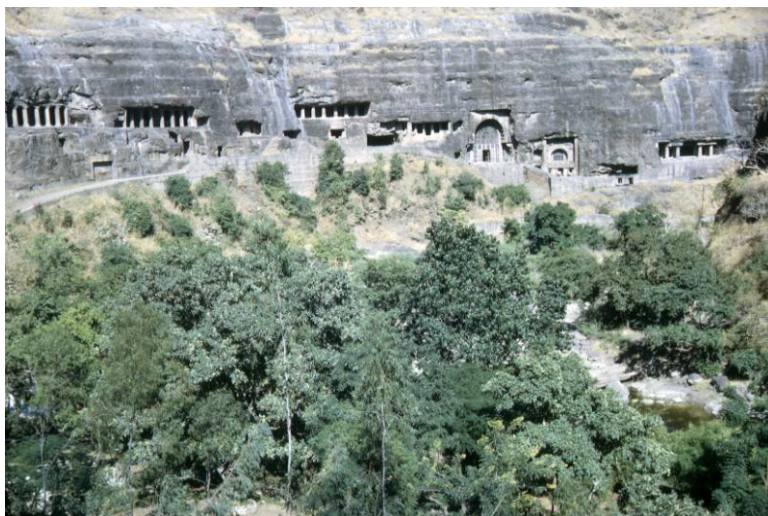
39. A Tádzs-Mahal

Ezek közül az olyasmikkel, mint például Agra a Tádzs Mahallal (az örök szerelem emlékműveként az 1600-as évek első felében épült építészeti csodával) nem untatlak, mert az közismert. Nem ismertek viszont például a barlangtemplomok Ajantaban vagy Elloraban, amikről azelőtt soha nem hallottam, és megleptek olyan látnivalóval, ami megremegtette az én európai kultúrával büszkélkedő tudatomat. Ezek a templomok ugyanis mélyen bevágva a hegyoldalba létesültek, belül olyan – helyben kifaragott – szoborcsodákkal, amiket látva csak ámultunk. És ámultunk még azon is, hogy mi most látjuk, mert van modern világítás, de a jó ezer évvel ezelőtt, amikor faragták őket, nem volt. Hát akkor hogyan? És olyan gyönyörűre, ... amikor a mi őseink még nyereg alatt puhították a húst.

Ezekben a fő téma természetesen a rejtélyes pillantású, mindent tudó, mosolyú Buddha, rendszerint maga alá húzott lábakkal, összetett kezekkel jelezve a kontempláció különböző fokának átélését. Valószínűleg azért, mert az iszlám hagyomány szerint Mohamed egy barlangban világosodott meg.

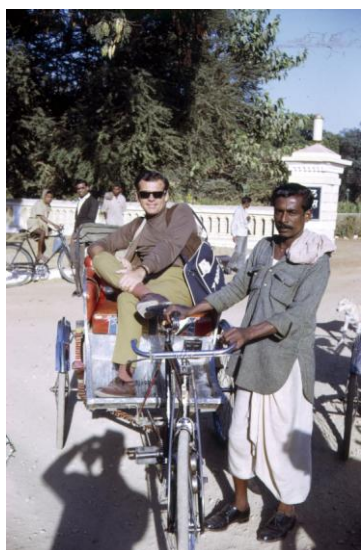

40. Indiai elefánttal

41. Barlangtemplomok

Hogy Bombay, Madras, Calcutta, Banares..., ezekkel sem untatlak, csak még megemlítem az élet szent folyójánál, a Gangesznél szerzett élményemet. Köztudott ugyanis, hogy minden hindu kötelessége életében legalább egyszer meglátogatni a Szent folyót, abban megfürödni, mert vize lemossa a bűnöket, így a lelkük is megtisztul. Döbbenetes látni azt a tömeget, amely naponta tolong a megmerülésre, de a legdöbbenetesebb élmény a halottégetés ceremóniája, amit a legszentebb helyen, Varanasiban láttam, ahogy „a halott lelke a füsttel az égbe száll”. Némileg ehhez hasonló érzés volt Bombayben látni a szent domb fölött köröző keselyűket, akik a részükre kitett emberi tetemekből falatoztak, amikor megéheztek.

42. Városnézésen

43. Falusi iskolásokkal

Bevallom őszintén, hogy nagyon nagy élmény volt ez a körutazás, mind az egész ottlét, de úgy éreztem egy életre szólóan elég is volt. A negatív benyomásaimat (nyomor, bűz etc.) hadd ne részletezzem, legyen erről elég annyi, hogy megfogadtam, soha többé nem megyek oda. Aztán jó húsz évvel később mégis visszamentem egy nemzetközi veterán tenisztalálkozóra, mint a magyar csapat kapitánya, és meg is bántam, ...de az már nem tartozik ide.

Egy dolgot azért még megemlítek Indiáról, illetve az indiai emberekről, hátha Te is érdeklegesnek találod. Bizonyára tudod, hogy az ottani lakosoknak szép barna színű bőrük van. Ennek az a magyarázata, hogy amikor Isten úgy döntött, hogy megteremti az embert, azt jó kenyértésztából formálta, és betette a kemencébe, hogy kész legyen. Ám, mivel ebben még nem volt gyakorlata, kissé túl korán vette ki, így az sületlenül fehér maradt. A második próbálkozásnál meg kissé sokáig hagyta bent, így az kissé megégve fekete lett. A harmadik próbánál azonban már minden jól sikerült és meglepéssel látta a szép barna eredményt. Hát így lett az emberiség bőrszíne fekete, fehér és barna.

Mielőtt a másik szakmai utazásomra rátérnék, nem tudom megállni, hogy ne szóljak Rudyard Kiplingről, akinek a nevével, a kanadai prérivel kapcsolatban találkoztunk. Ő ugyanis Indiában született és élt, de általánosan közismert róla, hogy sajnos mindennek dacára, nem ismerte az indiai lelket. Nem ezzel kapcsolatban térek ki rá, hanem egy megállapításával van gondom, mely szerint „Kelet és Nyugat sohasem találkozhat”. Mint ismeretes, ez a „The ballad of East and West” című írásában szerepel, ahol leszögezi, hogy „East is East and West is West”. Hogy ez végül is mennyire téves, azt napjaink fejleményei jól bizonyítják, amikor is a nyugati knowhow és tőke révén a Kelet virágzása zajlik. De én nem is annyira az ő tévedésére gondolok, amikor ezt említem, hiszen a tévedés mindenkivel előfordulhat, hanem arra, hogy Upton Sinclair az „Olaj” című könyvében már 1929-ben, tehát bőven Kipling idejében megjósolta, hogy a világ egyesül, vagyis, ahogy ő mondta, amerikaivá válik, ami természetesen nem szó szerint értendő, hanem mint a „global village” előjelzése.

No, akkor most lássuk a másik szakmai utazásomat, amely egy nemzetközi geológus-kongresszussal kapcsolatos. Ezt érdekesebb, izgalmasabb helyen nem is rendezhették volna, mint Kelet-Szibériában, Jakutskban, mivel témája a permafrost, vagyis „permanently frozen ground”, magyarul az állandóan fagyott föld volt. Akkor a kanadai geológus delegáció tagjaként utaztam oda, és tartottam előadást. Ám, a kis okoskodó geográfus-geológus úgy szervezte meg az utazását, hogy mivel odamenni Magyarország felé kell, útközben otthon egy kicsit megállok, és onnan tovább majd nem úgy megyek, mint az egyszeri lány, akitől, amikor a barátnője megkérdezte, hogy hol voltál nyaralni, azt mondta, hogy Mallorcán, és az újabb kérdésre, hogy az meg hol van, azt válaszolta, hogy nem tudom, mert repültem. Hát, én látni akartam, legalább is részben az utat, amerre még nem jártam, ezért vonatra ültem.

Az okosnak tűnő választás azonban majdnem balul sült el, rögtön az elején, mert a magyar-szovjet határon az ellenőrzés során a kézitáskámban kutatva a szovjet vámos előhúzta azt a kis vadászkést, amit utazásaimra mindig magammal szoktam vinni étkezéshez. Ez a kis kés korábban egyszer már majdnem nagy bajba kevert a szovjetekkel, amikor Pestről, a forradalom alatt vidékre haza akartam vinni az édesanyámat. Akkor ezt a vállalatom mentőkocsijával oldottuk meg, de az nem mentesített a motozástól, és az azt végző szovjet katona a kézitáskámban megtalálta a bicskámat, és azt fegyvernek minősítette. Rövidre fogva, ha az anyám térden állva nem sír ki a katona kezéből, nagyon valószínű, hogy már akkor egy korai szibériai út lett volna belőle és erre a mostanira soha nem kerül sor.

Ezúttal az édesanyám szerepét egy szovjet ezredes vette át, aki a vonat hálókocsijában kabintársam volt, és addigra már eléggé összebarátkoztunk. Olyannyira, hogy ő vállalta értem a felelősséget és ezzel megmentett. Így már nem lett akadály, hogy újabb pár üveg Szovjetszkoje pezsgő iszogatása közben kikinézzek időnként az ablakon, hogy a hosszú úton lássam azt a nem túl sok látnivalót, amit korábban annyira akartam, főleg összehasonlításként a sztyeppét a prérivel.

Moszkvából azért már repülővel mentem tovább, amikor az ablakon át a Kanadához hasonló tajga erdőségnél érdekesebb látnivalót jelentettek a helyi útítársak – tyúkokkal, kacsákkal a kézipoggyászban. Ez nem volt a már megszokott Air Canada vagy Lufthansa járataihoz hasonló repülés, de azért épségben megérkeztünk a szibériai végtelenség fölött hosszú órákon át repülve, a Léna-folyó partján levő Jakutszkba. Az aztán igazi élményt jelentett, több szempontból is, de mielőtt arra rátérnék, talán nem árt legalább röviden szólnom arról az állandóan fagyott földről, amiről a kongresszus volt hivatva értekezni, mert nem vagyok biztos benne, hogy ebben a témakörben túl jók az ismereteid (lásd: Az állandóan fagyott föld, Élet és Tudomány, 1973. 52. szám).

Azt ugye tudjuk, hogy az utóbbi 1-2 millió év alatt voltak azok a bizonyos jégkorszakok, amikor, mint már a prérivel kapcsolatban említettük ismétlődően hatalmas mennyiségű jég halmozódott fel a földgömb északi részén. Ez igazában Kanadát Alaszkával és Oroszországot jelenti. Oroszországnak azt a részét, amit Szibériaként ismerünk, Kanadának meg nagyjából az északi felét, amit sokan úgy hívnak, hogy Kanada Szibériája. A hasonlat egyáltalán nem alaptalan, hiszen mindkét óriási terület felszínét a tajga, meg a tundra jellemzi, a felszín alattit meg az a bizonyos, állandóan fagyott föld, amiről most értekezünk, illetve amivel annak idején az a nagy nemzetközi találkozó foglalkozott.

Ez a bizonyos dolog – rövidre fogva – azt jelenti, hogy a földkéreg, nagyjából északról dél felé haladva, egy bizonyos mélységig meg van fagyva. Ez a mélység helyenként lehet akár ezer méter is, és bár a felszín egy változó vastagságú, viszonylag vékony rétege nyaranként ugyan megolvad, mélyebben fagyott marad, vagyis a különböző ásványi összetételű rétegekben levő víz jég formájában van

jelent. Ez a fagyás nyilvánvalóan még azelőtt ment végbe, mielőtt a felszínen kialakult a hatalmas mennyiségű jégfelhalmozódás, mert azután az már nyilván szigetelőleg hatott, ám azt követően, ahogy a jég elolvadt, a talajban levő fagy maradt, és azóta olvadozik szép lassan. Erről a fagyott réteg vastagságról természetesen az olajfúrások lemélyítése során szereztünk tudomást, melyeknek az elvégzését az is nagymértékben nehezítette és ma is nehezíti, hogy a felszínnek az a bizonyos rétege, amely nyáron megolvad, járművekkel szinte áthatolhatatlan mocsárvilágot jelent, ezért ott csak télen lehet úgy-ahogy közlekedni.

Érdekesség ugye mindig, mindenhol adódhat, és így lett ez Jakutskban is, ráadásul nem is egy. Ilyen volt például, hogy ott, ahol mértek már mínusz 64 fokot is, júliusi ottjártam idején olyan meleg volt, hogy lehetővé vált a hatalmas Léna-folyó egyik meander ágának sekély vizében megfürödni, és fürdés közben, a folyó bevágódásában a part felszín alatti részében egy terjedelmes jéglencsét látni. Hihetetlen? Nem baj, nekem is az volt. Mint ahogy hihetetlen volt látni Jakutskban azokat a megdőlt régi faházakat, amelyeket az ismeretek hiányában annak idején úgy építettek, hogy nem volt alattuk kellő szigetelés. Az, ma már minden újabb építmény alatt van bőven, olyannyira, hogy már évtizedek óta többemeletes házak is épülnek. Meg persze ugyanúgy kellő szigeteléssel készülnek közlekedési útvonalak és csővezetékek is. A vasútvonalak például úgy, hogy a síneket egy speciális gumiágyra fektetik, a repülőtéren betonpálya alatti talajt pedig speciális berendezésekkel fagyasztják, védve a nyári felolvadásból adódó süllyedések ellen.

44. Egy jéglencse

Hadd említsem meg még azt is, hogy a szervezők gondoskodtak arról, hogy a kongresszus résztvevői egy hajóutazást tegyenek a felszínbe mélyen bevágódott hatalmas Léna-folyón. Ehhez egy nagyon jó kinézésű hajót biztosítottak, ami a legtöbb szempontból kifogástalan volt, de lényegében nem nyugati, hanem inkább helyi igényeknek megfelelően. Ebből némi probléma adódott, mint például az, hogy a WC-ben nem volt szellőző berendezés, és az ablakok hermetikusan be voltak zárva. Mivel nem volt semmilyen szagtalanítás, elképzelhető, hogy rövidesen kényelmetlenné vált a helyzet, ami úgy oldódott meg, hogy másnap reggelre „véletlenül” kitörték az ablakok.

Kis hazánkban ugyan nincsen permafrost, de azért a magyar földtudományok képviselőiben ezen a kongresszuson Pécsi Márton akadémikus és Borsi Zoltán professzor vett részt, és számomra nagyon jó érzés volt velük találkozni. Pécsi Mártont régről jól ismertem, mert diákkoromban ő már tanársegéd volt az egyetemen, majd különböző kongresszusokon találkoztunk szerte a világban, és amikor az akadémiai védésemre került sor, azon ő elnökölt. Borsi Zoltán debreceni „termék” volt, Kádár Lászlónál végzett, és később a tanszék vezetését is tőle vette át. (Kádárról később részletesebben is szólok, itt csak annyit, hogy fiatal geográfus korában részt vett az Almásy László vezette afrikai Szahara-expedícióban. Almásyról pedig nyilván tudod, kedves Olvasó, hogy róla készült „Az angol beteg” című nagy sikerű film). Borsi kiváló helyi szakember volt, és mindketten a fizikai földrajzot képviselték.

Ezzel a szibériai úttal kapcsolatban van még egy nagyon fontos dolog, amit meg kell említenem. Ez pedig az, hogy a hatalmas szibériai térség fölött repülve egy feltűnően érdekes dologra lettem figyelmes. Két helyen is láttam olyan hatalmas, mély krátereket, amelyekhez kicsiben hasonlókra még a világháború idejéből bombakráterként emlékeztem. Később megtudtam, hogy azok gyémánt bányák. Akkoriban én már benne voltam a legérdekesebb szakmai kutatásomban, amely végső soron az akadémiai védésem témája lett. Ez volt a meteoritkráter-kutatás, és ezeknek a bányáknak a látványa annyira elgondolkoztató, hogy az aztán jelentős szerepet kapott a tézisemben. Erről később természetesen részletesen fogok írni, hiszen tudományos karrierem csúcspontjáról van szó, de az már az egyetemi éveim időszakára esik, míg most még az olajkutatás éveinél tartunk.

De már nagyon közeledünk a reginai egyetem felé, amiről akkoriban tulajdonképpen csak annyit tudtam, hogy az még új a városban, de már működik a campus, csak még épül és bővül. Aztán egyszer csak egy olyan hirdetésre lettem figyelmes a helyi újságban, hogy ez az egyetem egy geográfust keres, aki beindítaná a geográfiai tanszéket. Húha, dobbant meg a szívem. Az időpont 1966 volt, amikor éppen zajlott az első nagyobb nemzetközi olajválság a közép-keleti hatalmas olajkészletek hatására. Ezt a válságot Kanadában is észleltük, és mivel a prérin zajló kutatások nem jártak sok sikerrel, ott egy kis lelassulás volt érzékelhető, ami várhatóan emberfelesleget jelenthetett. Nem mintha féltem volna az ezzel járható elbocsátástól, de annak esetleges lehetősége azért felmerült az agyamban, pontosan akkor, amikor egy csodás új lehetőség kínálkozott.

Meg kell próbálni, gondoltam – mit veszíthetsz alapon –, és jelentkeztem. A válasz rövidesen megérkezett, hogy szíveskedjek a dékán urat felkeresni. Felkerestem, elbeszélgettünk. Ő elmondta, hogy az egyetem úgy látja, hogy ideje a geográfiai tanszéket beindítani, és ahhoz sürgősen ember kell. Én elmondtam, hogy nekem van ugyan geográfusi végzettségem, de nincsen semmilyen egyetemi oktatói tapasztalatom etc. Említette, hogy a fizetésem valamivel több lenne, mint amit az olajiparban keresek, azonkívül jár télen egy, nyáron három hónap munkaszünet,

plusz minden hatodik évben egy év szabadság teljes fizetéssel, amit ott tölthetek, ahol akarok.

Ugye, el tudod képzelni, kedves Olvasó, hogy mennyit hezitáltam az ajánlat elfogadásával? Jól sejted, semmit! Egy európainak egy felajánlott professzorság egy modern, új egyetemen? Bingó – gondoltam kanadaiasan –, és persze igent mondtam. Amikor azért azt említettem a leendő dékánomnak, hogy nekem tulajdonképpen nincsen egyetemi előadási gyakorlatom, ő nevetve közölte, hogy látott engem a helyi amatőr színházban, két szerepben is, és amit ott látott az – nyugodjak meg – megteszi. Megnyugodtam.

45. Egyetemi épületek

Igaza lett. Az történt, hogy mivel azelőtt a geográfia, mint tárgy nem szerepelhetett a hallgatók választási listáján, a hirtelen megnyílt lehetőséget sokan akarták kihasználni. Azt megtudtam, hogy az előadásaim a legnagyobb terembe vannak meghirdetve, de amikor beléptem az első előadásomat megtartani, majdnem visszatántorodtam, több mint kétszáz kíváncsi szemű hallgató nézett felém, akik jó része valószínű hallott arról, hogy egy „újkanadai” prof fog állni a katedrán. A profnak persze remegett a térde, de jól ment minden. Azonban még jobban remegett másnap, amikor a pulpitusra lépve azt látom, hogy ott van egy piros alma. Amikor az óra letelt, az irodában riadtam mutattam az almát a titkárnőmnek, aki erre a nyakamba ugrott, egy „győztünk” felkiáltással összecsókolt, majd megmagyarázta, hogy az iskolákban ott az a szokás, hogy ha a diákoknak tetszik a tanár, szeretetüket így fejezik ki.

Másnap, amikor már megnyugodva léptem a katedrára, a jegyzeteimet félretéve ránéztem a kíváncsi tömegre, és valami olyasmit mondtam, hogy ide

figyeljetelek, én tudom, hogy nekem egy igen erős akcentusom van, és sokszor talán nem is nagyon értitek, hogy mit mondok, mégis figyelmet és szeretetet érzek tőletek, hogy van ez? Mire feláll az egyik hallgató, és azt mondja: Professzor úr, akik itt vagyunk, azoknak nagy része mind lengyel, ukrán, osztrák, finn, svéd, magyar etc. származású, a mi apáink, nagyapáink mind olyasfajta akcentussal beszélnek, mint ön. Ennélfogva mi mindent értünk, amit mond, nekünk nyelvi problémánk akkor van, ha olyan professzort kell hallgatnunk, aki Oxfordban vagy Cambridge-ben végzett, mert akkor szinte semmit sem értünk.

Nos, ilyen furcsa az élet, a dékánom ezt előre sejtette, és nevetve ő is gratulált. Akkor mondta el azt a kis viccszerűséget, amit addig nem hallottam: hogy hogyan lehet megtudni valakiről, hogy magyar-e? Ha az illető utánad lép a forgóajtóba, de előtted lép ki, akkor az. Ezt persze lehet negatív formában is értelmezni, de tudtam, hogy ő nem úgy gondolta.

Szóval az egyetemen minden jól indult, de az kezdett egy kissé nyugtalanítani, hogy egy tanszékvezető egyetemi tanárnak nincsen doktori titulusa. Ahhoz, hogy legyen, két lehetőség volt. Az egyik az, hogy valahol Amerikában vagy Angliában kell megszerezni, de az kétéves távollétet jelent, tehát számomra nem megfelelő. A másik, megpróbálni a lehetetlent, otthon az ELTE-n, ahol az elvileg gyorsan megoldható. És mit ad Isten, nincs lehetetlen, mert addigra úgy alakultak a dolgok, hogy az akkoriban beindult „nyitás nyugat felé”-elv úgy látta, hogy jól fog hangzani a szocialista propagandagépezetnek, ha egy disszidens idehaza doktorál.

Természetesen a felsőbb szintű politikai döntést az egyetem illetékes tanszéke is magáévá tette és a jelentkezésemet ugyanúgy, mint a beadott témámat, azonnal elfogadták (Az eltemetett ösfelszinek szerepe az olaj felhalmozódásokban). Ráadásul, meglepetésemre az egyik volt professzorom, Láng Sándor jelentkezett témavezetőnek. Ez azért volt különösen érdekes a számomra, mert ő bár ismert, és nyilván emlékezett rám – ha másról talán nem is annyira, de a hajdani barlangászatainkra igen –, ám tudtommal a téma számára szinte teljesen idegen volt, hiszen ösföldrajzzal ő soha nem foglalkozott, pláne nem annak olajkutatói vonatkozásával.

Amikor a vizsga időszaka elérkezett, és hazajöttem, természetesen be kellett mennem a tanulmányi osztályra, ahol abban az időben egy volt évfolyamtársam is dolgozott. Ő azzal fogadott, hogy Győző, nekem ne is próbáld azt bebeszélni, hogy te nem vagy a kanadai kommunista pártnak legalább is egy oszlopos tagja, mert másként ez nem mehetett. Ennyire hihetetlen volt a közvélemény számára, hogy egy disszidens itthon doktorálhat. Ennek megfelelően, a hónapokkal későbbi avatáson kint volt a rádió, a sajtó, a Magyarok Világszövetsége, a sajtófényképész. Kicsit feszélyezve is éreztem magam, mert ugyanakkor jogász doktorokat is avattak, akik szorosán körbeállva tették az ujjukat az eskütételnél az egyetem szimbólumára, míg nekem csak egyedül kellett odaállnom, amikor egy mikrofont az orrom alá dugtak,

és villogtak a vakuk. Bevallom, jó érzés volt ünnepeltnek lenni, és „valakinek” érezni magam.

46. Eskütétel

Ennek a nagy felhajtásnak természetesen az volt a háttérében, hogy fel lehetett használni propagandisztikus célokra. Ezt én nagyon jól tudtam, de egyáltalán nem zavart, hiszen az olyan célt szolgált, amivel én maximálisan egyetértettem, értve alatta a szorosabb kapcsolat létrejöttét a kinti és az itthoni magyarság között. Tulajdonképpen ez volt a feladata a Magyarok Világszövetségének. Így, hogy ez a szervezet szóba került jut eszembe, hogy velük akkor már évek óta nagyon jó volt a kapcsolatom. Ez tulajdonképpen azzal kezdődött, hogy az ő égiszük alatt indult be az úgynevezett Anyanyelvi Mozgalom, amit, ha jól tudom, a költő Váci Mihály és Bárczy Géza nyelvészprofesszor kezdeményeztek, és amibe, már nem is tudom hogyan, de engemet is bevontak. Ez lényegében egy nyarankénti világtalálkozót jelentett, ami egy párnapos ülássorozattal kezdődött, majd szép buszos kirándulással folytatódott, a végén cigányzenés, hangulatos, nagy vacsorával. Szóval a Világszövetség megadta a módját, hogy az idefáradt nyugati hazánkfit jól érezzék magukat, és vigyék hírét az itthoni jólétnek.

47. Magyarok Világtalálkozója Debrecenben
(Ez a címlapfotó a főtéren készült, a Világszövetség lapjának)

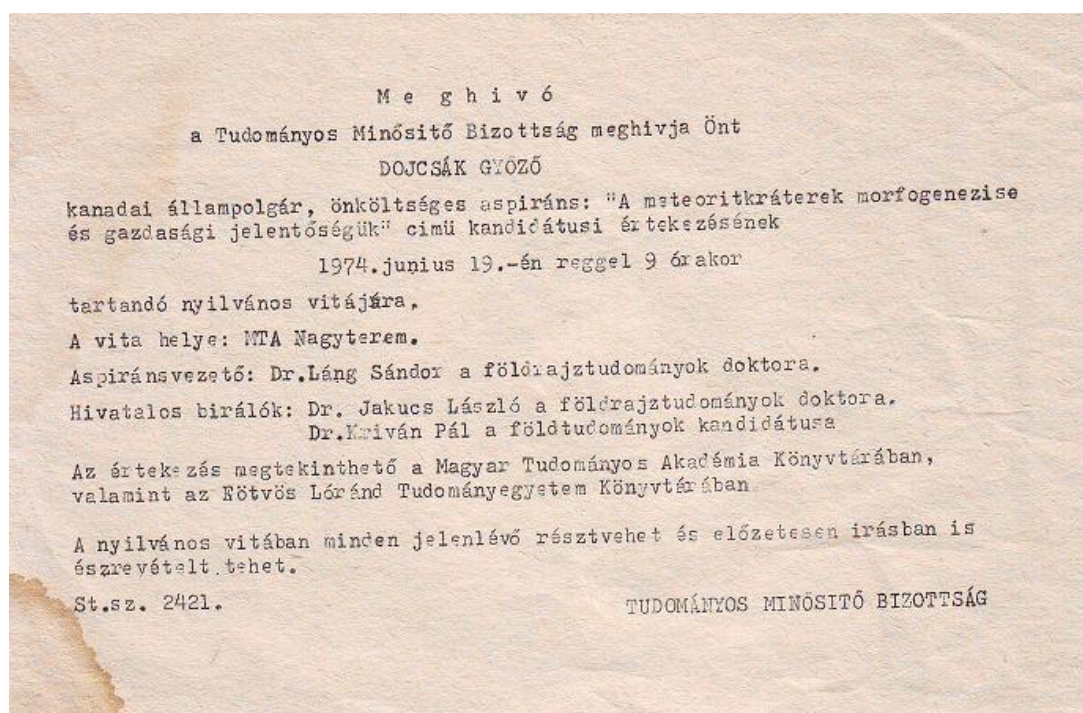
Nem tudom, van-e ennek azóta folytatása vagy meddig volt, de azt tudom, hogy amikor az egyik amerikai magyar témájú könyvem kéziratát „A Magyarok III. Világtalálkozója tiszteletére” ajánlással nyomdába adtam, és az megjelent (Amerikai magyar történetek), tiszteletpéldányt is küldtem az akkori elnöknek. Azt meg soha nem fogom elfelejteni, hogy ő még azt sem jelezte, hogy megkapta. – Igaz, akkor már idehaza éltem, így nem voltam tovább érdekes a számukra.

Mindebből világosan látszik, hogy abban az időben már gyakran jártam haza, írásaim rendszeresen jelentek meg a sajtóban, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat heti és havi folyóirataitól kezdve, a Vigílián át a napi sajtóig, beleértve még a sportújságot is (300 körüli számban), és én nagyon élveztem ezt a népszerűséget. Bevallom, fogadott hazám nyelvén, amin oktatnom is kellett, a tizedét sem írtam annak, mint magyarul, az anyanyelvemen, amelyben igazán jól éreztem magam. De azért tudatában voltam annak a közel valós állapotnak, amit viccesen szólva úgy mondanék, hogy az írás igazában „angolul még nem, magyarul már nem” megy tökéletesen. Azt hiszem, ez az utóbbi állapot azóta is tart, vagyis állandósult – ezért most elnézésedet kérem, kedves Olvasóm.

Közben az egyetemi oktatói tevékenységem mellett zajlott az egyre keményebb kutatómunkám, amivel már az akadémiai fokozat megszerzését céloztam meg. Erre az adott bátorítást, hogy azok, akik valamilyen formában

belefolytak a doktorátusom ügyébe, szinte egyhangúlag javasolták, hogy ha már ez ment, próbáljam meg a kandidátusi fokozat megszerzését is. Mivel a témám már nemcsak hogy megvolt hozzá, de a kutatásban is eléggé előrehaladtam, örömmel láttam neki a próbálkozásnak, és még nagyobb örömmel láttam, hogy az lényegében még könnyebben megy, mint ment a doktori.

A szakma a témát meglepetéssel és nagy érdeklődéssel fogadta el. Voltak, akik ámuló csodálattal várták, hogy ebből vajon mi fog kisülni, és voltak, akik botrányt szimatolva drukkoltak (egyáltalán nem alaptalanul, mert történt is próbálkozás a vita elhalasztására). A téma ugyanis olyan volt, ami ezidáig teljesen ismeretlen volt nemcsak idehaza, de az egész világon. És megint ki vállalta érte a szakmai felelősséget? Nem más, mint Láng professzor úr, akiről mindig azt hittem, hogy betegesen konzervatív. Hát, ezzel most alaposan bebizonyította annak az ellenkezőjét.

48. Meghívó a kandidátusi értekezés vitájára

Azok, akik vállalták az opponenciát, nem is geográfusok, hanem geológusok voltak, név szerint: Kriván Pál, a budapesti és Jakucs László, a szegedi egyetemről. Mindketten ahelyett, hogy bírálták volna a tézisemet, ami igazában a feladatuk lett volna, valóságos hozsannát zengtek a jelentésükben.

Nem tudom, kedves Olvasóm, hogy mennyire vagy otthon az akadémiai tézisek bírálatának a világában – feltételezem, hogy nem túlzottan –, ezért számítva arra, hogy elég érdekesnek találod, szó szerint idézek belőlük részleteket, amelynek hitelessége az Akadémiai Könyvtárban levő eredeti példányokban ellenőrizhető.

Lássuk akkor elsőnek Dr. Jakucs László egyetemi tanár 13 oldalas opponensi véleményének kivonatát:

„Dojcsák Győző disszertációja a földrajztudományi témák védelmének hazai történetében példa nélkül álló gyakorlatot követ egy olyan volumenű és jelentőségű problémakörnek a figyelem középpontjába állításával, amely joggal tarthat igényt arra, hogy állásfoglalásainak beigazolódása esetén az egész eddigi természeti földrajzi világképünket gyökeresen átalakítsa. Dojcsák Győző ugyanis a magyar geográfiában elsőként nem kevesebbre vállalkozott, mint annak bizonyítására, hogy a Föld felszínének alakmódját a hagyományosan ismert endogén és exogén hatófaktorokon kívül egy eddig szakirodalmunkban számításán kívül hagyott tényező, a kozmikus testekkel való találkozások, ütközések becsapódási energiája is alapvetően módosítja. Ilyen volumenű és konzekvenciáiban is ennyire következetesen keresztülvitt probléma-bemutató eddig nemcsak a hazai, de a nemzetközi geomorfológiai szakirodalomban és kézikönyvekben sem látott napvilágot. Ebben a disszertációban ezt az interpretálást írásban kétségtelenül ő tette le a mi asztalunkra. Külön érdeme Dojcsák professzornak az a kiálló bátorsága, amellyel igazsága biztos tudatában vállalta a koncepció nyilvános megvédését. A fentiekben elmondottak alapján Dojcsák Győző professzornak „A meteoritkráterek morfogenezise és gazdasági jelentőségük” című értekezését forradalmi szemléletű, komoly tudományos világképformáló műnek értékelem, amelyet kandidátusi dolgozatként örömmel elfogadok, s egyidejűleg javaslom a munka könyvformájában való mielőbbi közreadását.”

Dr. Kriván Pál véleménye:

„Dr. Dojcsák Győző kandidátusi értekezése több mint, amit a címe rejt, az munka - összefoglalás és vitairat, geomorfológiai világképformálás és annak animáló tanítása. Mint geológusnak először is az irányzat, mit jelölt követ, a meggyőző. Dr. Dojcsák Győző újabbat tágitott a lyelli aktualizmuson, melynek századunk-formálta híve; egyben alkalmazója a neoaktualizmus irányzatának is, a szükségelt teljes fegyvertár igénybevételével. Az extraterresztrikus Föld-formáló faktor szerepe a felszínfejlődésben annyira nyilvánvaló, hogy szinte e megvédéssel egyetemlegesen kell a jelöltnak, mint szerzőnek prioritását biztosítani. Jelölt bővítette, és újrafogalmazta a geomorfológiai világképet, és számos olyan szempontot, új feltevést hozott, melyek figyelembevételre a Föld-szerkezeti vizsgálatoknál, glóbusi szerkezetanalízisek során, a Föld- és életfejlődés értelmezésekor elmulasztandóak.”

Ezen vélemények dátuma 1974. június. Az azóta eltelt közel negyven év alatt minden, amit állítottam, beigazolódott. Az alatt azonban soha fel sem merült semmiféle prioritás biztosítása, ellenkezőleg, hogy ez az egész megtörtént, az elfelejtődött. Amiről én hírt adtam, az ma már általánosan ismert. Nekem viszont megmaradt a tudat, hogy annak idején letettem valamit az asztalra, ami érdemes volt.

49. Földünk leghíresebb meteoritkrátere (USA, Arizona)

Egy dolgot azért még meg kell említenem, ami szerepelt az értekezésemben, de nyilvánvalóan az annyira bátor feltételezésnek tűnt, hogy még az opponensek sem mertek foglalkozni vele. Gondolom a felvetett lehetőséget elképzelhetőnek tartották, de jobbnak tűnt a vele kapcsolatos állásfoglalást elkerülni. Ezt tulajdonképpen meg is értem, mert a teóriám megfogalmazása és leírása után egy ideig nekem is voltak kétségeim, és féltem, hogy lelkesedésemben túl éles lett a fantáziám. De nekem annyira nyilvánvalónak tűnt, hogy akkor nem hezitáltam az Akadémia elé vinni. Ez pedig nem volt más, mint a legkeményebb, legértékesebb ásvány, a gyémánt keletkezésének a kérdése.

Az volt ugyanis az általánosan elfogadott vélemény, hogy annak keletkezéséhez szén, nagyon magas hőmérséklet és nagy nyomás szükséges, amely együttlét a Földön csak kevés esetben, nagyon nagy mélységben fordulhat elő. Erre én nem azt mondtam, hogy ez nem igaz, hanem azt, hogy nem csak úgy. Vagyis mint tettem azt a Föld felszínének a kialakulására vonatkozó tézissel is, hiszen a kettő lényegében teljes egészében összefügg. A Földön ugyanis a nagyon magas hőmérséklet, és a nagyon nagy nyomás nemcsak a mélyben fordul elő, hanem a kozmikus testek becsapódása következtében a felszínen is, ahol nagyon sok helyen a harmadikként szükséges legfontosabb, a szén is bőven előfordul, meg előfordulhat az még a becsapódó kozmikus testben is. (Erről először az Élet és Tudomány 1985. évi 25. számában, „Hogyan keletkezett a gyémánt” című írásomban publikáltam.)

Ez, akkor pusztába kiáltott szónak bizonyult, aztán mit ad Isten?, kiderül, hogy azok a hatalmas bombakrátterszerű mélyedések, amelyeket Szibériában, majd Dél-Afrikában a repülőből láttam, és a gondolatot elültették az agyamban, bizony nem mások, mint újra kimélyített hajdani kozmikus becsapódási kráterek. Az is kiderült, hogy azok a gyémántok, amelyek ott keletkeztek, kicsit mások, mint amelyek a korábban feltételezett módon jöttek létre, mert például jóval

keményebbek. Természetesen így más nevet is kaptak: „impaktit”, és a szóban az impakt pontosan a kozmikus becsapódást jelenti. Ez ma már közismerten elfogadott. Hogy erről valaki már negyven évvel ezelőtt beszélt, az viszont elfeledett. A kutya ugat, a karaván halad – szól a régi mondás, és milyen igaz! Ez a „gyémánt-karaván” aztán úgy haladt, hogy ma már Kanadának az északi részén, a Szibériához hasonló „pajzs” területen (ősi kőzetek) ugyancsak jelentős méretű bányászás zajlik.

Bányászás zajlik nemcsak gyémánt vonatkozásában, de más érdekeltségekben is. Ennek klasszikus példája Kanadában található és annak is az ugyancsak a „Pajzs”-hoz tartozó dél-keleti részén, Sudbury közelében, amely város tulajdonképpen ennek köszönheti létét. Ott található ugyanis a világ legnagyobb nikkelérc bányája, amelynek eredete egy hatalmas, 5–10 kilométer átmérőjű kozmikus test becsapódásának köszönhető. Ez valamikor 1,7 milliárd évvel ezelőtt történt és megremegtette az egész Földet. Mivel ez az esemény még földtörténeti vonatkozásban is nagyon régen történt, érthető, hogy ott már nagyon régóta nem egy kráter van, hiszen az idők folyamán az feltöltődött, és alakja, a közben végbement tektonikus mozgások révén módosult, így az csak geológiai módszerekkel mutatható ki.

50. Előadás Sudburyben

Ez látható a fenti képen (amely egy ott tartott előadásom alatt készült), és ez így valójában egy kb. 100 kilométer átmérőjű asztroblém (csillagsebhely) amelynek vizsgálata során bebizonyosodott, hogy a becsapódás olyan erejű volt, hogy az nemcsak az ott lévő kőzeteket olvasztotta meg, de igen jelentős vulkanizmust is kiváltott. (És nem kizárt, hogy az ott található ércek esetleg a becsapódó testtel érkeztek). Azok tehát minden bizonnyal kozmogénikus eredetűek (becsapódással összefüggők), és azok bizony már jó ideje a világ nikkelérc termelésének a kétharmadát adják. Nem untatlak több idevonatkozó részlettel, mert ha az esetleg

érdekelne, az megtalálható az Akadémiai Könyvtárban levő értekezésemben: A meteorit kráterek morfogenezise és gazdasági jelentőségük (100-107. oldal).

A téziseim védeése az Akadémián különben szépen lezajlott, és természetesen a hallgatóságban ott ültek a volt évfolyamtársaim közül is többen. Gondolom volt közöttük olyan is, aki inkább ellendrukkernek számított, részben azért mert nem hitt a teóriámban, és talán azért is, hogy annak idején nem nézte ki belőlem, hogy egyszer ilyesmivel előrukkolok. Ez természetes, hiszen emberek vagyunk, akikről bizony néha még az irigység szomorú érzése sem idegen.

A védeés közben a közelebbi barátaimnál azt láttam, hogy a vita során néha rosszállólag a fejükhöz kapnak. Nem értettem, hogy miért, és amikor a végén azt megkérdeztem, nevetve mondták, hogy te örült, ez most egy védeés volt, aminek az az egyik feladata, hogy bíráljanak, kritizáljanak, amivel nem szükséges minden szempontból vitába szállni. Okosabb diplomatikusan megköszönni a kifejtett véleményt, és azt mondani, hogy majd gondolkozol rajta, és valószínűleg felhasználod. Mindenesetre, amikor a bizottság a pulpitusról határozathozatalra elvonult, a szavazási arány 9:1 lett. Ez már, ahogy az kellett, diplomatikus döntést jelentett, hiszen merész tételről volt szó, aminek helyessége esetleg be sem bizonyosodik, ráadásul azért mégis csak egy disszidensről volt szó, ezért kellett egy ellenszavazat – név nélkül, úgy, hogy az ellenző bárki lehetett.

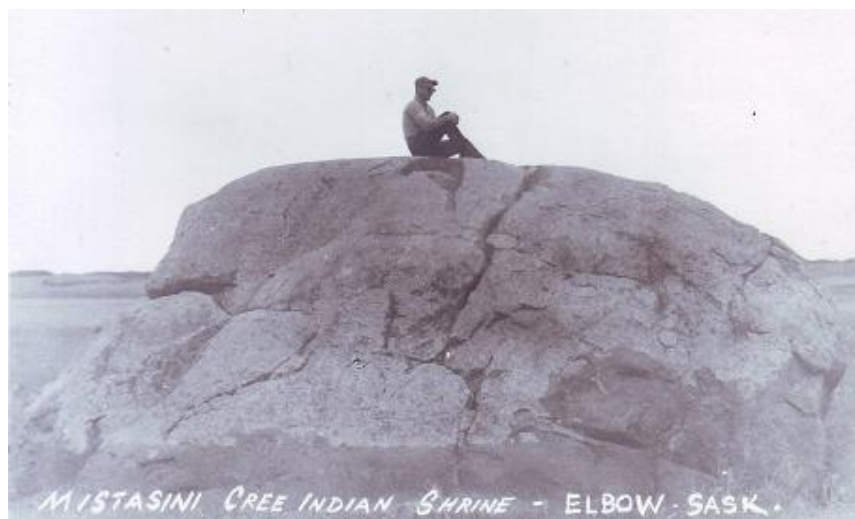

51. Dank Viktorral, Kriván professzor irodájában (aki a képet készítette)
Maszolajos időszakomban már Dr. Dank volt a főgeológus, később az olaj-geológia egyetemi tanára lett, a két hölgy ugyancsak geológus

Meg kell itt említenem, hogy a védésem alatt a hallgatóság soraiban ott ült az akkori idők geográfiájának legelismertebb és legnépszerűbb magyar professzora, Kádár László is. Ő kétségtelenül nagy tudós volt – de egyben életkorának

megfelelően – igen konzervatív. Természetesen ő nem értett egyet az én szupermodern elképzelésemmel, de előzetesen megígérte, hogy rám való tekintettel hallgatni fog, ami az ő részéről, lévén vitázni nagyon szerető ember, nem volt könnyű dolog. Hogy miért volt ez a tüntető megkülönböztetés, az nagy részben valószínűleg annak tudható be, hogy talán egy kicsit hálás volt nekem. Régebbi ismeretségünk alapján egyszer meghívtam a reginai egyetemre, hogy a tanszékemen tartson egy nyári kurzust, amit ő nagy örömmel elfogadott.

Meg is érkezett Reginába, ahol rendben lezajlott minden, és közben természetesen kivítem őt a környékre, egy kis tanulmányútra. Ő ugyanis azt hirdette egy életen át, hogy a kanadai préri soha nem volt eljegesedve. Ez esetben is hiába mutattam meg neki a kétséget kizáró bizonyítékokat, ő más magyarázatokat talált. Hiába ültettem fel egy hatalmas méretű „vándorkőre”, amit csak a hatalmas jégár szállíthatott oda, ő ragaszkodott a régi magyarázathoz, hogy az, mint több más hasonló kisebb szikla is, egy hatalmas tóban úszó jégdarabba fagyva érkezett oda, miután a jégtömb letört a jóval északabbra levő jégmezőből (lásd: A kanadai préri vándorkövei, Föld és Ég, 1970. 4. szám).

52. „Vándorkő” – a név találóan jelzi, hogy az valahonnan odakerül a számára idegen környezetbe

Be kellett látnom, hogy idős korban már nehezen változtat az ember a nézetein. Ezt, most már ugyancsak abba a korba kerülve, illene megértenem, amit meg is teszek mások vonatkozásában. Azt hiszem, ez inkább csak hiúsági kérdés, aminek az a lényege, hogy amit egy ember egy életen át vall és tanít, ahhoz ragaszkodni kell. Ugye, ez rosszul is hangzik, és egyetértesz, hogy ezen illő felülemelkedni.

Ezekben az években, amikor a doktorátus, meg a kandidátusom zajlott, az intenzív magyar kapcsolatom már a kanadai hatóságoknak is feltűnt. Kezdték felfigyelni a kissé túl gyakori hazajárásaimra, hosszas otthon tartózkodásaimra, így az ottani hatóságok is elkezdtek ellenőrizgetni. Végül is kialakult az a helyzet, hogy itthon a Belügy, ott meg az annak megfelelő szerv figyelgetett. Ez először kicsit

fura volt, de aztán egy megnyugtató, mosolyogtató érzés lett, hiszen itt is, ott is, vigyáztak rám „ingyen és bérmentve”.

Így aztán egyre inkább érlelődni kezdett az a gondolat, hogy elég ebből a kétlaki életből: az ott lakásból, munkából, az itthoni publikálgatásokból, előadásokból, hazautazgatásokból. Ezt elősegítette, hogy meghalt az édesapám, anyukám egyedül maradt (szegénykém IBUSZ-olásból tartotta el magát, ami ugyebár azt jelentette, hogy kiadta alkalmi vendégeknek a lakása egy részét, ami a Váci utcában volt, tehát nagyon jó helyen az akkoriban zajló „digózós” korszakban, amit Ő azért élvezett is egy kicsit, mert az olasz fiúk nagyon tudtak kedveskedni neki).

Két nyilvánvaló lehetőségből kellett választanom, vagy őt viszem ki magamhoz Reginába, vagy én jövök haza. Ebből az első, hogy kivinni őt a Váci utcából Reginába, és ott bezárni egy aranykalitkába, kiragadni abból a lakásából, ami egy saroknyira volt a szeretett templomától, ahol az volt a plébános, aki régen abban a faluban volt kezdő káplán, ahol apu volt a kántor, és most már kanonokságig avanzsálva különös gonddal figyelt rá. Nekem meg már kezdett elegendő lenni a távollétből. Abban a tudatban, hogy politikai változás az én életemben már úgy sem várható, és láttam, hogy azért már elég biztonságos a helyzet, ráadásul félhivatalosan nagyszerűnek tűnő lehetőséget is ajánlottak – gondolva, hogy ha esetleg abból nem is lesz semmi – mivel anyagilag nem szorulok a rendszerre – nyugodtan mehetek. Gondoltam, hogy teniszezni meg golfozni már itthon is tudok, beindítottam tehát a hazatelepülési folyamatot.

Ami ezzel járt, azt úgy érzem, nem árt egy kissé részletesebben áttekinteni, hiszen a mai időkben ez már olyan történelem, amiről nem túl sokan tudósítottak. A fiatalok meg el sem hiszik, hogy ez milyen komplikált, kellemetlen és sok esetben megalázó folyamat volt. A hazatelepülni szándékozónak ugyanis először egy kérvényt kellett benyújtani a kanadai magyar követséghez, amit egy idő után vagy jóváhagytak, vagy nem. Ha igen, akkor meg volt jelölve egy időpont, hogy az mikortól meddig érvényes. Nos, az engedélyt egy fél év alatt megkaptam, és annak birtokában 1978. július 31-én érkeztem a hegyeshalmi határállomásra. Ott az autóval félreállítottak, a kocsiról levették a rendszám táblát, elvették a kanadai útlevelemet, ami helyett adtak egy „igazolványt”, a kocsihoz pedig egy „útvonalengedélyt” Budapestig szólóan.

Másnap reggel kezdődött az ügyintézés a Vámhivatalban, ahol közölték, hogy először is kell egy személyi igazolványt szereznem. Ehhez a rendőrségen kérték a születési anyakönyvi kivonatot, amit előzőleg már le kellett adnom valahol. Ebből lett egy ide-oda szaladgálás (a van vagy nincs fogadóóra, meg bent van az illető ügyintéző vagy nincs). Ám ezt a mindenhová szükséges személyi igazolványt még ideiglenes formában sem állítottak ki, mert ahhoz kellett egy állandó lakásbejelentő, amihez kellett egy eredeti születési anyakönyvi kivonat, amit Salgótarjánból kellett beszereznem. Szóval nagyon döcögve mentek a dolgok, míg augusztus 3-án

kihallgatásra berendeltek a Belügyminisztériumba, ahol a kihallgatóm intézkedett, hogy adjanak egy igazolványt. Adtak is egy egyhónapra szólót, amivel elkezdhettem intézni a vámügyeket. Ennek részleteivel nem untatom az olvasót, elég talán annyi, hogy nem volt könnyű, hiszen a legtöbb illetékes szemében egy volt szökevény hazatelepülő nem sok szimpátiára számíthatott, vagyis, ahol csak lehetett, gáncsoskodtak.

Közben intézni kellett például a gépkocsiügyeket is, ahol elsődleges volt a jogosítvány rendezése. Ez azzal kezdődött, hogy a kanadai jogosítványt az Országos Fordító Hivatalban le kellett fordíttatni, amivel kapcsolatban a Budapesti Rendőrkapitányság Közlekedési Osztályán közölték, hogy az most már csak érdekesség, és itthon újra kell vizsgáznom, annak dacára, hogy 1953-ban már vizsgáztam. A vadonatúj autót is le kellett vizsgáztatni, majd meg kellett szerezni a forgalmi engedélyt, amihez kellett az orvosi vizsga, ami személyi igazolvány nélkül nem ment. Mivel akkor már kezdett elegendő lenni, egy levélben – melyben kértem kellett az egyhónapos tartózkodási engedély meghosszabbítását a Belügytől – az ügyek tempósabb intézéséhez segítségért is folyamodtam.

Meg kell itt jegyeznem, hogy egyedül a Belügy volt az a hely, ahol legalább is mutattak valami jóindulatot. Gondolom az ő révükön jutottam el a magyar kultúra akkori nagy emberéhez, Aczél György elvtárshoz is, aki a parlamenti irodájában fogadott. Ő – gondolom – csak a forma kedvéért akart látni, mert csupán egy kávé melletti pár perces beszélgetésre került sor. Azután el kellett járnom a katonakönyv-ügyben is, ahol közölték velem, hogy a hadnagyi rangomtól megfosztottak, és tartalékos honvéd lettem. Azután egy hat hónapra szóló ideiglenes autóvezetői jogosítványt kaptam, ezalatt le kellett vizsgáznom a KRESZ-ből, amiből első nekifutásra (megint) megbuktam, és csak az ismétlés sikerült.

Közben és azután zajlottak a belügyi „beszélgetések”, amihez eleinte a Szalay utcában levő illetékes hivatalba kellett bejárnom, majd különböző cukrászdákba kaptam meghívást, de ezek udvariasan zajlottak, szinte segítőkészségesen. Ezeken azonban érződött valami olyasmi, hogy „ha mi segítünk neked, eljőhet az idő, hogy viszonzást kérünk” – ami miatt bizony aggódtam –, de szerencsére nem jött el az az idő. Emlékszem például arra az esetre, amikor elmeséltem a kihallgatómnak, (aki jót nevetett rajta), hogy már vagy tíz éve szoros kapcsolatban álltam a Tudományos Ismeretterjesztő Társasággal, a folyóirataikban szinte havonta jelentek meg írásaim, minden megyei központjukban előadásokat tartottam, de amikor kértem a tagfelvételemet, azt elutasították, mondván, hogy majd egy év múlva kérjem újra, és akkor majd foglalkoznak vele. „Addig bizonyítsam be alkalmasságomat”. Nem kértem.

Amikor mindez zajlott, akkor hivatalosan én még Kanadában az egyetememhez tartoztam, csak éppen időszerű volt, hogy a második hat év utáni éves fizetett szabadságot tölthettem, tehát bőven itthon lehettem előkészíteni a dolgokat. Ezalatt alakult ki az a helyzet, hogy a MAFILM-nek is tudomására jutott a

hazatelepülésem, és úgy döntöttek (persze nem csak ők), hogy erről egy filmet készítenek – összekapcsolva azt, az első paraszti kivándorlókról írott könyvem témájával. Kezdetben egy dokumentumfilmről volt szó, amit a Bokor-féle stúdió készített volna, de úgy látszik, hogy valakik ebben többet láttak, és a dolog átkerült a játékfilmstúdió azon részlegéhez, melynek Nemeskürty István volt a vezetője. Ennek nagyon örültem, mert a könyvei alapján nagy tisztelője voltam neki, jó magyar embernek tartottam, aki ráadásul kiváló történész volt. Ő össze is állította a stábot (amibe nem hiszem, hogy valójában sok beleszólása volt, persze nekem semmi), akikkel én nem találkoztam egészen addig, amíg meg nem érkeztek a reginai repülőtérre.

Ott én nagy reményekkel, izgalommal vártam őket. Torontóból érkeztek, ahol a pesti iroda előzőleg kapcsolatot létesített egy ottani stúdióval, hogy az segítségükre legyen a kinti ügyek intézésében. Amikor megismerkedtem a stábbal, rögtön át is adtam a rendezőnek egy összeállított programot arról, mit tartok lényegesnek, fontosnak a film részére. A rendező azonban ebbe az összeállításba bele sem nézett – közölve velem, hogy a filmet nem én, hanem ő rendezi. Ezzel beigazolódott az a véyszsejtelmem, amit korábban, az illető első megpillantásakor azonnal éreztem, és aztán ebben a szellemben kezdődtek el és zajlottak a felvételek.

Rám vonatkozóan egyebek között interjút kértek az egyetem dékánjától, rektorától, a tartomány miniszterelnökétől, akik mindannyian kedvesen a rendelkezésükre álltak, és nagyon jóindulatúan nyilatkoztak. Ez az elismerés – gondolom – nemcsak nekem szólt, hanem a magyarságnak is, különösen a miniszterelnök részéről, aki természetesen ott sem áll bárki rendelkezésére. A stáb tagjai azután helikopterrel felrepültek a vadonba, ahol az én gyerekkori hősöm, az indián Szürke Bagoly kabinja volt, majd lerepültek New Yorkba, ahol egy ott élő Esterhazyt interjúvoltak. Azután filmeztek valamit Esterhazyban, majd egy Torontóban élő magyar könyvtárossal és egy volt régi kommunista elvtárrsal hosszasan beszélgettek. Itt-ott azért én is lencsevégre kerültem, majd a repülőgépen hazafelé együtt utaztunk, megható felvétellel rólam, ahogy búcsút intek Reginának, és annak a vadonbeli kanadai tájnak, amit huszonkét évvel korábban odaérkezve csodáltam – hasonlóan nézve ki az ablakon.

A film bemutatója 1979. október 15-én, a Puskin moziban volt, ahol a rendező, meg a forgatókönyvíró nem volt hajlandó együtt megjelenni a vetítés végén a pódiumon, ahogy az általában szokásos volt a filmbemutatókon. Mint később megtudtam, annyira összevesztek. Rólam persze, akinek az életéről és tudományos tevékenységéről készült volna eredetileg a film, természetesen szó sem volt. Ezt én nem is bántam, mert, hogy őszinte legyek, szégyelltem az egészet, annak tudatában, hogy ez lett az egyik legdrágább magyar film, ami valaha is készült.

A vetítés különben azzal kezdődik, hogy egy női hang bemondja: „A film Dr. Dojcsák Győző kutatásai alapján készült”. De most le szeretném szögezni, hogy

annak összeállításában nekem semmi beleszólásom nem volt. Sok mindenben nagyon nem értettem egyet a rendezővel. Ilyen például az ő egész ideológiai beállítottsága, amit kifejez rögtön a film elején azzal, hogy amikor Adyt idézve azt mondja a bemondó, hogy: „egész Mezőcsát megy Amerikába...”, a kamera azt mutatja, hogy a síneken szemetet söpör a szél. Majd amikor ez a „szemét” megérkezik Amerikába, oda, ahová általában a bevándorlók érkeztek, egy marhaárverést mutat, ahogy terelik a barmokat. Tehát a kivándorlók szemetek, és mint a barmok terelhetők. Ráadásul mindez New Yorkban és nem Kanadában.

Később hosszasan vetít a film egy beszélgetést egy Torontóban élő volt partizán kommunistával, aminek semmi köze sem a prérihez, sem hozzám, akiről a megállapodás szerint a filmnek szólnia kellett volna. Több kritikai megjegyzést magamba tartva sajnos azt kell mondanom, rossz az egész, beleértve azt a körülbelül 15 percet is, ami lényegében rólam szól. Csak azt nem értem, hogy a rendező miért vállalta a film elkészítését? Csak az amerikai út miatt? Mindezek dacára a film heteken keresztül ment a filmszínházakban, de nem túl nagy sikerrel.

Különben a film egyes részei azért felhasználhatók, mint tette azt a Magyar Televízió is, amikor 1998-ban egy 30 perces portréfilmet készítettek rólam, akkor is főleg Eszterhazyról szólóan. Az már sokkal jobb volt, amit jelez az is, hogy az október 30-ai adást a következő év március 30-án megismételték, mint két esetben a televízió 2-es csatornán, 19 órai kezdettel.

Részben ehhez a régebbi témához kapcsolódik egy közelmúltú élmény, melyet jól esik megemlíteni. Ugyanis pár nappal ezelőtt, amikor kint voltam a kedvenc fürdőmben, a Széchenyiben, a meleg vizes medencében összetalálkoztam az egyik kedvenc teniszpartneremmel, akivel hangos beszélgetésbe kezdtünk. Egy idő után, amikor búcsúzni készülve elnézést kértem egy közelben levő úrtól, akit úgy gondoltam, hogy talán zavarhatott a beszélgetésünk, az illető meglepetésemre azt mondta, hogy nem tesz semmit, mert mi ismerjük egymást. Ránézek, bizonytalan vagyok, mire ő azt mondja: még Kanadából ismerjük egymást, amikor filmet forgattunk rólad, én vagyok a Szalay Béla. Te jó Isten, az a Béla egy jóképű, erőteljes fiatalember volt, mondom én, – mire ő – igen, volt negyven évvel ezelőtt, de ne bosszankodj, én is csak a hangodról ismertelek meg. Ő volt ugyanis a gyártásvezető és egyben a hangmérnöke is a filmnek. Remélem, Béla megbocsátja, hogy név szerint említettem, de szívesen tettem, mert rendes ember volt, és tudom az is maradt. Ő mondta, hogy a stáb többi tagjából már csak egy ember van életben. Én rögtön tudtam, hogy ki az, mert az illetőt én még az egyetemi éveinkből ismertem, és tudom róla, hogy azóta is, a mindenkori politikai hullám tetején lovagolva él és virul.

De hogy Bélával úgy jöttünk újra össze, hogy csak a hangomat ismerte fel, ez rosszul esett. Bár lehet, hogy ez csak azért volt, mert az évszaknak megfelelően nagyon ködös volt az idő.

Szóval hazaérkeztem és elkezdődött újra az itthoni életem, annak rendje-módja szerint, sok kellemes és sok kellemetlen eseménnyel. Valahogy úgy voltam, ahogy valaha Jávor Pál énekelte Karádynak, a boldogság után vágyakozva egy nagyon népszerű filmben, egy otthonról álmódózva, hogy „piros lóca, selyem párna, kicsi asszony csókkal várna, mindig a nyomomba járna, ez a szívem vágya”. Én is végre boldog akartam lenni, otthont akartam itthon, házat, családot. Ehhez kerestem azt, aki szeret engem, aki meglátja a jót bennem, aki elviseli minden hibámat, felvidít, ha elfog a bánat, aki kiegészít, mellettem marad, aki számomra a legdrágább kincset, egy gyereket szülne...

Egy ideig úgy nézett ki, hogy mindezt meg is találtam, és ahhoz egy házat építtettem. Tehát a remélt otthon el is készült – ikerház Sasadon, a Dunára néző nagy terasszal, amibe „a gyerek is elkészült”.

53. A sasadi ház kívülről

54. A dolgozószoba

Aztán kiderült, hogy nyakig benne vagyok életem egyetlen igazán nagy tévedésében, egy olyan házasságban, amiről nem szívesen beszélek. Az egésznek még az emlékét is megpróbáltam kiradírozni a fejemből, ami hála Istennek, elég jól sikerült. De amikor elkezdtem írni ezt a történetet, őszinteséget ígértem, így legalábbis röviden illik megemlítenem ezzel kapcsolatosan legalább egy pár dolgot, különös tekintettel arra, mivel az részben kortünetnek is felfogható.

A tapasztaltabb kedves Olvasó talán már sejti is a lényegét. Igen, az akkori hivatali rendelkezések értelmében a ház nem épülhetett az én nevemen, (öt éves budapesti tartózkodás kellett az engedélyhez) tehát az a társam nevén épült. Ennek megfelelően, végül is az övé lett úgy, hogy annak megszerzésének felgyorsítása, bebiztosítása érdekében először börtönbe akart juttatni, majd, hogy az nem sikerült, kicsit később még annál is keményebb módon próbálkozott.

A kettő közül az elsőről részletesebben is szólok, mert az a fiatalabb nemzedék számára talán már nem is hihető. A ház falának a szalonbeli részébe, a biztonság kedvéért beépítettünk egy trezort, amiben nincsen semmi különös. Mai szemmel nézve abban sem hogy 23 évi kint élés után az ottani, azaz a második otthonomban is hagytam egy kis biztosítékot a megtakarított pénzemből – a kornak megfelelő „ki tudja mi lesz?” alapon. Hát az lett, hogy ennek a pénznek a „nyoma” bekerült a kis páncélszekrénybe, ami egy kép mögött volt elrejtve. Egyszer csak rendőrség érkezik, házkutatás, és a nyomozó odamegy a falhoz, leemeli a képet, és kéri a trezornyitó kombinációt. Ott az iratok között persze kézbe kerül a „corpus delicti”. Ezután beültettek a kocsiba, bevittek a közutálatnak örvendő Gyorskocsi utcába, ahol hosszas kihallgatás következett. Ez úgy is végződhetett volna, hogy onnan egyenesen a börtönbe kísérnek, de nem az lett, mert végül is elengedtek. A „kedves” feleségem nagyon meglepődött azon, hogy az estét már otthon töltöttem és nem a börtönben, ahogy – gondolom – remélte.

A hazakerülésem nyilván annak volt betudható, hogy a dolgot azért figyelő felsőbb szervek egy kicsit jobban meggondolták a dolgot, így az ügy a bíróságon folytatódott. Hogy az milyen izgalommal, feszültséggel járt, azt nem részletezem, csak megemlítem, hogy én persze megpróbáltam azzal érvelni, hogy az a kérdéses pénz, amire az utaló papírt megtalálták, az adó megfizetése utáni keresetemből való volt, és az abban az országban maradt, amelyben kerestem, és amelynek az állampolgára vagyok, de mindez eredménytelennek bizonyult. Végül is csak egy jó adag (ide-oda) csúsztatott kenőpénz, és egy alapos pénzbüntetés tett pontot az ügy végére.

Ugye, ez elég szomorú történet, de még szomorúbb volt az, hogy a szép, kékszemű, szőke kislány gyermekem, akire az anyám, aki a feleségemet anyai megérzéssel szívből utálta, a kórházban azt mondta: fiam, ez olyan, mint te voltál annak idején... A gyerek, sajnos, el sem hagyta a kórházat, alig tíz nap után meghalt, mialatt az anyja meg sem nézte. Ugye, ez sem kellemes emlék?

Sajnos, itt kikívánczik belőlem még egy rossz emlékű sztori, amit ugyancsak a kortünet szempontjából – úgy érzem – el kell mondanom.

Valamikor a hatvanas években, amikor még az olajiparban dolgoztam kialakult egy lumbágószerű gerincproblémám. Nem volt túl komoly, így azt egy jó ideig magam kezelgettem, amikor kellett, míg egy itthonlétem alatt megtudtam, hogy a hévízi kórháznak van egy olyan részlege, amely nyugati dollárral fizető betegeket fogad. Azt meg Kanadában tudtam meg, hogy az ottani megbiztosító fizeti a külföldi kezelési költségeket. „Ezt nem lehet kihagyni!” alapon megérkeztem a kórházba, és a szobám elfoglalása után az illetékes nővér levitt az étterembe, ahol egy egyedül ülő, kissé terjedelmes, de jó kinézésű, tőlem egy-két évtizeddel idősebbnek tűnő német úr asztalához vezetett, hogy ott lesz a helyem. A kölcsönös bemutatkozásakor rögtön közöltem, hogy sajnos az én német tudásom elég gyenge, ezt bocsássa meg, mire ő azt mondta, hogy semmi baj, mert ő nagyon szeret

angolul beszélni. Ezzel elkezdődött egy éveken át tartó, nagyon kedves szoros barátság, ami olyasmiken alapozódott, hogy ő imádta Magyarországot, a legelső német volt, aki a forradalom után ide kezdett járni vadászni, és mivel én is vadász ember voltam, és amikor kiderült, hogy nemcsak Kanadában, de Alaszkában, sőt Afrikában is vadásztam, ahol ő is, ... már a második üveg bornál tartottunk.

Szóval nagyon jól megvoltunk akkor ott együtt Péterrel, és azután nagyon sokszor máshol is. Olyannyira, hogy amikor Kanadából végül is hazaköltöztem, és hajóval jöttem (mert úgy nagyon sok csomagot lehetett hozni), Rotterdamba érkezve, a kikötőben ő várt egy nagy autóval, amivel elhozott egészen Budapestig. Azután, ez a kedves, jó módú üzletember barátom nagyon sok mindenben segített odakint, majd idehaza is.

Egy ilyen megnyilatkozása volt például, hogy amikor a házépítésem abba a stádiumba jutott, hogy tapétázni kellett, ő hozta a tapétát és ragaszkodott hozzá, hogy az egyik szobát a feleségével együtt ők tapétázzák ki. Az lett a vendégszoba, és természetesen, amikor jöttek, mindig ott szálltak meg. De már nem sokszor jöttek, mert Péter súlyosan megbetegedett, és amikor már tudta, hogy közeleg a vég, még egyszer látni akart. Persze, hogy én is őt, de ehhez most már nekem be kellett mennem a Belügyhöz kiutazási engedélyt kérni, és lényegében ezért mondom el ezt az egész történetet a szomorú emlékek között.

Amikor ugyanis fogadott az illetékes belügyes elvtárs, rámnézett, és cinikus mosollyal közölte, hogy Dojcsák úr – az úr szót kihangsúlyozva –, maga már túl sokat utazott, ne menjen maga sehova. Amikor próbálkoztam, hogy nagyon szeretnék menni, mert egy haldokló barátom vár, csak mosolygott. Azután azzal próbálkoztam, hogy ha ő nem enged, talán mehetek a kanadai útlevellemmel, amire bántó mosollyal csak annyit válaszolt, hogy azt nem ajánlanám. Így, a barátomat, aki nem értette meg, hogy miért nem megyek, nem láthattam többet, és ő nem tudta rám hagyni egyebek között a nagyon értékes vadászpuskáit. De persze az egészben nem az a szomorú.

Vele kapcsolatban azért maradt egy vigaszom, ugyanis a sok együttlét és a beszélgetések alapján megírtam az élettörténetét, „Müller bácsi kalandos élete” címen, amit a hetvenötödik születésnapjára német nyelven adtam át, és ő azt könyvformában meg is jelentette. Azért adtam a „Müller bácsi...” címet, mert itt Magyarországon Müller bácsinak ismerte mindenki, a szállodákban, éttermekben, vadászházakban. Kalandos életére csak egy pár példa. Ő a hotel-étterem szakmát a háború előtt Amerikában tanulta ki, ahol természetesen angolul is megtanult. A háborút szerencsésen túlélte, de a vége felé megsebesült, és kórházban volt, ahol a megszálló amerikaiak kihallgatták az ott fekvőket. Akkor, amikor a kihallgató tiszt tolmácsa valamit nagyon rosszindulatúan fordított, ő közölte, hogy az egyáltalán nem úgy van..., így felfigyeltek rá.

Ennek végül is az lett a következménye, hogy az angol tudása és Amerika ismerete révén ő lett a Stuttgart környéki terület első rendőrfőnöke. Azt azonban nem sokáig csinálta, mert a szakmája jobb lehetőséget kínált. Ő nyitotta meg ugyanis a város közelében az első Autobahn-éttermet. Azután ő lett a New Yorkban rendezett világkiállításon a német pavilon, és benne a Löwen Brau söröző vezetője. Ő volt az első német vadász, aki az 56-os forradalom után elkezdett hozzánk járni, vadászni, de járt Alaszkában, Afrikában is hasonló céllal. Lakásában két akkora elefántagyar volt, hogy az bármelyik múzeumnak is a becsületére válna. Szóval kalandos életet élt..., engem – szinte fiaként – nagyon szeretett, de sajnos, nem tudtunk elbúcsúzni.

55. Péter dedikálása

Így, hogy Müller bácsival kapcsolatban puskáról esett szó, elmondok egy ahhoz fűződő, de már kedves emléket is. Amikor hazajöttem, akkor már volt egy itthoni vadász barátom, aki meghívott, hogy tartsak vele. Erre sajnálattal mondtam, hogy boldogan mennék, de nincsen puskám, mire ő nevetve válaszolt, hogy nem baj, majd elintézzük. Persze, mondhatta, mert ő jó elvtárs volt, az orvosi egyetem akkori egyik dékánja, és szocialista összeköttetései révén el is elintézte, hogy legyen. Mivel az ő ismeretségi köre a fegyvergyárig is elért, olyan vadászpuskám lett, amiből csak kettőt csináltak, és a másikat reprezentációs ajándékként az akkori elvtársbarát, Huszák elvtárs kapta meg, aki hivatalos látogatásra érkezett egy évvel korábban a csehszlovák-magyar örök barátság jegyében. Valóban, nagyon jó, kis könnyű 16-os volt, és jó párszor nagyon élveztem vele a vadászást, de nem sokáig. Hogy miért, arról kissé később szólok.

No, itt a puskánál még egy kedves emlék. A fegyvertartáshoz persze engedély kell, és ahhoz vizsgát kell tenni, ez természetes. Folyik a vizsgázásom annak rendje-módja szerint, amikor a vizsgáztatóm rákérdezett, hogy ugye ön nagyvadra is vadászott korábban? Nem tudom, hogy azt honnan tudta, de amikor a kérdésére megmondtam, hogy milyen gyártmányú és milyen kaliberű puskám volt, további kérdés nélkül beírta a golyós fegyver tartására szóló engedélyt is. Azt azonban soha nem hasznosítottam, mert akkor anyámnál, a Váci utcában laktam, ablakaink az utcára nyíltak, és akkoriban a Magyarországra látogató külföldi dignitáriusokat szerették ebben a „repi” utcában megsétáltatni, ami előtt a belügyesek végiglátogatták ezeket a lakásokat. Attól tartottam, hogyha – ne adj Isten – valami barom egy ilyen valakit lelő, ki lesz az első gyanúsított, nem más, mint én, a volt disszidens, a „külföldi imperialista bérenc”. Ezt nem vállaltam, de vizsgáztatóm gesztusa felejthetetlenül jól esett.

Ám nemcsak a puska tartásához kellett engedély, de magához a vadászathoz is és ahhoz vizsgát kellett tennem. És itt bizony bekövetkezett egy kis malőr. Valami ahhoz hasonló, mint ami Kanadában történt a gépkocsivezetői vizsgámon, amikor előtte itthon már évek óta megvolt a jogosítványom. Mint ott akkor, most itthon is megint kirúgtak. Ez esetben a pótvizsgára már egyenesen a nagyfőnök dr. Balázs Istvánhoz kerültem, aki nevetve fogadott. Mi van öreg, grizzly medvét, jegesmedvét, jávorszarvast meg karibut tudtál löni, itt meg elhasalsz egy őzsuta vadászati kérdésen? Aztán egy kellemes beszélgetés után persze ezt az engedélyt is megkaptam.

De hozzátehetem, hogy akkor már nem túl sok örömem tellett benne. Volt ugyan egy jó pár fácán meg még nyúlvadászatom is, de ez már nem volt az igazi. Ebben a gyorsan változó világban a mezőgazdaság gépesítése, a vegyszerek használata, és egyéb körülmények miatt más lett minden, ami nekem már nem tetszett. Egyre több lett az olyan vadász, akiket az egészből csak a hús megszerzése érdekelt, és elkezdődtek az olyan „vadászatok”, mikor egy tóközeli domb mögött ládából dobálták fel a nevelt vadkacsákat, hogy azokat, ahogy a tó felé szállnak, lövöldözzék a sorba állított vadászok. Ebből én jobbnak láttam kiszállni. Elhatározásomat elősegítette az a szigorítás is, hogy löfegyvert csak jól zárható fémszekerényben lehet tárolni, ezért úgy döntöttem, hogy olyat egy sörétes puska kedvéért már nem veszek. Így aztán odaajándékoztam a szép kis tizenhatosomat a fodrászomnak, aki nemcsak szenvedélyes fegyvergyűjtő, de ideológiailag ahhoz a csoporthoz tartozik, akik révén annak idején azt a puskát kaptam.

56. Kacsavadászat után

Annyit azért még a vadásatról, hogy a mindenkori kedvencem, a nyulászat volt, és az igazi élvezetet a karikára lövés jelentette. Cipelni a szántás sarában, esetleg kettőt is, az már aztán sportnak is számított, de az ilyen jellegű meghívások számomra már nem léteztek. Így, ha itthon már nem is, de annak idején, a prérin nagyon sok nyulat lőttem. Olyanokat, amelyek méretben jóval nagyobbak voltak, mint a hazaiak, és az volt az érdekességük, hogy télen a bundájuk kifehéredik. Ez nem egy ritka albínó jelenség, hiszen kissé északabbra már a rókák is kifehérednek, és még tovább északra haladva a jelenségről a medvék vonatkozásában köztudott a kifehéredés, és innen a név: jegesmedve.

57-58. Sikeres vadászat Kanadában

és itthon

Azt talán ugyancsak lényeges megemlítenem, hogy ez a nyulvadászati tevékenységem Kanadában kissé „fura alak” színben tűntetett fel a helyiek szemében. Ők ugyanis nem ették meg a nyulat. Az bizonyos mértékig alantas dolognak számított, nyilván, mert volt szarvasmarha bőven, és mint ismeretes, egész Amerikában túlzásba is viszik a grillezett beefsteak fogyasztást. (Azt ugyanis nem kell gondosan pácolni, azután hosszas munkával esetleg vadasnak gombóccal elkészíteni – csak meg kell sütni.)

Búcsúzásul a nyulaktól szabad legyen még azt is megemlítenem, hogy az egyik legkedvesebb zeneszerzőm, Haydn is ugyancsak nagyon szerette a nyulvadászatot. Ennek bizonyítékeként szolgál a „Vadászat” címet viselő szimfóniája, amit állítólag afeletti örömeiben írt, hogy egy napon három szerencsés találata is volt. Ez ugyan számbelileg nem tűnik kiemelkedő teljesítménynek, de ha figyelembe vesszük a korabeli puskák, és főleg a töltények minőségét – meg azt, hogy ő azért nem lehetett egy gyakorlott vadász – másként tűnik a dolog. Meg a szimfónia hossza is azt mutatja, hogy az nem volt egy olyan túl rövid vadászat. De az, hogy az egészet D-dúrban, az én kedvenc hangnememben írta, külön kedvessé teszi a számomra.

Ezzel azért még nem mondunk teljesen búcsút a vadászatnak, mert jól esik még legalább megemlítenem például egy másik kedvencemet, a tarlón való libavadászatot. Ezt persze Kanadában úgy csináltuk, hogy az őszi vonulás idején a farmer ismerősöm megfigyelte, hogy nappal hol csipkedi a tarlón az elhullott kalászekat, magokat a libacsapat. Amikor aztán elszállnak a vízre valahová inni, vagy aludni, mély gödröt kell ásni, majd abban megbújni, amíg visszatérnek. Vissza is térnek rendszerint, ám mielőtt leszállnak, kicsit köröznek, és ha semmi gyanúsat nem látnak, elkezdenek leereszkedni, kitűnő lövési lehetőséget nyújtva. Ha azonban valami gyanúsat észlelnek, felemelkednek, elhúznak és hiába volt az ásás, fagyoskodás, forraltborozás, minden.

Ugyancsak migráció idején hanghatás szempontjából a legérdekesebb talán az, amikor megcsodálhatja az ember azt a liba-, kacs-, gém-, szárcsa-, hattyútömeget, amelyek úgy gyülekeztek össze, mintha valami nagy nemzetközi találkozót tartanának. Amikor reggel felrebben a tó vízeről ez a sokezres madártömeg, a vele járó hanghatással, és ha a hajnali fénnel is szerencséje van az embernek, akkor igazi, szinte földöntúli gyönyörben van része. Ilyenkor az ember el is felejtí felemelni az automata Winchesterét.

Golyós puskáról még csak annyit röviden, hogy soha, sehol nem lőttem lesből, főleg magaslesről. Azt nem tartottam vadászásnak. Kanadában, a prérin az különben teljesen ismeretlen is. Ez a golyós puskám egy régi kiszuperált katonafegyver volt, amit egy fiatal kollegám „sportosított” a számomra olyan sikeresen, hogy nagyon megszerettem és sok szép emlék fűződik hozzá. Részben ezt illusztrálják a mellékelt képek, ahogy segítőmmel készítjük elő a vadat, a korábban már említett falusi hűtőházba szállításra.

59-60. A szarvas előhúzása,

boncolása

61. Az állat akasztva, boncolásra várva

No, ha már így belekeveredtem ebbe a témakörbe, folytassuk azzal, hogy ott a prérin, az itthon megszokott és kedvelt társasvadászat ugyancsak ismeretlen. Nyilván azért, mert nincs rá szükség. Abban a világban, ahol én sokáig éltem, minden farmernek van egy kis teherautója, aminek az ülésterében a vezető mögött ott van felakasztva a golyós puska. Azzal akkor lő, amikor akar, azt, amit akar – ott, ahol akar. Az ősidők ingyen kapott 110 holdján azt csinált, amit akart, és ha például meglátott egy prérifarkast (coyote), azt szinte kötelességének is érezte, hogy azonnal lelője. A szomszéd sem haragudott, ha esetleg odalőtt az ember az ő területére. Meg volt bőven közösségi terület is mindenhol, ahol szabad volt lövöldözni. Én is szabadon vadászgattam, bármerre jártam, és lőttem számos őzet, szarvast, fácánt, foglyot, préricsirkét, libát, kacsát, rókát, miegyebet. Szinte mindig csak egyedül, és főleg autóval járva, de soha nem belülről löve – ami a helyiekre, sajnos, egyáltalán nem jellemző. Amikor viszont vadászik az ember, akkor Kanadában kötelező a megfelelő öltözet, ami mint azt a képen is látható: fehér vagy vörös színű kell, hogy legyen.

62. Pihenő, vadász öltözetben

Egyszer egy kollegám kíváncsiságból velem jött egy olyan „énféle” vadászatra, és miután megcsodálta, hogy milyen az, ha karikára lő az ember egy vágató nyulat, vagy toronykakas találatot lát, végül, jól kifáradva leültünk pihenni, és harapni egy pár falatot. Velem akkor éppen füstölt szalonna volt, amit a bicskámmal elkezdtem nyesegetve fogyasztani, amikor a társam döbbenten letette a peanut butter szendvicset (mogyorókrém), és riadtan kérdezte: mit eszel? Tanulság: a füstölt szalonna, pláne annak nyersen fogyasztása ismeretlen. Hihetetlen? Egy ideig, de megszokja az ember, mert a túró például már Németországban is ismeretlen, mint ahogy a mákdaráló is, de nem folytatom, mert ez már kulinária, és jobb lesz visszatérnem a kanadai vadászathoz, illetve az előbb ott említett fogolymadárhoz.

Azért kell ehhez visszatérnem, mert ez egy igazi helyi érdekesség, ami rögtön az első időkben megragadta a figyelmemet. A fogolynak ugyanis az a közhasználatú neve, hogy Hungarian partridge, vagyis magyar fogoly. Ezt először hallva a prérin rögvést beindult bennem az a reakció, amit pl. a prérin talált falu magyar neve (Esterhazy) keltett – vagyis a kíváncsiság, a „hogy-hogy”? A kíváncsiság természetesen utánanézést, kutatást eredményez.

63-64. A Hungarian partridge (Fogoly)

Ennek az eredményét annak idején le is közöltem az itthoni folyóiratokban (lásd: A magyar fogoly Kanadában, Természet Világa, 1972. 12. szám), és a lényege röviden összegezve az, hogy a múlt század legelején ládákból kivittek Kanadába egy pár tucat madarat, és a préri nyugati részén, valahol Calgarytól délre, azokat szabadon engedték. Mivel nem volt természetes ellenségük, viszont ideális otthonra találtak, robbanásszerűen szaporodtak, és egy pár évtizeddel később, már ezer kilométerrel keletebbre, az én akkori otthonom térségében is korlátozás nélküli számban lehetett lőni őket. Hogy miért nem volt természetes ellenségük? Mert, ami lett volna, a farkasokat a nagyüzemi állattartás érdekében akkorra már kiirtották (lásd: Farkasok a pusztulás útján, Élet és Tudomány, 1972. 7. szám). És hogy hogyan működik ez az élet, arra jó példa, hogy ez az írásom természetesen a kezébe került az itthoni szakembereknek is, és a legilletékesebbel, a gödöllői agráregyetem professzorával való találkozásunkból vadászbarátság lett.

65. Nagy Emil (az említett) professzor a jobboldalon, tőle balra, Dénes József, a fogorvosi egyetem (akkori) dékánja, én egy rókafarokkal

Lehet, hogy Te, kedves Olvasóm vadászásellenes vagy, ezért kérlek, bocsáss meg nekem, de bevallom, hogy fiatalabb koromban bennem sokáig elevenen élt a hatalmas erejű őseemberi ösztön: megölni valamit, ami táplálékkul szolgál, aminek elejtése fortélyt, ügyességet igényel. Ezt nyilván elősegítette, hogy apám is vadász volt: de, mint már tudod, ezt az őseemberi ösztönt jó régen kinőttem, és abbahagytam. Azt azért nem felejttem el, hogy milyen sok örömet és élményt adott, főleg a vele járó természetjárással együtt. Egyetértek kedvenc vadász írómmal, Széchenyi Zsigmonddal, aki azt írta, hogy „nincs szebb erdő az ezüst törzsű szeptemberi bükkösnél, és nincs szebb vad a benne orgonázó szarvasbikánál”. Ehhez csak annyit teszek hozzá az ő stílusában, hogy azért a kanadai erdők őszi pompája se kutya, amikor a vörös, sárgás színben pompázó erdő valóságos festékesláda, és nincs szebb annál, mint amikor foszladozik az erdő lombruhája. Pláne, ha a frissen hullott avaron ülve hallgathatja az ember a nagy tömegben vonuló darvak krúgását.

66. Szarvastrófeával

És ha már felmerült Széchenyi neve, nem tudom megállni, hogy ne mondjak el valamit vele kapcsolatban, ami nekem nagyon tetszett, de lehet, hogy nem ismered. És pedig azt, hogy amikor felmerült a gondolat, hogy az 56-ban jórészt elpusztított természettudományi gyűjteményünk pótlására szükség lenne egy vadász-expedíciót Afrikába küldeni, természetesnek tűnt, hogy annak szakmai vezetésével Széchenyit kell megbízni. Az ügy végül Kádár elvtárshoz is elkerült, és amikor a személyes találkozásra került sor, Kádár megkérdezte, hogy Széchenyi úr, hogy-hogy ön nem disszidált? Mire az ő jellegzetes stílusában az lett a válasz: Kádár úr, a Zsiga valóban menni akart, de a Széchenyi azt mondta, hogy nem.

Azt hiszem itt az ideje, hogy megint visszatérjünk a fővonalhoz Reginába, és itt meg kell említenem valamit, ami egészségügyi szempontból nagyon tanulságos. Azt történt ugyanis, hogy hiába mentek jól a dolgaim szakmailag és egyéb vonatkozásokban, egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy fájdogálni kezd a gyomrom. Eleinte persze nem vettem komolyan, de végül is el kellett mennem kivizsgálásra, ahol megállapították, hogy gyomorfekélyem van. Már az a döntés is megszületett, hogy szükséges a műtéti beavatkozás. Én arra akkor nemet mondtam, azt gondolva, hogy mégiscsak amin keresztülmentem – a menekülés, új életkezdés etc. –, mind talán csak túlzottan megviselt, most már könnyebb lesz minden, hátha rendbe jön a dolog. Így teltek azután az évek, majd évtizedek, lassan megszokva a szokásosat, hogy a fekély néha, de különösen ősszel jelentkezik, amikor fokozott gyógyszeresedés szükséges, azután egy időre elmúlik. Már attól tartottam, hogy ez a hosszantartó ismétlődéses kiújulás, fájás végül is azt eredményezi, hogy a gyomornak az a része elrákosodik, és akkor aztán végem.

Egyszer aztán egy alkalommal, egy régi biológus barátommal erről beszélgetve ő azt mondta, hogy van egy új vizsgálat, ami a bakteriális fertőzés kimutatására irányul, menj el, nézsd meg, hátha... Elmentem, és kiderült, hogy nem fekélyem van, hanem *helicobacter pylori* fertőzésem, ami egy hét alatt megszüntethető. És lőn! Vagy 30 éves kínlódás, aggodalom után, amikor már régen ki akarták vágni a fél gyomromat, hirtelen semmi. Volt, nincs és nincs már több mint húsz éve.

Az egészségről szólva akkor talán itt az ideje egy kicsit beszélni a sportról is, és Kanadánál maradva az természetesen a golf és a curling lesz. A velük való kapcsolatom kialakulása teljes mértékben összefügg az olajkutatással. Bármerre is kellett mennem a fúrásokhoz, azt láttam, hogy minden falunak van egy golfpályája és egy curling „rinkje”. Hogy a golfpálya milyen minőségű, az most nem lényeges. A lényeg az, hogy van, mint ahogy minden falunak van egy jégcsarnoka is, ahol a fiatalok korcsolyáznak, az idősebbek meg curlingeznek, ami magyarul ugye csúszó korongot jelent. (Nem értem, hogy miért kell az ilyen nyelv tekerődsi, hiszen a tennis, az tenisz, a golf, az golf, a football, az futball, miért ne legyen a curling – körling?) Kórház legtöbbször nincs, színház pláne, de golf- és curlingpálya, az igen. Természetes, ha az ember lát egy ilyesmit, nyilvánvaló, hogy azt ki kell próbálni.

Márpedig, ha kipróbál az ember valamit, könnyen lehet, hogy meg is tetszik, és akkor, ugye, rendszerint jön a rászokás...

Amerikában általában az van, hogy akivel valamilyen kapcsolat jön létre, a jó viszony elmélyítéséhez jól jön egy sportmeghívás. Talán részben annak megfelelően, ahogy azt már Tolsztoj megállapította, hogy „semmilyen sem nyilvánul meg olyan világosan az ember jelleme, mint a játékban, sportban” – pláne a golfban, de azt már én mondom. Ott nagyon jó képet kap az ember arról, akivel játszik, különösen jellembelileg, és itt rögtön meg is jegyzem, hogy amikor szóba került az egyetemhez kerülésem, a dékán meghívott egy játékra.

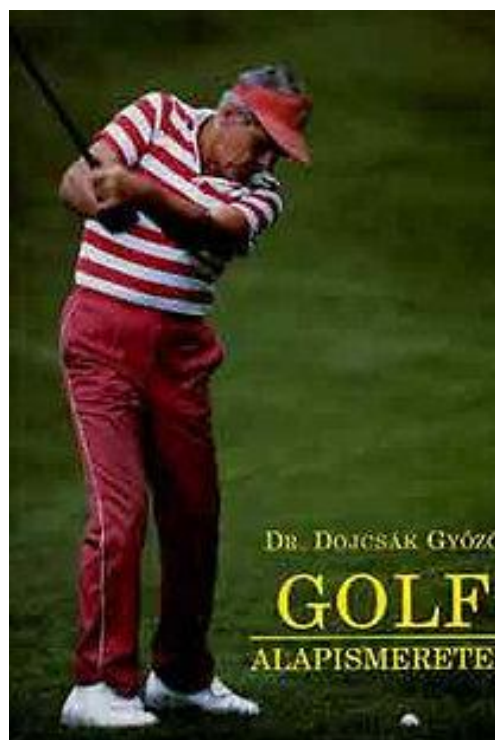
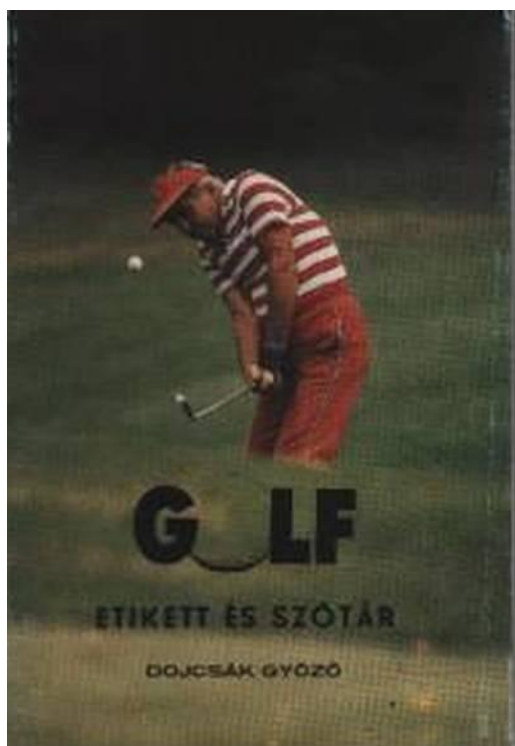
67. Ez a puttolás

Nos, kezdetben az olajnál az volt a helyzet, hogy annak a vállalatnak az embere, aki a fűrésznél valamilyen speciális alkalmi munkát végzett, meghívta a munkaadót egy ebédre, futballmeccsre vagy – mondjuk – egy játékra. Ez esetben nem jellemfelmérés céljából, hanem az üzleti jó viszony kialakítására. Engemet is meghívtak egyszer egy golfozásra. De játszani ugye, csak az tud, aki azt a játékot már megtanulta. Adva van tehát egy egészséges, sportos magyar fiatalember a prérin, és egy – valljuk be – elég esetlen kinézésű ütéseken alapuló játék. Mi az nekem, „semmisség az egész” alapon elkezdtem tehát játszogatni. Ütögettem, ahogy jónak láttam, nem is túl rosszul, de figyelmen kívül hagyva az örök sportos arany szabályt, hogy az alapokat szakembertől kell megtanulni, mert különben a rossz beidegződések később gátlólag hatnak. Nohát, így aztán a játékot megszeretve ütögetek én már lassan hatvan éve. Amíg szántam rá időt, versenyeztem is; nyertem serlegeket bőven, magyar bajnok is lettem senior kategóriában, de mindig is meglátszott a játékomon egy bizonyos rossz beidegződés, és a nyerés számomra csupán csak annyit jelentett mindig, hogy a többiek még nálam is rosszabbak voltak.

Itt nem hagyhatom említés nélkül, hogy annak idején játszottam én Esterhazyban is, mind a polgármesterrel, mind a kálisóbánya vezetőivel. Abban az időben, vagyis az ötvenes évek vége felé, a pálya minőségének bemutatására idézhetném Arany János szavait a Toldiból, hogy „tikkadt szöcske nyájak legelésznek rajta”. Amikor viszont jó harminc évvel később újra játszottam ott,

akkor már szépen öntözött pálya fogadott (és örömömre szolgált megverni az akkori polgármestert is rajta).

Közben persze itthon is kedvezőbbre fordultak a dolgok, és jó érzés volt látni, amikor hazajöttem, hogy itt is beindulóban van a golfélet, amibe azonnal be is kapcsolódtam. Részt vettem az első golfpálya építésében (Kisoroszi), 1989-ben létrehoztuk a Magyar Golf Szövetséget, aminek első főtitkára lettem. Megírtam az első magyar nyelvű golfkönyveket, szerveztem az első versenyeket, szabálytanfolyamokat. Egyszóval lelkesedtem, és figyelembe véve az akkoriban beindulni látszó politikai változásokat, azt hittem, és azt hirdetem is, hogy az akkor már egész világot érintő golfrobbanás kis hazánkban is bekövetkezik, és nagy gyorsan tucat számra létesülni, nyílni fognak a golfpályák. Sajnos tévedtem. Túlzottan optimista feltételezésem gyors gazdasági fellendülésen alapult, ami azóta sem következett be, így bár a fejlődés megtörtént, de közel sem úgy, ahogy gondoltam és reméltem.

68-69. Golfról írott könyveim

Azokban a kezdeti években sok örömben is volt részem a golf révén. Eleinte jó volt látni azt a sok jóindulatú megnyilatkozást, ami a nyugati országokból mutatkozott. Általuk bőven részesültünk olyan ajándékokban, mint például (használt) ütők, labdák; sorban érkeztek meghívások a pályáikra játszani, a fiataljaink részére edzőtáborokat létesítettek. Nekem pedig, mint főtitkárnak, egy tartalmasabb könyvvel illett előrukkolnom, és elkészült a nagyobb formátumú „Golf alapismeretek”. Az örömek közé tartozott például az, hogy a külföldre meghívott ifiket párszor én kísértem el. Ezen utazások közül meg is említek két szép utat. Elsőnek talán Biarritzot.

Biarritzról valaha köztudott volt, hogy az az európai arisztokrácia egyik legnépszerűbb nyaralóhelye. Az is, hogy Dél-Franciaországban van, az Atlanti-óceán partján. Nos, az én kis ifi csapatommal úgy jutottunk oda, hogy Párizson keresztül Bordeauxba repültünk, ahonnan vendéglátóink autóval vittek a jó messzire levő tengerparti golfpályára, hogy ott egy teljes héten át mindennel ellássanak bennünket, edzőket is beleértve. Őt fiatal volt velem, akiknek szinte minden új volt, a repülés, a tenger, nekem meg új volt látni a parton hosszan elnyúló hatalmas homokdűnéket...

Egy másik meghívás, amit említék, egy személyre szólt, egy ifi versenyre, amelyet Angliában, Manchester közelében rendeztek. Az ide szóló nevezéshez a rendezők valami kis önmagukkal kapcsolatos frappáns mondanivalót kértek a játékostól. Mivel ez a nagyon tehetséges fiatal játékosunk komoly zenei talentummal is rendelkezett, így szólt a jelmondata: „Szeretnék majd a golfozók között a legjobb hegedűs lenni, és a hegedűsök között a legjobb golfozó”. Ugye, jól hangzó kis elképzelés volt? Örültek is neki a szervezők, és én büszke voltam a fiúra, aki nem is szerepelt rosszul a versenyen. Ez persze sok évvel ezelőtt történt, és hozzátehetem, hogy bár nem lett a közben férfivé vált fiúból sem profi golfozó, sem zenész, de lett egy jó ügyvéd, aki azóta is sikerrel műveli mindkét kedvtelését.

Hogy magamról ne csak mint kísérőről szóljak, röviden egy kedves emlék. Ehhez előljáróban tudni kell, hogy míg Biarritz volt a magas arisztokrácia nyaralóhelye, a második vonalnak (vagy aki nem akart olyan messzire utazni) volt két közelebbi, az egyik Abbaziában, a másik Brioniban (Brijuni). Minket most Brioni érdekel, ahol, mint Biarritzban, elsőként építettek golfpályát Európában.

Nos, erről a Brioniról az idősebbek tudják, hogy az egy csodaszép kis sziget az Adrián, az Isztriai-félsziget déli csücskénél, nagyon közel Pulához, ahol annak idején az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészeti központja volt. (Még jóval régebben pedig egy olyan Colosseumot építettek ott a rómaiak, amely kinézésében vetekszik a híresebb rómaival.)

Tehát, mint mondtam, az 1800-as évek végén Brioniban építették az egyik legelső európai golfpályát. Ez egyebek között arról volt híres, hogy a lyukak körüli területen, ahol már csak gurítani kell a labdát, a szokásostól eltérően nem fű volt, hanem homok. Persze, ahogy a déli szomszédunk is a kommunista térhódítás uralma alá került, Jugoszláviában is, mint imperialista csökevényt azonnal bezárták a golfpályát, és egyáltalán nem meglepő módon Brioniból az akkori államfő, Tito elvtárs magánszigete lett.

Aztán idővel ott is elérkezett a változás ideje, amikor Horvátország újra létrejött, és az új vezetők úgy döntöttek, hogy megint meg kell nyitni a pályát. Az ünnepélyes megnyitóra meghívták a Magyar Golf Szövetséget is, amit mint főtitkár, én képviseltem. Természetesen verseny is volt az ünnepi alkalomból, még mindig homok „green”-nel, amit a szigeten levő vízhiány indokol. Számomra nagy élmény

volt ezen részt venni, és talán nem túlzott szerénységgel, ha megemlítem, hogy a senior kategóriát meg is nyertem.

70. Golfautóba nagyon ritkán ülök

Ekkortájt már három golfpálya is működött nálunk, és ideje volt a játékot egy kissé komolyabban venni, vagyis a szabályoknak megfelelően játszani. Ennek érdekében megírtam az első magyar nyelvű golf könyvecskét „Golf etikett és szótár” címmel. Azonkívül, mint főtitkár megszerveztem és levezettem az első magyar versenybíró tanfolyamot. Ehhez azonban igazában nem volt jogosítványom, így utólag és pótlólag nekem is részt kellettennem egy nemzetközi versenybírói tanfolyamon, amit a golfsport Mekkájában, Skóciában, pontosabban Szent Andrewsban tartanak nagy rendszerességgel. (Erről a nagyobb golfkönyvemben írok részletesen, amiben külön fejezetben szólok a hajdani egyetlen golfpályánkról is a Svábhegyen, amit a háború után uralomra került elvtársak azonnal bezárattak.)

Röviddel ezután megalakult a magyar Profi Golfszövetség is – úgy magyar módra –, hiszen még egy profi játékosunk sem volt. Volt viszont egy túl ambiciózus, nagyravágyó ember, aki Amerikából félig-meddig hazatérve fondorlatosan megszerezte magának az elsőnek épített kisoroszi pályát, és ennek folytán éveken át szinte uralta az itthoni golféletet. Az ő szerepe ebben a golféletben itt rendkívül nehezen értékelhető lenne, ezért erről elégséges csak az én példámmal annyit érzékeltetni, hogy mivel én elleneztem az ő pályaszerzését, először engem egy évre ki is tiltott a pályáról. Azután mint a Magyar Golfszövetség főtitkárát nemcsak engedett játszani, de mentesített a tagdíjfizetéstől (korruptió par excellence). Később mint elnök, kinevezett a profi szövetség elnökhelyettesévé, és elvitt ennek a szövetségnek számos nemzetközi rendezvényére. Kétségtelenül egy

született szélhámos volt, de ugyanakkor el kell ismernem, hogy bizonyos szempontokból jó hatással volt a kialakulóban levő magyar golféletre.

71. Az első magyar golfbál; Zahorán Adrienne volt a háziasszony
Előtérben Czibi István, az egyik első hazai golfozó

72. Mint 1996-os magyar senior bajnok, tagja lettem ennek az illusztris társaságnak

Ennyi – azt hiszem – elég a golfról, de még a sportoknál maradva, szólnom kell most arról a Kanadában talán még a golfnál is népszerűbb sportról (a régebbi időkben minden bizonnyal az volt), a curlingről (ejtsd: körling), amit korábban már említettem. Annál is inkább, mert a hosszú ottani életem alatt ebben a sportágban értem el a legnagyobb sportsikeremet. Azt ugye már mondtam, hogy ezt a lényegében skót eredetű sportot, aminek végül is Kanada lett az igazi hazája, szinte még a legkisebb településeken is űzik. Van is rá idejük az ott lakóknak a kegyetlenül hosszú télen, és ez a sport lényegében nem is igényel nagyobb ügyességet vagy különösebb állóképességet – legalábbis az alapszintű játékhoz.

73. Curling csapatom

Amit azonban sokan csinálnak, az rendszerint azt eredményezi, hogy a színvonal is emelkedik, és ennek értékeléséhez vannak ugye a versenyek. Települések egymással, szakmabeliek egymással etc., ahogy az már szokásos más sportágaknál is. Nos, így lett ebből az, hogy mi is játszottunk csak úgy barátilag, meg szervezeten is az olajszakmában. Ez utóbbi azonban már komolyan ment, azt eredményezve, hogy az 1963-64-es szezonban az én csapatom lett az „Oilmens League Champions”. Ehhez értékelésképpen csak annyit teszek még hozzá, hogy abban az évben, az én kisvárosom egyik csapata nyerte a csúcsversenyt, a világbajnokságot, ami azt hiszem, kellőképpen jelzi a helyi színvonalat. A csapatban én ugyan az első dobó voltam, ami talán a leggyengébb pozíció, de mindenesetre nagy érzéket igényel. Ennek a győzelemnek a látható emlékeit még ma is büszkén őrzöm (és néha mutogatom).

74-75-76. Curling siker

A jobb oldali embléma látható az akkor nyert pulóverünkön, és a fenti díjat tartjuk kézben

Ha már ennyire kitértem a golfra meg a curlingre, hűtlenség lenne megfedkezni a teniszről, ami még mindig nagyon fontos szerepet játszik az életemben. Ez a szerep ugyan inkább csak a játék gyakoriságra vonatkozik, és nem a sikerek elérésére, de említésre méltó esemény azért itt is adódott, és azt nem is

hagyom ki. Ez egy úgynevezett International Lawn Tennis Associationhoz kapcsolódik. Ez a nemzetközi teniszszervezet nevében füves pályát jelent, ami a mi hazánkban majdhogy nincsen, én legalábbis csak egyről tudok, mivel nálunk, mint általában mindenhol, kivéve Angliát salakos pályák vannak, de a szervezet itt is létezik, mint a világ legtöbb országában – főleg senior játékosok részére. A nemzetközisége abban nyilvánul meg, hogy a különböző országok csapatai meglátogatják egymást, és időnként komoly nemzetközi versenyeket is szerveznek. Én most ez utóbbiak közül két találkozót említek meg, mint számomra a legemlékezetesebbet.

Az egyik Dél-Afrikában volt, és ott a leglátványosabb helyen, Sun Cityben. Nos, ez a Sun City szerintem nem más, mint Dél-Afrika Las Vegasa, és ott az volt a véleményem, hogy ha az amerikai álomváros a huszadik századé, akkor az afrikai megfelelője a huszonegyediké. Ezzel, gondolom, már kellőképpen jeleztem is az elragadtatásomat erről a mesebirodalomról, ami természetesen itt is kimondottan a szerencsejátékokra van alapozva.

A „gambling cassinókra” természetesen nem térek ki, mert azok, gondolom, az olvasót ugyanúgy nem érdeklik, mint engem. A mérkőzésekről sem számolok be, mert őszintén szólva, mi nem tartoztunk a dobogós helyezettek közé. Inkább arról teszek említést, hogy ebben az álomvárosban is az egyik fő turistaattrakció a szafari, ami a közvetlen környéken élvezhető, annak dacára, hogy az csak egy pár órás autóútra van attól a Johannesburgtól, ahova sokórás utazás után, repülővel érkeztünk (és ahol egy rövid tartózkodás során is meggyőződhet az ember arról a hihetetlen gazdagságról és szinte kifejezhetetlen nyomorról, ami ezt a várost, mint az egész országot jellemzi).

Nos, hát a szafari, persze, hogy azt nem lehet kihagyni, még ha a beígért és általában elvárt öt afrikai híresség (elefánt, oroszlán, orrszarvú, leopárd, bivaly) látványa nem is garantált. De látható azért szinte mindig minden, mert precízen meg van az szervezve, olyannyira, hogy egyszer arra lettünk figyelmesek, hogy a terepjáró sofőrje hirtelen, indokolatlanul sietni kezdett, és aztán hirtelen megállt. Miért történt ez? Azért, mert az oroszláncsaládnak akkor kellett áthaladni ott az úton, ahol a kocsí megállt. A sofőr ezt előre tudta, és a kedves vendégeknek az optimális rálátási pozícióban kellett lenniük – hogy azután ugyancsak pontosan időre, a régi stílusú, tradicionális afrikai faluban rendezett vacsorára megérkezzen a csoport. Nagy üzlet ma már a turizmus az egész világon, és sok helyen fő jövedelemforrás, nem csak Afrikában.

**SUN CITY - SOUTH AFRICA
20 - 25 AUGUST**

77. A Sun-Cityben rendezett teniszversenyen

Természetesen, ha már olyan messzire került az ember, ahol nemcsak az északi és déli félteke meg a sokezer kilométeres észak-déli távolság-különbözet az érdekes, de például az is, hogy akkor van ott tél, amikor nálunk nyár, és mindezek dacára, a napi időbeosztás azonos. Vagyis Johannesburgban ugyanakkor van, mondjuk dél, mint Budapesten.

Szóval... ha már ott van az ember, akkor természetesen meg kell nézni, amit csak lehet. Így tettünk mi is, megnéztük a Johannesburgtól szinte csak külvárosnak számító fővárost, Pretoriát, de nekem sokkal nagyobb élmény volt leautózni Cape Townba (Fokváros). Ott a fő érdekességet számomra a Tábla-hegyet szinte szőnyegszerűen beborító felhőtakarónak a zuhatagszerű lecsurgása a város felé jelentette.

Még izgalmasabb volt lemenni a viszonylag közeli Cape of Good Hope, vagyis a Jóreménységi fokhoz, hogy egy kiugró sziklán állva kinyújtsa az ember a két karját, és azt mondja, hogy jobbra tőlem van az Atlanti-óceán, balra pedig az Indiai-óceán. Pestiesen szólva, ez azért nem volt semmi egy geográfusnak. Mint ahogy érdekes volt később legalább a levegőből látni a Vaal folyó völgyét, vagy a Limpopo völgyét (ha az annak idején Dél-Afrikáról tanultat mind el is felejtettük, ez a név azért megmaradt) vagy a Kalahari sivatagot. És akkor még nem is említettem a hosszú időközön át a világ leghíresebb gyémántbányájának tartott Kimberley látványát (ami ugyancsak kráteryszerű, mint a szibériaiak, és a gyémántkeletkezésre vonatkozó elképzelésemet itt is megerősíteni véltem).

Bár mindezt egy teniszúttal kapcsolatban mondtam el, a versenyről magáról elég csak annyit szólnom, hogy ugyan a csapatnak én voltam a kapitánya, de az én játéktudásom körülbelül annyira volt a legjobb játékosunkétól, mint az egész csapatunké a legjobb angol vagy amerikaiak csapatától. És nyugtázzuk ezt Coubertin híres, olimpiára vonatkozó mondásával, hogy „nem a győzelem, hanem a részvétel a fontos”.

No, hát körülbelül ebben a szellemiségben szólok, de most már rövidebben a másik beígért teniszutamról. Ez Indiába vitt, ahova annak idején egyszer már megfogadtam, hogy nem térek vissza. De, hát hány ilyen fogadalmat szeg meg az ember életében? Pláne, ha a hiúságának annyira hízelgő felkérésnek kell engednie, hogy legyen megint ő a csapat vezetője (azt hiszem, hogy a Kanadából való visszatérésem után soha semmi más gyakorlati előnyét nem élvezhettem az angol nyelvtudásomnak). Ez az út megint New Delhibe vitt, ahonnan aztán nem is csavarogtunk el semmilyen más irányba (előzőleg én már eleget láttam ebből a csodás, de ellentétekben annyira gazdag és minden bizonnyal nagy jövőjű országból, amiről már említést is tettem), mert bekövetkezett egy egyáltalán nem váratlan vagy meglepő probléma – egy rettenetes hasmenés. Erre, sajnos, nem voltunk kellőképpen felkészülve, és bár a vendéglátók jóvoltából elegáns, négycsillagos szállodában laktunk, mégis megtörtént a baj. Pechemre, akkor én még nem is tudtam a lopediumszerű gyógyszerek áldásos hatásáról, és ez a dolog már a játékunkat is alaposan megzavarta, nem is beszélve a hazautazásról. Végül is én úgy lettem ezzel az egész úttal, mint a második házasságommal, nem szeretek beszélni róla. Kellemetlen emlék...

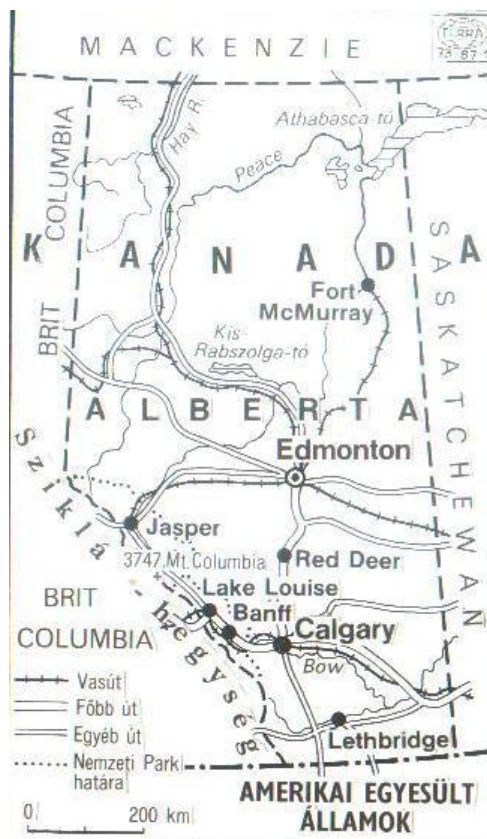
78. Magyar bajnok, senior kategória, 1996

79. Egy indiai ellenféllel

Ezekután – azt hiszem – ideje megint visszatérni a reginabeli életemhez, hiszen mégiscsak az a vezérfonal, amire igyekszem felfűzni néhány általam arra érdemlegesnek tartott emléket, úgy, ahogy az eszembe jut. Ilyen például, hogy már az első Sziklás-hegységbe vezető utam során kialakult az a véleményem, hogy ott van a világ legszebb autóútja, és ez a véleményem, azóta sem nagyon változott. Reginából odajutni természetesen a Trans Canada műúton nyugat felé haladva lehet,

amikor jó 800 kilométer megtétele után már Calgarytól látni lehet a Rocky Mountain kirajzolódó vonalát a horizonton. Onnan körülbelül még egy jó száz kilométer megtétele után már a hegyek közé érve rövidesen egy Banff nevű csodás nyaralóhelyre ér az ember. Ott minden bizonnyal érdemes egy kicsit megállni és körülnézni, különösen a régi CPR által épített Springs Hotel környékén, amit még az 1880-as évek második felében hozott létre az egész Trans Canada vonalat építő vasúttársaság. Ez volt a Canadian Pacific Railway, és Banff lényegében azért létesült, mert ott meleg ásványvízforrásokat találtak.

80. Alberta tartomány

Távolról nézve a Sziklás-hegység (lásd: A kanadai Sziklás -hegység, Föld és Ég, 1973. 3. szám) mint egy észak-dél irányban futó meredek fal emelkedik ki a nyugat-kanadai síkságból. Odáig érve jórészen egy viszonylag lapos, füves térségen át, általában szinte nyílegyenesen robog az ember, és robog is, mert a monotonia vonzza a sebességnövekedést. Aki azért közben figyel, ott a „black foot” indiánok földjén láthat itt-ott marhacsordákat, de bölényeket már nem. Helyenként ugyan van néminemű visszatelepítés, de ezeket a prérin hajdan 50-70 milliós számban élő állatokat már több mint száz évvel korábban kiirtotta az oda érkező fehér ember (lásd: Az amerikai bölények kipusztulása, Élet és Tudomány, 1969. 36. szám). Helyettük azonban gyakran látni lehet a vonattal vagy a sínekkel párhuzamosan fekvő műúton haladó autókkal szinte versenyezni próbáló „antilopokat”, melyek lényegében nem antilopok, csak úgy néznek ki (lásd: A szarvát évente váltó tülkösszarvú, Búvár, 1973. 6. szám). A korábban említett

„black foot” indián megnevezésnél a fekete lábú fordításig nyilván eljutottál, de talán azt nem tudod, hogy az, a gyakori prérítüzek után keletkezett hamutól eredő elszíneződést jelöli.

81. Bölények

82. Buffalo jump

Ha nem siet az ember, és van kedve egy kicsit letérni a műútról, akkor Calgarytól délkeletre vagy száz kilométerre látható egy „buffalo jump”, és körülbelül ugyanannyira északkeletre pedig egy világhírű fosszília-lelőhely (lásd: Az albertai dinoszaurusz park, Búvár, 1981. 8. szám). Ezekkel most nem foglalkozunk, csak a buffalo jumppal kapcsolatban jegyzem meg, hogy az egy olyan hely, ahol a lapos prérít, egy hirtelen szakadákszerű mélyedés szakítja meg, és az indiánok az arra terelt, majd leesett, és összezúzódott bölényeket így „vadászták”. A fosszília pedig főleg mamutcsontmaradványokat jelent (lásd: Az albertai Dinoszaurusz park, Föld és Ég, 1973. 3. szám).

De minket most főleg a világ egyik legszebb autótúja érdekel, amely az 1384 méter körüli tengerszint feletti magasságban levő Banff után egy darabon még a Trans Canada műút mentén halad, majd míg az tovább megy nyugat felé, a mi útvonalunk északra fordul, egy Jasper nevű városka irányába. Mielőtt azonban ezen az úton továbbmennénk, meg kell említenem, hogy itt a Sziklás-hegységben több, szinte egybeérő Nemzeti Park is létesült. Közülük is az első volt a Banff National Park, amely különben Amerika második nemzeti parkja volt, a Yellowstone National Park után.

Mivel Banff írásomban gyakran felmerül, vele kapcsolatban meg kell említenem, hogy a név a skóciai Banffshire-ből ered, és azért került a térképre, mivel a Trans Canada vasútvonalat építő részvénytársaság egyik fő részvényese onnan származott. A többi Nemzeti Parkot csak név szerint említem: Glacier, Yoho, Ravelstoke, Jasper, Kootenay, és természetesen mind a hat része az UNESCO világörökségnek (lásd: Kanada Nemzeti Parkjai, Búvár, 1979. 10. szám).

Mi egy Lake Louise nevű csodás üdülőközpontnál – mely szerintem méltán nevezhető a világ egyik legszebb helyének – térünk le a tulajdonképpen csak az

1962-ben megnyitott Trans Canada Highway-ról, amely alagutakon és helyenként 2000 méter magasan átvezető hágókon vezet nyugat felé. Ezt az ugyancsak sok gyönyörűséggel teli útvonalat, ki egészen Vancouverig; többször is végigjártam, de meg kell jegyezni, hogy igazában szépnek még a legkorábbi időben láttam, amikor nem autóval, hanem vonattal tettem meg ezt az utat. Akkor, amikor a vonat étkezőjében még ezüst evőeszközökkel terítettek, és a panorámakocsi üvegborítású kilátójából a fotelszerű ülésekben hátradőlve gondtalanul gyönyörködhetett az ember a sokszínű látnivalókban. Azóta – úgy tudom – megszűnt ez a luxus vonatjárat, ami valószínű annak tudható be, hogy így az ember nem állhatott meg ott, ahol kedve tartotta, amit az autóval történő utazás lehetővé tesz. Már pedig ezen az útvonalon nagyon sok helyen támad erre az utazónak kedve.

83. A felirat szerint: „A világ legmagasabb autópályáján”-nál

84. Lake Louise Gabival

85. Tájkép az út mentén

De mi most nem abba az irányba utazunk, mert a mi útelágazásunk Lake Louisnál van, amely üdülőközpont a moréna határolta gleccser tavával, az annak partján létesített régi CPR Hotellel garantáltan felejthetetlen marad minden arra járó számára.

Valójában innen kezdődik az a jó 300 kilométeren át tavak, gleccserek, vízesések között vezető útszakasz, amit hivatalosan Icefield Parkway-nek hívnak, ahol az úton néha azért kell megállni, mert ott éppen medvebocok játszadoznak, vagy hegyi kecskék csapatban vonulnak, vagy mert a vízparton legelésző lapátszarvú jávorszarvast kell megcsodálni. Persze ez mind a hat nemzeti parkban bárhol előfordulhat. Ám az igazában hatalmas jégmező meg az abból kiágazó legnagyobb gleccserek ezen az út mentén vannak, és közvetlenül megcsodálhatók.

86. Az autó kinézése szerint a felvétel még a nászutamon készült

87. Az útmenti gleccseren

Amikor először jártam arra 1958-ban, akkor az Athabasca-gleccser még majdnem a műútig kiért. Ma már onnan jó messzire végződik, és évszámokkal ellátott táblák jelzik a gyors visszahúzódást eredményező olvadásnak a hatását – azaz a globális felmelegedéssel járó aggasztó jelenségnek a mértékét. De különben ez az útvonal egy olyan álmvilág, amit igyekeztem is megmutatni minden itthonról érkező látogatómnak.

88. Lapátszarvú jávorszarvas

89. Forgalmi akadály

Hogy a méretekről is kapjunk valami képet, jó tudni, hogy például az eddig még nem említett Jasper Nemzeti Park 10.878 négyzetkilométer kiterjedésű és 1918-ban létesült, egy hajdani prémvadász nevét viselve, mint a hasonló nevű település is. Ha ettől a városkától – ami a környékével együtt természetesen nagyon szép, de nekem azért nem tetszik annyira, mint Banff – észak felé haladna az ember, már útban is lenne Alaszka felé, de mi nem arra megyünk. Mi ott már kelet felé fordulunk, az onnan kb. 350 kilométerre lévő Edmonton felé (azt persze elkerüli a főút), hogy már szinte egy körutazást téve, visszatérjünk Reginába. Ezen a hosszú északibb útvonalon levő látnivalók közül lényegében csak három települését említek: Edmontont, Lloydminstert és Saskatoont.

Edmontont természetesen azért, mert ez Alberta tartomány legnépesebb városa és egyben a fővárosa, ami, mint látni fogjuk, körülbelül úgy viszonyul Calgaryhoz, mint az én Saskatchewan tartományomban Regina viszonyul Saskatoonhoz. Edmontonról elég annyit tudnunk, hogy ez a város nyugat kanadai vonatkozásban szinte ősréginek számít, mert még 1795-ben alapították a szörmekereskedők. Történt ez abban az időben, amikor csak a prémvadászok jártak a vidéken és árujukat a prémkereskedők szállították az egyetlen lehetséges közlekedési útvonalakon, a folyókon. Ez esetben a nagyjából Duna-méretűnek mondható North Saskatchewan River partján kezdetben egy erőd létesült, ami körül előbb lassan, majd a múlt században egyre gyorsabban növekedő település jött létre, azt eredményezve, hogy végül is ez lett a tartomány fővárosa, és lakosainak a száma ma már kezdi megközelíteni az egymilliót.

Ez a rendkívül látványos gyors növekedés valószínűleg nem fog csökkenni a jövőben sem, mert ez a város, a tőle északra elterülő hatalmas fejlődés előtt álló terület központja. Ez a terület olyan nagy gazdasági vonatkozású készletekkel rendelkezik, mint például a világ legnagyobb mennyiségű olaj-felhalmozódása, aminek jelentőségét azt hiszem, nem kell hangsúlyoznom – és elvárható, hogy rövidesen részletesebben is szóljak róla.

Ha innen, Edmontonból észak felé haladnánk tovább, akkor azon a rendkívül fontos útvonalon mennénk, amelyet a második világháború alatt Pearl Harbor megtámadása után, 1942-ben japán támadástól tartva, az amerikai hadsereg stratégiai célból hihetetlen gyorsasággal épített ki egy ösvadonon keresztül, egészen az alaszakai tengerpartig. A japán támadás ugyan elmaradt, de a németek elleni háborúban, a szovjet haderő támogatásához ugyancsak nagyon hasznosnak bizonyult ez az útvonal, aminek az építésekor igen nagy jelentősége volt Edmontonnak.

90. Autórendszámok, város névtáblák és egyéb érdekességek az egész világból az útmentén

A háború után ezt a hosszú, kacsaringós, teljes vadonon át vezető utat természetesen birtokba vették a kalandvágyó turisták, akik növekvő számban érkeztek. Köztük voltam valamikor a hatvanas években én is, amikor még nem volt lekövezve az út, és rendkívül ritkák voltak a szervizállomások, viszont annál gyakoribbak a látható vadállatok.

91. Elsőbbségadás kötelező

Ahogy az már lenni szokott szinte mindenütt a világon, ha egy útvonal megépül, mellé rendszerint társulnak más vonalak is, mint például vasút, villanyvezeték és esetleg csővezetékek is (olaj, gáz, víz). Ez így praktikus, érthető, és ezzel kialakul a települések helye is, mert – ugye – kell egy vasútállomás, benzinkút, étkezőhely, szállás, és már csak nevet kell adni a „gyereknek”.

No, de mi most megint csak egy kitérőt tettünk, és Edmonton után, már megint a prérre kiérve, tovább haladunk körutazásunk végpontja, Regina felé, miközben, ahogy az már jellemző, az alatt a jó 900 kilométer alatt falukat, városokat, településeket nem nagyon látni. Az érdekesség kedvéért egy névnél azért

megállunk, ahogy azt korábban jeleztem. Ez a település, Lloydminster, egy Lloyd nevű anglikán lelkész után kapta a nevét, aki főleg azzal tette emlékezetessé magát, hogy erőteljesen ellenezte, hogy Nyugat-Kanadába más nemzetiségű bevándorlók is érkezzenek, mint angolok. Szervezett is egy utópisztikus beállítottságú, jelentős méretű angol csoportot, akiknek kalandos útja a prérre majdnem tragikusan végződött, de a település végül is létrejött.

Ám még azzal sem volt szerencsénk, mert mint kiderült, az pontosan a 110-dik hosszúsági körre került, ami egyben a határvonalat is jelenti a két tartomány, Alberta és Saskatchewan között. Az említett hosszúsági kör egybeesik egy időzónaváltozással is. Ez a rendkívül érdekes helyzet végül is azt eredményezte, hogy a fő utca közepén áthaladó kritikus vonaltól keletre eső városrész Saskatchewanhoz, a nyugatra eső rész Alberta tartományhoz tartozik. Az ezzel járó komplikációkkal nem foglalkozunk, csak még azt említem meg, hogy a ma már 27.000 felett járó lakosság száma, gazdasági okoknál fogva a nyugati oldalon gyorsabban növekszik. Ezzel át is térhetünk a korábban már beígért Saskatoonra.

Itt az volt a helyzet a kialakulási időszakban, hogy mivel a délebbre levő Reginán áthalad a Trans Kanada út- és vasútvonal, érthető okoknál fogva az lett az adminisztratív központ, tehát a főváros is, ám hogy a fejlődés az ugyancsak 1882-ben alapított Saskatoon részére is biztosítva legyen, kinevezték egyetemi városnak. Ez a diplomáciai döntés 1905-ben történt, amikor Saskatchewan tartomány létrejött, és – mint már tudjuk – a fővárosban, vagyis Reginában, a tartomány második egyeteme csak a hatvanas években létesült.

Azonban hiába lett Regina a főváros, Saskatoon mégis gyorsabban fejlődött, és a ma már 122.000 körüli lakos számával túl is szárnyalja a Victoria királynőről nevet kapott, jó 25 ezerrel kevesebb lakosú riválisát.

Így, hogy egy több mint kétezer kilométeres körutazást tettünk Nyugat-Kanadában, földrajzi érdekességgként megemlítem, hogy ez a hatalmas, viszonylag sík vidék, pontosabban szólva a préri tábla, a Sziklás-hegységtől észak-kelet felé haladva fokozatosan lejt, vagyis csökken a tengerszint feletti magassága, ami Calgarynál 1048 méter, Edmontonnál már csak 668 és Reginánál 577 métert jelent. Ez egyben jelzi a folyók futását, jó részben kelet, majd inkább észak felé, aminek okát nem részletezzük jobban, csak még azt említem meg, hogy az azokban folyó víz, az szinte mind sziklás- hegységi eredetű, mivel a préri térsége jórészt erősen csapadékhiányban szenved. És miért? A közel, szinte pontosan észak-dél irányba futó hegrendszer miatt, ami a nyugati szelek zónájában az onnan, tehát a Csendes-óceán felől érkező nedves légtömegeket megemelkedésre, ezáltal lehűlésre, csapadék kiválásra készíti. A síkságra tehát már nem érkezik annyi csapadék, hogy fák nőjenek, ezért van a préri. Ez persze egy nagyon általánosított kijelentés, mert a folyóvölgyekben, és egy pár magasabban fekvő kisebb területen, vagy ha valahol öntözik kellőképpen, természetesen nőnek azért fák (lásd: A kanadai préri, Búvár, 1979. 10. szám).

92-93. Bölények rezervátumban

és emlékként

Most, akkor itt az ideje, hogy szóljak kissé részletesebben arról az egyre híresebb, hatalmas olaj-felhalmozódásról, amit korábban Edmontonnal kapcsolatban már említettem. Nos, ez az úgy nevezett Athabasca tar sand, ami a területen átfolyó hatalmas folyóról kapta a nevét és nagyjából olajhomokot jelent. Ez pontosabban egy nagy viszkozitású, bitumenszerű olaj homokkal való összekeveredését jelenti. Ennek létét, a felszínbe mélyen bevágódott folyóvölgy falában, már az ott élő cree indiánok nagyon régen felfedezték, és hasznosították is a csónakjaik víztelenítésére. Ezt viszont az arra vetődő prémvadászok és prémkereskedők vették észre és ismerték fel, már 1719-ben, és aztán a híre természetesen eljutott Montreal környékére is. De a hír csak mint érdekesség szerepelt, hiszen annyira a távoli megközelíthetetlen vadonban volt, hogy nem volt értelme vele komolyan foglalkozni.

Azért, ahogy telt-múlt az idő, lassan kiderült, hogy itt egy olyan óriási kiterjedésű területről van szó, ami nagyjából másfélszer akkora, mint egész Magyarország (144.000 km^2), és olyan jó száz kilométerre észak-keletre kezdődik Edmontontól. Itt mindössze 0-75 méter vastag fedőréteg alatt található ez az olaj-homok-agyag-vízkeverék, aminek egy jó része már felszíni fejtéssel is kitermelhető. A probléma csak az, hogy ebből a keverékből az olaj nagyon nehezen szeparálható – legalábbis gazdaságosan. Ez az oka, hogy a nagyüzemi termelése oly sokáig váratott magára. Addig, amíg olcsóbban lehetett olajat venni a világpiacra, nem érte meg, de mint tudjuk, elmúlt az olcsóság ideje, és még inkább múltóban van.

94. Felszíni bányászás

Amikor 1957-ben én is bekapcsolódtam a kanadai olajkutatóba, akkor a szakmában már szinte mindenki ennek az olajnak az olcsó kinyerésén gondolkodott, tudva azt, hogy akinek az sikerül, az egyből nagyon meggazdagodik. Ám ez még senkinek sem sikerült. Eddig csupán csak annyi derült ki, hogy nincs olcsó megoldás. Az azonban nyilvánvaló lett, hogy az olajhoz kétféle módon lehet jutni: az egyik az előbb említett felszíni fejtés, a másik az „in situ” termelés.

Az első esetében, ha van fedőréteg, azt el kell távolítani, azután a hatalmas gépekkel felszedett homok-olaj-agyagkeverékből forró vízzel külön kell választani az olajat, majd azt csővezetéken a finomítóba juttatni. A másik megoldás a mélyebben levő rétegekre alkalmas, amikor in situ (helybeni) termelésre kerül sor, vagyis a forró vizet az olajrétegbe kell pumpálni, és az így meghígított olajat a felszínre szivattyúzni, és azt csővezetéken a finomítóba juttatni.

Jelenleg úgy néz ki, hogy az ott levő készletnek kb. a 20%-a felszíni fejtéssel, a többi az in situ módszerrel termelhető ki. A kettő közül az utóbbi tűnik jobbnak, mert az inkább környezetbarát. Erre pedig nagyon érzékenyek a kanadaiak, akik már eddig is kötelezték az 1967 óta termelő vállalatokat a rekreációs előírások betartására. Érdekes, hogy nem az eredeti tajga, tehát az erdőség visszaállítása a cél, hanem inkább a füves térség létesítése, ahová már évek óta sikerrel telepítik vissza a wood buffalókat, vagyis az erdei bölényeket, amelyekkel kezdve azután fokozatosan visszaállhat az eredetihez hasonló élővilág.

Én, valamikor a hatvanas évek vége felé jártam ott (lásd: Az athabascai olajhomok, Természet Világa, 1970. 11. szám) a kanadai geológiai társasággal, amikor már volt némi termelés, és emlékszem, milyen elbűvöltem álltam a hatalmas

marógép kerekénél, amelynek már a gumiabroncs vastagsága mellett is szinte eltörpültem. Akkor egy Fort McMurry nevű kis településre érkeztünk repülővel, ami azóta egy szép várossá növekedett, az olajterületnek majdnem a közepén. Azóta persze kiépült a megfelelő út és a csővezeték is, természetesen Edmonton felé.

Szinte, azóta ismeretes az az érdeklődés, amit a gazdaságilag gyorsan fejlődő, de olajban szegény Kína mutat az óriási készlet iránt. Ennek megfelelően már épülne is egy csővezeték a Csendes-óceán partjára, hogy onnan tankhajókkal lehessen szállítani az olajat, de a bennszülött indiánok még nem járultak hozzá a földjeiken áthaladó vezeték megépítéséhez.

Nem kétséges, hogy a Közép-Keleten lévő olajkészletek mennyiségének csökkenésével egyre inkább növekedni fog ennek a térségnek a jelentősége, és biztonsággal állítható, hogy még 1-2 évtizeden belül Kanada lesz ennek révén a világ egyik legnagyobb olajhatalma, hogy azután talán a legnagyobb legyen. Itt azonban emlékeznünk kell arra, hogy az itteni olajhomok-készletek mellett igen jelentős mennyiségű olaj-felhalmozódás található még Észak-Amerika több helyén, olajpala formában is, amelyek ugyancsak kitermelésre várnak.

Remélem, hogy ezzel a kis ismertetéssel kellőképpen felkeltettem az érdeklődésedet, kedves Olvasóm ahhoz, hogy meghívjalak, egy ezzel kapcsolatos eszmefuttatásra, azzal kapcsolatban, hogy mégis csak a világ legnagyobb olajkészletéről van szó, ráadásul úgy, hogy az nem mélyen a földkéregben, hanem közvetlenül a felszínen vagy annak közelében található, egy olyan hatalmas kiterjedésű területen, mint a mi országunk másfélszerese. Ha belegondoltál ebbe, biztosan felvetődött agyadban a kérdés, hogy mégis hogy van ez? Amennyiben igen, tartsál velem, de ha nem, kérlek, bocsáss meg, és lapozz tovább.

Az okfejtést azzal a már ismert megállapítással kell kezdenünk, hogy itt lényegében egy óriási mennyiségű olaj- és homokkeveredésről van szó, a kérdés tehát az, hogy, hogyan kerültek azok oda? Az első komponens vonatkozásában kellő biztonsággal állíthatjuk, hogy ez a rettenetes mennyiségű olaj nem ott keletkezett, hanem valahol máshol, ahonnan odakerült. De honnan? Az is kellő biztonsággal állítható: a földkéreg mélyebb rétegeiből. Hogy a homokkal kapcsolatban mi a helyzet, abban is biztosak lehetünk, hogy az is jórészen valahonnan odakerült, és most az egyszerűség kedvéért tekintsük a területet olyannak, mint az afrikai Szahara, tehát egy végtelen homok-felhalmozódásnak. A kérdés ezután az, hogy melyik került előbb oda? Volt-e ott előbb egy hatalmas olajtó (mérete szerint majdnem egy tenger), és abban halmozódott fel a homok, vagy fordítva történt?

Ahhoz, hogy ennek a felhalmozódásnak a területi kiterjedése és hozzávetőleges mennyisége kiderüljön, nyilvánvalóan egy hosszadalmas kutatást kellett folytatni. Ez abból állott, hogy mondjuk (elképzeltető léptéket használva) járásnyi vagy legalábbis megyényi nagyságú területeken egy-egy fúrást le kellett

mélyíteni, amiből kiderült, hogy van-e ott olajhomokrétteg vagy nincs. Ha van, milyen vastagságban, és mi van alatta? Ezen szempontok közül az utóbbi kérdést még egyáltalán nem érintettük, pedig az sem lényegtelen.

Bevallom, örömmel térek ki erre, mert engem az ilyen jellegű kérdés, szinte azonos vonatkozásban régebben sokat foglalkoztatott. Ahhoz ugyanis, hogy valahol, akár olaj, akár homok halmozódjon fel, ahhoz egy olyan terület kellett, amely abban az időben a felszínen volt, és hogy ha az ma már a mélyben van, az azt jelenti, hogy az egy hajdani, tehát ősfelszín lett, ami továbbá azt mutatja, hogy a terület megsüllyedt, és a ráhordott üledékek alatt eltemetődött.

Az ide vonatkozó érdekes véletlen az, hogy annak idején, amikor én a doktori értekezésemet írtam, annak pontosan az volt a címe, hogy „Az eltemetett ősfelszínnek jelentősége az olaj-felhalmozódásokban” (lásd: Bp. TTK, Egyetemi könyvtár, 1966). Ebből gondolom, érthető az érdeklődésem ez iránt a téma iránt, és az is, hogy ha tehetném, még most is szívesen kapcsolódnék be az ez irányú kutatásokba. Erről, persze már jó régen lekéstem, de fantáziálnom azért lehet, és teszem is azt, némi autoritással.

Tehát megállapíthatjuk, hogy valamikor, a földtörténet során adva volt egy hosszantartó időszak, amikor a felszínen létrejött egy hatalmas, viszonylag lapos mélyedés, amit kitöltve elborított egy olajhomok-keverék, amiből fokozatosan elillant az olaj könnyebb frakciója, és visszamaradt egy sűrű, bitumenos massa. Ezt aztán valamikor, úgy körülbelül kétmillió évvel ezelőtt kezdődően többször is elborított egy hatalmas jégpáncél, aminek mozgása jó sokat alakított a felszínen, és aminek elolvadása után a visszamaradt felszínen végül is kialakult egy végtelen ősvadon erdőség, ami alatt ott van ez a rettenetes mennyiségű olajkészlet, aminek kitermelésére egyre nagyobb igény mutatkozik.

Erről a témáról – azt hiszem – elég is ennyi, de mielőtt ezt a nyugati utazásunkkal kapcsolatos kitérőnkét végkép lezárnánk, megemlítek egy számomra majdnem végzetes esetet. Egyszer, ahogy az egyik vendégemmel tett utazásunkról a Sziklás-hegységből visszaérkeztünk Reginába, és másnap ki kellett őt vinnem a repülőtérre, hogy hazainduljon, visszamenet a város felé egyszer csak azt látom, hogy a bal első kerekem függetleníti magát, és a kocsi nyikorogva lehuppan. Mivel nem mentem gyorsan, nem lett semmi bajom, mégis kivert a hidegveríték arra gondolva, hogy ha ez a kerék egy nappal korábban esik ki, amikor órákon át átlagos 160 kilométeres sebességgel száguldottunk... Azóta azt a napot újra születésként is tekinthetem, de az ismerősömnek azóta sem említettem ezt az esetet.

Erről az autókalandról jut eszembe, hogy az akkor egy szép piros kis Volvo sportkocsi volt (több képen látható ebben a beszámolómban) – olyan, amelyet itthon, különösen a fiatalok, nagyon jól ismertek az akkoriban népszerű Angyal-sorozatból Roger Moorral. Nos, azt a kocsit annak idején én Rotterdamban vettem át újonnan, amikor 1966-ban doktorálni jöttem haza. Azt az utat akkor úgy

szerveztem meg, hogy Kanadából Zürichbe repültem, onnan vonaton átmentem Baselbe, ahol arra a hajóra szálltam, amely a világ egyik legszebb hajóútaján vezet a Rajnán egészen Rotterdamig. Hát, ha nekem annyira tetszik autóútnak az említett Banff-Jasper útvonal, akkor – szerintem – hajóútvonalnak, a Basel-Köln szakasz annak a méltó megfelelője. Hogy nemcsak én gondolom ezt így, azt mutatja, hogy sokan úgy is emlegetik a Rajnát, mint „a kábító szépség folyama”. Ahogy úsztak el mellettem a parton Lorelei sziklái, a mesebeli várromok, kastélyok, akkor én – a pár évvel azelőtti kis magyar „flüchtling” (menekült) – a luxushajón dialektikus materializmusból készültem, mert négy nap múlva, amikor az új sportkocsimmal hazaérkeztem, a doktori vizsgabizottság előtt tanúságot kellett tennem arról, hogy tisztában vagyok „a szocialista gazdasági rendszer felsőbbrendűségével, a rothadó kapitalizmussal szemben”. De valószínű a vizsgámon erről nem voltam túl meggyőző, és gondolom ezért kaptam csak „cum laude”, és nem „summa cum laude” minősítést.

Ezek után hadd szóljak most egy olyasmiről, amiért – szerintem – talán jobban megérdemelttem volna valamelyik tudományos elismerési fokozatot, de semmilyen sem kaptam. Ez pedig az „Amerikai magyar történetek” című könyvem, amelyet akkor írtam, amikor már bőven volt időm, hogy a régebbi emlékeim, feljegyzéseim, publikációim alapján összeállítsam.

95.

De talán jobb, ha először nem én szólok róla, hanem egy kritikus, akit a Magyar Nemzet 1986. július 10-i számából idézek:

„Amerikai magyar történetek
Dojcsák Győző munkája

Anekdotákat várna az ember a cím után, de sorsokat kap, sok-sok érdekes sorsot rövid tömörséggel, egy-két oldalban vagy néhány mondatban csupán. Egyéni sorsokat, amelyek mégis egybefüggnek, összefonódnak, jóllehet viselőik térben-időben nem is találkozhattak talán. Sikeres és tragikus sorsokat, amelyekben nemcsak a gyökér, a magyar eredet a közös, nemcsak az idegen földrészen való kiteljesedés, de közös a küzdelem, az akarás, a helytállás, közösek a nehézségek és a bánatok, és közösek az eredendő hibák is. S a sorsoknak e szövevényéből két nagy sors, két nemzet sorsa bontakozik ki, egy újjászületésért küzdő régi, de parány, s egy saját születését vajúdó új, hatalmas nemzet sorsa. Dojcsák Győző könyve az Amerikába került magyarokról mesél, az indián korszaktól, az aranyláz idejétől a bő századelőig. Nem a legnagyobbakról, az ismertekről, a filmvilág és az atomfizika irányítóiról, mégcsak nem is az amerikai nagyvárosok magyarjairól, hanem a (nagyreszt) ismeretlenekről szól, akikről azonban igazán érdemes tudni, mert alkotó, cselekvő emberek voltak, mert hírnevet szereztek régi hazájuknak, s mert új hazájukat is számottevően alakították, s ha ez netán nem sikerült, úgy derekasan, kitartóan, elismerésre méltóan küzdöttek érte. Ismeretlen vagy jórészt ismeretlen sorsoknak, eseményeknek jár utána, a szó szoros értelmében is, hiszen a szerző személyesen is felkereste azt a sok-sok helyszínt, ahol az események – Kanadától Brazíliáig – játszódnak. Közben gyűjtötte a történeteket, eseményeket, sorsokat... Érdemes... elgondolkozni..., hogy mennyi értékes, hazánk számára hasznosítható akarást, energiát, segítőkészséget, jóindulatot hagytunk kárba veszni, s hogy hányszor mulasztottunk el segíteni. Ők is vesztek kapcsolataink elhanyagolásán. Mi sokkal többet. Mint ahogy most is sokat, meggyőződésem szerint igen sokat veszünk azzal, hogy ezt a könyvet – arra méltó kivitelben – nem adjuk több tízezres példányban az amerikai magyarok kezébe.” Gánti Tibor (aki akkoriban a Természet Világa című folyóirat főszerkesztője volt).

A könyv nem került az amerikai magyarok kezébe. Sőt, még az itthoni magyarok kezébe sem nagyon, de azért elismerés illeti az Ifjúsági Lap és Könyvkiadót, hogy egyáltalán megjelentette. Mivel nem valószínű, hogy a kedves Olvasó valaha is találkozott vele, egy pár kiragadott fejezetről említést teszek, mert lehet, hogy érdekli.

Az első fejezet az „Indián magyar kapcsolatok”. Ez a történet lényegében Bölöni Farkas Sándor 1831-ben tett amerikai körutazásával kezdődött (Utazás Észak-Amerikában, Kolozsvár 1834), de ő személy szerint még nem sok indiánnal találkozott, különösen nem kint a vadonban, mert ő ott nem nagyon járt. Annál fontosabb Haraszthy Ágoston „Utazás Éjszakamerikában” Pesten, 1844-ben megjelent könyvének a „Tizenöt hét az indiánok között” című tudósítása, amelyet 1926-ban külön könyvként is kiadtak. Az igazi kapcsolat vele kezdődött, úgy, ahogy könyvében írja: „Egy szép tavaszi reggel csónakba ültünk a doktorral, a lorddal, a kutyámmal, s a folyón felfelé evezünk...”, és elkezdődött a Mississippi, a Missouri és az Arkansas folyók vidékén az utazása 1841-ben. Azon a vidéken, amelynek jó részén előttük fehér ember még nem járt. Különböző indián törzsek területén haladtak keresztül, találkozott velük, együtt vadásztak, étkeztek,

beszélgettek. Jól ismert, ahogy leírja az egyik főnök beszédét: „Hogy híreket hallottátok, nem csodálom. Hogy eljöttetek szeretem, s ezért velem fogtok egy barátságpipából dohányozni, egy bőrről enni, egy bivalyszarv tuhalakupából inni, egy szarvast vadászni...”. Amikor ezt olvastam gyerekkoromban, Winnetou szolt hozzám, aki számomra a tiszta, igaz embert jelentette: aki hűséges, bátor, higgadt, okos, fürge és erős, egyszóval tökéletes.

Haraszthy együtt vadászott az indiánokkal. Mint írja: „Egy derült reggelen mintegy kétszáz indián társaságában bölényvadászatra indultunk a Red-folyóhoz, mi a főnök leggyakorlottabb ménein lovagoltunk, és vágatva lőttük az állatokat...”. De nemcsak kalandokat, hanem értékes megállapításokat is közölt az indiánokkal kapcsolatban, jelezve, hogy sorsukkal érdeklődéssel foglalkozott.

Következőnek Xantus Jánost említem, aki 1848-as menekültként került Amerikába, majd 1852-ben egy földmérő expedíció térképészeként jutott a „vadnyugatra”, ahol közelebbi kapcsolatba került az indiánokkal. Ugyanabban az év december havában írt levelében olvasható: „Tegnapelőtt óta körös-körülöttünk indiánok táboroznak, valamennyien derék szálás, szép férfiak. A nők nem olyan szép termetűek...” és hosszasan ír róluk, több levelében.

Az ugyancsak Kossuth-emigráns, László Károly egy levelében így tudósít: „Délután Kossuthnál tizenöt indián tette tisztelő látogatását, akik mint a messze vadonokban élő különféle törzsek küldöttei jöttek Washingtonba”. Velük kapcsolatban az ugyancsak Kossuthot látogató Pulszky Ferenc, a rá jellemző józan szigorral megállapítja, hogy „Az indián nemzetség egész Észak-Amerikában kihalásra van ítélve”.

Kecskeméthy Aurél, aki Magyarország képviselőjeként utazta át Amerikát, ugyan valószínű, hogy csak vonatablakból látott még szabadon élő indiánt, de sorsukra figyelve, elítélőleg írt arról, amiről értesült: „a leggyávább, s legszívtelenebb politika, mely Amerikának sok ártatlan vérébe, s igen sok pénzébe kerül, s mely csak az utolsó indiánus kiirtásával fog véget érhetni”, amiben persze nem lett igaza.

Tudjuk azt, hogy a híres vadnyugati showman, Buffalo Bill járt nálunk, és indián társulatával, a budapesti Tattersalban fellépett. Valamint azt is tudjuk, hogy Bartók Béla Amerikában élve tanulmányozta az indiánok zenéjét is.

Engem is beleértve, nálunk is nőtt fel indiánokról szóló könyveket olvasó generációk, nem is sejtve, hogy a kedvenc írónk, a német Karl May soha nem mozdult ki Leipzigről, nem járt az indiánok földjén, mégis „ismerte” az életüket. A főleg általa kialakított szimpátiánk örök, és valószínű az is marad, még azután is, hogy már nem lesz több igazi, régi típusú indián. Bevallom, hogy már én sem találkoztam az én képzeletbeli rézbőrű ideáljaimmal. Winetou és társai már nem léteztek, amikor én közéjük kerültem. Még ugyan vadásztam velük, meg ültünk

együtt az esti tábortűznél, de a régi büszke népnek már nyoma veszett. Beszámolóm elején említettem a „smoke jump”-ot a szép indián hajadonnal. Nos, most akkor bevallom, hogy nem került sor rá. Azt hiszem nem voltam soha gyáva ember (sem túlzottan válogatós), de ez esetben még az alkalmat is elkerültem, hiszen tudtam, hogy egy Pocahontas már nem létezik a számomra. Túl sok utódját láttam a falusi sörözőkben, sajnos szomorú, részvétet keltő helyzetekben.

Amikor ezt az „Amerikai magyar történetek” című könyvet írtam, akkor azt annak a tudatában tettem, hogy az életben csak az marad meg, ami le van írva, és őszintén hittem, hogy fontos megörökítenem azokat a magyar vonatkozású ismereteket, amelyekre az amerikai utazgatásaim során érdeklődésemnek megfelelően szert tettem. Ennek jegyében készültek el a Boston, San Francisco, New Orleans, Cleveland, Saint Louis városok és az „Iowa állam magyar emlékei” című fejezetek, minden esetben a legkorábbi időktől, ami általában az 1849-es menekültek odakerülésével kezdődött. Ugyancsak róluk szól a „Fremont tábornok magyarjai” című fejezet, majd a rokon témájú „Az amerikai rabszolgatartó rend és annak magyar vonatkozásai” című fejezetek. Ez utóbbinak szinte konklúziójaként az vált láthatóvá, hogy a magyar szabadságért harcoló menekült tisztjeink kizárólag a rabszolgák felszabadításért harcolók oldalán kapcsolódtak a véres küzdelembe.

Ezek a szabadságharcos menekült katonatisztek becsülettel helytálltak az őket befogadó új hazájukban, és hogy ezért elismerésben is részesültek, megemlítek a könyvemben szereplők közül egy pár nevet. Követként lettek küldve: Stáhel-Számwald Gyula Japánba, Pamutz György Oroszországba, Asbóth Sándor Argentínába, Ujházi László Olaszországba. Nem diplomáciai kinevezést is jó páran kaptak, pl. Rózsaffy Miklós a Statisztikai Hivatalba, Semsey Gyula és Szabad Imre a Vámshizgalatba, Schoepf Albin a Szabadalmi Hivatalba. Mindenütt megállták a helyüket.

Élmény volt számomra „Az első magyar tudós, aki amerikai állampolgár lett...” című fejezet anyagának a kutatása is, mert az illető személyében egy olyan emberre bukkantam, aki a mi szabadságharcunk kiobbanásakor már Amerikából sietett vissza hazájába, hogy beálljon a harcosok közé. Kicsit később, korábbi tapasztalataival ő segített a menekültjeinknek az amerikai beilleszkedésükben, mint például Ujházi Lászlónak, akiről rövidesen bővebben is szólok. Ez az ember volt az első, aki felvette a kapcsolatot a Magyar Tudományos Akadémiával, és nagy értékű hagyatékát végrendeletileg arra is hagyta. Mivel emlékének, az én írásomon kívül, szinte semmi nyoma sem maradt, nagyon is méltónak érzem, hogy neve megmaradjon: Krajtsir Károly.

Az „Árpádhon (Albany) rövid története” című fejezetben arra kívántam felhívni a figyelmet, hogy ez volt az egyetlen jelentősebb magyar mezőgazdasági települése az USA-nak, ami 1902-ben jött létre. Ez azért lett számomra különösebben érdekes, mert a mi emigrációnk szempontjából egy teljesen szokatlan helyen, az eredetileg francia területű Louisianában, egy déli államban. Azért is

látogattam oda, mert érdekelt nemcsak a helyválasztásuk, de a gazdasági ág is, amit választottak, és sikerre vittek. Ők ugyanis a földieper belterjes termesztésével lettek annyira eredményesek, hogy 1913-ban már egyesületük és templomuk, sőt magyar újságuk is volt „Árpádhoni Kertészlap” címen, amiből idézem is egy helyi költő verses beszámolóját, aminek irodalmi értéke ugyan nincsen, de az amerikai magyarok folklór-gyűjteményében szerepelnie kell:

Szép Lousiana virágos ölében
Boldog magyar farmer dolgozik serényen.
Árpádhoni magyar veteményes földje,
Szép Lousiana legszebb ékessége.

Pedig beh szegényen telepedtek ide,
Nem is múltott annak még sok esztendeje,
Mind üres erszényű, szegény jövevények,
Csekély gazdaságot de szűkösen kezdtek.

Acél-izmos karral fogtak a munkába,
És törték a talajt, izzadva-fáradva.
Munkájuk nyomán dús tenyészet fakadt,
Vadonból termőföld lett a kezük alatt.

És ma büszkén járnak táncos paripákon,
Dúskálva élnek jószágban, vidáman.
Árpádhoni magyar veteményes földje,
Szép Louisiana legszebb ékessége.

A „Finta Sándor emléke” című fejezetről itt csak annyit, hogy ennek a Túrkevéről az Újvilágba került rendkívül tehetséges, kiváló embernek az emlékével nemcsak Amerikában találkoztam, de azt követni tudtam Túrkevén is. Hagyatékából ott ugyanis egy múzeum létesült, ahol az általa készített bronz- és faszobrok, érmék, plakettek, portrék, modellek, vázlatok, könyvek, kéziratok, újságcikkek, fotók, díjak, dokumentumok olyan tömege található, hogy ottjártam idején jó része kiállítatlanul volt tárolva. Munkái közül én először a Haraszthyval kapcsolatosokkal találkoztam Kaliforniában, amikből világosan láttam, hogy a kiváló ember emléke ugyanúgy felkeltette az ő érdeklődését, mint később az enyémet.

A „Magyar elképzelések és próbálkozások egy Új-Magyarország létrehozására” című fejezetet könyvbeli megtekintésre ajánlani tudom az érdeklődőknek, de részletesebben nem térek ki rá, mivel az csak nagyon érintőlegesen kapcsolódik az én élettörténetemhez. Viszont nem hagyhatom ki a könyvben szereplő két kanadai témájú fejezetet, amelyek annál inkább itt is említést érdemelnek.

Az egyik fejezet Békevárról szól, amit azonban csak röviden érintek, hiszen ez a település viszonylag közel van a már részletesebben megismert Esterhazyhoz. Ez az, amiről azt mondtam, hogy létrejöttében azzal játszott szerepet az egész világon jól ismert „oszd meg és uralkodj” politikai elv, hogy ide a protestáns bevándorlókat irányították, míg Esterhazy maradt a katolikusoké. De különben is emléke már az én időmben is lényegében csak a magyar templomban maradt fenn, mert, mint történt az Kaposvár esetében is, a vasúti megálló ez esetben is távolabb került, és nem a magyar nevet kapta, hanem Kipling lett. De ez a név évtizedeken át úgy volt ismert, mint amely nagyon erős magyar gyökereket jelöl.

Kissé részletesebben szólnék azonban arról a fejezetről, amely a könyvben „A kanadai préri magyar misszionáriusa” címen található.

Köztudott, hogy a magyar misszionáriusok története az Újvilágban nagyon messzire nyúlik vissza. Arra a legkorábbi időre, amikor a kard és kereszt még együtt járt, és a pálosok, ferencesek, jezsuiták között ott voltak a mi honfitársaink is, akikről részletesen meg is emlékeztem az amerikai magyarság történetéről szóló írásaimban. De hogy a kanadai prérinek is volt magyar misszionáriusa, arra nagyon sokáig nem figyeltem fel. Arról ugyan gyakran hallottam, hogy volt ott egy Hoffmann nevű pap, akit úgy ismertek, mint a „lovass Hoffmann”, mert hosszú éveken át lóháton járt a szétszórta települések között, és hogy a magyaron kívül még hat nyelven beszélt, így nem tudtam, hogy a Ferenc keresztnév az igazi, tehát magyar az illető. Aztán rájöttem, hogy minden okunk megvan arra, hogy őt tartsuk a kanadai préri 1930-as 40-es évei legismertebb magyarjának. Olyannak, aki életével elismerést és megbecsülést érdemelt ki a magyar névnek.

Valójában azonban a szó magyar értelmében ő nem is volt misszionárius, hiszen ez az elnevezés hittérítőt jelent, márpedig amikor ő a kanadai prérire került, a bennszülöttek már régen megkeresztelkedtek, és az európaiak, akik a földjükre özönlöttek, szintén keresztények voltak. Nem is a hittérítés volt a feladata, hanem az, hogy a szegény paraszti bevándorlók között fejtsen ki olyan tevékenységet, amely főleg a lelki élet ápolásával kapcsolatos, és azt olyan nyelven végezze, amelyet igényelnek és megértenek.

Ennek a küldetésnek tett eleget dr. Hoffmann Ferenc, akit sajnos én már nem ismertem személyesen, mert azután kerültem a prérire, miután ő már eltávozott, de meglátogattam a Brit Kolumbiában élő özvegyét. A kedves idős hölgy hosszú beszélgetésünk végén mint féltve őrzött ereklyét megmutatta férje lovaglósizmáját, bibliáját és sok más magyar holmiját. A búcsúzásnál a kezembe nyomott egy nagy, nehéz borítékot, mondván: vigyem magammal, mert ami benne van, azon férje éveken át dolgozott. A borítékból egy könyv kézírata került elő. Magyar könyvé, Szibériáról.

Az élet úgy hozta, hogy akkoriban én éppen készültem a szibériai utazásomra, és nagy érdeklődéssel kezdtem neki az olvasásnak. Aztán ámulatba

estem, és megdöbbenve győződtem meg arról, hogy ez a kiadatlan kézirat sokkal alaposabb ismertetője Szibériának, mint az akkoriban Kanadában népszerű angol nyelvű ismertetés, ami jelentősen növelte a F. Mowatt nevű írója bankszámláját. Arról nem is szólva, hogy Mowatt, a szovjet állam vendégeként luxus körülmények között utazott Szibériában, míg Hoffmann akkor járt ott, amikor még nem is volt Szovjetunió. Ami akkor volt, az főleg fogolytábor és nyomort jelentett. Ám ő megszökött a fogolytáborból és gyalog ment át Szibérián, így nyilván sokkal jobban megismerhette azt. Ha ez az ember mást sem csinált volna életében, mint ezt a könyvet megírja, már az magában is elég lenne arra, hogy emlékezzünk rá, ám az életének a többi része, különösen a prérin töltött éveké, ezt csak megtetőzik.

Hoffmann Ferencnek sok munkája közben arra is jutott ideje, hogy az „Otthon” című magyar újságot szerkessze, ünnepségeken, sportversenyeken vegyen részt. A „Western Home Monthly” nevű magazin 1931. októberi számában találtam egy érdekes írását „Tales of Hoffmann”, vagyis Hoffmann meséi címen, és arra gondoltam, hogy milyen jó lett volna, ha ezt a mesélést magyar vonatkozásokban is folytatta volna, de arra sajnos már nem került sor. Utolsó imája így szólt:

„Let me die, working
Still tackling plans unfinished, tasks undone!
Clean to its end, swift my race be run,
No laggard steps, no faltering, no shrinking;
Let me die, working.”

Magyar fordítása:

Hagyj munkában meghalni,
Amikor még tervekkel küzdök, feladatokat teljesítek!
Végig tiszta legyen gyorsan zajló életem futása,
lassulás, botladozás, félelem nélkül:
Hagyj munkában meghalni.

Végrendeletének megfelelően hamvait a magyar települések között szórták el a prérin végigfutó szélben, ahogy a temetéseken oly sokszor mondta: „Dust to dust, – Ash to ashes”(a porból lettünk, porrá leszünk – angol megfelelője). Pora magyar földből származott, és végül is része lett a kanadainak, mint oly sok másé, akikről nem is tudunk (lásd: A kanadai préri magyar misszionáriusa, Vigília, 1983. július).

Annak idején erős vonzódásom volt a kanadai magyar temetők felkeresésére. A legtöbb helyen volt egy templom, és mellette volt a temető. Kis templom, kis temető, amelyeket már akkoriban egészen benőtt a gaz. Az egyik kis templomban, a padokban még ott voltak a magyar imakönyvek, és az Otthon nevű volt település templomában még a harmóniumot is megtaláltam, amely egészen olyan volt, mint amilyenen apám játszott annak idején Magyarágban. Természetesen leültem hozzá, de már nem is szuszogott, mert a bőrfűjtatóját már régen szétrágták az egerek. A

falu is megszűnt, csak a helyét jelző régi gabonátárolón volt még az „OTTHON” felirat látható. Valószínű, azóta már azt is lemosta az eső.

Nem vagyok vallásos, de ezeken a helyeken eszembe jutottak Jeremiás próféta szavai, aki könyvében azt írta, hogy „Ne sirassátok a holtakat, és ne bánkódjatok értük, hanem azt sirassátok, aki elment, mert nem jön vissza többé, és az ő szülőföldjét nem látja meg”. Annak idején az édesanyámék engemet sirattak, és bevallom, én meg attól féltem, hogy én is egy távoli föld temetőjébe kerülök, amely talán nem is lesz magyar temető. És a sírom biztosan nem lehetett volna olyan, mint amit én gyerekkoromban – családi sírként – a nagyszüleimnél, Baglyasalján látogattam.

96. Nagyszüleim sírkertje Baglyasalján

Az élet már csak olyan, hogy bárhol érhetik az embert meglepetések. Ez egy közismert megállapítás, mégis, még a temetőlátogatásaim során is meglepett, amikor egyszer azt láttam, hogy egy régen elhagyott kis falu közelében egy zsidó temetőt találtam. Zsidó temető a prérin? Ott, ahol az otthoni nyomor elől kivándorolt szegény parasztcsaládok kerestek, és találtak maguknak földet, amibe el is hantolták őket? De zsidó paraszti kivándorlók? Ez eszembe juttatott egy régi viccet a „szocializmus” keserű időszakából, amikor egy elkeseredett ember azt mondja egy másiknak, hogy tudod mikor lesz itt változás? Akkor, amikor a zsidó bányászok tüntetést szerveznek, és a felvonulásukat élőben közvetíti a televízió (a

fiatalok kedvéért nem árt megjegyezni, hogy akkoriban zsidó bányászok ugyanúgy elképzelhetetlenek voltak, mint egy tüntető felvonulás, amit a tv is közvetít). Valahogy majdnem ugyanígy hihetetlennek tűnt nekem a zsidó parasztok kivándorlása a kanadai prérre. De a temetők nem hazudnak, és az abban levő sírkövek nagyon sok mindenről mesélnek. Márpedig annak a temetőnek a héber betűs sírfeliratai félreérthetetlenül beszéltek.

97. Zsidótemető a prérin

Egyszer egy barátomnak említést is tettem idehaza erről az élményemről, aki azt meghallgatva elvitt az én szűkebb pátriámba, Nógrád megyébe, egy Cserhátszentiván nevű, hajdan nemesek lakta kis faluba, ahol megmutatta az ott különálló izraelita temetőt, a benne levő héber betűs sírfeliratokkal. Róluk azonban a helyiek nagyon jól tudják, hogy az ott eltemetettek nem földművesek, hanem kereskedők voltak. Nagyon valószínű tehát, hogy a kanadaiak is inkább kereskedők lehettek.

Ebben az „Amerikai magyar történetek” című könyvemben természetesen sok minden nem fért bele, hiszen a történetek annyira szerteágazóak térben és időben is, hogy ahhoz egy külön sorozat kellene. Talán szükség is lenne rá, és valamikor el is jön az ideje. A magam részéről azért itt-ott említést tettem sok mindenről, amelyekkel kutatásaim révén találkoztam. Ilyen volt például egyik előadásom, amit Benyovszky Móricról szóló konferencián tartottam a Magyar Földrajzi Múzeumban, az ő kalandos életének amerikai vonatkozásairól, amelyek addig ismeretlenek voltak. Ennek az értékes intézménynek a folyóiratában, a Földrajzi Múzeumi Tanulmányokban más Amerikába került magyar sorsokról is tudósítottam, amelyek arra érdemlegességét az idő ugyan igazolta, de emléküik nem maradt.

A rájuk való emlékezésem is igazolja ennek a mostani írásomnak a mottóját, hogy minden ember élete egy regény. Ezt egészítsük most ki azzal, hogy csak az szükséges, hogy azt a regényt megírja valaki. Mert már a régiek tudták, hogy „verba volant, scripta manet”, vagyis az életben csak az marad meg, ami meg van írva. „Kiváló férfiak temetője az egész világ: dicsőségük nem korlátozódik a hazai földön levő síroszlopok magasztaló felirataira” – írta egy régi görög bölcs (Thuküdidész), és milyen igaz. Hogy közöttük voltak szegény zsidó kivándorlók is, azt bizonyította számomra az a kanadai temető – amivel kapcsolatban így utólag azért meg kell jegyeznem, hogy később jobban utánanézzve megtudtam, hogy ők nem magyar kivándorlók voltak.

Magyar kivándorlók voltak viszont azok, akik Buenos Airesben egy zsinagógát építettek. Amikor erről hallottam, meglepetten kérdeztem, hogy van ott német, olasz vagy francia zsinagóga is? Válaszul azt kaptam, hogy „nincs, csak egy másik zsinagóga van. Akik a magyar zsinagógát építették, azok elsősorban magyarok voltak, csak azután zsidók” – és ez a válasz nagyon tetszett nekem.

Ennek a témának a befejezéseként úgy érzem meg kell említenem egy embert, aki ebben a témakörben nagyon érdemleges munkát végzett, és írásiban sok olyan értéket tett le az asztalra, amelyekből én is sokat tanultam. Ő volt az 1974-ben elhunyt Ács Tivadar történész, író, aki az amerikai magyar emigráció kutatásában élen járt, és szerintem azóta sincsen méltó követője.

No, de ideje megint visszatérni Reginához, és ott is az egyetemhez, abban is az előadásokhoz. Azok közül is ezúttal arról szólok, amelyekben a környékbeli helyzetről beszélve természetesen kitértem olyasmikre, amiről tudtam, hogy fokozott érdeklődéssel hallgatják. Például a prériről tartott előadásaimban a vadásatról is szóltam, és mint főzni is szerető ember, étkezési szokásokkal kapcsolatos témák is szóba kerültek. Az egyik alkalommal például kellőképpen ecseteltem a „pácolt nyúlgerinc gombóccal” különlegességet, nem kis ámulatukra (hogy ott nem eszik a nyulat, arról korábban már szóltam). Még nagyobb ámulatot keltett, amikor az ott ismeretlen „újévi malacsült” itthoni szokását részleteztem.

Jaj, Istenem, de szép is volt az az eset, amikor talán az első ilyen előadásom után egy pár napra, egyszer csak kopognak az irodám ajtaján, bejön egy csapat diák, az egyiknek a kezében egy felszalagozott malaccal, és nagy nevetéssel jó étvágyat kívánnak hozzá. No, én vettem a lapot, és éltem a lehetőséggel, mert a város legjobb hoteljének a konyháján egy magyar barátom volt a főnök, aki boldogan vállalta a malac méltó, magyaros elkészítését. Másnap ezüst tálcán, citrommal a malac szájában – ahogy az kell – el is hozta a lakásomra a sültet, ahová meg volt híva kóstolóra az a diákküldöttség, amely meglepett a váratlan, kedves ajándékkal.

98-99. Az irodámban a kapott malackával

Istenem, hogy buggyannak elő az emlékek, egyik a másik után. Íme, még egy hasonló eset ebben a témakörben, de már nagyon röviden. Egyszer valahogy megint a disznókra terelődött a szó, amikor nem tudtam megállni, hogy ne tegyek említést a velő elkészítéséről, tudod, a rántott meg a fokhagymás változat, az ott teljesen ismeretlen ételkülönlegességről. Nyálcsurgató, ízes, sokak számára hihetetlen előadásomnak megint mi lett a következménye? Pár nap múlva kopognak az irodám ajtaján, és két hallgató bead egy jókora csomagot, benne fagyott velővel, jó étvágyat kívánva hozzá. Nem lepett meg, hogy nem igényeltek meghívást egy kóstolóra, mert az apjuk húsfeldolgozó üzeméből a velőt abban az időben szappangyártáshoz szállították, nem konyhákba, éttermekbe.

Arra szerencsémre nem reagáltak, amikor a különösen száraz években tömegesen előforduló sáskákkal kapcsolatosan megemlítettem, hogy helyenként, azok nemcsak Afrikában számítanak csemegének, de ínséges időkben máshol is fogyasztották őket, jó ropogósra sütve. Még Európában is a böjtölő jámbor remetek például mézzel ették.

Úgy érzem, hogy a geográfus-geológus viszonylag elég kalandos életéről szóló vallomásomban, miután már volt szó sportról, vadászatról, utazásról és több minden másról, itt az ideje legalább röviden kitérnem a következőkben még például a vallás, étkezés vagy szex kérdésére is, hiszen azok a szempontok sem lényegtelenek. Hát akkor lássuk...

A vallási indíttatásom adva volt azzal, hogy (mint már tudjuk) apám kántor volt egy kis faluban, ahol a római katolikus templom még 1787-ben épült, és más hitfelekezet nem létezett még a környékünkön sem. A családom egyáltalán nem volt bigott vallásos, de az azzal járó ceremóniák, misék, litániák, körmenetek etc. belém ivódtak, és bevallom, hogy kellemes emlékként élnek bennem. A körmenetek különösen, amikor a falu főutcája fel volt söpörve, díszítve, stációkat (leveles

faágakból épített kunyhók) építettek, a falu népe ünneplőbe öltözve lobogókat vitt, énekelve, sétálva mentek – szóval nagyon szép, meghitt hangulata volt az egésznek. Vagy egy rendszeresen ismétlődő kedves alkalom volt, ahogy a vasárnapi litánia után a szép népviseletbe öltözött lányok, karöltve, énekelve sétáltak le-fel a falu főutcáján. Vagy amikor mise után a férfiak a templomkertben megvitatták a világ ügyes-bajos dolgait.

Azután a távoli papi internátusokban már keményebb lett a helyzet, a nagyon korai kelésekkel, a reggeli csendes misékkal, éhes gyomorral, nagyon, szűkös reggelikkel, de hát jobbat nem ismerve, azt kellett zúgolódás nélkül szeretni.

Már nem emlékszem kitől, valószínű apámtól, de lehet, hogy valamelyik lelki atyámtól kaptam gyerekkoromban azt az instrukciót, hogy az irományokat, de főleg a szeretteinknek írott leveleket, mindig az oldal bal felső sarok részébe rajzolt kereszttel kell kezdeni. Ebből aztán egy olyan szokás lett, hogy azt nemcsak tízéves koromban rajzoltam a szüleimnek minden héten írt leveleimben, de egy ideig még Kanadából is úgy írtam haza a leveleimet.

Egy másik, ebből az időből származó apróság, hogy amikor anyukám első alkalommal, tíz évesen sírva otthagyt az internátusban, akkor egy kis fémfeszületet tett az ágyam párnája alá, nyilván azzal a gondolattal, hogy helyette, azután a Jóisten vigyázzon rám. Nos, ez a kis kereszt is annyira velem maradt, hogy a párnám alatt volt még Kanadában akkor is, amikor 1959-ben sor került a bérnalkozásomra, tehát a normális hajdani 15-16 év helyett 28 évesen. (Itthoni volt főnököm, Magas Pista lett a bérnalkeresztapám, én meg az övé.) Ez a bérnalkás Reginában történt, az ott levő magyar templomban, ahol természetesen volt magyar pap is.

Bevallom, akkoriban már nem voltam vallásos (addig sem nagyon), de ott ezt így kellett csinálni, és csináltuk is szívesen, ezzel is hangsúlyozva magyarságunkat. Meg akkor már nőülni is készültem, és a jövőndőbelim, szintén katolikus lévén, ragaszkodott hozzá, mert ennek megléte kellett a házasság megkötéséhez. Az esküvőre azonban már nem a magyar, hanem a német templomban került sor, lévén menyasszonyom Németországból frissen érkezett.

De akkor, ha vallásos már nem is, azért még eléggé hívő voltam. Nagyon tiszteltem például a szerzeteseket, barátokat, akik istenfélő életet éltek, jókat cselekedtek, betegeket ápoltak, szegényeket segítettek. Tudtam, hogy lényegében a szerzetesrendeknek köszönhetjük az európai föld művelésbe vételét, a műveltég terjesztését, és sok minden mást is, de nem tetszett például a katolicizmus politikai irányultsága, erőszakos terjesztése, az igyekezet, hogy mielőbb megvalósítsák a „Civitas Deit”, vagyis Isten államát.

Valaha olvastam az egyik legkedvesebb író, Mikszáth Kálmánnak „A jó palócok” című könyvét, és nem felejtettem el, hogy az egyik fejezetét a kitűnő író

azzal kezdi, hogy „Azért lett olyan népszerű a keresztény vallás, mert egy szép szőke asszony van az istenek között. Az ő szelíd égi arca segített meghódítani az emberiséget.” Ez akkor még jól hangzott, de aztán jóval később, amikor eljött az az időszak, hogy gondolkodni is mertem a vallás dolgain, meg kellett állapítanom, hogy ez így, az emberiség vonatkozásában bizony nem lehet igaz. Legfeljebb a fehérbőrűek jórészenek volt jól hangzó, de mi a világban azért mégis csak kisebbségben vagyunk. Jobban belegondolva, nehéz elképzelni, hogy a szóban forgó „szép szőke asszony” egyáltalán szőke lehetett. A szelíd égi arc igen, az stimmelhet, de származásilag és földrajzilag a fekete haj és sötétebb bőr jobban valószínűsíthető hozzá.

Soha nem felejtettem el az Isten földi helyetteseivel kapcsolatos emlékeim közül egy pár kifogásolható esetet. Például azt, hogy már kis kamasz koromban, amikor a vallás irányú olvasmányaim között Tóth Tihamér „A tiszta férfiúság” című könyve tette rám a legnagyobb hatást, és lelkes tagja voltam az iskolai Mária-kongregációnak meg az elég rendszeres lelkigyakorlatoknak, ezek szellemében én is „lelki atyát” kerestem. Ártatlanul, telve jó szándékkal, el is mentem a nyilvánvalónak tűnő emberhez, a falunk plébánosához, aki szimpatikus, fiatal, sportos kinézésű ideális lelki vezetőnek tűnt a számomra. Fogadott is, meghallgatott, de rögtön láttam rajta, hogy nem mutat különösebb érdeklődést, megértést, segítőkészséget az én lelki igényemet illetően. Aztán megtudtam, hogy az ő érdeklődése inkább a falusi intelligencia hölgytagjainak lelki élete irányában van.

Kiegészítette ezt például az olyan tapasztalat is, hogy az internátusban, míg mi, kamaszok szinte éhezünk, ők, a nevelőink, bőséges ellátást élveztek. Az ilyen negatív benyomások regisztrálódnak, egy ideig eltemetődnek, de nem felejtődnek, halmozódnak és végül is valamikor előtörnek.

Ahogy az ember egyre inkább figyelni kezd, az gondolkodásra készíti, ami végül is véleményformálást eredményez. Az én esetemben ez a vélemény elég kedvezőtlen lett, de az azért teljes törést nem eredményezett. Megmutatkozik ez például abban, hogy amikor nagyobb bajba kerülök, ösztönszerűleg mindig templomba megyek. Máskor már szinte nem is, de mivel bajról, elkeseredésről elég szorgalmasan gondoskodik az élet, így azért bizony néha be-bemegyek a templomba. De, akkor is úgy, hogy ott lehetőleg egyedül legyek.

Szeretek néha elmenni a belvárosi templomba, és ott beülni abba a padba, amelyben édesanyám szokott ülni. Olyankor Vele vagyok, meg a Jóistennel, akiben már nem igazán hiszek. Mégis, ha esetleg egy istentiszteleten veszek részt, például Úrfelmutatáskor, amikor illik bűnbánóan fejet hajtani és lefele nézni, én felnézek a felmutatott oltáriszentségre, és a régi beidegződött szokásnak megfelelően, mint tettem azt kiskorom óta mindig, azon veszem észre magam, hogy még most is kérem a Jóistent, hogy vigyázzon a szüleimre, akikre bizony már évtizedek óta nem kell vigyáznia.

Ma már megértem azt, hogy a muzulmánoknak van Allah, a zsidóknak Jahve, a hinduknak Buddha, a keresztényeknek Krisztus, és tudom, hogy lényegében ez mind egy és ugyanaz. Az ember vallásokat talált ki, hogy leplezze a világegyetem közönyét, ezzel megtréfálva azt. Viszont ha felnézek a kék égbe, ma már inkább azzal a nézettel értek egyet, hogy az eget engedjük át a madaraknak. Mi vagyok akkor? Talán deista, azaz nem egészen ateista? Nem tudom.

Ennyi azt hiszem elég is a vallásról, és ideje áttérni egy könnyebb témára. Tegyük ezt annak a megállapításnak megfelelően, ahogy gyerekkorunkban az első hittanórán tanultuk, hogy „az ember testből és lélekből áll”. Vegyük úgy, hogy a hittannal meg a lélekkel már végeztünk, tehát következik a test, amit táplálni kell. Tehát, most egy rövid ideig az étkezéssel foglalkozunk. Nyilvánvalóan ez már egy egyszerűbb téma, hacsak nem már annak a gondolatnak az eldöntése is gondot okoz, hogy azért eszünk-e, hogy éljünk, vagy azért élünk, hogy együnk?

Azt hiszem, hogy mint majdnem mindenben, az étkezés kérdésében is sok minden már rögtön a születésnél eldől. Most nem olyasmikre gondolok, hogy egészségesnek született-e valaki vagy nem, gazdag családba vagy szegénybe, stb. – hanem arra, hogy jól főz-e valakinek az anyukája, vagy nem? Persze, magába véve már ez is elég komplex kérdés, de én azt hiszem, hogy az a régi típusú háziasszony, aki az anyja mellett szinte a konyhában nőtt fel, és volt is érdeklődése, érzéke a főzéshez, az nyilván jobban tud főzni, mint a többiek. Én ebbe a kérdésbe sem akarok jobban belebonyolódni, mert csak azt a mondanivalómat akartam előkészíteni, hogy az én anyukám, mint egy falusi kántor felesége, ha sok mindent nem is tudott, de főzni, azt igen. Igen, kántort mondtam és nem tanítót, mert főzési szempontból bizony az volt a fontosabb. Sajnos az egyházi tanítói fizetés nagyon kevés volt, abból megélni egy családnak nem nagyon lehetett, de a kántorsággal kiegészítve már igen. Azzal járt ugyanis egy szép darabka „kántorföld”, amit felébe-harmadába ki lehetett adni, és azzal járt a „párbér” is, amit a hívek terményben fizettek (már aki fizetett, de emlékszem, hogy ősszel még szőlőt is kaptunk).

Szóval anyukám tudott főzni, ami számomra látszólag nagy szerencse volt, de sajnos nem minden szempontból. Szerencse, mert amikor tehettem, a főztjeit nagyon élveztem, és ha távol voltam, azt nagyon hiányoltam. És, sajnos, mint az eddigiekből az nagyon jól kitűnik, ez utóbbiban bővebben volt részem. Ám az anyámnál megszeretett, megszokott ízek mindig velem maradtak, azokat mindenütt kerestem, hiányoltam. Ez azt eredményezte, hogy ahol csak lehetett, és ahogy csak lehetett, azt megpróbáltam előidézni, utánózni, megteremteni, pótolni. Ez más szóval azt jelenti, hogy tudok és szeretek főzni.

Kalandos életem során erre nagyon is rászorultam, de hozzátehetem, hogy ez egyben sok öröm forrása is lett. Szinte mindenki által ismeretes az öröm, amikor az ember elképzel valamit, és azt annak megfelelően rögtön meg is csinálja. Az eredmény minden esetben egy sikeres alkotás. Különösen élmény ez olyan ember

számára, aki munkája révén valamit elképzel, azon hosszú ideig dolgozik – gondolok itt kutatókra, írókra –, és aztán végül is vagy sikerül a dolog, vagy nem. És hányszor inkább nem, amikor az esetleg éveken át tartó munka eredménye az íróasztal fiókjába (vagy szemétkosárba) kerül. Szemben azzal, amikor az esetleg egy óra alatt elkészült fogás az asztalon sikert arat.

Az itthon töltött évek alatt persze ez a dolog nem annyira problematikus, mivel a magyar konyha elég jellegzetes, és az alapízek szinte mindenütt megtalálhatók. Nagyobb hiányérzet tehát nem nagyon alakulhat ki, de külföldön? Ott aztán egészen más a helyzet. Különösen Kanadában. Erről a hatalmas kiterjedésű országról köztudott, hogy ott nyelvi kettősség létezik, mert van egy nagyobb angol, és egy kisebb területű francia Kanada. Ez a kettősség persze nemcsak nyelvben, hanem sok más mindenben is megmutatkozik.

Étkezési szempontból én a jóval nagyobb területű, de kulináris szempontból hátrányosabb helyzetű angol területre kerültem. Ezen én azt az ugyancsak közismert tényt értem, hogy a franciák nagyon tudnak főzni, míg az angol konyha – enyhén szólva – nem annyira kifinomult. Olyannyira nem, hogy majdnem röviden elintézhető, hogy szóra sem érdemes, mert a „roast beef”, a „mutton chop”, a pudingszerű menü hosszas ismétlődése nem túl sok kulináris örömet nyújt.

Szerencsére, ez azért az én területemen, Nyugat-Kanadában nem volt túl rossz, lévén az a kontinentális európai bevándorlók gyűjtőhelye, aminek megfelelően az étkezési formák, szokások is kedvezőbben módosultak. De hát azért az is csak Amerika, ahol az arra a célra hizlalt marha húsa játssza a vezérszerepet. A magam részéről azt vallom, hogy aki egy nép lelkét meg akarja ismerni, annak ennie kell az ételeikből. Hát ezt én megtettem.

Ismert az a régi, angol eredetű mondás, amely valahogy úgy szól, hogy reggelizz, mint egy király, ebédelj, mint egy polgár, és vacsorázz, mint egy koldus. Ez ugyebár nem túlzottan jellemző az eddigi itthoni szokásokra, de odakint igen, és annyi idő alatt én is valahogy eléggé megszoktam. Ennek megfelelően, azt hiszem, ebben a beszámolómban is a reggeli kapja a főszerepet.

Ez a reggeli a kezdeti időkben jóleső érdekességekkel szolgált. Ilyen volt például a rendkívül népszerű „porridge”, vagyis zabkása, ami egyszerűen csak vízben főzött zabdarát jelent, általában csak tejjel leöntve, cukrozottan fogyasztva. Vagy a „hotcake”. Ismételten emlékeztetlek, kedves Olvasóm, hogy én most ezeket a neveket egy jó fél évszázaddal ezelőtti értelemben említem, amikor az a farmernadrág, amely odakint már nagyon régen mindennapos volt, itthon ugyanúgy ismeretlen volt, mint ezek az amerikai ételek.

Nos, ez a „hotcake”, ami úgy is ismert, mint „pancake” (vastag palacsintaféleség), jól megvajazva és juharfa sziruppal leöntve, nagyon is kedvemre való lett. Eleinte ugyan kicsit furcsa volt látni, hogy ehhez a valójában édességhez kis

kolbászkákat is szervíroznak, de az sem bizonyult rossznak. Ebből a vastag tésztából általában 3-4 darabot egymásra rakva szervíroznak, mellette vajdarabokkal, amivel jól meg kell kenni, és a levágott darabkákat jól meg kell tunkolni a szirupban, közben hozzá „hosszú kávé” kortyolgatva. Ez így nem is esik rosszul az üres gyomornak.

Ez a reggeli mindenhol kapható, beleértve a legkisebb falut is, ahol egy pár ház mellett, legfeljebb csak egy kis kínai vendéglő található. Ugyanígy mindenhol kapható a közismert „bacon and eggs”, azzal a különccséggel, hogy a szalonnát gyakran helyettesíti az olyan kis kolbászka, amit a „hotcake”-kel kapcsolatban már említettem. És persze a rendelésnél ajánlatos közölni, hogy a tojás miként legyen „sunny side up” vagy „turned over”, ami azt a nagyon lényeges különbséget jelzi, hogy a tükörtojás sárgája, a „Nap” felfelé nézzen, vagy át is legyen fordítva, magyarul úgy is fordítható, hogy „nyitott szemű tojás”. A közbeni bőséges kávé fogyasztását itt is biztosítja, hogy általában jó nagy adag pótlást tesznek az asztalra. Ja, igen, még a reggelinél is ott van az asztalon mindig a nagy adag jeges víz, ami Amerika-szerte szinte nemzeti itálnak számít.

Mint azt már jól tudod, kedves Olvasóm, különösen az első időkben, munkámmal kapcsolatosan sok időt töltöttem kint a prérin. Azt is sejtethed, hogy az olajkutatás általában a településektől távol történik. Az viszont elképzelhető, hogy aki a munkája révén hosszabb időt tölt távol a konyhától, az bizony egy idő után nagyon megéhezik a jó meleg ételre. Természetesen mit kellett ilyenkor csinálnom? Kocsiba ülni, és bemenni a legközelebbi faluban található étkezdébe!

Ezen esetek majdnem mindegyikében ugyanaz volt a rendelés: „steak, please!”. Szinte mindegy, hogy a nap milyen szakában, reggel hat és este 11 között ugyanaz, és majdnem mindig ugyanott, egy kis kínai helyen, ami nem volt egy gourmand étterem, de megtette. Ilyenkor csupán két lényeges kérdésben kellett döntenie: a steak „T-bone”, vagy „sirloin” legyen, és azt „rare”, „medium” vagy „well done”-ra készítsék? Az sehol, soha nem volt kérdés, hogy van-e megfelelően előkészített hús, és nagyon ritka volt az olyan eset, hogy a sütés túl száraz, kemény, vagy esetleg túl nyers lett volna. Magam részéről én a „medium”-ot szerettem, és azt meg is kaptam. A kínai szakács lehet, hogy angolul nem tudott, de főzni igen, és ha egyedül is volt az üzletben, mindig udvariasan viselkedett.

Ha esetleg nem ismernéd a fentebb említett húsféleséget, a „T-bone” (ejtsd: Ti-bón), a bordával együtt kanyarított, általában zsírosabb húsdarabot jelenti (mint ahogy a rendelése a nagyobb éhséget), a másik a bélszín, de azt biztosan tudod. Általában mindenki, de én különösen szerettem hozzá az alumínium fóliában sült krumplit, amit félig megnyitva, kettévágva, a vágásba tejfölt vagy vajat és ropogós tepertőt téve szervíroznak, rutinszerűen – a legkisebb étteremben is.

Alkoholt általában nem árusítottak. Azt csak nagyon kevés helyen lehetett kapni, ahol külön kiváltották az árusításra jogosító „licencet”.

A kapható húsféleségek közül megemlítem még a „cutlet”-tet, amit főleg disznóhúsból, és leginkább kirántva készítettek (nagyon rosszul), vagy ha nem, akkor az egyetlen ismert szószféleséggel („braun sauce”) leöntve, esetleg rántás nélküli főtt kelkáposztával, amire egy szót sem érdemes fecsérelni. Ez az általános „barna szósz”, amit többféle ételhez is hozzáadnak, jellegzetesen szembeállítható azzal a kifinomult konyhakultúrával, amit kellőképpen illusztrál az, az ismert példa, hogy az Amerikában élő kitűnő atomtudósaink egy konferencia szünetében félrevonulva a hivatalos angol nyelvhasználóktól azon vitatkoztak össze – természetesen magyarul beszélve – hogy a lecsóba hogyan kell vágni a hagymát, szálásra vagy szögletesre. Valami ilyesmiből érthető meg annak a mondásnak a lényege, hogy a honvágy nagy részben gyomor kérdése.

Az előbb említettem az alkoholt, amivel kapcsolatban meg kell még jegyeznem, hogy kint a szabadban vagy az utcán való fogyasztás tilos volt. Ha valaki piknikezésnél akart inni, már pedig mindenki akart, ahhoz külön engedélyt kellett kérni. Autóban viszont, már lehetett alkoholt fogyasztani. Ezzel kapcsolatban egy akkori érdekességet említek:

Azokban a kis prérifalvakban, ahol én oly gyakran megfordultam, régen bizony elég eseménytelenül telt az élet. Emlékszem, milyen furcsa látvány volt, hogy a fiataloknak az volt a szórakozásuk, hogy vasárnap délután a falu főutcáján le-föl autóztak, és közben sört ittak. Persze a „menők”, akik a kocsijukkal, meg a sörrel büszkélkedtek, megtalálva a hozzá való lányokat. Akkor ez a primitív viselkedés eszembe juttatta a mi falusi, ünneplőbe öltözött, vasárnap litánia utáni dalos lányaink sétálgatását.

Hogy sörrel az autóban? Igen, abban tartózkodva inni, azt lehetett. Az ellenőrzés ebben a vonatkozásban nagyon laza volt. A minden faluban levő sörözőkből kijövő farmerek, a rendőr szemeláttára is nyugodtan ültek be az autóikba. Az egyiknek egyszer mondtam is, hogy „te, ne ülj be a volánhoz, hiszen már menni sem tudsz!” – mire azt válaszolta, hogy „nem érdekes, hiszen ülve vezetek”. Megjegyezhetem, hogy az ott töltött több mint húsz évem alatt egyszer sem ellenőriztek – talán a szondázás ott vagy akkor még nem is volt ismert – és például a vezetői engedély időnkénti meghosszabbításához sem kellett soha orvosi vizsgálatra mennem, tehát a jogsi egész életre szólt.

Visszatérve még az étkezéshez, meg kell említenem, hogy nagyon hiányoztak a főzelékféleségek: egy kapros tökfőzelék, paradicsomos káposzta stb. Vagy például egyáltalán nem léteztek a tésztaféleségek: egy jó mákos csík, túrós metélt sült szalonnával, tejfölösen. Mit tehet ilyenkor egy magyar menekült? Elkészíti magának (ha tud például túrot vagy mákot szerezni). Esetleg meghívhatja magát egy ukrán családhoz, ahol kitűnő pirogit csinálnak – amit lehet, hogy másként írnak, de én azt a tésztát értem alatta, amit anyukám is gyúrt annak idején, ha valami metéltet készített. De ez esetben az ellaposított tésztát, mint a derelyéhez, darabkákra vágják,

és valamivel megtöltve kifőzik, és ízlés szerint megszórva szervírozzák. Én az ízesített darálthústöltelékkel szerettem, sült hagymás, tejfölös locsolással.

Étkezésről beszélve nem szabad említés nélkül hagynom azt sem, hogy a kis magyar csoportunk azért ezen a téren kellőképpen összetartott. Az ötvenhat utáni első időkben, még külön kis magyar éttermünk is volt Reginában, de az nem tartott sokáig. Viszont a magyar klubban elég rendszeresek voltak az összejövetelek, ahol nagy töltött káposztás vacsorákat tartottunk és télen rendszeresen disznótorokat is. Voltak ott magyar bálók is, olyan itthoni régimódiasan, amikor a fiatalok táncoltak, az idősebb férfiak kártyáztak, az asszonyok pletykáltak. Ennél a klubnál meg kell említenem, hogy az a Magyar Házban volt, amelyet még a második világháború előtt odakerült magyarok építettek maguknak, mint a templomot is, nagyon jól bizonyítva, hogy nem csak a mi, azaz az ötvenhatosok odakerülése után alakult ki a magyar összetartás.

A kapcsolattartás természetes volt a németek, ukránok stb. között is, de a mi esetünkben hozzá kell tennem, hogy nem volt teljesen zavartalan. Nemcsak a generációs különbség miatt, de világnézetileg sem. Ők még egészen más Magyarországot vittek magukkal, mint mi, de ebbe most nem megyek bele mélyebben, hiszen egyelőre az étkezésnél tartunk. Ám azért még ott is szerepet játszott ez a generációs különbség, és a régiek bizony a klubon belüli összejöveteleknél olyan meghittebb házigazda szerepet játszottak, mint mi, a vegyes, újabb „kommunistások”. Ez szinte természetesnek vehető, mint ahogy az is, hogy szűkebb baráti körök is kialakultak, ahol névnapok, születésnapok jó magyarosan lettek megtartva. Hogy mit ettünk, az most itt nem lényeges, mert természetesen jó magyar ételeket, de mit ittunk hozzá?

No, ez már aztán megint nagyon lényeges volt. Kanadai bort persze nem lehetett, mert olyan ott nem volt. Volt viszont az italboltokban kitűnő német bor, ráadásul nagy választékban. Mi a rajnai borokra hangolódunk rá, abból is a kedvenc fehér a Mosel (a Rajna baloldali mellékfolyója) meg a Jungfraumilch lett, míg vörösből az olasz Chianti, azokból a jellegzetes hasas szalmabevonatos üvegekből.

100. Grillezés

Visszatérve a kanadai étkezésre, meg kell említenem a ma már itthon is közismert és népszerű „barbecue”-zást (grillezés). Ez ott, az esetek 99%-ban marhahúst, tehát steakgrillezést jelent, sok alkoholfogyasztással. Ezen igazában nincs mit részleteznem, így csak röviden megemlítek egy-két hozzáfűződő érdekességet. Legalább is, ami akkor nekem annak tűnt. Ilyen volt például, amikor egy ilyen, szabadban tartott kinti vállalati rendezvényre először mentem, és a grillezett húshoz úgy adták a főtt kukoricát, hogy az egész csövet olvasztott vajba mártották. Ennél még meglepőbb volt az egész kukoricacső tűzben sütése, és úgy enni vajazva. Hogy ezt a tábortűzben sütést cserkész táborban annak idején itthon miért nem alkalmaztuk? Biztosan a vezetőink hanyagok vagy képzetlenek voltak, de az is lehet, hogy más táborokban csinálták és az enyéimben nem.

„Csak azt tudom, hogy lenni, enni jó!” – mondja Kosztolányi vízilova, a „Zsivajgó természet” című kis könyvecskéjében, és ezzel egyetértve mi azért azt is hozzátesszük, hogy szexelni is jó. Így be is fejezzük ezt az étkezési témát, hogy áttérhessünk a kényesebbre, amit igyekezni fogok tapintatosan kezelni, de kihagyni egy őszinte vallomásból nem lehet.

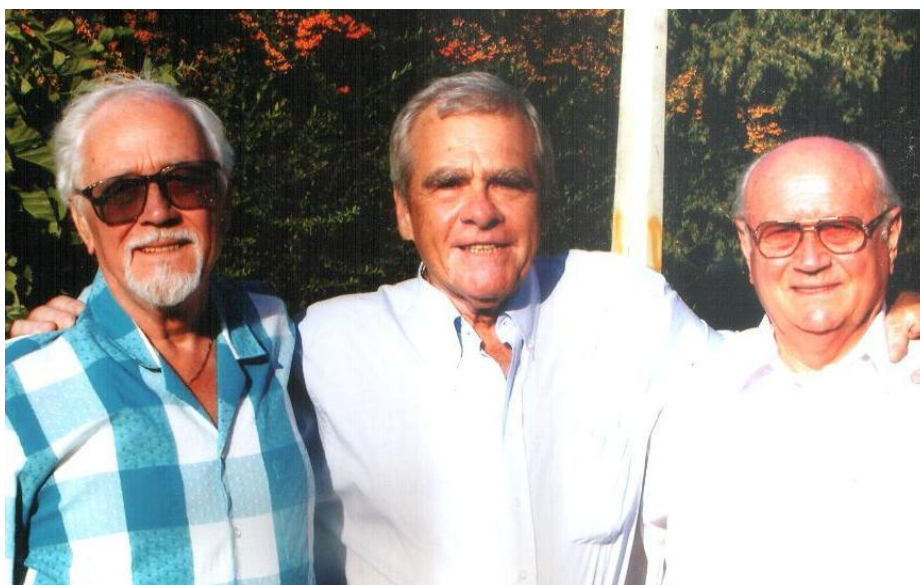
A férfi sorsa a nő, mondta Jókai. Azt is tudjuk, hogy a legtöbb bajunkat ők okozzák, de ők is orvosolják. Petőfi nagyon bölcsen állapította meg, hogy az asszony úgy vonzza magához a férfiakat, mint folyókat a tenger, de egyetértünk Karinthy azon bölcs megállapításával is, hogy a két nem közötti teljes megértésnek nincs lehetősége, hiszen mindketten mást akarnak: a férfi nőt, a nő férfit. Sokak szerint szerencsés életed van, ha a bor, amit iszol, öregebb, mint a hölgy, akivel szexelsz. Viszont italozók között az is ismert, hogy a legjobb bor is unott lötty lesz idővel, ha sok van belőle. Ők különösen jól tudják, hogy jó tőkén, jó bor terem, tehát érdemes elgondolkodni azon a tanácson, hogy nézd meg az anyját, vedd el a lányát...

Persze mindezen okoskodás arra utal, hogy szinte mindennek a lényege a szexualitás. Nehéz lenne állást foglalni abban a kérdésben, hogy az mikor kezdődik az ember életében, így én meg sem kísérelem. Freud szerint nagyon korán, és szerintem igaza van, de én azért mégis csak egy kicsit később kezdem a visszaemlékezést. Mint már említettem a pingpongozással kapcsolatban, úgy 13–14 éves koromban a nyári szünetben elkezdtem átjárni a közeli szomszéd faluba, ahol volt egy copfos, szőke, kékszemű kislány is, aki erősen hozzájárult a szorgalmas sportolni akarásomhoz. Erről persze én nem tudtam, csak azt éreztem, hogy ezzel a kislánnyal nemcsak a pingpongozás öröm, de például a toronyba mászás is, ahol denevéreket lehetett látni. De nekem az is érdekesnek tűnt, hogy lényegében ő egy másik világhoz tartozott, mert a szülei Pesten laktak, az apja magas rangú hivatalnok volt, és csak lejártak az anyai ágon hozzájuk tartozó kisebb földbirtokukra, amit később el is koboztak tőlük. Aztán az élet minket is elkobozott egymástól. Ő „osztályidegen” lett, én meg végül is egy káder az új rendszerben. Sajnos nem is találkoztunk többet az életben, csak az emléke maradt meg

olyannyira, hogy egy hosszú életen át talán azt a szép, szőke, kékszemű, szeplős kislányt kerestem, akivel az öreg templomtoronyba másztunk denevéreket lesni.

Hát, hogy is mondjam, kerestem, kerestem, egyre jobban kerestem, de nem találtam. Nemcsak olyat, de semmilyen. Az internátusban, ahol laktam szinte rács mögé dugott fiúk között éltem, teljes lánynélküli környezetben. Úgy bámultuk a copfos tündéreket, mint varázslatos lényeket, akik elérhetetlen álmokként léteznek még ahhoz is, hogy szót váltsunk velük. Vagy húszan-harmincan aludtunk egy szobában, ahol csak csendben álmodoztunk, a gyermekek kínos betegségével, az onániával. A későbbi egri éveken nagy néha, évente talán egyszer, meghívtuk a lányokat a szomszédos zárdából valamilyen táncos összejövetelre, akik apáca felügyelet mellett meg is jelenhettek. Leginkább csak reggelenként láttuk őket, ahogy mint mi is, kettős sorban vonultak a zárdából az iskolába. Akkor igyekeztünk olyan menetet tartani, hogy együtt haladjunk. De mindez csak olaj volt a tűzre. Semmi kapcsolat, csak némi nagyon távoli ismeretség, ami csupán arra volt jó, hogy május elsején körbeszerenádozzuk az ismerős lányokat, akik után epedeztünk.

Kedves, sokat emlegetett emlékünknél maradt két volt osztálytársammal, akikkel a mai napig szoros baráti kapcsolatban vagyunk a következő eset. Az egyik módos egri gazda házában, ahol az a barátom volt érdekelt, akiből később tornatanár lett (és a mai napig teniszpartnerem), a ház udvarát egy nagy vaskapu zárta le, és a kitűnő tornász barátom, azt kinyitni, átvette magát rajta. Az ugrás sikerült, de sajnos ráesett a kitámasztó rúdra, és az akkorát dördült, mint egy ágyúlövés. Ez pont akkor történt, amikor a nagy érzésekkel teli „szeretnék május éjszakáján” szövegű az én hegedűjátékkal csodásan kísért dalunkban pont odaértünk, hogy „csak csendesen, ne hallja senki más”. Hát, azt hallotta nemcsak a ház, de a vároldal egész környéke, és a gazda baltát ragadva ugrott ki az udvarra – de végül is átlátva a helyzetet, nevetve beinvitált bennünket, és jó borral kínált.

101. Az egri történet három szereplője 50 évvel később
A baloldali biológus, a jobboldali tornatanár

A fiatal osztályfőnökünknek, akinek mi voltunk az első osztálya, és nagyon szeretett bennünket, már komolyabb érdekeltségei voltak a városban, ahol ő is csatlakozott a zenekarunkhoz. Rá is fázott a dologra, mert házasság lett belőle, de nekünk – legalább is nekem – semmi komolyabb leánykapcsolatom nem lett. És ez így is maradt, még az egyetemen is egy jó ideig, ahol az első évben, a Reviczky utcai kollégiumban, majd másodévben egy Rózsadombon levő, Bolyai utcai villában már lányokkal együtt laktunk, ám ott is legfeljebb csak nagy csókolózások voltak, a velejáró heregyulladásokkal. Mert ez volt az elhíresült „Ratkó-korszak”, amikor ha „baj lett”, kötelező volt a házasság. Más megoldást legfeljebb csak illegálisan lehetett találni, ami az akkori anyagi viszonyainkat tekintve katasztrofálisnak bizonyult.

A szüzességem elvesztésére végül is csak harmadéves koromban került sor, amikor már nem a kollégiumban laktam, hanem a Váci utcában, a közben vidékről oda felköltözött nagybátyámnál. Akkoriban véletlenül összetalálkoztam egy régebbi ismerőssel, aki közben „felvilágosult” lett, és nagyon hajlandónak mutatkozott ezen a téren engem is azzá tenni. Igyekezete már nagyon jókor jött, mert igazán itt volt az ideje. Oly későn, 21 évesen, amit a mai fiatalok nyilván nevetve olvasnak. Én meg ezt az egész hosszú hiányidőszakot gyakran úgy emlegetem, mint az ellopott fiatalságomat. Amit a történelem lopott el tőlem, és a generációm szinte minden tagjától – megbocsáthatatlanul!

De a szomorú magyar történelem ifjúságunknak nemcsak ezt a szexuális vonatkozását lopta el, de sok minden mást is, és végül is megtanultuk, hogy nem érdemes siránkozni, hanem inkább – amit lehet – pótolni kell. És hát ennek megfelelően én is pótolgatók, azóta olyannyira, hogy időnkint talán én is hasonlóvá váltam Kosztolányi Farkasához, aki azt mondja, hogy „Jogot nekem, jogot! Nyáját és parasztot! Piroskát és nagymamát! Minden Piroskát és minden nagymamát...” Mert hát, aki éhes és szegény, az néha szinte kielégíthetetlené válik. Önző is, ha kell, és a nemi ösztön nagyon nagy hajtóerő.

Persze, aztán könnyen rá is fázhat az ember, mint történt az velem rögtön a kalandozásom legelején, amikor a megoldásra a Rákosi-korszakban ráment még a csodás (falumban az egyetlen suszter által, külön nekem készített) sítakancsom is, meg a jóval korábban említett geológus barátom önfeláldozóan nekem adott egy havi fizetése. Aztán azért beindult, a már normálisnak nevezhető fiatalkori szex-élet, de talán még ezt is inkább csak normálisabbnak kéne neveznem, annál, mint ami addig volt. Mert nem volt benne semmi túlzás. Gondolom, talán úgy kellene mondanom, hogy valahogy mindig megkerült a minimális szükséglet. Jelentőségtelensége miatt ezzel nem is foglalkozom, és még az ezt követő nagyon hosszú időszakból is csak egypár kiragadott eseményt idézek fel. Valahogy úgy, mint ahogy J. Barbier írta meg a „Hoffmann meséi”-t, amit élete alkonyán Offenbach oly kitűnően zenésített meg. Hoffmann a szerelmi kalandjai közül

hármat mesél el: Olympia, Giulietta és Antonia történetét. Példáját követve én is három történetre szorítkozom.

Ezek közül minden bizonnyal főhelyre kerül az első házasságom, vagyis Anita. Erre akkor került sor, amikor már három éve éltem Kanadában, tehát 28 éves voltam, és nagyon egyedül éreztem magam. Nagyszerű munkám volt, bizalmat kaptam, segítséget minden irányból, és én nagyon igyekeztem a tőlem elvártaknak megfelelni. Ott, akkoriban én úgy általában nem a nevemen szerepeltem, azaz nem Mister Dojcsák voltam, hanem inkább Victor, a „Hungarian”. Ez, valahogy nem viccesnek, hanem inkább duplán felelősséggel járónak tűnt, és én azt talán túl komolyan is vettem. Nem jártam például partikra, nekem az egész akkoriban dúló rock and roll-korszak teljesen kiesett. Dolgoztam, sportoltam, tanultam, vadásztam és egyedül voltam akkor, amikor a zömében fiatal, velem egykorú kollégáim már éltek a vidám házasesetüket, otthont építettek. Ezért is voltam boldog, amikor a sors összehozott Anitával, akit korábban már említettem.

Közbeszúrva itt most emlékeztetnélek, kedves Olvasóm, arra, amit korábban mondtam az emigrációra vonatkozóan, hogy a kivándorlók között mindig sokkal több volt a férfi, mint a nő. Így volt az még az ötvenhatos menekültek esetében, ráadásul Reginában is. Anita tehát német volt, vagyis legalább európai, ha nem is magyar! Nagy szó volt ez, mert a kanadaiaktól azért nagyon-nagyon sok minden elválasztott, ami futó viszonyban nem volt túl lényeges, de komoly kapcsolatnál már nagyon is. Anita Európán volt, nagyon a kedvemre való.

Nagyon jól is ment minden, házépítés, utazások etc. csak éppen gyerek nem lett, és már egy kis indián gyerek örökbefogadásáról kezdtünk tárgyalni a hatóságokkal. Akkor jött el a kritikus hetedik évnek a válságidőszaka, amikor egy nevetséges apróságon összevesztünk, amit régi igaz barátok vagy békítő, közbenjáró család hiányában nevetségesen felfűjtünk, és jött a válás.

Fura dolog az élet, ami ezt a szomorú eseményt is gyorsan kárpótolta. Akkor jött ugyanis az egyetemi kinevezésem, kezdődtek a hazajárásaim, és elkezdődött igazában megint, de más irányba pörögni az életem. Ebből a pörgésből kiragadok egy-két, akkor lényeges kapcsolatot. Ezek természetesen már magyar vonatkozásúak, amire bevallom, úgy ki voltam éhezve, mint a magyar kosztra, vagy az operába járásra.

Először is azt az esetet említem, amely az első hazaérkezésemmel kapcsolatos. Mint az ismeretes, az 1963-as amnesztia után mi „disszidensek” már nem lettünk tovább hazaáruló börtöntöltelékeknek tekintett, hanem inkább dollárral fizető turisták, így elkezdhettek hazaszállingózni az elköltözött, elvándorolt madarak. Az én esetemben az történt, hogy egy régi itthoni barátom (Zonda Pál, aki a MASZOLAJ-nál a főmérnököm volt), szervezett két csoportos hazautazást, amelyek közül az egyiket ő vezette Calgaryból, és a másikra, amelyik Reginából indult, engem kért meg. Bevallom akkor én még egy kicsit féltem a hazautazástól,

de vállaltam, arra gondolva, hogy egy repülőgépi csoport vezetőjét még sem foghatják le.

Akkor, egy kinti magyar orvos barátom felesége arra kért, hogy otthon keressen fel a barátnőjét, akinek küldene velem egy kis ajándékot. Azt persze én el is vittem, átadtam, és rögtön az estétől nagyon jóba lettünk, és az a barátság éveken át tartott. Ő, egy nagyon csinos, sportos, ügyes jogász-hölgy volt, és segített nekem kapcsolatot teremteni a különböző folyóiratokkal, amelyek részére azután nagyon sok anyagot küldtem közlésre.

Közben megkerestem egy nagyon kedves régebbi ismerősömet is, akinek a bátyjával korábban együtt sportoltunk, de aztán ő is Kanadába került, ráadásul ugyanahhoz a vállalatához, ahol én voltam, csak egy másik városba. A kislányból nagylány lett, ráadásul nagyon ígéretes színész és énekesnő, és mivel a szüleink is kapcsolatban álltak, egy ideig nagyon úgy nézett ki a dolog, hogy az komolyra fordulhat. Aztán nem úgy fordult. Ő, valóban sikeres is lett, több filmszereppel, az operett színházban primadonnasággal, és azt hitte, hogy világsztár válik belőle, amiben én kételkedtem. De, különben sem lett volna kedvem azzá lenni, mint a Gina Lollobrigida férje, a ki jó nevű orvos létére Mr. Lollobrigidaként szerepelt a világban. Meg azért volt még egy-két más dolog is, ami nekem nem nagyon tetszett. Ezek közül egy apróságot meg is említek. Még pedig azt, hogy az egyik alkalommal, amikor egy elegáns étteremben vacsoráztunk, a primás felismerte őt, és kedvesen odajött az asztalunkhoz, kérve, hogy művésznő énekeljen valamit. Erre ő nem volt hajlandó, még akkor sem, amikor én kértem, hogy legalább halkán dúdoljon el valamit, a primás meg az én kedvemért. Ez nekem, aki a természetes, közvetlen magatartás híve vagyok, rosszul esett, számomra fals primadonnáskodásnak tűnt.

Ekkortájt történt az is, hogy a jó sors összehozott egy olyan nagyon szép szőke, kékszemű lánnyal, aki akkoriban végzett a bölcsészkaron mint angol szakos tanár. Ő egy igazi kádercsaládból származott, mert bár az apja eredetileg suszter volt, ekkor már igen magas rangú diplomatának számított, akivel közvetlenül, személyesen én soha nem találkoztam. Közvetetten is csak úgy, hogy mint privilegizált pártembernek egyebek között módja volt a diplomataboltban vásárolni, és ez a jogosultság vonatkozott a lányára is. Szóval, a szép szőke lánynak volt belépője ebbe az exkluzív boltba, nekem pedig volt dollárom, így mi is vásárolgattunk, ahogy azt ez a kivételezett társaság csinálta. Nem is szenvedtünk hiányt a legjobb italokban, cigarettákban vagy más luxus dolgokban, ami a normál üzletekben akkoriban nem volt kapható.

Mivel lehet, hogy akad olyan olvasóm, aki talán nem tudja, hogy volt ilyen bolt, és volt ilyen rétege a magyar társadalomnak, az nyilván nem hallott arról sem, hogy volt egy Milovan Gyilas nevű jugoszláv politikus író, aki akkoriban írt egy könyvet „Az új osztály” címmel. Ez a könyv magyarul jó sokáig nem jelenhetett meg, de őket nevezte meg, ő róluk szólt, akik a „nagy népi demokráciában”

fantasztikus kiváltságokat élveztek, míg a dolgozó nép, akik nevében ők trónoltak, csupán csak koncokon létezett. (Nem szégyellem ugyan, de azért csak így zárójelben említem meg, hogy mivel nem vagyok iszákos ember, még mindig van az akkor vásárolt whiskyből, amiből időnként iszom egy-egy nyeletet. Mivel tudom, hogy Te sem vagy iszákos, kedves Olvasóm, csak éppen connoisseur, hogy megcsorduljon a nyálad, megemlítem, amit tudsz, hogy az ilyen nemes, jóval több, mint egy fél évszázada érő italok már nagyon jó minőségűek.) Ez a „diplomatabolt” természetesen vámmentes volt, amit a valutáért árusító vállalat működtetett az Arany János utcai impozáns Goldberger házban, aminek a homlokzatán, a régi tulajdonos neve még most is látható.

Visszatérve a szép szőke lányhoz, remélem, sejtetted, kedves Olvasóm, hogy a kapcsolatunknak nem az ital vásárlás volt a lényege, hiszen sem ő, sem én nem voltunk iszákosak, és mind a ketten mást szerettünk. A kapcsolatunk szerelmi volt, aminek az egyik „highlight”-je az volt, hogy amikor az akkor éppen nagyköveti pozíciót egy nagyon távoli földrészen betöltő papáját látogatta meg, onnan hazatértében engemet is útba ejtett, és meglátogatott Kanadában. Akkor én őt Reginából felvittem a Sziklás-hegységbe, és együtt tettük meg azt a csodás körutazást, amelyről korábban már szoltam, és ami majdnem egy borzalmas balesettel végződött. Ha az a kocsikerék egy nappal korábban esik ki, abból a valószínűsíthető haláleseten kívül egy nemzetközi bonyodalom is lett volna. Szerencsénkre nem lett, mint ahogy végül a kapcsolatunkból sem lett semmi, ahogy azt előre sejteni is lehetett.

A szokásos nagy léptű, „Gulliver-csizmás” haladásunkban most talán következnie kellene a második házasságom diszkrét részleteinek, de mint már tudod, életemnek ezt a keserves ballépését igyekszem feledni, így ezt remélem, elnézed nekem, ha átugorjuk. Különb is korábban már említettem azzal kapcsolatosan néhány rémtörténetet, így annyi bőven elég.

Akiről viszont nagyon szívesen említést teszek még, az egy német hölgy, aki tíz éven keresztül szépítette meg az életemet. Talán azt is mondhatnám, hogy hozzá fűződik az életem legszebb, legfelejthetlenebb része. Ő volt Gabi, akivel Bükfürdön, a golfpályán ismerkedtem meg. Akkoriban én a Magyar Golfszövetség főtitkáráként gyakran voltam ott, az akkor megnyílt nagyon szép pályán. Nos, egyszer ezen a pályán feltűnt nekem egy csinos hölgy, aki elég gyengén ütögette a labdákat. Mint kiderült, ő német turista, aki sok szépet hallott erről a fürdőhelyről, ahol már golfozni is lehet, és a fürdőzés mellett ezt a játékot ott szerette volna egy kicsit jobban megtanulni. Természetesen, én kötelességemnek éreztem rögtön a segítségére sietni, amiből este már közös vacsora, borozás, majd meghitt együttlét lett. Ezt követően aztán éveken át havonta egyszer-kétszer vagy én repültem ki hozzá Kölnbe, vagy ő repült ide, és nagyon sokat utazgattunk, főleg Nyugat-Európában, de persze itthon is.

102. Gabival a Balatonnál

Barátságunknak az olyasmik adták az igazi alapot, hogy például amikor először repült hozzám látogatóba, a repülőtérről hazafelé menet megálltam vele a Gellért-hegyen, megmutatni a csodálatos kilátást. Amikor a kocsiból kiszállva elkezdünk sétálni, egyszer csak azt mondja, hogy állj meg egy pillanatra, és odamegy egy bokorhoz, amiről letépve egy levelet, azt kérdezte, hogy tudom-e, mi az? Én persze nem tudtam, mire ő közölte, hogy annak a vizes oldata az egyik legjobb gyógyszer a herpesz kiütés gyógyítására. Ez igen, gondoltam, ez a hozzáállás tetszett nekem, és a későbbiek során az ilyen természetes megnyilatkozásait nagyon sokszor tapasztaltam és élveztem. Akkoriban ő már ötven felé közeledett, de még soha nem volt férjnél. Volt egy kis vállalata, és együtt élt a szüleivel. Természetes, kedves egyéniségére az volt a jellemző, amit a kis unokahúga mondott az iskolatársainak: ha valami egészségügyi problémátok van, akkor ne orvoshoz menjete, először kérdezzétek meg tanti Gabit.

Gabi, az ismeretségünk kezdetén nemcsak golfozásban volt még elég alapfokon, de például az angol nyelvben is, és még kevesebbet tudott magyarul. Érdekes, hogy már jóval a velem való ismeretsége előtt elkezdett egy nyelvtanártól magyarul tanulni, és még érdekesebb, hogy honnan eredt ez a magyar szimpátia? Onnan, hogy az édesapja, mint fiatal katona a keleti frontról visszafele vonulóban, sok szenvedés, nélkülözés és éhezés után végre egy hortobágyi kis faluban olyan családdhoz került, ahol élelmet, figyelmet, szeretetet kapott. Ezt ő soha nem felejtette el, és hálaérzetét tovább adta a lányának is. Így egyáltalán nem volt meglepő a számomra, hogy amikor eljött hozzám látogatóba ez a Hans nevű papa, az volt az egyik első kérdése, hogy levinném-e, és segítenék-e neki megtalálni azt a falut, ahol akkor olyan sok gólyafészek volt? Elmentünk, és ha nem is könnyen meg nem is olyan nagyon biztosan – mert az eltelt több mint fél évszázad alatt nemcsak a gólyafészkek ritkultak meg nagyon, de máshogyan is sokat változott a világ még a Hortobágyon is –, de ő végül is úgy érezte, hogy megtaláltuk azt a falut, amire emlékezett.

De én nem a papáról, hanem a lányáról próbálok itt röviden megemlékezni, Gabiról, aki közelebb került a szívemhez, mint bárki más hölgy az életemben. Ő

volt az a nő, aki igazán nekem volt teremtvé, mind fizikailag, mind szellemileg. Ezt érezte vele kapcsolatban az édesanyám is, akivel ugyan nem tudott kommunikálni, de az anyai szív, az nem szavakból ért, ott az érzéshullámok viszik az üzenetet. Szegénykém, akkor már elmúlt 90 éves, de megpróbálta tanítgatni Gabit arra, hogyan kell főzni a kedvenc ételeimet.

103-104. Gabival Németország legmagasabb pontján, a Zugspiccen és a francia New Orleansban

Gabi már sajnos vagy hat éve nincsen, de ritkán van olyan nap, hogy valamilyen formában ne lenne velem, ne emlékeztetne valami rá. Például azért, mert talán még annál is jobban szeretett engem öltöztetni, mint én őt vetkőztetni, így minden nap rajtam van valami, amit ő vett nekem. Németországnak szinte nincsen olyan szép része, amit ne mutatott volna meg, és például a kedvenc útvonalamat, a Wine Strasset többször is végigjártuk, meglátogatva a hangulatos borospincéket, meg a csodás öreg barokk templomokat. Én meg mind a két hazámból megmutattam neki mindent, amit lehetett.

Hogy akkor mégis, miért lett vége? Jó kérdés, és a válasz sajnos nem megnyugtató. Ő, egy nagyon szép kisvárosban lakik, Köln mellett, a Sieg folyó völgyében, a szülei házában. Onnan, ő nem tud ideköltözni, nemcsak azért, mert idősök a szülei, és mert van egy jól menő kis vállalkozása, itt meg – sajnos el kell ismerni – túl sok a kiábrándító, mondjuk úgy, hogy „látnivaló”. A mélyszegénységnek a gyakori megnyilvánulásai, a szétszórt szemétnak a szomorú látványai az ő számára, még turistaként is elfogadhatatlanok. Nekem is nagy szomorúság az ilyesmit látni, de én ebből az országból származom, ez a hazám, nincs mit tennem, el kell fogadnom. Mert egyszer már túl sokáig éltem messze a távolban, a jobb, de mégis idegen környezetben, amihez valójában nincsen igazi kötődésem. Még egyszer azt megismételni sajnos már nincs sem erőm, sem időm. És a Gabihoz való kapcsolatomban az ide-oda röpködés, bevallom, már kezdett nagyon terhes lenni.

No, nem ragozom tovább, mert valószínű úgy is azt mondod, hogy akkor azért még sem szerettétek egymást annyira, mint gondolod. Lehet, hogy igazad van, hiszen elvileg a szeretet mindent legyőz. De idős korban, a radikális változás már nehezen megy, meg a megszokott kényelem nagyon lényeges, meg a szép emlékekhez való ragaszkodás is.

A többé-kevésbé együtt töltött tíz év alatt Gabi nagyon jól megtanult golfozni, megtanítottam sokkal jobban teniszezni, szinte tökéletes lett az angol nyelvtudása. Amerre jártunk, mindenütt őt fényképezgettem, így több albuma is tele lett képekkel. Biztos vagyok benne, hogy én is gyakran eszébe jutok. Be kellett látnom, hogy a folytatásnak nincs igazi értelme, és mindkettőnknek hátrányos az ezer kilométer szeparációs együttélés. De itt meg kell jegyezni, hogy a válásunk igazolt egy fontos dolgot a számomra: a németek hajlamosak a radikális, sőt drasztikus megoldásokra. Én még mindig képtelen vagyok végleges pontot tenni a kapcsolatunk végére. Ő képes volt.

A Gabival kapcsolatos költözési kérdés elvezetett ahhoz, ami az életemnek egyik központi témája, és amivel kapcsolatosan van még egy kissé részletesebb mondanivalóm. Ez pedig az emigráció kérdése.

Ez a szó, hogy emigráció, ugye kivándorlást jelent. Annak idején én kivándoroltam Kanadába, és ha Gabi ideköltözött volna Németországból, akkor ő ide emigrált volna. Amikor Európából nagyon sok millióan kivándoroltak Amerikába, azok mind emigránssá váltak. Az emigránsokból ott immigránsok lettek, vagyis az ottani szempontból bevándorlók.

Hogy mikor jön létre ez, vagy az ilyen állapot? Természetesen akkor, amikor az azt létrehozó körülmények úgy alakulnak. Ezt lehetne hosszasan fejtegetni, de leegyszerűsítve a kérdést, az mondható, hogy akkor, ha két erő, a vonzerő és a taszítóerő működésbe lép. Az én kanadai emigrációm esetén a taszító erő a menekülési kényszer volt, a vonzerő pedig a Kanadában kínálkozó lehetőség. Gabi esetében egyáltalán nem volt taszítóerő, és az ide irányuló vonzerőhöz az én irántam való érzései nem voltak elégségesek. A vonzerő számára inkább a maradás felé irányult, így érthetően az érvényesült.

Azok a milliók, akik Amerikába emigráltak, bőséges taszítóerőt kaptak a hazájukban uralkodó gazdasági vagy társadalmi viszonyoktól. Általában, vagyis nagy többségükben a gazdasági nyomor elől menekültek az ígért földjére. A mi kivándorolt szegény sorsú parasztjaink is a prérin földesurakká váltak. Ott ugyan nem urizálhattak, hanem szakadásig dolgoztak, de azt a saját földjükön tették, ami után itthon csak vágyakozni tudtak. Hadd idézzek egy ismeretlen költő verséből:

„Mikor a magyarok Kanadába jöttek,
Ezek az országnak igen megörültek.
Száz és száz mérföldre minden fele préri,

Kapható belőle, mennyivel beéri...”

Persze, nemcsak a magyar szegény parasztok emigráltak, hanem mentek azok szinte minden országból. De nem csak ők. A föld vonzereje akkora volt, hogy sok más ember sem tudott ellenállni neki. Voltak olyan földesurak is, akik vitték magukkal a parasztjaikat. Találkoztam a prérin olyanok nyomaival, akik ott is folytatni akarták az otthoni fényűző úri életüket, de Kanadában azt nem lehetett. A munkásaik gyorsan magukra hagyták őket, mert saját földet kaphattak. Az urak pénze pedig gyorsan elfogyott, és volt úgy, hogy annyi sem maradt, hogy visszautazzanak Angliába vagy Franciaországba. Ők nem ismerték, vagy legalább is nem jól értékelték a taszító- és vonzerő szerepét. Elszámították magukat, ráfizettek. Gabival mi nem akartunk hasonló hibába esni.

De, nézzük csak most az én kanadai emigrációm esetét. A taszítóerő ez esetben politikai jellegű volt, mint volt az az évszázadok során nagyon sok ember esetében. De másoknál lehetett az más, például vallási is. Az igazság az, hogy számomra jól sikerült a kivándorlás. Az ottani életem eredményes, sikeres lett. A boldogulás az életben jórészt azon múlik, hogy tud alkalmazkodni az ember az élet adott viszonyaihoz. Én – azt hiszem – elég jól tudtam. Az ott töltött jó húsz esztendő alatt kellőképpen akklimatizálódtam Kanadához, azaz, elég jól kanadaizálódtam, de nem lettem igazán kanadai (csak papíron).

A hosszas távollétem alatt valójában az történt, hogy mennél többet láttam a világból, annál jobban éreztem azt az erőt, amely szülőföldem felé visszavonzott. Ahogy a korábbi taszítóerő itthon egyre jobban gyengült, és az ottani vonzerő egyre kevésbé hatott, a fizika törvényének megfelelően érvényesült az erőviszonyok elkerülhetetlen változása. Ezt most így mondom én, noha korábbi vallomásom szerint fizikából hajdanában meg kellett volna buknom?

De a fizikától függetlenül is, idővel megtanulja az ember, hogy az életben nem érdemes nyakaskodni, és meg kell tanulni kompromisszumot kötni, hiszen úgy tűnik, hogy az egész élet ebből áll. Oda kell figyelni például arra, hogy az emberek ugyanazokat a hibákat követik el, néha sorozatban. Persze, akkor is elkövetik, ha figyelnek, de talán kevesebbet. Én most már ott tartok, hogy az elkövetett hibát szinte azonnal felismerem, de utána már nem sokáig bosszankodom, inkább nevetve mondom magamban, hogy Győző, te hibbant voltál, és az is maradtál. De azért azt is gondolom, hogy a túl sok kompromisszum jellem kérdése is, már pedig sokak szerint a jellem maga az ember. No, de ha fizikából elismerten gyenge voltam, lehet, hogy az vagyok pszichológiából is, így ezt a kérdést is jobb, ha nem feszegetem.

Annyira azonban biztosan nem vagyok feledékeny, hogy ne tudnám azt a mulasztásomat, hogy a vallomásom kezdetén a kora ifjúságomról nem szóltam elég részletesen. Ez azonban csak részben alakult így, véletlenül.

Én ugyanis nem egy egységes szerkezetű, kronologikus sorrendben felépített vallomást akartam írni, hanem mozaikszerű jelenetek sorát, nem hagyva figyelmen kívül azt a korábban már elismert tényt, hogy az életem irányvonalában a történelem vagy a politika talán nagyobb szerepet játszott, mint én magam a szerény adottságaimmal, képességeimmel. Ezért, most már a befejezés felé közeledve nagyon itt az ideje a kezdetekhez való visszakanyarodásnak, ami talán némi segítséget nyújt az eddigiek jobb megértéséhez is.

Kezdjük ezt a visszatekintést a gyerekkorom kis falujával, amit a beszámolóm elején elég kedvezőtlen színben tüntettem fel, amikor azt mondtam, hogy ott még képzett bába sem volt. Bizony az akkor körülbelül kilencszáz lakosú faluban, a viszonylag sovány földeken megélni próbáló lakosok meglehetősen szegényes életet éltek. Ám korábban, meglepő módon egészen más volt a helyzet. Az országos első népszámlálás idején, amikor a templom is épült a faluban, csak a nemesekből 95 család élt ott, igen előkelő helyet foglalva el Nógrád megyében, Losonc 223, Szécsény 114, Rimóc 115 nemes lakosa után. Akkor népesebb, és gazdagabb lehetett a falu, de az én időmre a régi dicsőség már letűnt a történelem homályába. Egy-két családnak ugyan még volt valami tartása a múltból visszamaradva, de nem sok.

Szegény volt a falu, amit mutatott az a faluháza is, ahol a szüleim laktak, amely egybe volt épülve az egytantermes iskolával, ahonnan én is elindultam. Abban az időben a falunak csak arra volt pénze, hogy a régi fából készült harangláb helyett egy tornyot csatoljon a kis templomhoz. A szegénységre utalt az iskola is, amelynek egyetlen hatosztályos tantermében apám tanított. Ott bizony sor került néha a „padrahúzás”-ra is, de akkoriban még a verés általánosan elfogadott pedagógiai eszköz volt (nemcsak az iskolában, de – horribile dictu! – még a családban is).

105. Magyarág emblémája védőszentjével, Szent Mártonnal

Azt már említettem, hogy a negyedik elemi osztály után Losoncra kerültem a tanítók és jegyzők internátusába, valamint a Kármán József Gimnáziumba. Gondolom, mondanom sem kell, hogy az ezzel járó változás, az alig tízéves kisgyerekeknek nagyon megrázó volt. Magyargéc után, ahol petróleumlámpával világítottunk, és ahonnan a legközelebbi vasútállomás is tíz kilométerre volt. Losonc nagyvárosnak tűnt, két hatalmas templommal, cukrászdával, gőzfürdővel, kitűnő gimnáziummal. Természetes, hogy a város maga nagyon tetszett, de a hatalmas iskola az egytantermes után félelmetes volt. Az ottani helytállás bizony nehezen ment. Nem voltam jó tanuló, csak igyekvő. Különösen a latinnal volt gondom, mintegy előre jelezve, hogy nem leszek egy nyelvzseni.

De az öntudatommal nem lehetett nagyobb baj, mert arra emlékszem, hogy az egyik tanár egyszer belém kötött a nevem miatt, mondván, hogy azt illene megmagyarosítani. Akkoriban ez a magyarosítás nagyon divatos volt, és lettek tömegével a Weiszből Fehérek és a Schwarzból Feketék, mire én – nem tudom, honnan vettem a bátorságot – azt válaszoltam, hogy, ha az jó volt a nagyapámnak meg az apámnak, jó az nekem is.

Aztán gyorsan vége lett nemcsak a losonci életemnek, de annak is, hogy addig azt mi, vagyis a család irányítottuk. Azután annak folyásába irányítóként már elkezdett beleszólni a történelem. Ekkor ugyanis már olyannyira zajlott a világháború, hogy közeledett a front, és onnan menni kellett. Losonc, a hajdan legtöbb magyar nemes lakosú Nógrád megyei város szlovák lett.

Akkor már a gimnázium negyedik osztályába jártam, és ahogy a front télen átvonult a környékünkön – hogy évet ne veszítsek – tavasszal apám beíratott a viszonylag közeli szécsényi polgári iskolába, ahová kerékpáron be tudtam járni. Hogy milyen volt ez az akkori front utáni útvonal, azt a mai fiatalok nehezen tudnák elképzelni. Döglött lovak, kiégett autók szegélyezték az utat, ami különben sem volt nagyon biztonságos. De a napi húsz kilométer körüli biciklizés jót tett a kamasz fizikumomnak. Hogy közben szellemileg nem sokat gyarapodtam, arra akkor döbrentem rá, amikor „vissza a gimnáziumba” alapon a legközelebbibe, Balassagyarmatra kerültem, ahol bizony különböztetni kellett, és az nem ment könnyen.

Gyarmaton, a szaléziánusok internátusába költöztem, ahova lovas kocsival szállítottak be; magunkkal vittük az előírt élelmiszer-mennyiséget: krumplit, lisztet, zsírt, lekvárt stb. Nehéz időszak volt az minden szempontból. Ott természetesen az olasz szent Don Bosco, a Szalézi Társaság megalapítója lett az eszményi példaképem, de a korgó gyomor, meg a minden hajnali templomi mise volt a kegyetlen valóság, ami a gimnáziumi gonddal kiegészülve olyannyira elfogadhatatlannak bizonyult, hogy még abban az évben átkerültem az Egri Érseki Tanítóképzőbe.

Egerben valahogy már kezdtek jobban menni a dolgok a számomra. A losonci internátus harmincszemélyes hálósobája után, itt már csak húszan aludtunk egy szobában, és ott már volt egy külön betegszoba is. Ez utóbbit csak azért említem, mert sorozatosan, szinte mindannyian lakói lettünk, mivel megjelent köztünk a rühesség (scabies), ahol valami borzalmas, kénes szagú kenőccsel kezelgettük magunkat. Remélem, kedves Olvasóm, hogy Te még hírből sem ismered ezt a háborús időszakban elterjedt különösen ragályos bőrbetegséget, ami egy apró, vörös kiütésekkel járó, nagyon viszkető atkafertőzés.

Különben Egerben már elég jól szerepeltem nemcsak a tanulásban, de sportvonalon is, és bár még az osztályban sem voltam igazán „tongéber” (hangadó), azért már valamelyes jelei kezdtek mutatkozni, a – nevezzük úgy – életrevalóságnak. Mindenesetre akkor még nagyon úgy nézett ki a dolog, hogy apám és nagyapám példája nyomán az ötéves líceum elvégzése után majd valahol én is tanító leszek. Itt azonban a fejleményekbe megint beleszólt a történelem.

Az akkoriban már javában zajló nagy országos változtatások során az „okosak” úgy rendelkeztek, hogy négy év után a tanítóképzőkben is lehet érettségizni, és azzal egyetemre menni. Természetesen, mint tette azt az osztály nagy része, én is éltem a lehetőséggel, és mivel az érettségim meglehetősen jól sikerült, természetesen jelentkeztem az egyetemre. Akkor azért még az apám javaslatára letettem a kántori vizsgát, olyan „ki tudja, mit hoz az élet, kellhet az még valamikor” alapon.

Az egyetemre való bejutást nagyban elősegítette az akkori politikai helyzet. A szovjet felügyelettel és irányítással újonnan kialakuló kommunista rendszer ugyanis nem bízott a régi értelmiségi szakemberekben, nekik új generáció, új általuk képzett gárda kellett, akik egyben jó káderek lesznek. Így felvettek szinte mindenkit, akit megbízhatónak ítélték, és elutasítottak mindenkit, akit megbízhatatlannak „osztályidegennek” minősítettek. Én megbízhatónak minősültem, és felvettek nemcsak az ELTE Természettudományi Karára, de a hozzá tartozó népi kollégiumba is, tehát káderjelölt lettem.

Életemnek a további szakaszáról itt-ott már elég részletesen beszámoltam, így most csak hangsúlyozni szeretném azt a változatos és fontos szerepet, amit a történelem, vagyis a mindenkori politika abban játszott. Mint láttuk az eddigiekből, a békebeli normális vonal az lett volna, ha Losoncon elvégzem a gimnáziumot, de abba – ugye – belezavart a háború. Egerben be kellett volna fejeznem a tanítóképzőt, és kimenni valahova kántortanítónak, de beleszólt a politika, és lett az egyetem. Azt befejezve, középiskolai tanárnak kellett volna mennem, de nem az lett, mert a párt az olajkutatáshoz helyezett. Az sem mehetett zavartalanul, mert jött 1956 és nyugatra kerültem. Ott ugyan folytatódott az olajkutatás egy jó ideig, de ott meg akkor az egyetemeket fejlesztették, ahova ugyancsak emberek kellenek, és én odakerültem. Ott meg nekem doktorátusra lett szükségem, pont akkor, amikor itthon meg példamutatásra lett szükség, hogy az egy disszidens részére is lehetséges.

Aztán a politika még azt is lehetővé tette, hogy akadémiai fokozatot szerezzek idehaza, ami addig csak a párt által támogatottak számára volt lehetséges. Végül még egy nagy költséggel járó filmet is csinált a MAFILM az életemről és kutatásaimról meg a hazatérésemről. Mindezen fejleményekben tulajdonképpen én egy sakkfigura voltam, amit a mindenkori körülmények mozgattak. Egy megfelelő ember, a megfelelő helyen, a megfelelő időben?

Szerencsére ezzel nagyjából be is fejeződött a politikának az életemben betöltött szerepe. Hála Istennek, mondom most már megöregedve, megnyugodva, hogy a politikai játékokban azok egyre inkább háttérbe kerültek, akik sakkfiguraként továbbra is játszani akartak velem. Így nem kaptam meg a budapesti egyetemen a tanszékvezetését, nem kaptam meg a televíziónál nekem gondolt pozíciót, nem bizonyultam alkalmasnak a belügyesek szervezési elképzeléseihez. Végül is úgy alakultak a dolgok, hogy nem kellett mennem többé sehova. A sors úgy döntött, hogy elég esélyt adott eddig, nem játszik tovább velem, és ez így lett jó nekem. Önalkalmazott lehettem, könyveket írhattam, golfszövetséget szervezhettem, sportolhattam, élhettem, ahogy tudtam, illetve ahogy lehetett a magyar realitásban.

A kezdeti időszakban azért volt olyan elképzelésem, hogy talán játszhatok valamelyes hasznos szerepet az amerikai magyarsággal való kapcsolat javításában. Mert meggyőződésem volt, hogy az kölcsönösen, de különösen az óhaza szempontjából hasznos lehetne. Ugyanis tapasztalatból tudtam például, hogy nagyon sok olyan kint élő magyar van, aki szívesen adományozna jelentős vagyonokat akár a szülőfalujának, akár a volt iskolájának, akár kórházaknak stb., csak közre kellene működni valakinek a kapcsolat létrejöttéhez, megteremtéséhez. Sokan voltak, és biztosan még ma is vannak olyan emberek, akik ennek hiányában, ottani – számukra – jelentéktelenebb szervezeteknek juttatnak adományokat különösebb öröm nélkül, csak mert adni jó, és esetleg jobb is, mint hogy a vagyon, rendelkezés hiányában, az államra maradjon.

Volt például olyan elképzelésem, hogy a kanadai Esterhazy és Magyarország között működhetnék közre gazdasági vonatkozásban. Hogyan? Íme, a naivitásom bizonyítéka. Korábban említettem, hogy Kanada óriási kálisókészletekkel rendelkezik, és bányászatának a központja Esterhazyban van. Magyarországnak jelentős kálisó-behozatalra van szüksége, mert az kell a műtrágyagyártáshoz és egyéb vegyipari célokra. Az Esterhazyban lévő üzem vezetői nekem tenis�-és golfvonalon, ha nem is barátaim, de jó ismerőseim voltak. Mindkét sportág, de különösen a golf arról híres, hogy annak révén kitűnő, kölcsönösen hasznos kapcsolatok alakulhatnak ki. Ennek a kapcsolatnak a létrehozásában játszhattam volna én szerepet.

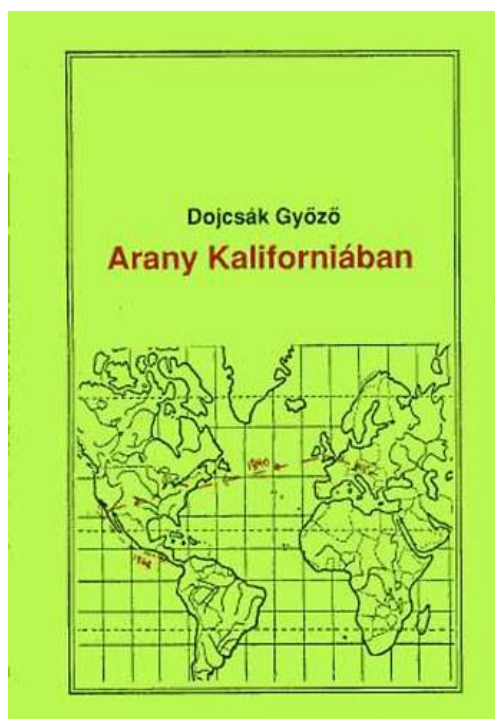
Az különösen hasznos lett volna itthoni szempontból, mert az fölöslegessé tehetné volna az erre a célra New Yorkban működtetett igen költséges irodát. Tudom, hogy ez azért nem annyira egyszerű, mint ahogy a rövidség kedvéért én itt érzékeltettem, de azt is tudom, hogy abban a New Yorkban működtetett irodában

„fontos” emberek voltak, akik helyzetét egy Dojcsák-féle gondolat miatt nem lehetett veszélyeztetni.

Egyszer azért csináltam is egy némileg ezzel kapcsolatos amerikai utazást, de leginkább csak előadásokat tartva az én amerikai magyar kutatásaim alapján néhány magyar központban. Bevallom, ezzel sem voltam nagyon sikeres. A New York-i magyar klubban például, amikor már nagyon belemelegedve elmerültem a témámban, egyszer csak arra lettem figyelmes, hogy a terem vége felé valami nem odavaló mozgolódás van. Mint kiderült, lejárt a számomra kiszabott idő, és a hetenként ott kártyázó csoport jelezte – finoman szólva –, hogy tűnjek el.

Akkoriban már meglehetősen gyakoriak voltak az itthonról Amerikába kiutazó közismert emberek, akik visszaérkezve be is számoltak a lelkes fogadtatásaikról. Ők, az ilyesfajta negatív megnyilatkozásokat gondosan kerülték. Jól tették. Nekik azt kellett tenniük a hírnevük fokozásához. Nekem azt nem kellett tennem, mert nem volt rá szükségem. Azért az iménti megjegyzésem megerősítéséhez említek egy példát.

Valamikor az ezredforduló táján, egyszer rádióhallgatás közben, arra lettem figyelmes, hogy a Fővárosi Operettszínház neves, közismert, általam is kedvelt bonvivánja rendkívül sikeres amerikai turnéjáról beszélve előadja egy nagyon érdekes felfedezését, amit Kaliforniában való utazgatása közben tett. Odafigyelve majdnem elájultam, mert szinte szó szerint azt hallottam, amit én írtam az „Arany Kaliforniában” című könyvem bevezetőjében, vagyis, hogy Kalifornia híres borvidékén utazgatva egy magyar névre akadt, aki úgy lett ott ismert, mint „a kaliforniai szőlészet és borászat atyja”. És hallom, hogy hosszasan mesél az én könyvem alapján, az „én emberemről”.

106. Az említett könyv

Mivel viszonylag béketűrő ember vagyok, aki akkorra már azt is megtanulta, hogy az összeköttetésekkel rendelkező híres emberekkel pláne nem ajánlatos ujjat húzni, mégis úgy éreztem, hogy ezt azért nem lehet szó nélkül hagyni, és ha már az élet úgy hozta, hogy véletlenül meghallottam azt a rádióadást, illene tennem valamit. Felhívtam az illető művész úr kedves kolléganőjét, az én primadonna barátnőmet, akitől gondolom utazása előtt kapta a könyvemet, mert nagyon jó barátja volt, ugyan szóljon már neki, hogy ejnye-bejnye. Szólt is, és pár nap múlva – édesanyám nagy örömeire – megjelent a delikvens anyu részére egy nagy virágcsokorral, nekem pedig a megfelelően dedikált, operetről írott szép könyvével, mire én is dedikáltam részére a bonyodalmakat okozó könyvemet, és szent lett a béke... (Akik persze a kérdéses rádióadást hallották, soha nem tudták meg, hogy az illető lopott anyagot használt.)

Ez a könyvem különben, hogy itthoni kifejezéssel éljek, nem volt egy nagy durranás részemre, de az lett másoknak. Ezt jelezte, hogy az abban található ismeretek birtokában megnyíló lehetőségeket az ügyeskedők kellőképpen ki is tudták használni. Ilyen volt például a pesti egyetem egyik történész tanára, aki úgy vélte, hogy érdemes lenne neki is ennek az érdekes témának utánanézni. Mivel az idevonatkozó kutatásaim anyagát könyvem megjelenése után megőrzésre a Magyar Földrajzi Múzeumnak adtam – amit a könyvemben meg is említettem – és amikor annak megtekintésére az illető telefonon engedély kért tőlem, mint egyetemi embernek, természetesen azt meg is adtam. Az így összeszedett információk birtokában az illető megpályázott egy lehetőséget, hogy kiutazzon a helyszínre, Kaliforniába. A pályázat nyert, a pénzt megkapta és utazott. Többet nem hallottam róla és gondolva, hogy legyen boldog vele, el is felejtettem az esetet. Most azonban, jó két év elteltével, egyszer csak mit látok a Magyar Televízió 1-es csatornájának, 2013. március 15-ei ünnepi programjában? Egy adást „Haraszthy az első magyar világsztár” címen. Rögtön sejtettem, hogy ez a jól blikkfangosított cím mit takar. Meg is néztem a 30 perces műsort, amiben az ügyes emberke, mint abszolút Haraszthy-kutató szakember tündökölt. Nekem pedig egy kissé elszorult a szívem.

107. Haraszthy Ágoston

Hogy miért? Engedd meg nekem, kedves Olvasóm, hogy röviden elmondjam, mert a megosztott bánat fél bánat, és jól esik elmondanom. Erről a Haraszthyról régebben annyira nem tudott a magyar közvélemény, hogy például az Akadémiai Kiadó 1962-ben megjelentetett ismerettárában, az Új Magyar Lexikonban még csak a neve sincsen megemlítve. Ismeretlenségét jelzi, hogy amikor Amerikában a nyomára bukkantam, az arról szóló írásomat a népszerű napilap, a Magyar Nemzet közölte 1982-ben „A kaliforniai bor atyja” címen, majd az MTESZ 1987-es évkönyvében írtam róla. Ezután jelent meg 1992-ben a Haraszthy egész élettörténetét ismertető könyvem „Arany Kaliforniában” címen. A történész (gondolom) csak az utóbbiból ismerkedett meg a témával, és ügyeskedik azóta is vele – elismerem – nagyon sikeresen. Olyannyira, hogy 2011-ben már egy egész magyar borászati küldöttség járt ott, ahol Haraszthy tevékenykedett. Létrejött egy Tokaj-Sonoma Egyesület, minden évben tokaji borászok 3–6 hónapot ott töltenek a testvérvárosi együttműködés jegyében, és mint hallom, 2012. augusztus végén egy héttagú magyar küldöttség vett részt Sonomában, a Haraszthy születésének kétszázadik évfordulójával kapcsolatos ünnepségen.

Mindezen aktivitást látva nekem öröm tölti el a szívemet, hogy annak idején egy arra érdemes emberre hívtam fel a figyelmet. Hogy azért nekem is van hozzá valamicske közöm, azt mutatta, hogy a kétszázadik évforduló alkalmából a Magyar Parlamentben is volt egy segítségemmel készült megemlékezés.

Az, hogy még csak a nevem megemlézése nélkül történtek ezek a dolgok, már csak azért sem lepett meg, mert ilyenre korábban már volt példa, egy másik pionír tudósítású munkám esetében is. Ez „A kanadai Esterhazy története” című könyvem volt, ami a Magvető kiadásában annak idején elég ismert lett. Nos, ez az Esterhazy nevű település a kanadai prérin található, ami korábban ismeretlen volt idehaza, és amiről az eddigiek során már többször is szó esett. Így, Te is, kedves Olvasó, már tudod, hogy ez a kisváros a préri szűzföldjén létrejött első magyar településből nőtt ki, amit Kaposvarnak hívtak. Nem meglepő, hogy a könyvem alapján, az itthoni Kaposvár TV egyik rendezőjének is megjött a kedve kiutazni oda. A tőlem átvett ismeretanyag birtokában ő is megpályázott valamit, és a megnyert pénzen odautazott, és filmezett. Az sem meglepő, hogy rólam akkor sem történt semmi említés. De az nem is lényeges. Sokkal fontosabb, hogy tevékenységem nyomán, két film is megörökített értékes dolgokat erről a korábban itthon ismeretlen távoli magyar összefüggésekről.

108. Haraszthy emléktábla Sonomában

109. Sauk City Wisconsinban, melyet eredetileg Haraszthy alapított

Valaki egyszer azt mondta, hogy az öregség olyan, mint a bankszámla. Azt veszed le róla, amit összegyűjtöttél. Van benne valami. Ebből a gyűjteményből szemezgettem eddig, mert úgy érzem, hogy életem bankszámlájára sok, nagy részben szép emléket raktam félre. Ezek közül, ami eszembe jutott, leírtam itt Neked, arra gondolva, hogy talán elszórakoztat, vagy esetleg még némi hasznát is veszed. Igen, Magyargéctől idáig elég kalandos volt az életem, s hogy ez mit eredményezett? Talán semmit? Talán valamit?

Közismert az a történet, hogy egy kíváncsiskodó riporternek Kohn bácsi elmeséli, hogy ő Ausztriában született, Csehszlovákiában járt iskolába, Magyarországon nősült, a Szovjetunióban dolgozott, és most Ukrajnában nyugdíjas. Akkor nagyon változatos lehetett az élete – állapítja meg a riporter –, sokat utazott, költözködött. Mire Kohn bácsi: Én? Egész életemben ki sem mozdultam Munkácsról!

Kínában régen nagyon rossz kívánságnak számított, ha valakinek azt mondták, hogy élj érdekes, mozgalmas életet. Régen a megelégedett, boldog élet abból állt, hogy az ember megszületett, felnőtt, dolgozott, gyermekeket nemzett, megöregedett és meghalt. Egyszerű volt az egész, az egyéb kisebb részletek csak az örökölt géneken múltak, meg a szerencsén, hogy a rajtuk kívülálló rossz dolgok elkerüljék őket. Annak a világnak már régen vége van. Mi már egy egyre jobban felgyorsuló új világban élünk. Olyanban, amelyet az én ifjúságom egyik kedvenc írója, Huxley a „Szép új világ” című, 1931-ben írt tudományos fantasztikus regényében, még elképzelni sem mert vagy tudott. Ott tart az emberiség, hogy ismereteinket ma már minden két évben megduplázzuk, és állítólag egy évtized múlva ez még gyakrabban meg fog történni.

Szinte félelmetes az a felismerés, hogy egy születőben levő, elképzelhetetlen világban élünk mi, az öregek, a belénk idegződött maradi gondolatainkkal, szokásainkkal. Hogy mit tehetünk? Ha egy kis bölcsességre azért szert tettünk, talán csak annyit, hogy megpróbáljuk mennél feszültségmentesebben, és a lehető legtöbb élvezettel élni a jelent. Én legalábbis azt próbálgatom, több-kevesebb sikerrel.

Az én kevesebb sikerre utaló gondom tulajdonképpen ott kezdődött, hogy amikor a hosszú éveig tartó távollét után végleg hazajöttem, azt hittem, hogy itthon – otthon leszek. Ennek az „otthon” szónak a hagyományos értelmében házat építtettem, amiben családot akartam; de ahogy azt mondani szokás, ember tervez, Isten végez. A tervemből csak a házépítés sikerült, a házasság már nem, és a gyerek, a megszületése után, már el sem jutott a szép házig, mely a válás után, már nem is lett az enyém.

Valójában azt hiszem, az történt, hogy a hosszantartó idegenben tartózkodás során, az ottani környezet hatására, én egy kissé „másabb” lettem, mialatt itthon meg az itthoni körülmények között kissé más irányba módosultak az emberek. Így aztán nem csoda, hogy az ismételt beilleszkedésem során sorozatban értek

meglepetések, csalódások. Az itthoni viszonyok közé kerülve valójában én egy naiv ember, mondhatnám „balek” lettem, aki mindent elhisz, amit mondanak neki. Tulajdonképpen erre ment rá a házasságom, ment vele a házam, és jött vele egy bizonyos fokú megkeseredés, ami egyebek között emberkerülést, magányt eredményezett. Furcsa érzés volt ez, ami egyáltalán nem volt kellemes.

Az, hogy Kanadában más voltam, mint a kanadaiak, az természetes és érthető. Ott könnyen elfogadtam azt, hogy bizonyos dolgokat nem tudok megszokni. De itthon, ahol otthon akartam lenni, nem tudhattam ugyanazt tenni. Nem tudtam megérteni, és elfogadni például a határtalan linkséget, a szellemeskedésnek tűnő jellemtelenséget, a csupán anyagi érdekeken alapuló viszonyokat, a hazaszeretetet különbözőképpen értő pártérdekeket. A mindennapi életben rengeteg az olyan dolog, ami meglepi az embert, amivel nemcsak, hogy nem ért egyet, de amin elcsodálkozik, és képtelen csak úgy kezelni, hogy áttekint rajta. Szomorú, hogy a „kissé másság” még a régi baráti kapcsolatokat is megzavarta, ahol sajnos még egyéb – ugyan nagyon emberi – szempontok is károsan érvényesülnek.

Tulajdonképpen majdnem azt mondhatnám, hogy a kinti emigrációt egy benti emigráció váltotta fel. Az én esetemben ez egy befelé fordulást, egy magamra maradást jelent, ami lényegében nem meglepő és eléggé megérthető. Az elképzelt otthonalapítás nem sikerült, szakmai vonalon nem tartottak rám igényt, a társadalmi életbe való bekapcsolódás csak felszínes formában valósult meg, de nem sorolom tovább. Természetesen mindezért senki mást, csak magamat hibáztathatok. De ha az életem kulcsmondata úgy szól, hogy „vagyok, aki voltam, és leszek, aki vagyok”, mi más várható?

Ebben a patthelyzetben alakult ki az, az életformám, hogy reggel nagyon korán kelés, délelőtt valamilyen sport, délután pihenés. Persze, a mindennapi dolgokat is intézni kell, a hivatalosak mellett a házi munkát, vásárlást etc. De ez bizony elég egyhangú és egyedül élve elég unalmas.

Itt most ideje megemlítenem egy számomra jóleső emléket abból az időből, amikor a Kanadából való visszatelepülésem történt. Egy pár hónap eltelte után ugyanis két váratlan látogatót is kaptam. Az egyik a tanszékemről egy kollega volt, a másik azt hiszem az egyetem, a város, a magyarság részéről érkezett. Ez a másik úr, Dr. Beke Reginának egy prominens személyisége, aki a korábban említett magyar településen, Kiplingen született, tehát magyar származású (még tud is magyarul), a város annyira jól ismert neves ügyvédje, hogy még a rólam készült film készítői is felkeresték, és meginterjúvolták. A látogatások lényege az arról való meggyőződés volt, hogy valójában jól vagyok-e abban az országban, amit annak idején menekültként hagytam el, és ahol az azt okozó rendszer lényegileg nem változott. Ahogy a Váci utcai lakásunkban fogadtam őket – azt hiszem – az megnyugtatólag hatott rájuk.

110. Dr. Beke (balról a második), a két fiával

Valójában volt egy harmadik látogatóm is, a hallgatók küldöttként, akit kicsi kora óta ismertem, mert az ottani legjobb barátom lánya volt. Ő igazában úgy lett geográfushallgató, hogy a mamája, aki egy Angliában végzett geológus, annak idején, amikor túl sok hallgatóm volt és írásbeli vizsgákat kellett tartanom, helyettem ő végezte azok értékelését. Mint régi ismerősről róla nem is írok bővebben, ellenben az apjáról igen, mert különben is nagyon itt az ideje, hogy megemlékezzem róla.

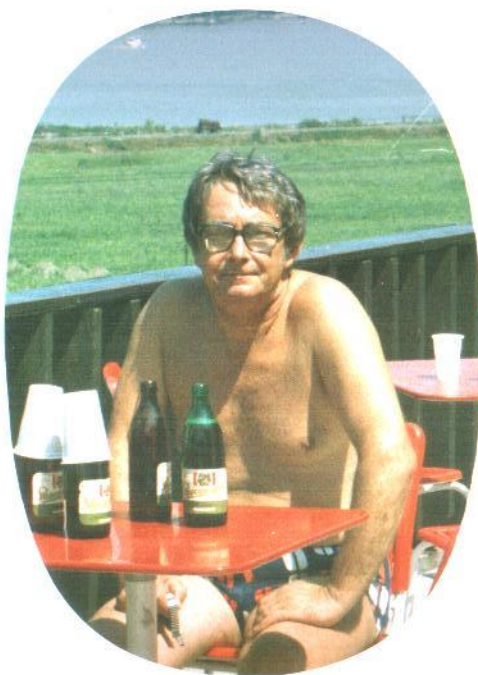
Ő az a Füzesy László geológus, aki velem egy évben végzett az egyetemen, de ő a szénbányászathoz került, míg én az olajhoz. Barátságunk egyik alapja az volt, hogy ő is egy kisfaluból származott, ahol az apja – mint az enyém – kántortanító volt. Végzés után nem is találkoztunk, csak Reginában, ahol az én megérkezésem idején, ő már a tartományi kormány földtani osztályán dolgozott, annak olajrészlegében. Természetesen nagyon megörültünk egymásnak, és barátságunk nemcsak szorossá vált, de hasznosnak is bizonyult, mivel én már rendelkeztem olajkutatói gyakorlattal, míg ő nem, de már az olajszakmában dolgozott. Ő korábban nősült, mint én, a gyerekének én lettem a keresztapja, együtt sportoltunk, majd eljött az idő, hogy én az egyetemre kerültem és ledoktoráltam. Erre Laci úgy döntött, hogy követi a példám, de a doktorátust nem idehaza, hanem Angliában, Cambridge-ben szerzi meg, ami persze kétéves ott tartózkodást igényelt.

111. Lacit okítom az olajfúrás rejtelseire

A felvételéhez természetesen egyetemi ajánlás kellett, amit az én professzorságom biztosított, a hivatala pedig lehetővé tette az anyagi támogatással járó távollétet. Laci tehát a nagyhírű egyetemre került, ahol nagyon jól érezte magát, és hívott – látogassam meg. Az egyik európai utamat úgy szerveztem, hogy útba ejtettem Cambridge-et, ahol ő természetesen összehozott a professzoraival. Egyszer az egyik azt kérdezte tőlem, hogy ismerem-e Laszlo Kadart? Hogyne, nagyon jól – mondtam én –, mire ő elmondott vele kapcsolatban egy emléket, mondván, hogy arról én bizonyára nem hallottam. Valamikor 1938 környékén történt, hogy egy Krakkóban rendezett nagy földtudományi nemzetközi konferencián a megnyitó ünnepi beszédét az egyetem rektora latinul tartotta, amiből ők egy árva szót sem értve, csak néztek egymásra, amikor a hallgatóságból valaki felállt és latinul válaszolt. Az volt Laszlo Kadar – emlékezett az angol professzor –, mi meg büszkén hallgattuk.

Laci sikeresen ledoktorált és Reginába visszatérve rövidesen ő lett az elnöke annak a Geological Societynek, aminek korábban én a titkára voltam. Hazatelepülésem után úgy tervezte, hogy a gyerekek miatt ő ugyan nem jöhet, de egyre több időt fog idehaza tölteni. Egy ilyen itthonléte során készült róla a mellékelt kép, amikor golfozás után, a lepencei fürdőben egyet söröztünk. Sajnos, a gyakorlira tervezett hazajárásból nem lett semmi, mert a Jóisten rövidesen más irányba szólította.

112. Füzessy Laci

Itt most elkerülhetetlen, hogy ne emlékezzek meg egy másik jó barátról is, akivel ugyancsak alaposan összefonódott a sorsunk. Ő az a Magas István, aki az olajszakmába kerülésemkor Mezőkeresztesen a főnököm lett. Akkoriban a viszonyunk olyan főnök-beosztott, nem különösebben baráti volt, de aztán jött 56, ami után egyszer csak Reginában újra találkoztunk. Ott aztán elmélyült a kapcsolatunk olyannyira, hogy az ott született kislányának én lettem a keresztaja, és a jó késve megtartott bérnálásomon ő lett az én keresztaam, majd az esküvőmön a tanúm.

113. Pappal és Pistával az esküvőmön

Nem sokkal ezután történt egy olyan eset, amire ugyan nem lehetünk büszkék, de el lehet mondanom. Az történt, hogy Pista egy kisebb vállalat megbízásából irányított egy kutatófúrást, melynek esetleges sikere esetén annak a vállalatnak a részvényei feltételezhetőleg ugrásszerűen megemelkednek. No, – gondoltuk mi, itt a nagy lehetőség, és én, aki addigi belső információim birtokában meglehetősen sikeres voltam a tőzsdén, vártam a nagy alkalomra, amely komoly vagyonosodást jelenthetett. Sűgva meg is jött a jó hír, a fúrás olajat talált, mire én alaposan bevásároltam a részvényekből. Akkor azonban kiderült, hogy én kispályás focihoz szokva elfeledkeztem arról, hogy a nagypályás fociban másként megy a játék. A vállalat ugyanis „jegelte” az eredményt, eltitkolta a felfedezést, aminek következtében a részvények nem emelkedtek, hanem drasztikusan estek, és a pénzem jó része elúszott. Ez persze nem befolyásolta Pistával a barátságunkat, de más, sajnos igen.

Később ugyanis eljött az az időszak, hogy én az egyetemre kerültem, ledoktoráltam, és a professzorságom már egy kissé túl sok lett a volt a főnökömnek. Zavarta őt az is, hogy a közben elvált felesége, ajánlásomra Calgaryban tanári állást kapott, és utánam másodikként idehaza ugyancsak sikeresen ledoktorált. Annak dacára, hogy közben ő komoly sikereket ért el, mint geológus, tőlem barátilag annyira elfordult, hogy nyilvánosan megalkuvó kommunista szimpatizánsnak nevezett (elfelejtve azt, hogy valaha még idehaza ő volt az osztályunkon az egyetlen párttag).

Aztán amikor eljött az itthoni változások ideje, Pista aktívan be szeretett volna kapcsolódni a politikai fejleményekbe. Ennek érdekében például vendégül látott, a változásokban szerepet játszó amerikai körutazást tevő magyar küldöttséget, arra gondolva, hogy e kapcsolat révén esetleg ő is szerepet kap majd az itthoni életben. Sajnos, elszámította magát, és nem úgy lett. Hogy miért, arról jobb, ha elhallgatom a véleményemet. A lényeg úgyis csak az, hogy az események végülis annyira megviselték, hogy belehalt. Urnáját a felesége hazahozta, hogy végakarátának megfelelően testi maradványa a kedvenc futballcsapata, a Fradi pályájához legközelebb eső templom kriptájába kerüljön. Temetésén a laudációt a neves sportoló, Balczó András tartotta. Hogy miért ő, azt csak az akkori felesége tudja. Én mindenesetre ott voltam a temetésén, és örülök, hogy legalább itt megemlékezhettem róla.

Ennyi elég is a reginai magyar barátaimra vonatkozó visszatekintésből, és ha már Pista kedvenc sportját, a focit említettem, visszatérek a sporthoz. Az én sportjaimat már ismered, kedves Olvasóm, és bizonyára Neked is úgy tűnik, hogy ennek a monogám, mizantróp-életmódnak – ami nálam kialakult – a legmegfelelőbb sportja, a golf. Azt lehet egyedül is csinálni, nem kell partner, aki visszaüti a labdát, nem kell közben senkivel bájcsevegni, olyan ütemben játszik az ember, ahogy kedve van, és ha hall az ember egy fácánkakast dürrögni a bokorban, esetleg lát egy nyulat átszaladni a pályán, vagy lehetőség kínálkozik gyönyörködni egy felette elhúzó vadliba csapatban – megteheti. Persze, csak ha elég korán kezdi a játékot,

amikor a normálisabb életet élők még a másik oldalukra (vagy másra) fordulnak. A tenisznél persze más a helyzet, ahhoz partner kell, sőt – ahogy mi, idősebbek inkább csináljuk – partnerek kellene, mert párost játszva azért kényelmesebb, strapamentesebb. Beismerem, én már „örömtenisz” jelleggel játszom (ezt a szót Máraitól tanultam), és hasonlóan művelem a golfot is. Ez azt jelenti, hogy nem az eredmény a fontos, hanem a mozgás a jó levegőn, a részvétel élvezete, de azt hiszem, ezt már említettem.

114. Teniszpályán

A hölgy régi geológus kollégám, mellette Erdős Sándor, olimpiai bajnok (vivás)

A korábban harmadik sportomnak megnevezett úszásra valójában akkor kerül sor, ha valamilyen oknál fogva (pl. eső) az előbb említett kettő nem művelhető. És be kell vallanom, hogy az úszás szót csupán csak a rövidség kedvéért használtam, meg azért, hogy hát most mégis a három kedvenc sportomról van szó. De szégyen ide, szégyen oda, az igazság az, hogy egri diákságom dacára sajnos soha nem tanultam meg jól úszni. Így ez az úszás szó nálam inkább csak olyan imitálást, meg a meleg medencében való „brügölés”-t jelenti. Ez azonban talán megbocsátható, mert – különösen koromból kifolyólag – a másik két sport eléggé kielégíti a mozgásigényemet.

Az említett három sportágból az utóbbi kettő azonban szerencsére már nem nyulak és fácánok, hanem emberek között történik, ami jó is, meg rossz is. Jó, mert azért mégsem tettem némasági fogadalmat, és valami emberi kapcsolatot csak kell tartani. Tehát, ha mégis nemcsak nézelődni meg hallgatózni akarok, de meg akarnék szólalni, beszélni szeretnék valakivel, ott van rá lehetőség. És itt jön be néha a rossz. Az, amiről kissé korábban szóltam, vagyis, hogy sajnos eléggé másképp gondolkodóvá váltam.

Érdekes, hogy ez leginkább politikai, és erkölcsi kérdésekben nyilvánul meg. De talán ez sem meglepő, és kérlek, kedves Olvasóm, nézd el nekem, hogy kifejem a megfigyelésem, tapasztalatom során kialakult ezirányú véleményemet. A Széchenyi-gyógyfürdőbe, ahova járok, a napi belépő most 4600 forint. A tenispályán egy játék, még páros esetén is, 2500 forint, egy golfjáték hétköznapi 8000 forint, hét végén még több. Aki ezeket rendszeresen csinálja, annak bizony áldoznia kell rá. Ki tudja ezt megengedni magának a mai társadalomban? Nyilván elég kevesen. Főleg kik? Azok, akik anyagilag olyan helyzetben állnak. Kik azok? Nyilván nem az átlagdolgozók, hanem inkább az olyanok, akik az elmúlt évtizedekben jó helyen álltak, tehát gazdaságilag megalapozottak. Gondolom, jobb, ha nem fejtegetem ezt tovább, mert az messzire elvezetne, ezért lerövidítve, sommázva véleményezek: általában a politikai rendszerek ügyeskedői, kiszolgálói. Akiket annak idején megverték, kitelepítettek, vagyonukat elkobozták, iskolákba fel sem vettek, azok és leszármazottaik nyilván nem.

Nos, akikkel a fürdőben eddig találkoztam, azok jórésztben, a korábban már említett „új osztály”-hoz tartoztak, akik, ma már úgy tesznek, mintha nem tudnának arról, hogy az emberiség itt két csoportra volt osztható: a verő emberekre és a megvertekre. Tudom, nagyon sarkosan fogalmazok, de nem felejtettem el, hogy itt volt egy olyan időszak, amit proletárdiktatúrának hívtak, és az – az volt a javából. Az „új osztály”-hoz tartozók utódai azok, akikkel leginkább találkoztam, és akiket egy pár mondatváltás után messzire elkerültem és persze ők is engem.

Az olyan emberekkel, akik egyetértenek azzal, hogy a magyar nép képviselői nemzetközi fórumokon az ország érdekei ellen szavaznak, nekem nincs mit beszélnem és az olyanokkal sem, akik Nyírő Józsefnek még a hazai földbe való temetését is ellenzik. Nem mondom el nekik, hogy bár az apám nem volt egy kimondott intellektuel, a kis magánkönyvtárában ott volt a Nyírő-sorozat, amiből gyerekkoromban én is magamba szívtam Úz Bence tiszta havasi levegőjét. „Az én népemből” megismertem a becsületes, dolgozó, szegény székely emberek sorsát, „Az Isten igájából” tanultam a becsületet, hazaszeretetet, a „Madéfalvi beszédek”-ből és a többi kötetekből csak jót és szépet olvastam. Kíváncsiságból megnéztem ennek a sorozatnak a kiadási évét és számát, ami 1936 évet és negyvenharmadik kiadást mutat. Elgondolkodtam azon, hogy vajon a mai divatos írók, de ezek közül különösen a nagy nemzetközi elismerést kiváltó író népszerűsége hogyan viszonyul ehhez? Az olvashatóságról, egyéb szempontokról nem beszélek, mert az más irányba, túl messzire vezetne, de az biztos, hogy Mikszáth, Jókai, Babits, Harsányi Zsolt, Kosztolányi, Márai... nem sorolom tovább, ezek nálam gondolatban, szóban, hazaszeretetben másként értékelődnek, mint Kertész vagy Konrád. Remélem, nem baj, hogy ezt most itt elmondtam, mert ha ezt máshol teszem, könnyen lehet, hogy „jobbikosnak”, de az is lehet, hogy fasisztának neveznek.

Azt hiszem igaz a megállapítás, hogy az emberek a múltjukat nemcsak magukban, de magukon is hordják. Abban is van valami, hogy a szem a lélek tükre,

az arc pedig a jellemé. Nyilvánvaló, aki ért ezek leolvasásához, az nagy előnyt élvez az életben. Azt hiszem akarva, akaratlan ezt én elég sikeresen alkalmaztam, és sokszor érzem azt, hogy mások rám vonatkozóan is alkalmazzák. Nyilván ez az alapja annak, hogy ránézésre szimpatizálunk-e valakivel vagy kerüljük. Mennyire igaz ez az írásra vonatkozóan is, amiben az ember leplezetlenül adja magát. Én például a fent nevezett írókra abszolút pozitívan reagálok. Hogy egyet közülük példaként kiragadjak, említhetem Harsányit, mondjuk a „Zajzon Ádám levelei” című könyvével. Istenem, micsoda bölcsesség, tudás, stílus, emberség, becsület, magyarság... Korábban azt írtam, hogy nagyon fiatalon Winetouról olvasva, olyan szerettem volna lenni, mint ő, most meg már öregen azt mondom, hogy olyan szeretnék lenni, mint Zajzon Ádám, ahogy Harsányi a hűgának szóló leveleiben megírta.

Így, hogy őszinte vallomásokat írok, és bevallottam, hogy meglehetősen magányban élek, nyilván nem fogsz csodálkozni, kedves Olvasóm, ha elárulom, hogy jó indulatú ismerőseim felhívták a figyelmemet, a mára már szinte országos jelenségre, az internetes társkeresésre. Figyelembe véve, amire már Horatius figyelmeztetett, hogy: „Futnak, s lassanként kirabolnak minket az évek” – hallgattam a tanácsra, belátva azt a szomorú élettapasztalatot is, hogy néha bizony olyasmit is csinálnunk kell, amit különben nem igazán helyeslünk, különösen, ha a szükség kényszerít. Szóval próbálkoztam, hiszen társ nélkül bizony nincs sok értelme az életnek. És mit ad Isten, szinte az első napon találtam valakit, aki látszólag tökéletesen megfelelt az elképzeléseimnek. Olyannyira, hogy már az első találkozásunk a tenispályán történt, majd az együtt eltöltött ebéd és délután, egyformán kölcsönös elragadtatásunkra szolgált. Az illető hölgy csinos, kitűnően teniszezik, ő is tagja a Tudományos Akadémiának, csodásan főz, szóval látszólag tartalom, külalak jeles.

Ám ahhoz, hogy igazán úgy érezzem, hogy megtaláltam azt, akit keresek, rövidesen kezdtek kérdések is felmerülni. Főleg ideológiai kérdések. Mert az, hogy tenisz meg szex meg konyha rendben, de azért kell egy bizonyos szintű szellemi kontaktus is. Ebben a vonatkozásban gyorsan kiderült, hogy a több száz nyilvános publikációból ő soha semmit sem olvasott, meg én sem az övéből (ha volt olyan). Elvártam volna, hogy mondjuk, az akadémiai disszertációmát kérje el, legalább belenézni, de az eszébe sem jutott, és amikor én kértem az övét, azt mondta, hogy ha tudok olvasni oroszul, ideadhatja. Bevallom, nem túlzottan sajnáltam, hogy nem tudok. Szóval, moszkvai kandidatúra, itthoni magas szintű párttevékenység, egy életen át vérbeli szélső baloldali gondolkodás, „pártejtőernyős” érvényesülés... Az ideológiai ütközés elkerülhetetlen lett. Erre csak egy példa.

Amikor a borzalmas recski büntető (munka-) tábornak volt valami évfordulóval kapcsolatos országos, nagyon mérsékelt hangú megemlékezése, az ő megjegyzése az volt, hogy amit most mondanak, az el van túlozva, az egésze igen is szükség volt, bár lehet, hogy volt némi túlkapás is. Én egyebek között a számomra munkája (különösen a Villon átdolgozása) révén kedves, neves íróra,

Faludy Györgyre próbáltam hivatkozni, aki az ott letöltött hároméves rabságából szabadulva, később egy könyvében írta le egyebek között a belügytől kapott instrukcióját, hogy amennyiben rabsága körülményeiről, helyéről, okairól bármit is elárul, azért (újabb) hatévi fegyházbüntetés jár, ha valaki a távolléte iránt érdeklődik, azt jelentse fel, hozzátartozóinak mondja azt, hogy tanulmányúton volt a Szovjetunióban. A hölgy adott válaszában lényege az volt, hogy hazudik.

Szóval, hiába volt minden egyéb elfogadható, az ideológiai vonal nem ment, és nem is mehetett. Szerinte én szélső jobboldali vagyok (a régi elvnek megfelelően, aki nem velünk, az ellenünk), így kölcsönös, szóba nem foglalt megegyezéssel elváltak utjaink.

Én azért nem adtam fel a társkeresést és tovább próbálkoztam, természetesen elsősorban intellektuális körökben. És mi történt megint? – szinte azonnal jött egy újabb ígéretes találkozás. Ez esetben egy jogász hölgy volt az, aki úgy tűnt, hogy az egyre lejjebb szállított igényeimnek megfelelő lesz. Ezt az esetet már rövidebbre fogom, mert jórészen egybe cseng a fentivel. Kitűnt ugyanis, hogy nemcsak, hogy jogász, de vezető pozícióban van az illető, és éppen beleesett abba a korai nyugdíjba helyezési akcióba, amit akkor a kormány kezdeményezett. Az is kitűnt, hogy diplomata családból származik, (ami a politikai hovatartozását Rákositól Kádáron át jól mutatta) és így az iskoláinak nagy részét a világ különböző fővárosaiban végezte, de a végső diplomája azért magyar.

Nos, a világvárosokban valóban járhatnak iskolába az ott szolgáló diplomaták gyerekei, de ott az oktatás természetesen nem magyarul, hanem angolul történik. Ez ugye nagyszerűen hangzik, micsoda nemzetközi látókör már fiatalon, kitűnő angol nyelvtudással. Aztán kiderül, hogy nála szinte semmi nyelvtudás, semmi nemzetközi látókör, de van egy nagyon határozott ideológiai szemlélet, ami aztán elég lett egyebek között nemcsak a rangos kinevezéshez, de a magas szintű előrejutáshoz is. Ehhez én gratuláltam, de bevallottam, hogy mindez kissé túl sok az én elmaradt szintű gondolkodásomnak.

Nyilvánvalóan a zömmel negatív jellegű találkozások mellett volt ebben az időszakban pozitív is, amit illik legalább megemlíteni. Ez esetben egy nagyon értékes orvossal ajándékozott meg a sors, akivel még az internetes társkeresőn való próbálkozások előtt találkoztam, és mint pozitívum, említést érdemel. Ez akkor történt, mikor a már említett szép emlékü Gabikám nem jött el a szokásos karácsonyi együttlétünkre, s így a Tudományos Akadémia üdülőjében egyedül ültem az ebédlői asztalomnál. Ő pedig az anyukájával a szomszéd asztalnál. Mivel az üdülővezető engem már több éve jól ismert, a hölgy pedig a szakorvosa volt az egyik pesti kórházban, úgy döntött, hogy összehoz bennünket. Ez nagyon jó döntés volt, mert valóban egymáshoz illtünk, mondhatnám minden szempontból, de mégis lett végül is valami, ami rajtunk kívülálló ok miatt sajnos csak értékes barátság szintjére hozta a kapcsolatot.

A jó két évig tartó társkeresési próbálkozásaim során nyilvánvalóan voltak más jellegű találkozások is, kalandoroktól kezdve mániákusakig, de ezek nem érdemesek említésre. Csak még azt a megfigyelésemet említem meg, hogy ezen a vonalon is azt tapasztaltam, amit a Széchenyi-gyógyfürdővel kapcsolatban már említettem. Vagyis azt, hogy az idősebb társkeresők között (nyilvánvalóan az ismereteim ide vonatkoznak) itt is messzemenően többségben vannak azok, akik az előző rendszerben a kiváltságosak közé tartoztak. És ez érthető, anyagilag ők a megalapozottak, a jó életet megszokták, utazni akarnak, és akarnak mindent, amihez társ kell.

Szóval, mint mindenkinek, nekem is nagyon kell vigyáznom ezzel a társkereséssel, mert hogy a szívemben még nem múlt el a „vének nyara”. De egyre jobban emlékezni kell a nagy Napóleon azon bölcs mondására, hogy „A szép asszony a szemnek tetszik, a jó asszony a szívnek. Az egyik ékszer, a másik kincs”. A baj talán az, hogy én még mindig a kettő közöttit kutatom. És itt eszembe jut egy másik bölcs megállapítás, ami szerint: „A szex olyan, mint a pénz. Ha nincs, nem tudsz másra gondolni, ha van, mindig máson jár az eszed”. A pénz – bevallom – már nem nagyon érdekel, és a másik, az is már egyre inkább csak érdekel. De mindig reménykedem, mert a remény hal meg utoljára. „Dum spiro, spero” mondták a latinok, és egy optimista mindig úgy érzi, hogy a reménykedésének van valami alapja. Mert mi annak a lényege? A boldogságkeresés. Arról pedig tudnunk kell, hogy sosem teljesül egészen, mert csak az álmok határtalanok. Talán igaza van Epikurosznak, aki azt mondta, hogy a boldogság az, ha nem érezzük magunkat boldogtalannak.

Azért ez a társkereső kaland nem maradt számomra eredménytelen. Sőt! Annak dacára, hogy a megjelölésnél, hogy mit keresek, meglehetősen keményen fogalmaztam (olyan hölgyet, aki a mindenem lehet). Nagyon úgy tűnik, hogy sikerült megtalálnom. Ezt egyelőre nem szeretném még „elkiabálni”, de nagyon jó lenne, ha úgy lenne. Ezt a reményt alaposan igazolja már magának, ennek a hosszas írásnak az elkészülte is.

Freud szerint mindennek, amit teszünk, két eredője van: a nemi ösztön és a nagyravágyás. Valószínű igaza van, de ez alól, koromnál fogva, legalábbis a nagyravágyásból, én már minden bizonnyal kivonom magam. A másiktól is talán, mert nem hiszem, hogy az akár rejtetten is, még jelentősebb szerepet játsszon. Azt viszont látom és tapasztalom, hogy mindenki úgy él, ahogy tud, és nem úgy, ahogy szeretne. Talán a sors engem véglegesen egyedül élésre ítelt, de ebbe én még nem nyugodtam bele. Még mindig szimpatizálok az olyan mondásokkal, mint például, hogy mutasd meg a barátnődet, és megmondom, ki vagy, mert ha nincs semmi mutatnivalód, akkor ugye, egy senki vagy. Már pedig én igen is akarok még valaki lenni. A baj csak az, hogy a kompromisszum-készségem az idő múlásával nem sokat javult.

Visszatérve még egy pillanatra a fürdőben szerzett tapasztalataimra, megemlítem még azt a megfigyeléseimet, hogy a fentebb már jelzett baloldali csoportban milyen nagy számban találkoztam olyanokkal, akik nagyon fiatalon mentek nyugdíjba. Ezek leginkább a fegyveres testületekhez tartoztak, ahol 25 éves szolgálati múlttal ez megvalósítható volt. Tehát, ha valaki 20 évesen mondjuk rendőr lett, és az eltelt 25 év alatt esetleg mást nem is nagyon csinált, csak párttitkár volt, az 45 évesen már áztathatja magát a gyógyvízben. Ott aztán tovább áldhatja a rendszert, amely ezt – a közben kapott külön juttatások mellett – lehetővé tette a számára.

Tévedés ne essék, én elismerem a korai nyugdíj jogosságát, de csak bizonyos esetekben. Ilyen eset például a radiológusoké, akik éveken át a sugárzás veszélyének vannak kitéve, és talán soha sem ússzák meg teljesen, de egy zömmel irodában töltött idő után?

No, egy vidámabb fürdős megfigyelés. Tegnap, egy télies rossz időben, a ködös csendet egyszer csak vidám női ricsaj zavarta meg. Olyan volt, mint amikor egy vadlibacsapat nagy zajt csapva vízre száll. Mi ez? Odanézek, hát egy sereg csinos fiatal hölgy egyforma amerikai zászló mintájú bikiniben. Nofene, fordulok feléjük – „where are you from?” – barátságos kérdéssel, mire több szájból, nevetve jött a válasz: „we are from Ukraine”. Szépek voltak, fiatalok, boldogok... jó volt látni őket. Sportolók voltak Ukrajnából, akik itt nálunk angolul beszéltek. Jó irányba is változik a világ.

Az eddigiekből bizonyára gyakran tűnhetett úgy a kifejezésre juttatott véleményem alapján, hogy köznapi nyelven szólva, „jobb oldali” vagyok. Ez ellen a leghatározottabban tiltakozom. Persze, hogy én minek látom magam, az nem számít, mert majdnem mindenki arra fecséreli életének egy részét, hogy olyannak mutassa magát, amilyen nem tud lenni. Amit én mutatni szándékozom az az, hogy nem vagyok baloldali. A jobboldalinak tűnés csupán annak tudható be, hogy én egyetértek Herakleitosz nagyon régen tett megállapításával, hogy a szemek a füleknél pontosabb tanúk. Amiket én láttam a szovjet csapatok 1945-beli megjelenése óta, és ezzel kapcsolatban tapasztaltam, én annak hiszek, és nem abban, amit próbáltak velem a szemináriumokon és egyébütt ideológiailag elhitetni. Én gyerekként láttam a megerőszakolt asszonyokat, a tulajdonukat védő lelőtt férfiakat, a közösségek vezetői helyére ültetett lumpenproletárokat, a szovjet hadsereg fegyvereire támaszkodó diktatúra tetteit. Az én véleményem ilyesmiken alapszik, és tudom, ebben nem vagyok egyedül. De megdöbbenve látom, tapasztalom, hogy milyen kevesen vagyunk, akik ezt ki is fejezik. Ha ez jobboldaliság, akkor én valahogy nagyon el vagyok tévedve. A fentebb említett szem-fül viszonyra vonatkozóan biztosan ismered a történetet, amikor megkérdezik a bölcs rabbit, hogy miért van az, hogy a villámot előbb látjuk és az azt követő dörgést csak később? Ti buták – feleli a rabbi –, hát természetesen azért, mert a szem előbbre van, mint a fül.

Hamlettől tudjuk, hogy „több dolgok vannak földön és égen, mintsem bölcselmétek álmodni képes...”. Azt is tudom, hogy a kényszerűség becsületes emberből is gazembert tud csinálni. Ám, van egy határ, van megbánás és van becsület. Napjaink vonatkozásában azt mondhatom, hogy aki nyilvánosan becsmérli hazáját – pláne külföldi nemzetközi fórumon – attól nekem nemcsak, hogy elmegy a kedvem, de azt én hazaárulónak tartom. Egyetértek Deák Ferenc több mint száz évvel ezelőtt elhangzott szavaival, hogy „nem uszító gondolatokkal nyugtalanítva, hanem köznapis hasznos jólétet gyarapító tettekkel kell szeretni a hazát” – és úgy gondolom, hogy a hazaszeretet elsőbb, mint a pártérdek. Számomra érthetetlen, hogy demokráciát papolva, miként lehet egy kétharmados népakaratot semmisnek minősíteni.

Mivel érthetetlen, talán jobb is, ha hagyom; és helyesebb, ha továbbra is jobban érthető, velem kapcsolatos dolgokkal foglalkozom. Mint például a zenével. Hiszen már említettem, hogy valamikor hegedültem, és zenekarom is volt. De, sajnos nem sokra vittem, korán abbahagytam, és az egész talán csak arra lett jó, hogy igazán tudom élvezni a zenét, különösen a hegedűversenyeket. Az ezerszer hallott Csajkovszkijt vagy Beethovent, Bachot, Vivaldit bármikor boldogan hallgatom meg például Kreisler...

Ja, igen, igen – Fritz Kreisler: a Liebesleid, Schön Rosmerie, Humoresque –, micsoda elegáns romantikus muzsika, milyen pihentető gyönyör őt hallgatni. Vagy mondjuk egy „versenyt” I. Sterntől vagy David Oistrakhtól. Bár ha történik ez a Mezzo-csatornán hallgatva és nézve, akkor inkább a nagyon csinos Jennie Jansennel (ha Te is szereted a hegedűjátékot, akkor nyilván megérted, hogy mire gondolok és miért). Itt azonban most meg kell említenem azokat a rettenetesen kiábrándító csalódásokat is, amiket akkor éltem át, amikor párszor még kezembe véve a hangszer, újra megpróbálkoztam játszani, ... ami végül is az elajándékozásához vezetett.

115. Kanadában még zongoráztam

A zongorával kapcsolatban az ennyire kiábrándító érzés még soha nem következett be. Sokszor volt úgy, hogy egy hosszabb, néha több éves kihagyás után is nyugodtan ültem le, és pötyögtem a régi kedvenceimet. Nem tudom miért, de önkéntelenül ez majdnem mindig Verdi Rigolettójából a „Zengje vélünk lomb s az ág” lett, ami igazán nem kimondottan zongoradarab, és véletlenül sem olyan népszerű zongorán, mint a mindenki által játszott Für Elise. Azt sem tudom, hogy lényegében miért csak D-dúrban szerettem (tudtam?) játszani. Ne neved, de ez valahogy fekszik nekem. Amíg más hozzám hasonló pancserek a könnyebb C-dúrban vannak otthon, nálam más a helyzet, és az én dúrommal járó „fisz” billentyűre egyenesen rájár a kezem, kedvencem. Moll-ról se kérdezz, hallgatni élvezem, de játszani nincs érzékem.

Tehát a hegedű igen, az egy szerelem, de csak ha a hang lágy, melodikus, simogató, dallamos. Különbözik vonatkozik ez minden zenére. Ami nem melodikus, ütemes, érzelmesen kifejező, a lélekből ömlő, hanem kiizzadt, kierohtetett vagy nem harmonikus, az nemcsak idegen az én Magyargécben készült fülemnek, de egyenesen zavaró is. A disszonancia nem az én világom. Számomra a kakofónia minden formája idegesítő. Valószínű konzervatív vagyok, de ez érthető, ha figyelembe vesszük a már sokszor említett jelmondatomat, hogy „vagyok, aki voltam, és leszek, aki vagyok”. Leszek? – kérdezte a hajdani közkedvelt komikus, Salamon Béla, amikor a haláltáborban a vallató tisztje, a papírait nézegetve azt mondta, hogy maga nem sokára 60 éves lesz, és ő ártatlanul epekedve kérdezte: tessék mondani, leszek?

Ez a konzervativizmusom megnyilvánul például az operákra vonatkozóan is. Ott ugyanis, amit modern rendezésben mutatnak, azt nem nézem, olyankor a zene marad, a kép nem kell. De itt van azonban más zavaró tényező is. A rendezés! Amit régen láttam, mondjuk Oláh Gusztáv vagy még akár Szinetár rendezésében is, az általában igen, és azóta, mindent azokhoz hasonlítok. De modern rendezésben (utcai ruha, iroda etc.) még a kedvenc Donizettim sem kell. Vagy például a balett. Hiába a legjobb, új, modern koreográfia, nekem a kedvenc a régi marad, mint – mondjuk – a Diótörő, Harangozó Gyula ötvenes évekbéli elképzelésében. De az örök kedvencem Verdi Requiemje (ahogy Karajan vezényeli partitúra nélkül a berlini filharmonikusokat), Vivaldinak, az emberi élet tragikumát kifejező Négy évszakja, vagy ahogy Maria Callas, Joan Southedland, Pavarotti, Svéd Sándor, Gyurkovics Mária énekelt. Micsoda élmény meghallgatni Callassal Bellini Normájából a Casta Diva áriát, ahogy ömlik a hang, mélységből magasságba ragadva...

Érdekes, hogy bár egyáltalán nem vagyok operaszakértő, nemcsak a zene vonz, de maga annak az otthona is... Elég gyakori utazásaim során a különböző városokba kerülve, szinte mindig előbb kerestem meg az operaházakat, mint mondjuk a múzeumokat. És magamban osztályoztam őket, aszerint, hogy milyen benyomást tettek rám kinézésre kívülről és belülről. A Scala például Milánóban vagy a párizsi – kívülről nekem a várakozásom alatt maradt, de belülről, különösen

az utóbbi, messze meghaladta. Szinte szégyellem mint természettudományos ember, hogy ezek látványai jobban élnek az emlékeimben, mint a szakmai irányzatúaké... És a zenei élmény ezekben? Azt hagyjuk, arra kitérni más irányba túl messzire vezetne. De különben is ideje abbahagynom a látszólagos komolykodást, mert egy barátom régebben valamikor, egyszer úgy is azt mondta, hogy Győző, a te zenei fejlődésed már Glenn Miller (+1944) idejében leállt. Valószínű igaza van, de lehet, hogy még előbb, mert én már a nagyjából az ő korabeli Bartókot sem élvezem (kivéve, amit a népzeneből merített).

Így van ez azonban nemcsak a zenében, a művészetek más ágaiban is. Például a festészetben. Amit nekem meg kell magyarázni, hogy mit akart a művész kifejezni, az nekem nem kell. Köszönöm, nem érdekel a magyarázat. Korábban már mondtam, hogy én olyan vagyok, aki a szemének hisz. Lehet, hogy ez baj, de ez van. Tudatlan vagyok? Igen. De más is az, hiszen mindenki tudatlan, csak különböző dolgokban. Talán ezért vagyunk mindannyian mások.

Tudjuk, hogy az életben vannak pillanatok, amiket nem lehet elfelejteni. A nagy pillanatokat előszedi az ember, átszínezi, átfesti őket, és azok így örökké élnek. Ilyen boldog pillanat volt a számomra például, amikor a hosszantartó nincstelenség után Kanadában számlát nyitottam és először tettem pénzt a bankba. Ennél csak egy másik boldogabb érzés volt, amikor az első pénzküldeményemet az édesanyám részére először feladtam. Vagy látni az Ő arcát a doktori avatásomon.

Ezekről így írogatva mennyire igaznak tűnnek Márai Sándor szavai, amikor azt mondta, hogy „önmagunk megismerése a legnagyobb utazás, a legfélelmetesebb felfedezés, a legtanulságosabb találkozás”, ami arra is utal, hogy ajánlatos lenne mindenki számára ezt tenni. Persze tudjuk, hogy minden történet vagy visszaemlékezés akkor mondható hitelesnek, ha írója dokumentumokkal tudja állításait alátámasztani. Hát ez bizony nem egyszerű dolog (ezért is van a sok velem kapcsolatos fénykép csatolva), de azt is tudjuk, hogy az egyén sohasem adja magát jobban, mint amikor belefeledkezik valamibe, és az írás leginkább ilyen. Korábban már írtam is, hogy írni annyi, mint ítélőszéket tartani önmagunk felett. Te, kedves Olvasóm, remélem, hiszel nekem.

Egy japán közmondás szerint: nincs jobb tükör egy régi barátnál. Ennek szellemében találkoztam egy régi barátommal, akit már jó negyven éve nem láttam. Kapcsolatunk onnan eredt, hogy tizenegy-tizenhárom évesen Losoncon együtt voltunk a tanítók és jegyzők internátusában, azután egyetemistaként együtt pingpongoztunk a Fáklya SC-ben. Ő gimnáziumi tanár lett, én meg olajgeológus. Ezzel nagyon szétváltak útjaink. Mivel évekig tartó hosszas keresés után, csak nehezen találtam meg, nagyon kíváncsi voltam erre a „tükörrre”. Azonkívül, hogy érthető módon mindketten annyira megváltoztunk, hogy az utcán találkozva biztosan elmentünk volna egymás mellett, hogy a „tükör” mi mást mutatott, azt nem részletezem, mert amit láttunk, annak kifejezésére elégséges a költői idézet: „Vár állott, most köhalom”. De, más miatt emlitem ezt az egészet.

116. A megtalált régi barát

Tudva azt, hogy nem lesz rövid a találkozás, és érdektelen a beszélgetés, a régi lakásomba hívtam meg, amit ő is ismer, és mivel az üresen áll, ott senki sem zavarhat meg bennünket. Nem is zavart. Közel öt órán keresztül nézegettük, kószoltgattuk egymást lelkileg, teljesen megfélekezve arról, hogy egy fűtetlen helyiségben ülünk. Két öreg barát, akik valaha együtt versenyeztek, söröztek és elég sok cseresznyepálinkát megittak, teljesen megfélekezve magukról, most már csak szopogatták az erre a különleges alkalomra kinyitott kitűnő öreg whiskyt, miközben én úgy megfáztam, hogy két nappal később kezdődően egy héten át azt hittem, itt a vég. Az ő szerencséje az volt, hogy nem engedtem levenni a nagykabátját, de annyi eszem már nem volt, hogy én is felvegyem az enyémet. Valamelyest olyan jellegű volt a beszélgetésünk, mint Márai két öregjeié „A gyertyák csonkig égnek” című írásában (amit Avar és Agárdi oly nagyszerűen csinál a filmverzióban). A fő különbség az volt, hogy itt nem egy régi szerelemről volt kimondatlanul szó, hanem az eredeti indulási adottságainkról, ami természetesen ugyancsak kimondatlan maradt, de biztos, hogy ő is érezte.

Konklúzióként a találkozásból azt vontam le, hogy bár az indulási adottságok neki voltak kedvezőbbek, mégis az életben látszólag talán én lettem sikeresebb, én vittem többre, de mégis ő lett az eredményesebb, mert van egy szerető felesége, aki vigyáz rá, meg van egy fia. Férfi utód nélkül a boldogság elkerül, szól a régi mondás, és azt hiszem, ez igaz.

Ettől függetlenül, a találkozásunknak szerintem volt több pozitív eredménye is. Az egyik például az, hogy: egyikünk sem dicsekedett vagy panaszkodott semmit (bár amikor az idős ember panaszkodik, akkor még nincs baj. Akkor van komoly baj, amikor elkezd dicsekedni). Egy másik szerint, egyet értettünk (Chaplinnel) abban, hogy minden nevetés nélkül eltelt nap elvesztegetett idő.

Annak révén, hogy Géza ugyanúgy asztalitenisz barát is volt, mint a korábban említett Farkas Laci, és az előbb zenéről írtam, jut eszembe egy másik tagja a volt

Fáklyabeli csapatunknak, Kiss Árpí. Hogy jön össze a pingpong meg a zene? Úgy, hogy Árpí az akkori idők legjobb magyar zenekarának, a Hangverseny Zenekarnak volt az egyik első hegedőse, és mint barát, megszűgta nekünk a fontosabb próbáik idejét, melyeket a közeli Vörösmarty téren levő próbateremben tartottak, és ha mondjuk Ferencsik dirigált valami kedvencünket, belopakodtunk, és nagyon élveztük.

Valamikor valahol azt olvastam, hogy az élet olyan, mint egy messzelátó. Ha az ember az egyik végén néz bele: a táj messze van és kicsi. Ha a másik végén néz, olyan nagy minden, és olyan közel van, hogy azt hisszük, csak a kezünket kell kinyújtani utána. Ami 70 évvel ezelőtt történt olyan, mintha tegnap történt volna. De gyerekkorunkban a 80 év olyan elérhetetlenül, megközelíthetetlenül messze volt. És mégis elmúlt, elszaladt. Mert vándorok vagyunk, és mindennap tovább kell mennünk a számunkra kijelölt úton. És mentünk, sokszor nem is tudva pontosan, hogy az hová vezet.

Nem, nem vagyok a predesztináció híve, de mégis gyanús, hogy lenni kell benne valaminek, mert különben már nagyon régen befejezhető lett volna ez az én földi utazásom is. Például ott Kanadában, ha egy nappal korábban esik ki az autókerék. – Vagy említek valami közelebbi esetet. Öt évvel ezelőtt, itt Pesten vendégül láttuk a belga senior teniszcsapatot, akikkel már többször találkoztunk, és abban az évben korábban együtt játszottunk egy versenyen Dél-Afrikában, amit korábban említettem. Jól sikerült, nagyszerű este volt, amikor egyebek között kiderült, hogy van közöttük két golfjátékos is, akik szívesen megnéznének egy itteni golfpályát. Mi sem egyszerűbb, mondtam én, holnap reggel úgy is készülök játszani, jöhetnek velem. Nagy szerencsénkre nem jöttek, mert túl sokat ittunk és nem tudtak felkelni. Én persze tudtam, mert megígértem, hogy a hotelben felveszem őket, de így egyedül indultam. Ám Tata felé haladva, az autópályán nem jutottam messzire, mert jó 20 kilométer után, egy olyan balesetet szenvedtem, hogy a kocsim totálkáros lett, és az életben maradásom csodával határos. Azóta sem tudom, hogy mi történt velem, mentem, ahogy szoktam, és egyszer csak, nyilván az eszméletemet elveszítettem, mert csak arra emlékszem, hogy a valaki által odahívott rendőr közölte, hogy az autómentőt már kihívta, és úgy látja, hogy az ambuláns mentőre nincsen szükségem. Ha ott lett volna a két belga utasom..., no, jobb elfelejteni.

Dale Carnegie, a régebben nagyon népszerű amerikai társadalomtudós szerint, mindig azzal a biztos tudattal kell csinálni mindent, hogy az jól fog végződni. Ez ugye a pozitív gondolkodás része, és a sportban nélkülözhetetlen a győzni akaráshoz, de ebben én soha nem voltam elég jó. Igazában, én soha senkit nem akartam megverni, én játszani szerettem, és szeretek most is. Ezért az én műfajom az, amit úgy hívnak, hogy öröm-tenisz/golf. Ezért nem is lettem soha jó versenyző. Egy másik dologban azonban már inkább egyetértettem a sikeres és híres amerikaival, amikor azt mondta, hogy „két dologra kell törekednünk az

életben: először arra, hogy megszerezzük, amit akarunk, másodszor arra, hogy élvezzük, amit megszereztünk. Csak a legbölcsebb emberek érik el a másodikat”.

A sors kegyéből én eljutottam a „másodszor”-hoz, és ennek megfelelően érdemes lenne a bölcsek közé kerülnöm, de szerény igényeimnél fogva, ezt csak nagyon mértékletesen tudom csinálni. Az egyik társkereső útján szerzett ismerősöm egyszer azt mondta, hogy Győző, te úgy élsz, mint egy kisnyugdíjas. Biztos igaza volt, de egy, tőle sokkal bölcsebb ember viszont azt mondta, hogy „élj egyszerűen, alázattal, kedves komolysággal, adakozó szívvel”, és ez jobban tetszik nekem. Mert megtanultam, hogy erkölcsös az, ami után jónak érzi magát az ember. Én így érzem jól magam.

Amikor ennek az írásomnak a címén gondolkodtam, és az kezdett formálódni az agyamban, egy ideig hajlottam az „Egy geológus-geográfus kalandos élete” cím felé. Így most már visszatekintve úgy látom, hogy ez a kalandosság engem valahogy nagyon régóta vonz. Már a legelső könyvemnek ez volt a vezérvonala, hiszen annak hőségétől, Esterhazy Pálétól kalandosabb életet már nem nagyon lehet elképzelni. Az ő életútját Magyarországról követve jártam Törökországban, Angliában, Dél-Afrikában, Indiában, Jamaicában, a Bahamákon, az Egyesült Államokban, Kanadában, egyáltalán nem mentesen a kalandoktól. Egy másik könyvemben, a Haraszthy Ágostonról írott élettörténet során ugyancsak a fél világot bejárva bogoztam ki a lényeket, nemcsak földrajzi, de történelmi áttekintésben, kalandokkal igazán bővelkedve. Az idősebb német barátom életéről szóló könyvemnél már a „Müller bácsi kalandos élete” címből is ez látszik. Az első kettőben jórészt csupa addig ismeretlen történelmi emlékek voltak, de igazában ma már a harmadik is oda sorolható. Meg talán ez, az életemről szóló is elég kalandosnak tekinthető. És mindez végül is csak emlék. Az pedig köztudott, hogy az emlékeket ápolni kell, különben elhalványulnak, változnak, majd végül elfelejtődnek, eltűnnek, megsemmisülnek. Kutatásaim során erre sok példát láttam. Ezekre vonatkozóan csak a fent említett első két esettel történeteket említem.

A kanadai prérin, az 1800-as évek utolsó harmadában létrejött Esterhazy nevű falu magyar eredetét, jellegét már a múlt században voltak, akik tagadták, mondván, hogy az eredeti telepesek jó része a felvidékről vándorolt ki, és nem magyar, hanem valójában szlovák volt. Az ilyen vélekedés Szlovákia törekvésével és a magyar nemtörődomséggel érthető módon erősödik.

A másik példa Haraszthy Ágoston esete. Az ő élettörténetét, mint az már ismeretes, az „Arany Kaliforniában” című könyvemben írtam meg. Ő több mint egy évszázadon át úgy volt ismert és elismert Amerikában, mint az odakerült magyar ezredes, aki a kaliforniai szőlészet és borászat atyja lett. Nos, ma már ezt sokan tagadják. Szerintük ezt a tevékenységet német telepesek végezték, és ő csak egy volt közöttük. Kontra-rekontra a történelem nagy játszmájában?

Minden írás árulója annak, aki írta. Különösen az – az önéletrajzírás. Mert, ha az életet nem is, de életrajzot mindenki szabadon választhat magának. Ezért lehet azt mondani, hogy az önéletrajzok tükrök, melyekből akkor is angyal néz ránk, ha ördög néz belénk. Az igazság az, hogy mindannyian egoisták vagyunk, és túl fontosnak érezzük magunkat. De nemcsak mi, emberek, de minden élőlény, még ha csak kismacska is, a mindenség központjának érzi magát. Emberi vonatkozásban kezdődik ez azzal, hogy a kisgyerek az alakuló tudatában a világ közepének érzi magát, és körülötte minden csak az ő kedvére készült dekoráció. Kiterjeszthetjük ezt a nézetet az egész emberiség gyermekkoráig, hiszen évezredek óta az emberiség a világ közepének gondolta az ő világát, a Földet, pedig ugye ma már tudjuk ez mennyire nem az. Ezek az egocentrikus és geocentrikus nézetek egymáshoz közel állnak, jól hangzók, de tévesek. Sok ilyesmi van az életben, mint ahogy még a jó és a rossz fogalma is relatív: ami ma bajt, keservet jelent számunkra, később javunkra válhat, és fordítva.

De jobb, ha nem filozofálgatok, jobban járunk, ha vidáman elfogadjuk azt a megállapítást, hogy bolond mindenki, aki annak látszik, és a fele azoknak, akik nem látszanak annak. Szerintem én a harmadik félbe tartozom, mert elfogadom Vergilius tanácsát, miszerint „menjünk hát nyugodtan, ahová Fortuna vezet”, hiszen eddig is ő vezetett. Valószínű, igaz az a régi latin mondás is, hogy „akiket az istenek szeretnek, fiatalon halnak meg”. Ezt ugyan csak fenntartással fogadom el, mert bár egyre nehezebb, lehet azért megöregedve is úgy élni, hogy az élvezetes és szép legyen.

Ma például egy friss hóesés után kimentem a Farkasréti temetőbe sétálni. Ebben a csodálatos környezetben ott, a Széchenyi-hegy lankáján, már több mint egy évszázada bármikor élvezet sétálni, gyönyörködni, elgondolkodni, hiszen ez a világ egyik legszebb temetője, ami nem csak a holtaké. És különösen meggyőző annak a nagyon régi latin mondásnak elfogadására: „Dum vivimus, vivamus”, míg élünk, éljünk. És ha már latinozunk, folytassuk az ifjúságunk egyik kedvenc latin nyelvű diákdalával: „Gaudeamus igitur”, vagyis legyünk vidámak, legalább is addig, amíg lelkileg ifjak tudunk maradni.

És ennél a gondolatnál visszatérek ifjúságom egy nagy élményéhez, amely az egész későbbi életemre kihatással lett. Ez pedig Szürke Bagolynak a „Két kicsi hód” című könyve, amelyet korábban már említettem, és azt is mondtam, hogy visszatérek rá. Egyebek között már csak azért is, mert nélküle számomra nem lett volna Kanada, nem lett volna kalandos élet, és természetesen nem lenne most ez az iromány sem (lásd: Szürke Bagoly titka, Élet és Tudomány, 1973. 35. szám).

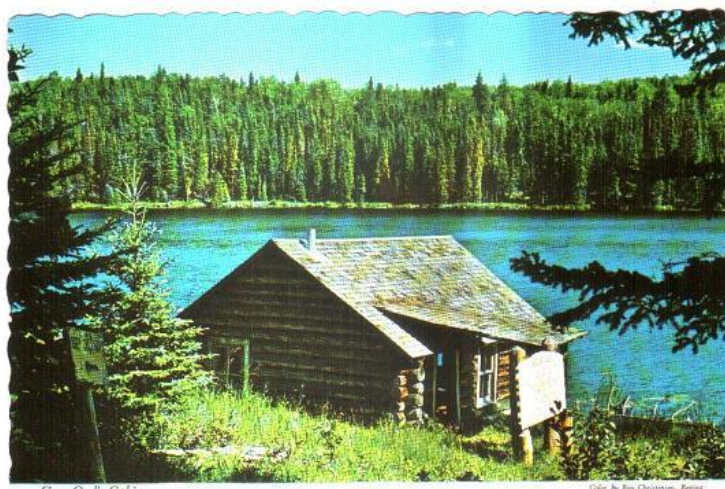
117-118. Szürke Bagoly

A könyv (Baktay Ervin kitűnő fordításában, a Móra Kiadónál) megjelenése idején (tehát a múlt század harmincas éveiben) Szürke Bagoly volt a világ leghíresebb rézbőrűje (egyben a Vadnyugat legismertebb alakja Buffalo Bill mellett, de ő nem volt indián). Szürke Bagoly volt az indiánok szószólója, egyben a vadon védelmezője. Ő volt az első hang, amely a vadonból szólt az emberiséghez. Amikor szólt, a vadember beszélt. Figyelmet keltett, érdeklődésre talált, csodálattal hallgatták, olvasták. Halálakor azonban kikiáltották szélhámosnak, és elfelejtették.

Így, utólag nézve az mondható, hogy klasszikus példája lett azoknak, akik megelőzték a korukat. Én büszkén vallom, hogy a vadonbeli hangját, figyelmeztető felhívását idejében meghallottam, megértettem (lásd például: Az amerikai bölények kipusztulása, Élet és Tudomány, 1969. 36. szám) már akkor, amikor hazájában és valójában az egész világon úgy tekintették, mint aki nem is létezett.

Van egy olyan mondás, ami szerint „az álom teszi a férfit”. Neki kisfiúként volt egy álma, hogy a vadonban él majd, mint egy indián, és azt meg is valósította. Trapperként élt ott, ahogy azt ő elképzelte mindaddig, amíg a prémvadász fokozatosan állat- és vadonvédővé vált, és ennek hangot adott. Hangja olyannyira érdeklődő fülekre talált, hogy Angliába is meghívták, ahol az előadó körútján, hihetetlen népszerűséggel, ötven városban tartott előadást, és a királyi család személyes meghívásának is eleget kellett tennie. Hívták a kontinensre is, de oda már nem ment, mert visszavágyódott a vadonba, a Prince Albert National Parkban levő tóparti egyszerű faházikójába, kabinjába.

A hivatalos szervek megértették, népszerűségét hasznosítva parkörnek nevezték ki, de nem élvezte ezt a népszerűséget. Ő a vadonbeli magányt szerette, és kereste mindaddig, amíg egy tüdőgyulladás az örök vadászmezőkre nem szólította.

Grey Owl's Cabin

John De Jong, Chatham, Regina

119. Szürke Bagoly kabinja

Nos, én úgy jövök be ebbe a képbe, hogy – mint korábban már mondtam – annak idején miatta választottam Kanadát, és lett az a második hazám. Én ezt elég nyomós oknak tekintem arra, hogy kissé részletesebben szóljak vele kapcsolatosan. Ráadásul az ott kialakult otthonom mindössze csak egy jó ugrásnyira volt az övétől, amit odaérkezésem után rövideSEN fel is kerestem. Annak megfelelően csónakon közelítettem meg a számomra szent helyet, és végtelenül sajnáltam, hogy elkéstem, mert akkorra ő már megtalálta a végső nyugalmat.

Azt már említettem korábban, hogy amikor e gyermekkori hősöm iránt a kanadaiaknál érdeklődtem, a hivatalos válasz nagyon kiábrándító volt, és az egyetemen a hallgatóim nem is hallottak róla. Számomra ez érthetetlen, hihetetlen volt. De aztán végül is összeállt a kép. Az akkori puritán anglo-saxon alapokon álló (kanadai=angol) társadalom nem tudta elfogadni azt a tényt, ami egy skót kisfiú ábrándjaként, játéknak indulva, végül is odavezetett, hogy azt szélhámosságnak lehetett tekinteni. Annyira szigorúan bírálták mint árulót, hogy amikor 1938-ban meghalt, lehúzták róla a szarvasbőr indián ruháját, hogy a renegátot mégis csak fehér emberként temessék el. Tehát nem mint Szürke Bagolyt, hanem azon a néven, ahogy született, vagyis mint Archibald Belaney-t.

Ez a kalandvágyó skót fiú annyira rajongott az indiánokért, hogy elhatározta, ő is indián lesz. Ezért 17 évesen otthagyta az összegyűjtött indián dolgokkal telerakott szobáját, és titokban Kanadába szökött, ahol egy indián törzs örökbe fogadta, és egyik tee-pee-jük (sátor) lett az otthona, ahol a tőlük kapott néven mint Wa-Sha-Quon-Asin, vagyis Szürke Bagolyként éldegélt boldogan. Angol származását még az angliai körútján sem árulta el. De mint azt már tudjuk, az életben semmi sem marad titokban, mert előbb-utóbb mindig minden kiderül. Az ő titka is, de azzal az emléke beborult. Elfelejtették.

Ám mi már azt is tudjuk, hogy az életben nemcsak a titkok derülnek ki, de az igazság is. Annak pedig nem az a lényege, valójában nem az számít, hogy ki minek születetik, hanem, hogy ki mit tett az életében az embertársaiért, esetleg az emberiségért. Ezzel a gondolattal korábban egyszer már találkoztunk az ugyancsak Kanadába került Esterhazy Pál esetében, akinek születésével, és névcseréjével kapcsolatosan, mint láttuk, hasonló gondok, problémák adódtak. Hogy végül abban az esetben is a tett figyelembe vétele győzött, azt már jól tudja a kedves Olvasó. Szürke Bagoly rehabilitációja terén a legtöbbet a kiváló természettudós, ismeretterjesztő – a szinte mindenki által jól ismert – természetfilmes, Richard Attenborough tette, aki 1999-ben egy nagyszerű filmet rendezett, „Szürke Bagoly” címen. Szerintem már ez a címadás is jól kifejezi az elismerést, a lényegét. A filmnek előnyére vált a nagyszerű színészválasztás, Pierce Brosnan személyében, és hogy vannak benne olyan megoldások is, amivel esetleg én sem értek egyet, az nem lényeges, hiszen a film piacra készült, és a nagy költség megtérülése érdekében ez szükséges. Ilyen például a nagyon szép indián lány fontosságának túlhangsúlyozása – de hát, nagy szerelem nélkül nincs sikeres film, mint példa arra a jó kétszáz évvel korábbi Smith kapitány története, Pocahontas szerelmével.

A MAFILM által (elvileg) rólam készült filmben nem volt nagy szerelem, de nem azért nem lett sikeres. Mindenesetre örülök annak, hogy legalább látható benne felvétel Szürke Bagoly vadonbeli kabinjáról, mert a rendezőnek nagy kedve volt odarepülni (eszébe sem jutott, hogy én is menjek, teljesen ignorálva a tényt, hogy az ő és az egész stáb amerikai utazása valójában Szürke Bagolynak volt köszönhető). A lényeg az, hogy így legalább a mi filmmúzeumunknak is van saját felvétele róla. Mint ahogy van felvétel arról a nagyon szép templomi lobogóról is, amelyet az óhaza küldött a kanadai prérre került magyaroknak, azzal a delegációval, amely 1928-ban látogatta meg őket, egy külön vonaton, melyet a kanadai kormány biztosított a számukra.

Bizonyára észrevetted, kedves Olvasóm, hogy az emlékeim között kutatgatva eddig megkíméltelek a gyakori utazásaim ismertetésével. Pedig annak idején, és itt a hatvan-hetvenes évekre gondolok, úgy voltam ismert, mint a legtöbbet utazott magyar geográfus. Ez a jól hangzó disztinkció persze jó részben annak volt betudható, hogy az akkori bezártságból kiszabadulva én szabadon csavaroghattam szerte a nagyvilágban, míg az itthoniakat, ha ki is engedtek valakit, az csak a párt köldökzsinórjához kötve mozoghatott. Szerencsére megváltozott a világ, most már mindenki oda mehet, ahová akar és vágyai megvalósításában legfeljebb csak a pénztárcája korlátozhatja. Ma már például egy jó zenész is könnyedén felülmúlhatja az én akkori teljesítményemet, ahogy a világot járva utazgat. Némi különbség talán csak abban van, hogy a művészek a repülőtér, a koncertterem, a hotel ismétlődő ritmusában kevesebbet látnak a külvilágból, a természetből, mint az, aki elsődlegesen azért utazik.

Mint szabadon röpködő emberke éltem is a lehetőséggel, kattogott a fényképezőgépem, és a begyűjtött diák tömegével, örömmel tettem eleget a főleg itthoni előadás-felkéréseknek. És azok jöttek bőségesen, természetesen zömében a TIT szervezésében. Nem készítettem feljegyzéseket, de – azt hiszem – talán nem is volt olyan nagyobb város, legalább is megyeközpont, ahová ne hívtak volna meg gyakori itthonléteim során.

120. Az egyik ifiknek tartott TIT előadásom

Egy olyan azért mégis volt, pontosan az, ahová a legszívesebben mentem volna. Ez volt az én szűkebb pátriám, Nógrád megye. Nem értettem, hogy miért nem hívnak, hiszen elképzelésem szerint ott az én palóc hazámban kellett volna vendégül látni az eltévelyedett fekete bárányt, és látni, hogy mi lett belőle. A dolgot számomra még misztikusabbá tette, hogy a megye akkori elsőszámú vezetői (párttitkár, tanácselnök) abból a kis faluból származtak, ahol együtt jártunk az iskolánk egyetlen hatosztályos tantermébe. Ráadásul azután még Egerben is a tanítóképzőbe. Szóval nem értettem, ma sem értem, csak elképzelni tudom az okot, de az már ideológiai síkra vezet, és azzal most már nem untatlak, kedves Olvasóm.

Különben is annyit változott azóta a világ, hogy az én (részben) turisztikai célból tett utazásaimról szóló előadásaim kimentek a divatból. Azokat ma már talán nem menne senki meghallgatni, mert otthon az interneten jobb képekkel, hitelesebb információkkal tájékozódhat bárki, bármikor, bármiről, gyakran olyan zenei kísérettel, ami a témához, helyhez, korhoz a legjobban illik. A napokban például kaptam egy küldeményt, „Csoda szekrény” címmel. Ámulatos. A szekrény minden fiókja tele van olyan csodákkal az egész Földről, hogy még a magamfajta geogurmand szája is tátva marad. Persze én már évek óta érzem, hogy az én hajdani világom elmúlt, és üres téli estéimen gyakran veszek elő egy-egy doboz diát, hogy azokat gyorsan megpillantva kidobjam a hozzájuk tartozó akkori jegyzeteimmel együtt.

Annyi azért engedtessek meg, hogy a sok utazásból legalább egy-két emléket megemlítssek. Nem mintha újat akarnék mondani vele, hanem csak, mint ami régen mély benyomást tett rám – remélve, hogy talán meg fogsz bocsátani nekem. Csak röviden, pár szóban, ahogy eszembe jut.

Amikor már egészen benne voltam a Kanadában nagyon jól menő dolgokban, egyszer úgy döntöttem, hogy az Italian Line-nak, az akkor vízre bocsátott legújabb hajóján, a Cristoforo Colombon fogok hazautazni, ráadásul az első osztályon, New Yorkból Nápolyig. Erre 1971 júniusában került sor, és valójában nem kimondottan urizálási célból történt ez az elhatározás, hanem inkább azért, mert éppen egy könyvet írtam, amelyben szükségem lett egy ilyesmivel járó luxusélmény-sorozatra. Akkor már megvolt a szép piros sport Volvóm, amivel elautóztam Reginából a kikötőig (kb. 1500 km.), átéltem a csodás élményét a hajóra „felautózásnak”, hogy aztán Nápolyban élvezzem a még csodálatosabb „leautózást”. A közben eltelt 5 napon persze élveztem azt a fényűzést, ami egy volt magyargéci kisgyereknek elképzelhetetlen volt. De közben megtapasztaltam azt a luxusunalmat is, ami azok között az idős pénzes utasok között érződik, akik főleg a reprezentációban élik ki magukat.

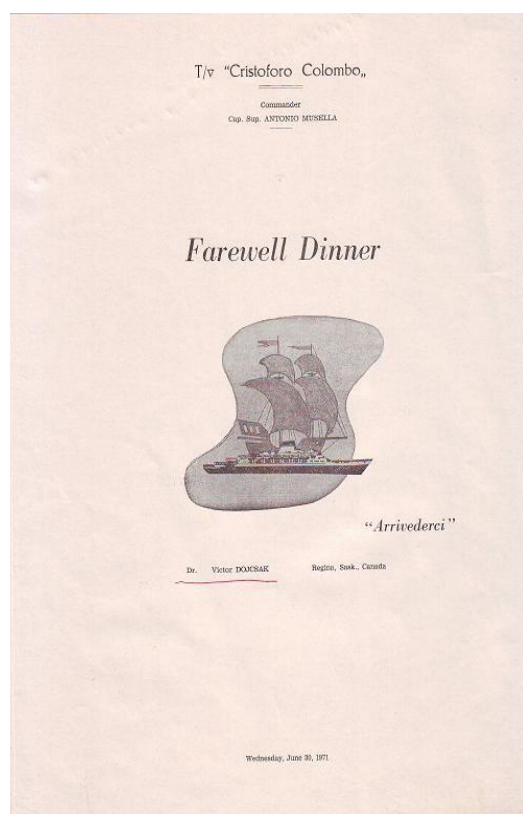
121. A hajón

Az érdekesség az volt számomra, hogy az első osztályon utazó előkelőségek szórakoztatására azt a zeneszerzőt hívták meg, aki az akkoriban az egyik rendkívül népszerű amerikai film zenéjét komponálta. Mi ketten, valahogy rögtön az út kezdetén összebarátkoztunk, és megállapítottuk, hogy abban a megtiszteltetésben van részünk, hogy útitársaink nagy része az olasz-amerikai maffiához tartozik, és annak is az unalmasabb fajtájához. Amikor csak tehattük, át is szöktünk a turista

osztályra, ahol kitűnő volt a hangulat. Ezt még csak gerjesztette a látvány, amit új barátom keltett, mert bár viszonylag fiatal volt, de kopasz, aki nem sokkal korábban esett át egy hajtranszplantáción, aminek újszerű látványát különösen az ifjú hölgyek nagyon élvezték.

122. A kapitány üdvözlő

123. A luxushajó névre szóló étlapja

Ugye, el tudod képzelni, kedves Olvasóm, hogy miként érezhette magát a mindössze jó tíz évvel korábbi magyar káder, amikor a hajón beült a sportautójába, amivel legurulva elindult haza, Budapest felé. De azért nem sietett, és úgy kanyarodott, hogy lássa a világ legszebb tengerpartján vezető útszakaszt Sorenton, Positanón, Amalfin át. Aztán Nápoly, Bologna, Velence, Klagenfurt érintésével szinte megállás nélkül haza, csak rövid szundításokkal az útszélekre húzódva. És ezt nem véletlenül említem, mert elszorul a szívem, ha arra gondolok, hogy mi történhetett volna. Egyedül alvó férfi egy útszéli sportkocsiban. Szerencsére akkor még biztonságosabb volt a világ.

Ott, ahol én éltem, a kanadai prérin, elterjedt szokás volt, hogy a hosszú és nagyon kemény télnek legalább egy részéből elmeneküljön az ember valahova délre, ahol jó meleg van. Ez a dél általában Floridát jelentette. Ezt a félszigetet a korai felfedezések korában egy bizonyos Ponce de Leon valamikor 1520 körül első fehér emberként annak a reményében járta be, hogy ott megtalálja az örök ifjúság forrását. Mindannyiunk pechére sajnos nem járt sikerrel, de annyi azért bebizonyosodott, hogy ha nem is örökké, de egy ideig sokkal jobb ott az örök nyárban élni, mint a kanadai farkasordító hidegben. Ennek megfelelően egy pár télen én is követtem az okosak példáját, míg az egyik alkalommal úgy döntöttem, hogy kissé tovább megyek. Ez a tovább egy szép Karib-tengeri utazást jelentett, a Nagy-Antillák főbb szigeteinek érintésével.

124. Egy kisebb hajón

Erre az útra a hajók általában Fort Lauderdaleből (micsoda gyönyörű hely!, úgy ismert, mint Amerika Velencéje) indulnak és a Bahamák, Jamaica, Haiti, Porto Rico etc. érintésével haladnak. Kék ég, fehér felhők, sötétzöld tenger, fehér homok, nyárias hőmérséklet, remek ételek, élménydús show-k, kreolbőrű ápoltság, szóval el tudod képzelni az ilyen utat. Amiért én itt most erre kitérek, az Haitivel kapcsolatos (lásd: Haiti, Élet és Tudomány, 1981. 23. szám). Erről a kis, főleg négerek lakta országról köztudott, hogy sajnos a világ legszegényebbjai közé

tartozik, és pont ezzel kapcsolatos, amit mondani akarok. Akkor ugyanis, amikor annak idején az első fehér gyarmatosítóktól a rabszolgaként behurcolt négerek erőszakkal átvették az uralmat, vezetőjüknek az volt az első dolga, hogy császárnak kiáltotta ki magát. Már pedig egy császárnak palota dukál, gondolta ő, és mivel igényes uralkodó volt, úgy döntött, hogy neki a német Versailles, a potsdami Sans Souci palota mása kell. Az a valójában inkább kastély eredetileg Nagy Frigyes nyaralójaként volt ismert, mint a „gondtalanság palotája”. Haiti fővárosában nem az lett, nem a gondtalanság, hanem a végtelen nagyravágyás, butaság jelképe. Különben, ha a név ismerősen hangzik, az valószínű annak tudható be, hogy 1945 júliusában a győztesek hatalmasai Potsdamban ott tartották a világ sorsáról döntő, háborút lezáró, számunkra szomorú emlékü konferenciát.

125. Sans Souci palota

No, akkor még egy emlék, ami viszont Egyiptomhoz fűződik. Oda ma már itthonról is nagyon sokan járnak, különösen a Vörös-tenger pompás nyaraló övezetébe. Én az országnak egy másik, ugyancsak népszerű részéről kívánok szólni, arról, ami Kairótól felfelé vezet a Níluson, szembe a folyásiránnyal Luxorig. Ezt az utat igazán nagyon érdemes azon az emeletes szállodahajók egyikén megtenni, melyek szinte tömegével közlekednek, és róluk a csodás kilátás is biztosított. A hajók jó része továbbmegy Luxortól egészen Asszuánig, további érdekes látnivalókat nyújtva. Ígértem, hogy rövid leszek, így mi megállunk Luxornál, amihez a számomra oly annyira emlékezetes benyomás fűződik. Annyira rövid leszek, hogy nemcsak erről a csodás antik ékszer városról nem beszélek, sem az ahhoz közeli, kötelező látnivalóról, a Királyok-völgyéről, vagy még a Memnon kolosszusokat sem említem (különben is meglepően kicsiknek tűntek az útmentén, egy jellegtelen helyen), hanem csak az onnan pár kilométerre levő, mindennél csodálatosabb Karnakról szólok.

126-127. Karnak, Egyiptom

Persze tudom, hogy tudod, kedves Olvasóm, hogy Karnak az ókori Egyiptom leghíresebb épületegyüttesét jelenti, ami több mint száz hektáron (egy teljes 18 szakaszos golfpálya!) terül el, hatalmas templomokkal, oszlopokkal, szobrokkal, végtelen hieroglifákkal etc. Ahogy az ember a kosfejű szfinxekkel szegélyezett bejárati úton elkezd befelé haladni, egyre inkább elakad a lélegzete. Szinte elképzelhetetlen, hogyan készítették el ezeket a hatalmas égbenyúló oszlopokat, ráadásul úgy, hogy azok évezredek át álljanak. Persze tudom, hiszen bőven tapasztaltam, hogy az ókori világ építészeti csodáit látva szerte a Földön, Persepolison át Machu Picchuig, számtalan helyen ámuldozik hihetetlenkedve az ember. (Én nagyon könnyen ámuldozom, mert nekem például már az is elképzelhetetlennek tűnik, amit minden golfozáskor látok, hogy hogyan állították fel a 314 méter magas Lakihegyi-rádióadó vasszerkezetű tütornyát már 1933-ban, amikor még helikopterek sem voltak.) De hát „A csodálkozás az első lépés a megismeréshez” – mondta L. Pasteur, és ebben is szerencsém volt mindig, hogy nagyon tudok csodálkozni. De persze részemről most nem is ezen van a lényeg. Ami engem annyira megragadott, és itt meg akarom említeni, az az élmény volt, amit az ottani esti „fény- és hangjáték” okozott. Az érzés, amit az évezredes múltban való helyszíni elmélyülés az azóta is változatlan csodás csillagos égbolt alatt, olyan akusztikával, ami engem a mai világból teljesen kiragadva a kozmosz végtelenségébe vitt.

A csodálatos lelki élményből azonban visszaragadott az a testi érzés, amit a tipikus sivatagi tünet, az éjjeli gyors lehűlés okozott. Nappal szinte kibírhatatlan hőség, éjjel szinte fagypont közeli hideg. Egy tapasztalt geográfusnak illett volna ezzel az ismétlődő afrikai sivatagi tünettől jobban számolnia.

Azt hiszem, hogy egy életről szóló vallomásokban nem szabad megfélekezni az italtól és cigarettától sem. Elhallgatásuk valószínű gyanús lenne. Nézzünk hát szembe vele, még ha ez a rész nem is ígér nagyobb érdekességet.

Az ital nem játszott soha semmilyen formában sem jelentősebb szerepet az életemben, egészen addig, amíg az olajkutatómunkához nem kerültem. Természetesen sportolás után én is szívesen ittam egy-két pohár sört, társaságban elszopogattam néha egy pohár bort vagy császárkörte likőrt, esetleg unikumot, csokoládé likőrt, de csak az íz kedvéért. Amikor aztán olajbányász lettem, gyökeresen megváltozott a helyzet. Ott már nem volt nyalakodás, ott inni kellett.

Kétségtelen, hogy a bányászmunkának ez az olajkutatómunka fajtája sem tartozik a könnyűnek nevezhető munkák közé, sőt, akik a fűrótoronyban dolgoznak, azok aztán keményen, és az időjárás függvényében néha igazán kegyetlen körülmények között végzik munkájukat. De nemcsak ők ittak, tette azt az irodákban dolgozó férfiak jó része is. Az volt ugyanis a divat, hogy aki dolgozni megy, az útközben álljon meg a kocsmánál. Mintha az lett volna az általános vélemény, hogy aki iszik, az rossz ember nem lehet, az barát és elvtárs, akiket összetart a közös szokás cinkossága.

Ebben a kérdésben egy kissé mélyebbre megyek, mert életemnek arról az időszakáról szólok, amikor kis hazánkban már működött a proletárdiktatúra, és annak függvényében éltünk. Erről a diktatúráról korábban már kifejezésre juttattam a véleményemet, ezért itt csak annyit, hogy az én tapasztalatom szerint ezt a diktatúrát – legalább is az általam belátható szinten – leginkább a proletariátus lumpen elemei vezérelték. Ezek tehát ittak, és valami szesztestvéri alapon úgy vélekedtek, hogy akik szintén iszákosok, azok jó elvtársak. Mivel én persze az akartam lenni, hát én is ittam. A baj csak az volt, hogy én nem nagyon bírom az italt. Iszogatni, szopogatni igen, de csak úgy „bedobni” a féldeciket, az nekem nem ment. Talán ezért is, úgy istenigazában soha nem fogadtak be.

Velem egy időben került az akkor Mezőkeresztesen levő MASZOLAJ központhoz két kedves, frissen végzett fűrómérnök is, akik viszont már gyakorlott, jó ivók voltak. A munkásszálláson egy szobában laktunk, a fűrásoknál együtt dolgoztunk, így szoros és jó volt a kapcsolatunk. Az ivás náluk már azért sem volt új dolog, mert ők igazi munkáskáderek voltak, akik szakérettségivel kerültek a soproni egyetemre, és ott nagyon jó ösztöndíjat kaptak. Olyan jót, hogy abból, nagyon vidám diákéletet lehetett élni. Rá is szoktak az italra, bár lehet, hogy megtörtént az korábban már otthon a falujukban is. Viszont, ha talán kissé faragatlan, de tehetséges fűrómérnökök voltak, és a főmérnökünk, mint régi vágású, jóindulatú főnök, nevelő szándékkal megpróbált hatni rájuk, naivan kérve, hogy gyerekek, ne féldecizzetek, hanem igyatok rum helyett nagypohárból valami finom üdítőt.

A gyerekek meg is ígérték, jó Ernő bácsi, úgy lesz. És amikor Ernő pár nappal később megint benézett a kocsmába, mosolyogva emelték felé a kezükben levő nagy poharat, és ő boldogan nyugtázta nevelése eredményét, nem is sejtve, hogy kedves fiai akkor már nem féldecis, hanem boros pohárból itták a rumot.

128. Érsek Sándor fűrómérnök elvtárssal
(Sanyinak csodás zenei tehetsége volt – sajnos korán meghalt)

A rummal nekem személy szerint is volt egy kis gondom. A főnököm is szerette, meg a főmérnök is. Egyszer, amikor Pestre mentek a központba, valami szakmai dolog folytán nekem is velük kellett mennem. Felfele menet nem is volt semmi szokatlan, megálltunk ugyan egy-két helyen, de az semmi sem volt ahhoz képest, ami visszafelé történt. Akkor már megálltunk minden útba eső kocsmánál. A sofőrnek nem is kellett szólni, ő már tudta, és abból láttam, hogy ez már így szokás. Hát, ami nekik szokás volt, az nekem teljesen szokatlan. Azon az úton én úgy berúgtam, hogy azután soha többé nem tudtam tisztán rumot inni.

Abban az időben, a Coca-Cola még ismeretlen volt hazánkban. Csak hallomásból tudtuk, hogy az valami imperialista borzalom. Ennek megfelelően az első dolgunk volt, hogy 56-ban menekülteként Ausztriába kerülve azonnal megkóstoljuk (mint ahogy pl. a banánt is). Kanadába érve meg már azt is tudtam, hogy az ottani szokásnak megfelelően rummal keverve és jéggel egyenesen kitűnő. Mégsem az lett a kedvenc italom, mert a kanadai whiskyhez a „ginger ale” (gyömbér ital) passzolt nagyon a szájízemnek megfelelően, persze bőven jégkockákkal (ami ott szinte minden italhoz dukált).

Iszogatni mindig szerettem, válogatás nélkül azt, amit megkívántam. Nagy néha egy kissé sokat is. Nem tagadom, nagyon sokszor voltam olyan állapotban,

ami bizony már közel állt a becsípéshez, de soha nem történt meg az, hogy berúgjak. Nem az én akaratom érdeme, hogy időben meg tudok állni, hanem a biológiai összetételemé. Egy bizonyos telítettségi szintnél nálam automatikusan leáll a vágy és a nyelési inger, ami – azt hiszem – nagy áldás. A rum hazájában, Jamaicában vagy Kubában utazásaim során ez különösen jól is jött, hogy működésbe lépett.

Mivel megígértem, hogy utazásaimról nemcsak, hogy nem írok, de nagyrészt említést sem teszek, ennek megfelelően azt be is tartottam eddig, egy-két kivétellel, de erről a két csodálatosan szép földdarabról, itt a rummal kapcsolatosan engedtessek meg még egy-egy nagyon rövid megjegyzést tennem.

Kubában az ott jártam idején még nagyon áldatlan állapotok uralkodtak. Az ő egyedi szocializmusuk szorgalmas építése közben nem jutott idejük még arra sem, hogy a havannai (National) luxushoteljükben működjenek pl. az ajtók kilincsei. Azt azonban nagyon komolyan vették, hogy a turisták elámuljanak valami felejthetetlen „csodán”. Ez az erre a célra létrehozott éjszakai álomszép zenés, táncos előadás volt, aminek meglátogatása majdhogynem kötelező volt (a nevét sajnos elfelejtettem). Ott, az a színpompás kavalkád, amit a táncosaik, zenészeik nyújtottak, minden szempontból csodálatot érdemelt.

Ez különben egy olyan tipikus kommunista tünet volt, mint amit például Észak-Koreában is tapasztaltam. Az ottani operaházban mint az akkori uralkodó – pardon, szeretett vezér – Kim Ir Szen személyes meghívására élvezhettem a valóban érdekes előadást – minden más nyugati turistához hasonlóan. Helyiek, azt hiszem, nem is vehettek részt ezeken az előadásokon.

No, de én most az italokról beszélek, és Észak-Koreából is van egy ilyen vonatkozású emlékem. Ez pedig egy üveg helyi pálinka, benne egy kígyóval, ami állítólag, így egy nagyon hatásos gyógyital. Mivel mindig is balek voltam, turistához méltóan emlékként én is vettem egy ilyet, ami azóta is ott áll a dugesz italaim között. De már csak félig van benne folyadék, a többi, még így eredeti lezárságában is elpárolgott. Megkóstolni soha nem volt kedvem.

Fentebb azt mondtam, hogy Jamaicával kapcsolatosan is szeretnék valamit megemlíteni. Bizonyára már nem emlékszel rá, de oda az egyik utamon azért mentem, mert az Esterhazyról szóló könyvem főhőse ott is időzött egy ideig, mint az angol hadsereg kapitánya. Itt azonban egy másik (szakmai) érdekesség miatt említem, ebben az elvileg italokról szóló vallomásomban. Ez pedig az, hogy a kalózkorszak fénykorában a kedvenc kikötőjük, a környező földdarabbal együtt, egy hatalmas földrengés során egyszerűen csak becsúszott a tengerbe úgy, hogy a víz alatt az részben még ma is látható. Ezt a helyet pedig látnom kellett (lásd: Port Royal, Jamaica, Föld és Ég, 1975. 3. szám).

És a dohányzás? Kérde most jogosan. Hát igen, persze, hogy cigarettáztam, hiszen abban a környezetben, ahol annak idején én fiatalon mozogtam, már az gyanúsak tűnt, hogy nem iszom eleget. Ha nem is cigarettáztam volna, biztosan kikiáltanak osztályidegennek vagy buzinak. Azelőtt középiskolában, de még az egyetemen is eszembe sem jutott a dohányzás. De még azután is csak ritkán, keveset és filtereset szívtam. Néha persze, ha olyan volt a társaság, többet: de olyankor mindig megbántam, és megfogadtam, hogy jobban vigyázok. Mikor aztán eljött az időszak, hogy írogatni kezdtem tanulmányokat, közleményeket, akkor fokozódott a mennyiség. De azután végül is közeledni kezdett, majd eljött az öregedés időszaka, és felismertem, hogy az elvárt sportteljesítményem miatt a kettőt már nem engedhetem meg magamnak. Egyértelmű volt, hogy az idő nem állítható meg, de a dohányzás igen. Nem is ment olyan nagyon nehezen, hiszen igazában soha nem lettem nikotinfüggő. Ennek már jó húsz éve, és bevallom, most már elég régóta nemcsak, hogy nem kívánom vagy igénylem, de egyenesen kellemetlen számomra a dohányszag. Kerülöm is az olyanokat, akik dohányoznak.

Az én kiskoromban, de még jóval azután is, szinte semmit sem tudtunk arról, hogy a dohányzás ártalmas lehet. Azután eljött az az időszak – ahogy a vicc mondja –, hogy „újabbán sokat olvasok a dohányzás ártalmairól, ideje lesz abbahagynom az olvasást”. Azután, tényleg évek teltek úgy el, hogy tudtunk az ártalmasságáról, de nem vettük komolyan. Arra azonban egyre világosabban kezdtem emlékezni, hogy apám nagy dohányos volt. A háborús években nemcsak, hogy főztük a pálinkát, de ültették a dohányt is, és a leveleinek a kezelése, vágása, majd a cigaretta töltése szinte családi ceremóniának számított. Ráadásul ő nagyban méhészkedett is, ami némileg szükségeltette a szívást. Arra azonban nem kötelezte semmi, hogy a kisablakos lakásunkat állandóan telefüstölje, és este a szobában úgy aludjunk el, hogy azt mondja: „no, elalvás előtt még elszívok egyet”. Tüdőrákban is halt meg. Én meg egész életemet annak tudatában éltem le, hogy gyenge a tüdőm. Ma már tudom, hogy ez igaz is, és ez nyilván attól a nikotintól van, amit egészen kiskoromban indirekt módon szívtam be. Persze, ezért őt nem hibáztathatom, hiszen nem tudta, mit tesz, de a tényen ez nem változtat. Szerencsénkre, édesanyám nem dohányzott, és valahogy meg is úszta a káros hatást, mert 92 évig élt.

129. Édesapám méhészkedik

Számomra szinte hihetetlen napjainkban látni a fiatalokat cigarettázni. Akkor, amikor már annyira ismertek a káros következmények. De hát az ő korukban elsődleges a látszat, a fiatal felnőttnek akar tűnni. Ez csak egy korai szimptómája annak, hogy az ember gyengeségek összetétele.

Megy az idő, forog a világ, kopik az ember. Az élet egy olyan vonat, amely több osztályból áll, de az első és a harmadosztályos utasokat egy azon sínen viszi, ugyanazon sebességgel a halál felé. A bölcs ember ezzel nem foglalkozik, ő a tegnapot nem bánja, a jövőt nem várja, csak él. Éli a mindennapot, ahogy rója a számára kijelölt utat, mert tudja, hogy örökre a jelenben élünk. A jelenben, amely elmúlhatatlan, és minden pillanatot magába nyel. Ami a születésünktől a sírunkig tart. Amiről a fatalista mohamedán azt tartja, hogy ami lesz, lesz, mert minden Allah kezében van.

Szerintem, hogy mi lesz, az két dologtól függ: az ősinktől örökölt adottságainktól, és a világtól kapott mindenkori körülményektől. Hogy a sors által kijelölt életutunk hosszú lesz-e, vagy rövid, abba nem sok a beleszólásunk. Abba viszont valamivel több, hogy azalatt mire visszük. „Csekély ember voltam, de a körülmények felemeltek”, mondta szerényen élete vége felé Kossuth egy interjúbán. „Megéltem a legtöbbet és legnagyobb szerűbbet, az emberi sorsot”, írta Márai. Ezeknél többet nem nagyon lehet mondani, csak éppen kiegészítgetni tudom, olyan gondolatokkal, amelyek tapasztalataim nyomán születtek. Ilyen például, hogy aki megvénül, megőrzi a jó és rossz tulajdonságokat, és megmarad annak, aki volt. Ezt, ha jól tudom Proust mondta eredetileg, de már én is plagizáltam tőle, amikor mottóként többször is említettem a „vagyok, aki voltam, és leszek, aki vagyok” formában.

Régen az öregség és bölcsesség fogalma összefüggött, és ennek megfelelően az öregek tiszteletben éltek. Ma már más a helyzet, és el kell ismernünk, hogy a kor nem minden esetben olyan érdem, ami elismerést jelent, még ha tudjuk is, hogy a tetteink követnek minket, és ha más nem, a lelkiismeret számon kéri cselekedeteinket. Egyben azonban már biztos vagyok, és pedig abban, hogy az emberek nem jók vagy rosszak, becsületesek vagy becsstelenek. Az ember, akár a kor, amelyben élni kénytelen, sokszínű, s egyszer ez, másszor az jön ki belőle, az események hatásától is függően. Meg annak a függvényében is, hogy az idő múlásával mennyire marad ép a test, mert annak hanyatlása maga után vonja az egész személyiséget. „Ép testben ép lélek”, mondták a latinok, és jórészen igazuk volt.

Minden generáció a maga történelmét írja, és a történelem nem más, mint az egyes emberek történetének az összessége. Ha igaz lenne az, hogy Isten kertjének irattárában megvan mindannyiunk életrajza, ahhoz valóban egy Isten kellene, hogy ezekből megírja az emberiség igaz történetét. De sajnos inkább valószínű az, hogy nincs ilyen irattár, sem aki bajlódna ennek a lehetetlenségnek a megírásával.

A hazai mai modern generáció már alig emlékszik a Botondokra, a Kinizsikre, a becsületes munkával földet szerző paraszt gazdákra, meg ilyesmikre, mert eljött a kádergeneráció, akiknek az elve az lett, hogy mindent lehet, amit nem tilt a törvény. Szabad lopni, csalni, harácsolni, hazudni. Ebben a szellemben, ebben a korban sok ember egyre kevésbé érzi otthon magát, mert nem tud azonosulni vele. Én is gyakran úgy érzem, hogy egyre inkább fosszilizálódok. De azért még nem érzem magam egy rozsdatemetőbe való emberi ócskavasnak, hiszen vallom, hogy „élni, élni még, mert élni sohasem elég”. Talán ezért is írom most e vallomásaimat, mert úgy érzem, van mit mondanom magamon keresztül arról a korról, amiben leéltem vándoréveimet.

Füst Milán azt írta, hogy „nekem életrajzom nincs, csak munkarajzom van”. Én ugyan nem voltam olyan tehetséges, mint ő, de tanulékony voltam, becsületes, szorgalmas, mindig nyílt és őszinte, kiszámítható, érthető, és a mindenkori körülmények besegítésével tettem, amit tehettem. Éltem, ahogy tudtam, annak megfelelően, ahogy az angolok mondják „you can only do what you are able” (csak azt teheted, amire képes vagy). Így történetemnek lett a leírható életrajzán át egy olyannyira kielégítő eredménye, hogy nem kíváncszom Ikaria-szigetre, ahol – a monda szerint – az Égei-tengerben valahol nagyon sokáig boldogan, elégedetten élnek az emberek. Életszimfóniámnak ebben a fináléjában én eléggé jól érzem magam itt, ahol vagyok.

Vándoréveimnek két fő állomása Budapest és Regina, és két nyelve, a magyar és angol volt. Mozgalmas életem Budapestről indult, és ott is fog végződni, ami azt látszik bizonyítani, hogy az „Ubi bene, ibi patria” (ahol jó nekem, ott a hazám) mondás nálam nem igazolódott. Mert nekem a hazámban van a hazám. Mivel máshol is volt jó, azt tanultam meg, hogy boldogságot csak magunkban lelhetünk, és igazán boldogok csak otthon lehetünk. Ezért is néztem mindig értehetetlenül a kanadai prérin hajdan létrehozott Otthon nevű falu anakronisztikus feliratát. Hogyan is érezhetné magát otthon egy szükségből kivándorolt magyar paraszt a földgolyó másik oldalán, a prérin? De hagyjuk a prérít, és maradjunk annál, hogy a boldogság két fő eleme: az egészség és a rossz memória. Megöregedtem, de viszonylag egészséges maradtam, és a rossz emlékeket jórészt elfelejtettem, így nem keseredtem meg. Tudomásul vettem, hogy az öregség magánnyal kezdődik, és Assisi Szent Ferencsel vallom: „O beata solitudo, O sola beatitudo”, vagyis: ó boldog magány, ó magányos boldogság.

Dante szerint „nincs nagyobb fájdalom, mint nyomorúságunkban visszaemlékezni az elmúlt boldogságra”. Én ezzel nem értek egyet, mert az öregséget nem tekintem nyomorúságnak, és számomra öröm visszagondolni a boldogabb időkre, amiért hálaérzet tölt el. Számomra még öröm élni, és a régiekkel vallom, hogy „dum vivimus, vivamus”, és „carpe diem”. Igen, míg élek örülök, és megpróbálom élvezni a jelent, ahogy azt Horatius már annak idején tanácsolta. Most meg már annak is örülök, hogy életem jelentős részeinek emléke talán egy

ideig fennmarad, mint „black marks on white paper” (feketebetűk fehér papíron) és lehet, hogy még némi hasznára is lesz valakinek.

Hippokrates volt az első, aki az emberi élet egyes szakaszait a természet négy évszakához hasonlította. Mint oly sok minden másban, ebben is igaza volt. Ahogy az is igaz, hogy megszületni, felnőni, megvélni, meghalni végzetszerű. Számunkra az idő haladását csak a halál állítja meg. Az öregség egy biológiai jelenség, amit az öregember általában csak másokon keresztül fedez fel, mert magán szinte semmi változást nem észlel. Az öregség az élet paródiája, írta Simone de Beauvoir, az „Öregség” című nagyszerű könyvében, amit szerintem minden idősödő embernek el kellene olvasnia. Mert életünknek erre a téli időszakára lelkiileg is fel kell készülnünk. Igen, „is”-t mondtam, mert a felkészülésben egyben az anyagiakat is értem, gondolva itt Aesopus tücsökmeséjére.

Az öregkor az élet tele, a bölcs szemlélődés, a betakarító aratás csendes élvezetének keserűdes időszaka. Mécs László írta idevonatkozó egyik kedves versem, ami gyakran eszembe jut, valahogy úgy szól, hogy:

...öregnek lenni, az is szép,
az ember apróbbakat lép.
Korán fekszik, nehezen kel;
már csak dúdol nem énekel.
A múltba sokszor visszanéz.
Hát ennyi, ennyi az egész.

Természettudományos képzésem kezdeti stádiumában azt tanultam, hogy „a rovar három részből áll: fej, törzs és potroh”. Ennek mintájára, hosszas és kitérőkkel gazdag utamon öregkoromra megtanultam, hogy az élet három részből áll: múlt, jelen és jövő. Ezt kiegészítendő már azt is tudom, hogy a múlttal nem kell foglalkozni, mert az megváltoztathatatlan, a jövő meg bizonytalan, kiszámíthatatlan. Nem tudom, ki mondta, hogy: „A tegnap történelem. A holnap rejtély. A mai nap: ajándék”. A lényeg tehát az, hogy csak a jelen számít, amit kellő bölcsességgel valahogy úgy kell élni, hogy az a lehető legjobb legyen. Koromra vonatkozóan egy régen megtanult versből Vajda János szavai jutnak eszembe.

„Mint a Montblanc csúcsán a jég,
Minek nem árt se nap, se szél,
Csöndes szívem, többé nem ég;
Nem bántja újabb szenvedély.”

Tehát szép csendesen kell élni, élvezve, amit még lehet. Csakhogy sok embernél az a baj, hogy a kialakult szokásaikban összekeveredik a múlt, jelen és jövő, mert a holnap olyan lesz, mint a ma, és a ma olyan, mint a tegnap. Ez pedig, legalább is egy bizonyos idő után nem jó, mert azért – akarva, nem akarva – valamicskét csak változik az ember.

A bölcsek szerint az élet nem egyéb, mint egy gyors, rövid utazás. Ez alatt az utazás alatt jutunk el a bölcsőtől a koporsóig. Az ismert mondás szerint a féregből lesz a pillangó, az viszont bár tudott, de kevésbé ismert, hogy az embernél ez fordítva van, mert végül is a pillangó válik féreggé. Ebben a gyors, rövid utazásban általában az mondható, hogy negyven év a fiatal kor öregsége, ötven az öregség fiatalkora.

Egyszer hallottam a rádión egy beszélgetést a múlt század egyik nagy pénzügyi zsenijével, Kosztolányival, kilencvenedik születésnapján, amikor azt kérdezte tőle a riporter, hogy szeretne-e még egyszer fiatalabb, úgy negyven év körüli lenni? Mire ő azt válaszolta, hogy: „negyven? Nem, hetven viszont igen”. Valószínű valami olyasmire gondolt, hogy Tolsztoj 70 éves korában még lovaglás után is gyakran igénybe vette feleségét. Pablo Casals 80 évesen egy 20 éves tanítványát vette el, akivel 90 évesen is jól élt. Bellini 80-86 éves kora között alkotta legjobb műveit. Az öreg Bach művei a legszebbek. Gandhi 125 esztendő koráig akart élni, de egy hindu meggyilkolta. Churchill azt mondta 90 esztendő korában: „nem érdekel, hogy meg kell halnom. Mindent láttam, amit érdemes volt látnom”. Verdi öregkorában írta legszebb operáit, Victor Hugo 83 éves korában halt meg mint „szép aggastyán”, addig szelleme egyre gyarapodott, szexuálisan élete végig aktív maradt. Mint maga mondta: „vénségemben kivirágzom...”

Ennyi példán talán elég is azt mutatni, hogy ilyen is van. Persze vannak olyanok is, akik az öregeket ideiglenesen életben hagyott halálra ítéltnek tekintik. Lelkük rajta, amíg ők is öregek lesznek. Napjainkra gondolva, viszont szomorúan állapítható meg, hogy a „nagy öregemberek”, mint volt például Gladstone Angliában vagy nálunk Deák Ferenc, bizony nagyon hiányoznak a mai közéletből.

Szakemberek megállapították, hogy a gyorsan múló évek okozta változások az emberi nemnél a legszembetűnőbbek. Ezek jelei elsősorban a ráncok, melyeket a rohanó idő kerécsapásainak is nevezhetünk. Ez sajnos igaz, és még sajnosabb, hogy a fenti példák dacára eléggé általánosítható a szellemiekre is. Sok idős embernél beáll egy érdeklődés csökkenés, megszűnik a vágy a tudásért, csökken a kíváncsiság, és egyre inkább egy más korból itt maradt lénynek, szinte fossziliáknak számítva, komorrá válva boldogtalanul élnek. Sajnos, az öregség a legtöbb esetben nem hoz nyugalmat, megbékélést – ellenkezőleg, az emberek nem tudják elfogadni, hogy hiábavaló volt az életük és megpróbálnak tovább futni a rang, a cím, a kitüntetés után. Milyen kevesen vannak azok, akik azt mondják, hogy végre az lehetek, aki igazán vagyok! – és élvezik a lelki nyugalmat.

A boldogsághoz kétségtelenül szükséges a tevékenység, ám hogy ez miben nyilvánuljon meg, az nagy kérdés. De a lényeg az, hogy megnyilvánuljon. Különös diszharmóniája az életnek, hogy elég gyakran a korral kiteljesedő szellemi erő együtt jár a korral bekövetkező testi hanyatlással. Kegyetlen tény, hogy ha

kellőképpen ápoljuk a szellemi képességet, az sokáig megőrizhető, de a testi nem annyira.

Yeats szerint: „az élet hosszú előkészület valamire, ami sohase jön el”. Ami eljön az a halál, ami elpusztítja szervezetünket, és megsemmisíti a világban való létünket. Ezzel kezdődik el a szervetlenné válás, vagyis bezárul a kör, ahogy a szólás mondja: porból vagyunk, porrá leszünk.

Ezzel lényegében be is fejezhetném a vallomásaimat, de nem teszem, mert egyrészt maradt még mondanivalóm, amit meg akarok osztani veled, kedves Olvasóm, ha már idáig velem maradtál, másrészt mert vannak dolgok, melyek kiegészítésre szorulnak. Ezek a kiegészítések talán elmondhatók lettek volna a helyenkénti lábjegyzetekben, de bevallom, nem tudom, hogyan kell azt ezen a gépen csinálni, meg így lényegében nagyobb lehetőségem van arra, hogy bővebben kifejtsem, amit mondani akarok.

Az írásom elején azt mondtam, hogy kezdetben hezitáltam az elkezdést illetően, és említettem egy bizonyos mértékű betűcsömört. Ez alatt általában az értendő, hogy az ember megunja, megutálja az írást. Nos, ez a megutálás az én esetemben nem egészen stimmel. A csömör nálam inkább egy nagyfokú kiábrándulásból származott. Annak a felismeréséből, hogy látszólag hiába fáradozok. Az volt az elképzelésem, hogy egy olyan témában, amelyben sajnálatosan nagy hiányt éreztem – a kutatásaimmal, meglátásaimmal, újonnan szerzett ismereteimmel hasznos szerepet tölthetek be. Ennek jegyében jelentek meg sorban a könyveim: „A kanadai Esterhazy története, Amerikai magyar történetek, Arany Kaliforniában...” egy sorozatot képezve, aminek folytatásaként elkészült „Az amerikai-magyar diplomácia története” is, ami azonban érdeklődés hiányában már nem jelent meg, és itt állt be a betűcsömör.

Mert nagyon érdekesnek véltem például azt az amerikai magyar történetet, amikor az egyik hősöm, Haraszthy Ágoston, első magyarként a díszes magyar testőri egyenruhájában nagy sikert aratva vizitált az Egyesült Államok elnökénél. Vagy amikor jóval később, az akkori elnök, Coolidge, 1927. december 27-én fogadta az akkor már Amerikában élő, és ismertté vált Molnár Ferenc író, akinek Széchenyi László mint amerikai magyar követ tolmácsolt a beszélgetésnél. Akkor történt, hogy az elnök kérdésére, hogy milyen most a gazdasági helyzet Magyarországon, Molnár odafordult Széchenyihez, és azt mondta, hogy én most majd beszélek hozzád magyarul egy darabig, és te, légy szíves azt mondd neki, amit jónak látsz. Szóval ilyesfélét is bőven írogattam bele..., aztán, ahogy telt az idő, egyszer egy rossz hangulatomban elkeseredve kidobtam az egész kéziratot. Remélem azóta megírta valaki ezt a történetet, ha igen, gondolom, biztosan nem önzetlen magánszorgalomból tette, hanem valami vagy valaki által finanszírozott költséges módon.

Jóval korábban ebben a vallomásomban azt írtam, hogy az első érettségi találkozónkra Egerben volt olyan osztálytársunk, aki már az államvédelmi hatóságok egyenruhájában jelent meg. Később természetesen tudtuk róla, hogy ennek megfelelően egy ragyogó karriert futott be, és azt is, hogy a Rózsadombon van egy kacsalábon forgó nagy háza. Ez – gondoltuk – egy volt ávósnek így dukál, és nem is említeném a dolgot, ha a Magyar Földrajzi Társaság „A Földgömb” című – napokban kézhez kapott – kitűnő folyóiratában nem olvastam volna egy olyan írást, ami kissé megremegtetett. Ez az írás egy csodálatos szépségű barlang felfedezéséről szól egy olyan geográfus tollából, akinek a nagypapjával, aki tanárom volt, hajdanában én is barlangászkoztam. Idézek a tanulmányból: „Mi történt a hegyen 1984-ben? Akkorra a Rózsadomb környékén már alig akadt beépítetlen terület... minden meredek lejtőre újabb és újabb villacsodákat építettek – egyre inkább külső-belső úszómedencével. Állami tulajdonú helyszínünket – ahol egy évszázaddal korábban még jövedelmező bortermelés folyt... – a Belügyminisztérium szemelte ki ... Saját lakótelep építésébe fogtak: 34 épületet terveztek, házanként 7-8 lakással, ABC-vel, óvodával... Amikor 1984 januárjának végén egy R-6 jelű markológép... egy barlangjárat... tetejét felszakította... Az építkezésen dolgozó sorkatona,...” Nem idézek tovább, azt hiszem ennyi is elég: Rózsadombon... belügyminisztériumi lakótelep... azon dolgozó sorkatona... Hát igen, így is lehetett, ... volt egri osztálytársunk jó helyre állt. Nem csodálkozom azon, hogy az ilyen háztulajdonosok unokái sorozatosan tüntetnek az ellen a rendszer ellen, amely az ilyen házszerzés jogosságában kételkedni bátorodik.

„O Canada!”... így kezdődik a kanadai himnusz... és azt mondom most én is, Istenem..., de régen is volt.

Kanadában nagyon régen
úgy tűnik, hogy ottan éltem
valahol a préri tájon,
de már olyan, mint egy álom...

Ezt ugyan valakitől plagizáltam, de valójában erre ma már csak a lejárt útlevelem emlékeztet. Arra meg, hogy lejárt, a követség ügyintézője emlékeztetett a napokban, hogy azért mégiscsak illene megújítani. Ez hat évenként esedékes, és ahogy ezt akartam intézgetni, rájöttem, hogy az előző hat évben azt egyszer sem használtam. Nemcsak, hogy Kanadában nem jártam, de még a követségen sem. Az ugyanis nem tart semmilyen kapcsolatot velem, és gondolom, más itt élő magyar-kanadai alattvalójukkal sem. Mivel ez nekem nem hiányzik – nem baj, csak épen furcsállom. Mint ahogy azt is, hogy például a golfpályán sem találkoztam soha egy kanadai diplomatával sem, míg más országok diplomataival igen.

Azt, hogy azért még nyilvántartanak, abból látom, hogy havonta érkezik Kanadából az a viszonylag csekély összegről szóló csekk, amely minden idősebb kanadai állampolgárnak jár, függetlenül attól, hogy milyen az anyagi helyzete, és hol él. De nemcsak ők, én is gyakran gondolok vissza az ottani életemre, Reginára,

Esterhazyra, a prérre, a kegyetlen hideg napokon kék égből gyöngyház fénnel ragyogó, hatalmas gyűrűvel (halo) körbe font napra, a vadászatokra és arra, amikor végül is azt mondtam, hogy szép volt, jó volt, elég volt.

De azért csak jó lenne tudni, hogy például Esterhazyban, a kálisóbánya 1000 méter mélyen fekvő rétegeiből kialakított hatalmas üregekben – ahol marógépek és teherautók közlekednek – lesz-e valaha turista látványosság? Valami olyasmi, mint például Lengyelországban, a Krakkó közelében található wieliczкаи sóbánya. Az ugyan csak 400 méter mélységű, de már évszázadok óta tele van csodálatos sófaragványokkal. Ez a kálisóbánya egészen más jellegű. Remélem nem lesz rá szükség soha, hogy valaha majd egy atombiztos óvóhely legyen.

Az első magyar kivándorlók által épített szép templom, a volt kaposvári településen még sokáig meg fog maradni, de azt már nem fogja tudni senki, hogy az első pap, aki odakerült, kénytelen volt megtanulni magyarul, hogy a híveinek érthető nyelven prédikálhasson.

Amikor a prérre kerültem, és itthonról levelet kaptam, az mindig úgy tűnt, mint üzenet egy elmúlt életből..., most meg már, ha onnan kapok hírt, ugyanúgy érzek: üzenet egy elmúlt életből. A különbség csak annyi, hogy ott felmerült a kapcsolódó kérdés, hogy mit keresek én itt? Itt ez nem merül fel.

Amikor hazajöttem, sokan csodálkoztak, mert azt gondolták, hogy az emigránsság örökké tart. Számukra ugyanúgy ismeretlen az érzés, ami az elmenést okozta, mint az érzés, ami a hazajövetelt. Pláne ismeretlen az, ami a kettő között történt. Érthető tehát, hogy furcsállották, és nem értették. Én – azt hiszem – megértettem ezt a helyzetet, és elfogadtam. Remélem, az eddigiek alapján, engem is könnyebb lesz megérteni, ha egyáltalán akad olyan, akit ez érdekel.

Mostanában különösen sok szó esik idehaza a Trianon után elcsatolt területek magyarságának szomorú sorsáról. Az elkerülhetetlen beolvasztási törekvésekről, jogtiprásokról, fájdalmas fejleményekről, erőfeszítésekről, „rokoni összetartozási megnyilatkozásokról”. Egyetértek azzal, hogy becsületbeli kötelességünk mindent megtenni a politikailag elkülönített honfitársaink magyarságtudatának, hovatartozásának megőrzéséért. A baj csak az, hogy közben sajnálatosan megfélelkezünk a nyugatra került és ott élő magyarságról. Szomorú, de persze mindent egyszerre nem lehet. Kicsik és gyengék vagyunk, ráadásul széthúzunk, és nem összetartunk. Versengés és belső intrikák akadályozzák a kibontakozás erőfeszítését. Szinte egyre erősebben érvényesül a magyarok szerencsétlen végzetének tűnő jelenség: megenni egymást. Mégpedig a legérdemesebb embert legelőbb. Hol vannak azok az államférfiak, akik a hazának akarnak nyugalmat, és nem maguknak vagyont? Mikor lesz ennek vége? Valószínű csak akkor, amikor a kanadai prérin már végkép elhal a magyar szó. De vajon lesz-e még olyan, aki tud arról, hogy valaha az nagyon is hallható volt. És lesz-e vajon olyan, akit ez érdekel?

Gondolatban néha azért ott vagyok a prérin, és látom azokat a körbe rakott kődarabokat, amelyek fölött valamikor elgondolkodtam, hogy vajon mik lehetnek. Aztán végül rájöttem, hogy azok bizony a régi indián sátrak nyomai.

130. A „tee-pee gyűrű”

Fa hiányában köveket használták cövek helyett a sátrukhoz, és amikor tovább költözve a „tee-pee”-jüket csak lehúzták róluk, a kövek olyan körülbelül három méter sugarú körben ott maradtak. Az antropológusok ezeket ma már úgy hívják, hogy „tee-pee rings.” A helyenként megmaradó magyar templomok, meg temetők is ilyen emlékek lesznek, és a régészek majd megállapítják, hogy igen igen, valaha éltek itt magyarok is.

„A kisdiák mereng mappán és tarka képen
s a Mindenség neki mint lelke éhe, tág.
Óh, mily nagy is a föld a lámpák fénykörében,
s ha már emlékezünk, mily kicsiny a világ!”

Tóth Árpád valahogy így fordította Baudelaire gondolatát, amit kiegészíték egy Shakespeare idézettel:

„Mecélozni a legszebb álmot,
Komolyan venni a világot,
Mindig hinni és remélni,
Így érdemes a földön élni”.

Születni, felnőni, megvénülni, meghalni – ez az egyéni élet menete, mert az időhaladás végzetszerű. Ez alatt az idő alatt meg kell tanulnunk megismerni önmagunkat. Ebben segítségünkre lehet, ha átgondoljuk és mondatokba foglaljuk az életünket úgy, hogy megmártózzunk a múltunkban, vagyis szembe nézünk önmagunkkal. A baj csak az, hogy a legtöbben úgy írnak önmagukról, hogy nem amilyenek voltak, hanem amilyenek szerettek volna lenni, ahogy sok tapasztalás

birtokában látják magukat és a dolgokat. Mégis – szerintem – jó lenne, ha minél többen szembenéznének önmagukkal, és írogatnának arról, amit látnak...

„Álltam a partján az óriási Víznek, melynek neve Múlt” – olvastam valahol, és mondhatom most én is vallomásaim végén arra gondolva, hogy szándékom szerint ez az írásom részben olyan fiatalok részére készült, akik, mint én annak idején, elég hátrányos helyzetből és nem túlzottan kedvező adottságokkal indulnak neki az életnek. Írtam, mert szeretném, hogy lássák, hogy szorgalommal, igyekezettel, akarással, kedvességgel, mosollyal elég messzire lehet jutni. Nekik én csak némi bátorítást adhatok, de talán többet segít, ha tudják, hogy például Albert Schweitzer nem volt kiváló elemista, sem remek gimnazista; gyenge volt matematikából, nem ment neki a latin, angolul sohasem tanult meg, mégis Nobel-díjat kapott. Amikor annak átvételekor a protokoll előírásoknak megfelelően a norvég király előtt meghajolt, az azt mondta, hogy „nekem kell Ön előtt meghajolnom...”. Goethe, aki köztudottan zseni volt, viszonylag alacsony sorból került fel a legmagasabb társadalmi szintre, de a zenét például nemcsak, hogy nem élvezte különösebben, de zenei ízlése éppen olyan rossz volt, mint a képzőművészeti, és több minden másban is hiányosságai voltak. A világhírű Korda Sándor, akinek a kávéházak voltak az egyetemei, majd nyert rangot, hírnevet, vagyont, híres emberek barátságát végül is azt mondta, hogy „Budapesten kezdtem, nem tudtam semmit, azóta megtanultam mindent és most ismét nem tudok semmit.”

Jó tudni, hogy mindenki tudatlan, vagy gyenge valamiben, és ebből nem kell nagy ügyet csinálni. A költő szóban, a festő színben, a zenész hangban fejezi ki magát, mert olyan adottsága van. Nekem például semmilyen különös adottságom nincs és nem is volt. Az én legfőbb adottságom az, hogy élvezni, sőt csodálni tudom mások adottságait.

Itt azonban meg kell említenem megint egy negatívumomat: időnkint nálam sajnos beáll egy pszichikai vesztegzár, egy pánikszerű értelmi leállás. Ez valószínű egy elbizonytalanodási hajlammal van összefüggésben, ami akkor jelentkezik, ha nagyon akarok valaminek megfelelni, de hirtelen rámtör az érzés, hogy hátha nem tudok, és akkor olyan megoldásba is belemegyek, amit különben nem tennék. Hadd ne mondjak erre konkrét példát, legyen elég, ha tudjuk, hogy mi tudunk magunkkal kapcsolatban arról is, amit szerencsére mások nem, és sajnos mindannyiunknak vannak olyan dolgai, melyekre nem vagyunk büszkék, sőt olyanok is, melyekért a lelkiismeretünk büntet.

Az öregedést magán senki nem látja, mert az alattomosan, fokozatosan, lassan történik, de az halmozódik, és tagadhatatlanná válik. Amint oly jól látja azt mindenki, például amikor egy pár kihagyott érettségi találkozó után összejön az ember a régi haverokkal. De ezt tudomásul kell venni, vidáman el kell fogadni, amivel nincs is gond, amíg a haverokról van szó – de hogy ez velünk is megtörténik, az felháborító, ugye?

Az idő múlása elhasználódást, megrokkantást, lassú halált von maga után, ez elkerülhetetlen. De – ha egyre erőtlenebb körmökkel is – kapaszkodni kell az élethez. Ahhoz az élethez, aminek igazi tartalmát az alkotás pillanatai jelentik, ezért igyekeznünk kell abban tevékenyen részt venni, függetlenül az alkotás jelentőségétől. Tudnunk kell, hogy mindenki úgy gondolja, hogy az ő munkája a legfontosabb, és meg is kell hagynunk mindenkit ebben a tudatban. Különösen az öregeket, hadd legyenek boldogok. Kétségtelen, hogy az öregség csak úgy lehet boldog, ha a test ép marad. De mennyire maradhat? De ha már csak viszonylag marad is ép, vajon akkor is érvényes még az „ép testben ép lélek” mondás? Vagy az inkább az „ép testben épphogy élek”-re módosul?

Tréfásan szólva az öregségről megállapíthatjuk, hogy mi, minden bizonnyal értékesebbek vagyunk a fiatalabbaknál, hiszen:

ezüst van a hajunkban,
arany van a fogainkban,
mész van a csontjainkban,
kövek vannak a veséinkben,
ólom van a lábainkban,
tele vagyunk biogázokkal.

Dániel könyve Krisztus előtt 165 évvel számol be a Zsuzsanna és a vének közismert esetéről, ahol a leselkedő öregeket végül is megkövezik. Még szerencse, hogy a megkövezés már kiment a divatból, mert a leselkedési hajlam bizony nem. A szemgolyó a korral orvosilag nyilván öregszik, de a látóképesség, legalábbis szexuális vonatkozásban, nem. A „röntgenlátás” megmarad, és vele a vágy is. Annak kielégíthetetlenlensége tudatában is életbe lép a fantazmagória.

Ma már nem titok, hogy a nemi teljesítőképesség csökkenését vagy éppen megszűnését a fantázia működése nem követi. És ez talán nem is baj, hiszen az álmodozás az élet sója. Az álmodozás valóra váltásának elősegítéséhez mindig is voltak segítőeszközök, melyeket már a fáraók is ismertek. Igaz, hogy ezek nem mindenki számára hozzáférhetők, és hatóanyaguk hasznosítása korban korlátozott, de igénybe vehetők, kipróbálhatók, és akinek a sildenafil például hat, hát hasson. A kényes témájú gondolatmenet lezárásához jegyezzük meg Coco Chanel mondását: „az öregség nem óv meg a szerelemtől, de a szerelem megóv az öregségtől”.

A lényeg az, hogy mindenképpen meg kell őriznünk a szenvedélyeinket, mert csak így kerülhetjük el a bezárkózást, az azt eredményező magányt, a teljes leállást. Az öregeknél a legelterjedtebb pszichózis, az involúciós búskomorság. A pszihomotoros funkciók lassúbbodása gátlásosságot vált ki, ami elkerülendő funkcionális zavart eredményez. Legyünk tehát optimisták, és fogadjuk el azt a nézetet, hogy aki nem akar vénülni, az nem vénül, legalább is addig, amíg van valamelyes beleszólása a dolgokba. Amíg fiatalok vagyunk sokszor vágatva rohan az idő, amikor megöregszünk, általában ólomszárnyakon repül... Ez a „vagy

villám-, vagy csigasebesség” azonban időnként némileg befolyásolható, és szükséges is egy kontrol.

De miért foglalkozom én itt oly sokat szinte már ismétlődően az öregséggel? Hiszen nem időseknek írok, hanem inkább fiataloknak. Mert jobb, ha ők is tudnak róla, hiszen napról napra egyre jobban közelednek hozzá, és ami elkerülhetetlenül bekövetkezik, arra jobb felkészülni...

Én viszont most már nem felkészülni akarok, hanem befejezni ezt az írást, ezért lecsengésként most már csak egy (idősekre általában jellemző) vallomás. Fiatal koromban négy hajlékony tagom volt és egy merev. Ma négy merev tagom van és egy hajlékony. Tudom, hogy ez egy kissé vulgáris és közönségesen hangzik, de biztos vagyok benne, hogy jobb így viccesen felfogni az életet, hiszen úgy is felfoghatjuk, hogy egy nagy vicc az egész. Sajnos nagyon valószínű, hogy a végtelen világmindenségben csupán csak egy véletlen eseménysorozat termékei vagyunk, és igaz az a hiedelem, hogy ha vannak valahol atomok, és mód kínálkozik rá, előbb-utóbb molekulák is lesznek, és ha a molekulák nedves, meleg helyen tanyáznak, előbb-utóbb lesz belőlük elefánt meg ember is. Aztán lesznek az emberek, akik túl komolyan veszik magukat, és mindenből túl nagy ügyet csinálnak. Sajnos, erre én is hajlamos vagyok, de azért néha megpróbálok kissé játékosabban komolytalan lenni. Hátha tényleg csak vicc ez az egész, sok esetben nagyon rossz vicc.

Mert vicc talán például az is, hogy én egy geológus-geográfus lettem. Hát, ha esetleg igen, akkor meg kell kérdeznem, hogy tudod-e mi a különbség a geológus és a teológus között? Ég és Föld! A geológus a múlttal foglalkozik, a Föld múltjával, a teológus az Istenről szóló tudománnyal. „Minden, ami van: volt” – mondta Anatole France, és az eddigi életünk is már csak volt. Egy azonban biztos, az öregedés kellemetlen dolog, nem érdemes rá időt pazarolni, de szerencsére csak egyszer kell végigcsinálni.

Úgy érzem eléggé áttekintettem, végignéztem az életem emléktárát, és megtettem a vallomásaimat úgy, ahogy azt ígértem. Hogy nagyon sok minden kimaradt, az nemcsak valószínű, hanem biztos. Ezeknek egy része természetesen szándékos volt, de talán ugyanannyi, ami feledésből történt. De állítólag a boldogság alapanyaga a feledés. Voltaire szerint az unalmasság titka az, hogy: akarjunk mindent elmondani. De lehet mindent elmondani? Az képtelenség. Legfeljebb lehet túl sokat mondani, és igen, az már lehet unalmas. Már pedig megígértem, hogy nem leszek unalmas. Őszintén remélem, hogy ez sikerült. Az is valószínű, hogy vannak benne tévedések is, de ha nem lennének, akkor már nem memoárféleség lenne. A hitelesség látszatának kedvéért helyenként megemlítettem néhány korábbi publikációm, melyek tekinthetők odaillő bővebb referenciáknak, de ott is talán a közlések dátumai az inkább érdekesesek. A meglehetősen sok fénykép is a hitelességet és nem az önmutogatást szolgálja.

Befejezésképpen úgy vélem, igazabbnak tűnően mondhatom azt, amit élete vége felé Kossuth Lajos oly túl szerényen vallott: „csekély ember voltam, de a körülmények felemeltek, ezért hálával tartozom”. Az én életem úgy alakult, hogy az a sors – ahogy eddig mondogattam – a történelem kegyéből az érdemtelenül érdekes, változatos lett. Ezért talán még helyesebb, ha Juhász Gyulával együtt mondom:

„Egy hangszer voltam az Isten kezében,
Ki játszott rajtam néhány dallamot.”

Ebből a néhány dallamból állt össze az én életszimfóniám, ami lehet, hogy helyenként talán egy kissé hamisan hangzik, de azért egészében véve remélem elég elfogadható, benne a megfelelő helyen kellő crescendóval, ami aztán lassan átmegy pianissimóba, és most már végül is nagyon lecsengőben van. Ezzel tulajdonképpen be is fejezhetem mondanivalómat még egy utolsó Schiller idézettel:

„Szemléljük hát most figyelemmel,
Hogy gyenge erőnk mire ment;
Hitvány az, aki nem mereng el
Soha azon, amit teremt.
Hisz ez az ember éke éppen,
És értelmet azért kapott,
Hogy érezze is a szívében,
Amit kezével alkotott.”

Milyen különös dolog is az életünk... így kezdődik ez az írásom, és úgy tűnik az ennek a kezdő mondatnak az ismétlésével fejeződik be. Az történt ugyanis, hogy most „lapzártakor” kapom a hírt, hogy érdemeim elismeréseként a Magyar Földrajzi Társaság a Pro-Geographica díjat adományozza a részemre. Bevallom, ez a váratlan kitüntetés nagyon jóleső. Eddig, ugyanis mint egy „persona non grata” léteztem a szakma számára. Hiába voltak a tudományos fokozataim, kiadott könyveim, több száz szakmai jellegű publikációm, nyilvános előadásaim – minden ignorálva volt a szakma részéről. Nekem mindez úgy tűnt, mint egy válasz arra, hogy annak idején disszidáltam a szakmából és a hazámból; figyelmen kívül hagyva az ezeknél közrejátszó körülményeket, vagyis azért lettem geológus, mert annak neveztek ki, és azért mentem el, mert az politikailag ajánlatos volt. Figyelmen kívül hagyva azt is, hogy a szakma lényegében mind a kettővel jobban járt..., hiszen tudásom, látóköröm bővült, aminek egyebek mellett elég jelentős írott nyomai is maradtak. Soha nem lettem hűtlen a szakmához, és az iránta érzett hálámat anyagilag is kifejeztem. Ám az is lehet, hogy mindez csak egy jóindulatú magyarázkodás, és az igazi ok egy nagyon egyszerű és általános emberi tulajdonság, amit nem akarok megnevezni. De az nem is lényeges. A magyarázkodás sosem lényeges, csak a tény. Az pedig az, hogy kitüntettek a szakmámban. Életemben először, 82 évesen!

Vallomásaim elején aggodalommal írtam, hogy azt egy olyan gépen teszem, ami lényegében ismeretlen a számomra. Nos, most ennyi oldal lepötyögése után megjegyezhetem, hogy az ismeretlen maradt továbbra is. Titokzatos, de nagyon hasznos ismeretlen. Hasznos, mert ha lassan is, de olvashatóvá váltak a gondolataim, melyeket viszonylag könnyen lehetett javíthatni, átírni, bővíteni, törölni. Hasznos az információ-keresés könnyűsége, hogy nem kell lexikonokat, könyvtárakat bújni, mert minden elérhető. De titokzatos, mert valahogy többször is eltűnt belőle egy-egy napokon át kidolgozott anyag, mert a balkezemmel valamit megérintettem. Eltűnt véglegesen. Nyilván kitörlődött, mert még a hozzáértő ismerőseim sem tudták megtalálni. Haladjon Ön is a korral, süssön Váncza sütőporral – szolt a régi reklámszöveg, így, haladva én is a korral, írtam laptop masinával.

Ezzel akkor most már tényleg befejezem vallomásaimat, két szép gondolattal búcsúzva, megköszönve az érdeklődésedet és türelmedet, kedves Olvasóm!

„Az emberélet röpke dráma, csak egyszer játsszák.
Nincs több előadása!”

(XVI. sz.-i japán költő)

„Az élet egyetlen célja, hogy azok legyünk, akik vagyunk, és azzá legyünk, akik lehetünk.”

(R. L. Stevenson)

Múlt és jelen.

1965

1975

1985

2005

Trófeáim egy részével (2013)

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Az „ördöglovas palánta”	6.o
2. Abbáziában a tengerparton 1954-ben	10.
3. A fűrótorony előtt	11.
4. A „tizedes elvtársak” A jobb oldalon álló a mai napig a legjobb barátom	16
5. A maszolajos „elvtárs”	17
6. Rásonyi László geológus barátommal	17
7-8. Olajfúrások	18
9. Az asztalitenisz csapatom Szolnokon	23
10. Családi kép, én édesapám előtt guggolok	24
11. 1956. Bécs, én baloldalon (az előző évben, Bulgáriában szerzett bőrkabátban), tőlem jobbra Laci, mellette Saáry Éva és Imre Laci, két geológus barátunk	30
12. A könyv borítója (Két kicsi hód)	30
13. Scherwood forestbeli Robin Hood fája alatt	33
14-15. Pronghorn maradvány a sok millióból	39
16. Lovas csendő, bennszülött, „tee-pee” sátor	40
17. A fúrásnál	41
18. A gabonátárolók	42
19. Szarvaszsigerelés	42
20-21. Bölénycsontok a farmokon és a vasútállomásokon elszállításához felhalmozva	45
22. Anita	46
23-24. Esküvői képek	47
25. Az esküvőnk után	47
26-27. Házunk, kocsink, otthonunk	48
28-29. Anita a halakkal (csukák) és a csónak	48
30. Napfürdőzés a motorszánon	49
31. „A kanadai Esterhazy története” című könyvem	52
32. A békevári templom és emlékoszlop	54
33. A kaposvári emlék együttes (templom, parókia, emlékoszlop, temető)	54
34. Az 1-es és a 2-es bánya	56
35. A város főutcája, amikor először láttam – tehát több mint egy fél évszázaddal ezelőtt	57
36. Utcái fotó	58
37-38. A Halemaumau láva-tó és az Oldfaithful gejzír	58
39. A Tádzs-Mahal	59
40. Indiai elefánttal	60
41. Barlangtemplomok	60
42. Városnézésen	60
43. Falusi iskolásokkal	60
44. Egy jéglenyce	63
45. Egyetemi épületek	65
46. Eskütétel	67
47. Magyarok Világtalálkozója Debrecenben (Ez a címlapfotó a főtéren készült, a Világszövetség lapjának)	68
48. Meghívó a kandidátusi értekezés vitájára	69
49. Földünk leghíresebb meteoritkrátere (USA, Arizona)	71
50. Előadás Sudburyben	72

51. Dank Viktorral, Kriván professzor irodájában (aki a képet készítette)	
Maszolajos időszakomban már Dr. Dank volt a főgeológus, később az olaj-geológia egyetemi tanára lett, a két hölgy ugyancsak geológus	73
52. „Vándorkő” – a név találóan jelzi, hogy az valahonnan odakerül a számára idegen környezetbe	74
53.-54. A sasadi ház kívülről és a dolgozószoba	79
55. Péter dedikálása	82
56. Kacsavadászat után	83
57-58. Sikeres vadászat Kanadában és itthon	84
59-60. A szarvas előhúzása, boncolása	85
61. Az állat akasztva, boncolásra várva	86
62. Pihenő, vadász öltözetben	86
63-64. A Hungarian partridge (Fogoly)	87
65. Nagy Emil (az említett) professzor a jobboldalon, tőle balra, Dénes József, a fogorvosi egyetem (akkori) dékánja, én egy róka farkokkal	88
66. Szarvastrófeával	88
67. Ez a puttolás	90
68-69. Golfról írott könyveim	91
70. Golfautóba nagyon ritkán ülök	93
71. Az első magyar golfból; Zahorán Adrienne volt a háziasszony	
Előtérben Czibi István, az egyik első hazai golfozó	94
72. Mint 1996-os magyar senior bajnok, tagja lettem ennek az illusztris társaságnak	94
73. Curling csapatom	95
74-75-76. Curling siker A jobb oldali embléma látható az akkor nyert pulóverünkön, és a fenti díjat tartjuk kézben	96
77. A Sun-Cityben rendezett teniszeversenyen	98
78. Magyar bajnok, senior kategória, 1996	99
79. Egy indiai ellenféllel	99
80. Alberta tartomány	100
81. Bölények	101
82. Buffalo jump	101
83. A felirat szerint: „A világ legmagasabb autópályáján”-nál	102
84. Lake Louise Gabival	102
85. Tájékozódás az út mentén	102
86. Az autó kinézése szerint a felvétel még a nászutamon készült	103
87. Az útmenti gleccseren	103
88. Lapátszarvú jávorszarvas	103
89. Forgalmi akadály	103
90. Autórendszámok, város névtáblák és egyéb érdekességek az egész világból az útmentén	105
91. Elsőbbségadás kötelező	105
92-93. Bölények rezervátumban és emlékként	107
94. Felszíni bányászás	108
95. „Amerikai magyar történetek” című könyvem	111
96. Nagyszüleim sírkertje Baglyasalján	118
97. Zsidótemető a prérin	119
98-99. Az irodámban a kapott malackával	121
100. Grillezés	128

101. Az egri történet három szereplője 50 évvel később A baloldali biológus, a jobboldali tornatanár	130
102. Gabival a Balatonnál	135
103-104. Gabival Németország legmagasabb pontján, a Zugspiccen és a francia New Orleansban	136
105. Magyargéc emblémája védőszentjével, Szent Mártonnal	139
106. Az említett könyv (Arany Kaliforniában)	143
107. Haraszthy Ágoston	144
108. Haraszthy emléktábla Sonomában	145
109. Sauk City Wisconsinban, melyet eredetileg Haraszthy alapított	145
110. Dr. Beke (balról a második), a két fiával	148
111. Lacit okítom az olajfűrés rejtjelmeire	149
112. Füzessy Laci	150
113. Pappal és Pistával az esküvőmön	150
114. Teniszpályán A hölgy régi geológus kollégám, mellette Erdős Sándor, olimpiai bajnok (vívás)	152
115. Kanadában még zongoráztattam	158
116. A megtalált régi barát	161
117-118. Szürke Bagoly	165
119. Szürke Bagoly kabinja	166
120. Az egyik ifiknek tartott TIT előadásom	168
121. A hajón	169
122. A kapitány üdvözl	170
123. A luxushajó névre szóló étlapja	170
124. Egy kisebb hajón	171
125. Sans Souci palota	172
126-127. Karnak, Egyiptom	173
128. Érsek Sándor fűrómérnök elvtárssal (Sanyinak csodás zenei tehetsége volt – sajnos korán meghalt)	175
129. Édesapám méhészkedik	177
130. A „tee-pee gyűrű”	185
131-133. Múlt és jelen fotói (1965, 1975, 1985)	191
134-135. Múlt és jelen fotói (2005, 2013)	192